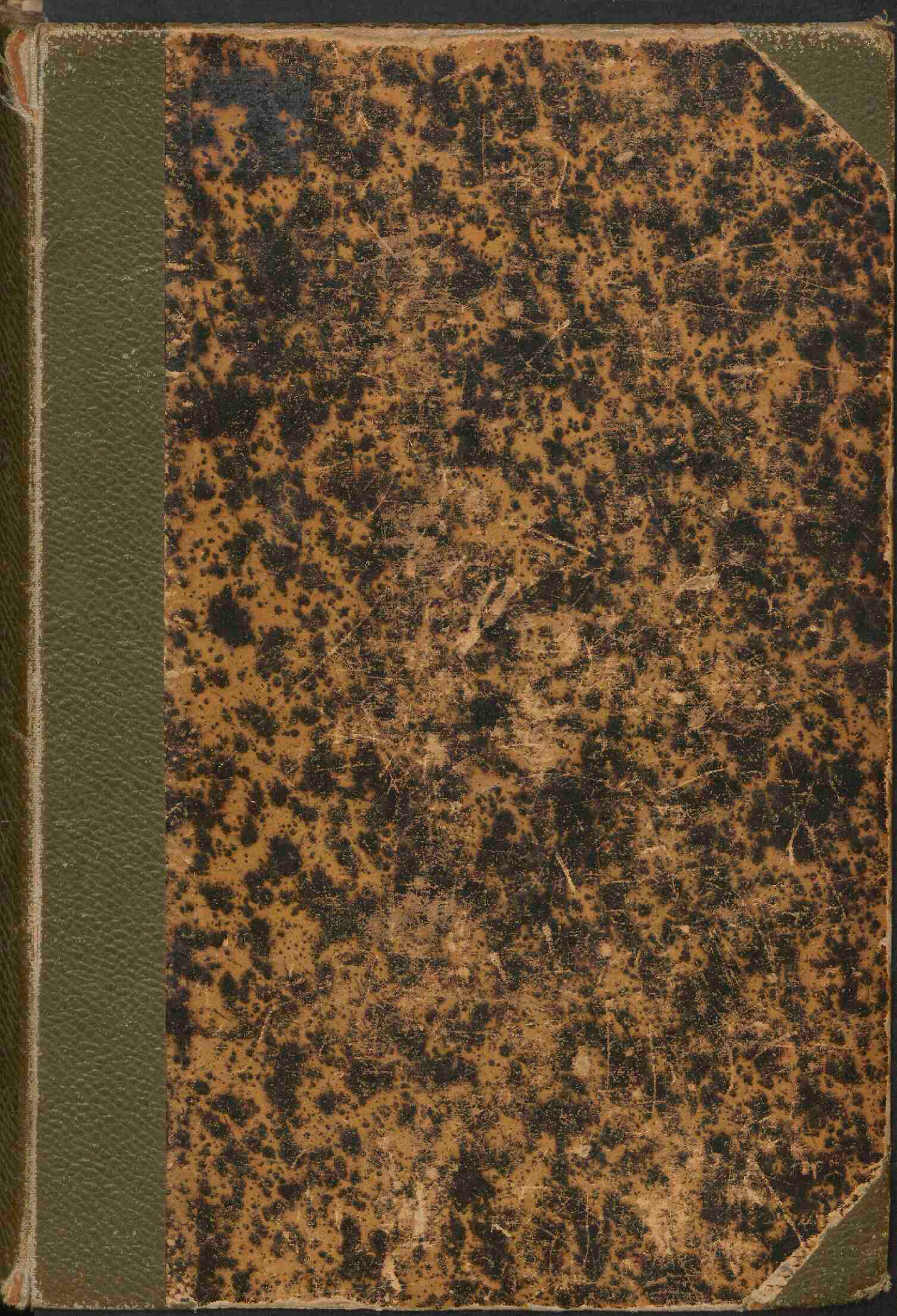

**Uit alle werelddeelen: schetsen en tafereelen uit de natuur en
het volksleven, nihilisme, Jodenvervolging, emigratie, enz.
enz.**

<https://hdl.handle.net/1874/237354>

1222/1

W. F. VASMEL.

2 dln f 30°

UIT ALLE
WERELDDEELEN.

Schetsen en Tafereelen uit de Natuur en het
Volksleven, Nihilisme, Jodenvervolging,
Emigratie, enz. enz.

VERZAMELD EN BEWERKT

DOOR

Dr. S. P. HERINGA.

AMSTERDAM,
A. AKKERINGA.

1882.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME

BY
NATHANIEL BENTLEY

IN TWO VOLUMES.

VOLUME I.

BOSTON: PUBLISHED BY
J. B. ALLEN, 1856.

VOORREDE.

Een kort woord ga vooraf tot inlichting van 't geen de titel van dit werk mag doen verwachten. *De welwillende lezer zij zoo vriendelijk hierop vooral te letten.*

De schrijver heeft zich hoofdzakelijk voorgesteld, een getrouwe voorstelling te geven van het leven en bedrijf der volken, een *fotografie*, die ons vreemde volken en landen zoo nabij brengt, zoo duidelijk doet zien, alsof wij er zelve in verkeerden. Daarom heeft hij zijn werk genoemd: »*Schetsen en beelden uit de natuur en het volksleven.*» — Geen beter middel toch is er om de eentonigheid van het leven af te breken en den geest aangenaam te stemmen, dan zich telkens te verplaatsen naar andere oorden der wereld en vreemde, opzienbarende dingen te aanschouwen. Het doen van uitstapjes, het maken van een groote reis is den schrijver bij ervaring gebleken, geen onvermakelijke bezigheid te zijn. Hij noodigt daarom zijne lezers uit, hem in de verbeelding te willen volgen op zijne reizen door alle werelddeelen.

Onze eerste reis zal zijn naar *Rusland*, het land, dat tegenwoordig zooveel van zich doet spreken. Daar echter dit land zoo uitgebreid is, de zeden van zijn volk in menig opzicht ons, »Westerlingen,» vreemd zijn, zal het dienstig wezen er een geruimen tijd te verwijlen. Nadat wij aldaar goed rondgezien en ons op de hoogte gesteld hebben van vele zaken, zullen

wij, aldus toegerust met de noodige kennis, overgaan tot de aanschouwelijke voorstelling der tegenwoordige toestanden.

Een belangrijk deel van onzen arbeid zal gewijd worden aan verhalen van Nihilisme en Jodenvervolging. Deze verhalen zullen den lezer al de »verschrikkelijkheden» van het hedendaagsche Rusland onder de oogen brengen. En hoewel onze gids met ernst zal trachten zich te houden aan de regelen van het schoone, en het gevoel voor het welvoegelijke van zijne reisgenooten zal sparen, hoopt hij toch aan de juistheid van het fotografisch beeld niet te kort te doen. — De schrijver acht het evenwel zijn plicht, tot goed verstand van zijn werk, hierbij uitdrukkelijk te verklaren, dat hij gemeend heeft zijne lezers *eerst* goed te moeten rondleiden door *Rusland* en onder de *Russen*, voor hij hun het drama voor oogen stelt, dat daar thans wordt afgespeeld. Terwijl dus de eerste afleveringen aan de beschrijving van land en volk gewijd zijn, bespreken de daaraan volgende de gewichtige gebeurtenissen, die zich nog dagelijks in *nihilistische* kringen en tegen *de Joden* voordoen, en die den schrijver na veel en langdurig onderzoek uit het moeielijk te bereiken en bijna afgesloten land, als geloofwaardig ter oore gekomen zijn.

Bij den aanvang van dezen arbeid doet de schrijver een beroep op de welwillendheid zijner lezers, en voegt daaraan toe den wensch, dat zij, zoo als nú voor een tocht door het veel besproken Rusland, daarna bereid zullen zijn, hem te vergezellen door die landen, die evenzeer onze belangstelling wekken en daarenboven lieflijker tooneelen te aanschouwen geven.

OP REIS.

De aanstaande tentoonstelling te Moskou lokt ons het eerst naar Rusland. De reis daarheen kan geheel per spoor afgelegd worden en wel, van Berlijn uit, langs twee verschillende wegen. Wij kiezen den langsten weg, daar wij eerst eenige kennis wenschen te maken met het leven der Russen, ons zoeken te orienteeren in het land, dat wij gaan bereizen, voor dat wij onzen voet zetten in de echt moskovitische kroningsstad, het industriëcle Moskou, dat, als middelpunt van den binnen- en buitenlandschen handel, de aangewezen plaats is voor een wereldtentoonstelling. De omweg, dien wij maken, loopt over Petersburg, de residentie, waaraan wij ons eerste bezoek gaan brengen. Wij nemen dan in onze verbeelding in de duitische keizersstad plaats in den trein van den pruisischen oosterspoorweg (Ostbahn), die ons door het stroomgebied van den Oder en den Weichsel zal voeren. 't Is een lange weg, die voor den reiziger weinig oplevert. Wij komen achtereenvolgens voorbij de stations Küstrin, Schneidermühl en Bromberg. De tijd die ons lang begint te vallen geeft gelegenheid ons te verdiepen in geschiedkundige herinneringen, die juist niet van de aangenaamste soort zijn, maar zich niettemin met kracht bij ons opdringen. Bij het laatst genoemde station toch bevinden wij ons in het voormalig gebied van het oude Polen, waarvan het bij de laatste verdeeling van dit ongelukige rijk losgescheurd en aan Pruisen toegewezen

werd. Bij Osterade, Justerburg en Gumbünen stoomen wij den oostelijksten hoek van Oost-Pruissen door en, na Eijdkühnen achter ons te hebben gelaten, overschrijden wij den grens, die Pruisen van Rusland scheidt. Te Wirzbolow stappen wij op den russischen trein, en nu leidt ons de weg het eerst over Kowno naar Wilna.

Wij zijn nu in West-Rusland, in het woudrijke Littauwen, een vlak, maar niet onvruchtbaar land, rijk aan bosschen en ook aan meren, en doorstroomd door onderscheiden rivieren, waaronder de in de geschiedenis zoozeer beruchte Beresina. In dit zelfde Littauwen ligt een eeuwenheugend woud, een maagdelijk bosch, waar de kultuur nog niet doorgedrongen is, waar het geboomte zich hemelhoog verheft, een echt wilde natuur. Een krachtig menschenras leeft er. De menschen, winter en zomer in 't zelfde dunne gewaad gekleed, de bloote voeten in sandalen gestoken, gehard tegen koude en regen, brengen dáar bij voorkeur hun leven door en verkiezen het zwerven in de bosschen verre boven het rustige akkerleven; tevreden met den honig en de wilde vruchten, die zij er voor hun voedsel vinden. Zij leven er met het wilde rundvee, dat er in scharen rondzwerft, den eland, het everzwijn, de ree, den bever, den beer, den los, den wolf en den gevaarlijken wilden os, die echter aan het uitsterven is, gelijk het lot van alle wilden meebrengt. De jager vooral kan hier zijn hart ophalen. Hij ziet zich in dit oer-woud, zooals geen tweede in Europa te vinden is, als verplaatst in die lang vervlogen eeuwen, toen de mensch nog geheel en al een zwervend leven leidde en in voortdurenden krijg verkeerde met de wilde dieren, met hun vleesch zich voedde en zijne naaktheid bedekte met hunne huid. Uiterst vruchtbaar is er overigens de grond, onder den naam van »zwarte aarde" vooral in Zuid-Rusland bekend en gewaardeerd, — waar het graan des zomers onder begunstiging eener hooge temperatuur in den tijd van zeven tot acht weken tot rijpheid komt,

terwijl er de winter kort en streng, de lente en de herfst lang en vochtig zijn. Hier worden de korenmagazijnen gevonden, die een tal van schepen en wagens bevrachten naar de Oostzeehavens Koningsberg, Memel, Riga en haar mededingster Libau. Hier worden de warme pelzen vervaardigd, waarmee de bewoner van Petersburg zich beschermt tegen de winterkou.

Wilna, thans de hoofdplaats van het gouvernement van dien naam en een belangrijke marktplaats van West-Rusland, was vroeger de residentie der vorsten van Littaunen. Het geslacht der Jagellonen, bekend uit de poolsche geschiedenis, zetelt hier; hun leden droegen de beide kronen van het vereenigd Polen-Littaunen.

Wij houden hier eenige oogenblikken halt om even uit te rusten en de merkwaardigheden der stad, waaronder ook het slot der Jagellonen, in oogenschouw te nemen. De gelegenheid wordt ons daarvoor aangeboden; want wij worden verzocht uittestappen. Hier toch splitst zich de baan in twee hoofdwegen. De eene loopt over Minsk en Smolensk naar Moskou. Wij echter kiezen den noordelijke, die ons over Dunaburg en Pskow en ten laatste door Ingermanland naar St. Petersburg voert.

ST. PETERSBURG.

Verrukkelijk is op 't eerste gezicht het voorkomen van deze reuzenstad. De pracht harer talrijke aaneengesloten palcizen, de glans der vergulden koepels en torens, het dichte mastbosch van schepen met vlaggen van allerlei kleur en natie, het gewemel van sierlijk getooide pleziervaartuigen en sloepen, het bonte vroolijke gewoel der be-

volking, de levendigheid die zich in de breede regelmatig gebouwde straten vertoont — hier de zwaar gebaarde Rus uit het volk in zijn bontgestreepte hemdsmouwen, dáar de schitterenste equipage's der russische grooten, overal om u heen het oorverdoovend geschreeuw der uitventers — dat alles werkt als een betooverend panorama.

Op zeven eilanden is de stad gebouwd. Wij Nederlanders verstaan de kunst uit het water ons een veilige woning te bouwen. Maar met verbazing aanschouwen wij hier een stad van paleizen, als Petersburg is, uit moeras en slijk verrezen, en onwillekeurig vraagt men zich af, hoe deze weke en drassige bodem al dit gewicht dragen kan. Aangrijpend is de gedachte, dat de onaanzienlijke vesting, eens door den grooten keizer op vijandelijk gebied gebouwd, na verloop van nog geen twee eeuwen geworden is tot een wereldstad van eenige mijlen omvang, als bewijs van 't geen menschelijke volharding vermag. Nog heden wijst men de plaats aan, vanwaar Peter de Grootte den bouw gadesloeg.

Petersburg is met geen andere europeesche stad te vergelijken. Terwijl onze eeuwenheugende steden met hare nauwe straten en hoekige huizen, vaak op de grilligste wijze zonder vaste bouworde tot stand gekomen, meer op steenhopen gelijken, waar de menschen, door den nood gedreven, opeengehoopt wonen, of uit vrees voor vijandelijke aanvallen, hun huizen torenhoog bouwen en als vestigen versterken, is Petersburg daarentegen een wijd uiteen gebouwde stad, de straten zijn er breed, de pleinen groot, de huizen ruim. Alles is er even kolossaal. Door de ontzachelijk groote oppervlakte die de stad inneemt is de gelegenheid gegeven om aan elk huis een binnenplaats of plein in te ruimen, terwijl ook het geboomte vóór de huizen duidelijk uitkomt en zich sierlijk voordoet.

Vertoeft men echter wat langer in de stad en beziet men de dingen van naderbij, dan gaat de eerste indruk

van bewondering wel niet geheel voorbij, maar wijzigt men toch zijn oordeel. De groote afmeting van den platten grond der stad waardoor ieder gebouw op zichzelf staat en ruimte aan beide zijden overlaat, is ook de reden, waarom het geheel aan eenheid verliest, zoodat Petersburg alles behalve een schilderachtige stad genoemd mag worden. Over alles is een te sterk licht verspreid, in de breede straten vallen geen krachtige schaduwen, door heldere stralen afgebroken; zij mist daardoor wat aan zoo menige stad van minder omvang een vriendelijk aanzien geeft. Daarbij komt, dat de grond waarop de stad gebouwd is een vlakte is zonder eenige verheffing. Alles strekt zich in éene lijn uit, zoodat men alles te gelijk, en toch weder te weinig ziet, daar het oog geen rustpunt vindt in deze eindelooze zee van huizen en paleizen.

Inzonderheid komt deze eigenaardigheid van Petersburg uit in den winter, als alles, de grond, de daken, de rivier de Neva met hare vele armen door eene en dezelfde kleur, het eentonig blank der sneeuw, overtoegen is. De witte muren der huizen zijn voor 't oog éen met den grond, de kleur der daken vloeit samen met de grauwwachtige tinten van den hemel, en het noordsche Palmira schijnt dan een nevelbeeld, eene stad waarin alle lijnen verdwijnen, alle hoeken ontbreken, waar de huizen geen vasten bodem onder den voet schijnen te hebben en de muren in de lucht gebouwd zijn. — Maar als de hemel weer opgeklaard is, de zon het valse winterkleed van de daken en stroomen heeft weggenomen, dan is de verandering ook groot. Eerst nu vertoont zich de stad in haar ware gedaante. De levendige kleuren der groen geschilderde daken, de op een blauwen grond opgetrokken koepels, die zich met hun gouden sterren sierlijk verheffen, de vergulden torenspitsen, die zich als 't ware uit de ijskorst hebben ontbolsterd, — zij verkwikken weer het oog, dat zich zoolang van het verukkelijk spel der kleuren heeft

moeten spenen, met nieuwe bekoorlijkheid, en de heldere wateren der rivier, die hun ijspels hebben afgeworpen, weerklaarsen in duizend spiegels het beeld der rijk gestoffeerde paleizen.

De keizersstad wordt in twee gedeelten gesplitst door de Neva, waarvan het zuidelijke verreweg het grootste en meest bevolkte is. Het noordelijk gedeelte wordt weder in twee deelen gescheiden door een arm der rivier. De stad in haar geheel bevat twaalf afdeelingen, waarvan elk uit onderscheidene distrikten bestaat. Langs de Neva, op de Admiraliteitszijde, breidt zich het groot keizerlijk winterpaleis uit, waarvan de vertrekken rondom versierd zijn met beelden en mijthologische figuren. Katharina de tweede heeft daarbij nog de hermitage gevoegd. Dit gebouw bevat de zeldzaamste kunstwerken en vooral een rijkdom van schilderstukken, door de grootste en eerste meesters vervaardigd. Bij de hermitage vindt men een tuin, waarin een eeuwige lente heerscht, gelijk Ulysses vond op het eiland bij de nimf Calypso. Verder vindt men op een kleinen afstand het kolossale marmeren paleis op een fundament van graniet gebouwd, door keizerin Katharina ten geschenke gegeven aan haar gunsteling, graaf Orloff. Bizonder prachtig is ook de zogenoemde Izaäkskerk, geheel van marmer gebouwd, waaraan men 48 jaren tijds en 26,500,000 roebels ten koste heeft gelegd, terwijl zij na dien tijd telkens weer verfraaid is.

Niet ver vandaar ziet men het paleis van Labanoff, een reuzengewrocht, dat zelfs voor Petersburg dien naam verdient. Verder prijkt op een ruim plein de beeldtenis van Peter den Grooten. Het voetstuk van graniet, 17000 centenaars zwaar, uit één stuk bestaande, werd met groote kosten uit Finland hierheen vervoerd. Op het Rumanzoffsplein bevindt zich de obelisk, die Katharina dáar ter eere van den zegepralenden Rumanzoff liet plaatsen, en op het Suwaroffsplein staat de beeldtenis van Su-

warof. — Een ander gebouw, beroemd van wege zijn rijke verzamelingen, is de akademie van wetenschappen, welke in het bezit is van eene zeldzame bibliotheek, een kabinet van naturaliën en een observatorium. In de onmetelijke zalen van dit paleis zijn de rijkdommen van het dieren-, het planten- en het delfstoffenrijk bijeengebracht, versteende voorwerpen uit de voorwereld in Siberië opgegraven, verbazend groote aërolithen, reusachtige mosselen, prachtige gesteenten: amethisten, topazen, smaragden, een kleine obelisk uit de vijftig marmersoorten van Siberië samengesteld, een andere uit russische edelgesteenten opgebouwd. Dagelijks stroomen steeds nieuwe merkwaardigheden uit dit reusachtige land hierheen. In alle kunstsoorten heeft Petersburg zijne beroemde meesters, maar voor 't grootste deel buitenlanders, voornamelijk Duitschers.

Onder de vijftig opvoedingsgestichten, die op kosten van den Staat worden onderhouden, is vooral merkwaardig het gebouw van het eerste kadettenkorps, $\frac{3}{4}$ uur in omtrek, dat, uit 1260 kamers bestaande, vierduizend personen kan herbergen, de grootste inrichting van dien aart in gansch Europa. — Behalve een kunstakademie, een hoogeschool, de nieuwe beurs en een aantal andere gestichten en instituten bezit Petersburg, een aantal inrichtingen van liefdadigheid: hospitalen, een krankzinnigengesticht, een blindeninstituut, een gesticht voor koepokinenting, daaronder vooral het vondelingshuis, dat elke zwangere vrouw opneemt, gehuwd òf niet, die na hare bevalling haar kind met zich nemen òf in het gesticht laten kan, zonder verplicht te zijn haar naam òf rang op te geven. (De lezer herinnert zich wellicht het jongste bericht uit de dagbladen, dat eene der nihilistische aanrandsters op het leven van den overleden Keizer, te weten Hessy Helfmann, daarheen hare toevlucht genomen heeft en er gestorven is.)

Petersburg bezit ruim een honderdtal kerken en nog meer torens: de zooeven reeds genoemde Izaäkskerk en de Kazansche kerk; de laatste draagt dien naam naar de H. Moeder Gods van Kazan. Het schip en de koepel dezer kerk worden door vijftig granietzuilen met bronzen kapitelen gedragen. De grond bestaat uit verschillende marmersoorten; de trappen naar het koor zijn van porphyer, en zijn omringd door een zilveren galerij. Onder de torens zijn er, die voor de grootste helft met platen fijn goud bedekt zijn, zoodat de glans, wanneer de zonnestralen daarop vallen, inderdaad verblindend is. De openbare godsdienstoefening wordt hier gehouden in 15 talen en volgens 11 verschillende geloofsbelijdenissen. In de Russische kerk hoort men geen orgel, noch eenige andere instrumentale muziek; maar des te schooner is steeds het zangkoor. Men vindt er ook geene zitplaatsen; alles vermengt zich ondereen zonder onderscheid van rang of stand. De vorst staat hier voor God naast den bedelaar, de prachtigst gekleede dame naast den sober gekleeden moeziek of boer. Ieder voor zich, zonder op de anderen te letten, maakt het teeken des kruises, bidt, knielt, raakt met het voorhoofd den grond aan en lispelt zijn Gospodi pomilui! (Heer, erbarm u!). Gepredikt wordt er zelden, vroeger in 't geheel niet. Ieder blijft zoolang hij verkiest, zoodat het gedurig in- en uitstroomt van komenden en gaanden.

Geen onzer tegenwoordige steden kan zich beroemen zoo uit paleizen en reusachtige gevaarten te zijn gebouwd, als Petersburg waar zelfs de hutten der armoede nog een schijn van grootheid aan zich dragen. Men heeft er bijvoorbeeld de drie groote gebouwen: het admiraliteits huis, het keizerlijk slot, en de zooeven reeds genoemde Kadettenschool. Om langs den kortsten weg van het eene einde dezer drie gebouwen tot het andere te komen heeft een flink voetganger 25 minuten noodig. Daar zijn in Petersburg niet weinige gebouwen, waarin verscheidene duizende

menschen wonen, b. v. in het winterpaleis zesduizend, in het hospitaal vierduizend landtroepen met even zooveel bedden voor zieken, in 't vondelingshuis vijfduizend kinderen, in het kadettenhuis verscheidene duizende jongelieden. Van vele huizen trekken de eigenaars een vorstelijk inkomen van 100,000 roebels 's jaars. Zelfs onder de privaat-gebouwen zijn er velen, die een verbazenden omvang hebben, waarvan een enkele vleugel in grootte gelijk staat met menig hoofdgebouw in de hoofdsteden van Europa. Daar bestaat — om slechts één voorbeeld te noemen — in deze reuzenstad een gebouw, waarvan de benedenste verdieping wordt ingenomen door een bazaar, waarin duizende voorwerpen te koop aangeboden worden, voorts heeft men er een gansche rei van duitsche, fransche en engelsche winkels, waarin de kunstvoorwerpen van die natie's in kwistigen overvloed tentoongesteld zijn en honderde werklieden hun bedrijf uitoefenen. In de bel-étage wonen twee senatoren en de familiën van verschillende rijke partikulieren. In de tweede verdieping bevindt zich een beroemd paedagogisch instituut, en worden bovendien nog de woningen gevonden van leeraars en professoren van de akademie; eindelijk wonen er in de achtergebouwen, behalve een tal van menschen uit den minderen stand, onderscheidene majoors en oversten, eenige afgezette generaals, een armeensch priester en een duitsch predikant.

De meeste huizen in Petersburg zijn tot heden van twee verdiepingen, en alleen in de binnenste deelen der stad heeft men er van twee en drie. Het meerendeel is van hout; want de Russen hebben een voorliefde zoowel voor lage als voor houten huizen, die ook inderdaad voor de warmte veel voor hebben. De regeering tracht echter het bouwen van houten huizen meer en meer tegen te gaan om het gevaar van brand te voorkomen; op sommige punten der stad is het zelfs verboden.

De gebouwde eigendommen zijn er duur, daar zij —

eenigzins anders als bij ons te Amsterdam — op boomstammen zijn opgetrokken, en er in den moerassigen bodem heel wat verbouwd moet worden, voor men aan de fundeering beginnen kan. Ook zijn er de voedingsmiddelen en dientengevolge de dagloonen hoog van prijs. In weerwil van de vijf tot zes voet dikke muren zelfs van de onaanzienlijke huizen, worden de gebouwen er met verbazende snelheid opgetrokken. Voor een deel is dit toe te schrijven aan het korte jaarseizoen voor het bouwen geschikt, maar ook aan het ongeduldig verlangen der Russen, wat eenmaal begonnen is spoedig voltooid te zien. Een treffend voorbeeld daarvan is het winterpaleis. In één jaar werden er voor twintig millioen roebels aan verbouwd. Men zette het werk des winters voort door het gansche gebouw zóo te verwarmen, dat de bouwmaterialen bruikbaar bleven en de muren tegelijkertijd konden opdroogen. Met de gebouwen van partikulieren is 't evencens het geval. Alles wordt verbazend snel opgetimmerd, evenals de decoratie's in een schouwburg. De Rus houdt van verandering; daarom laat hij gedurig bouwen. Zelden is een huis geheel voltooid, of er wordt al weer iets aan veranderd en vertimmerd. Een enkel feest, een bal of diné brengt vaak geen onbelangrijke veranderingen van het uitwendige te weeg. Vindt men de suite van een kamer te klein, fluks wordt er een muur uitgebrouwen, de daaraan belendende kamer wordt er bijgetrokken, en men laat er de deuren nog vóór den avond inzetten. Zuilen en balustrade's worden ter versiering of voor de muziekanten opgericht; galerijen, tuinkamers en buffets gerangschikt, vertrekken voor eenige weinige uren behangen en bekleed. Geen huis een Rus toebehoorende blijft veertien dagen achtereen in denzelfden toestand. Nu is deze, dan gene kamer zijn slaapvertrek. De kinderkamer wordt in een schoolvertrek, dit weer in een balzaal veranderd. De nomadennatuur zit er bij den Rus nog zoo vast in, dat hij het niet laten kan, in zijn eigen huis gedurig

van den eenen hoek naar den andere te trekken. Ook bij de politie verloochent zich die natuur niet. Nu eens is deze, dan weer die vorm van venster verboden. Op het eene oogenblik vergunt zij, dat er aan de benedenhuizen aangebouwd wordt, en dan weer trekt zij die vergunning in en laat alles afbreken.

Het plaveisel der straten, ofschoon er veel aan ten koste gelegd wordt, is doorgaans slecht. Enkele straten daarentegen, maar alleen in de aanzienlijke deelen der stad, zijn uitnemend, uit zeshoekige houtblokken bestaande, die als de cellen in een bijenkorf samengevoegd zijn, en waarover de rijtuigen even zacht en snel heenrollen als de ballen op een biljard. Daar het hout door het vele rijden en door den vochtigen bodem spoedig verbruikt is, zijn deze straten buitengewoon kostbaar, en zal deze wijze van bestrating met der tijd moeten afgeschaft worden. Voor 't overige wordt er weinig zorg aan besteed, omdat gedurende de zes wintermaanden sneeuw en ijs een voldoende bestrating opleveren.

Daar alles te Petersburg ruim gebouwd is, hebben de huizen van alle kanten gemakkelijke in- en uitgangen. De meeste woningen der aanzienlijken hebben voorpleinen ten gerieve der rijtuigen, zooals in andere landen alleen de schouwburgen en de koninklijke paleizen. Ook het uitwendige is in den regel ruimer ingericht dan in andere europeesche steden, en wie zich bij ons met een paar kamers behelpt, houdt er te Petersburg minstens éene suite van een half dozijn vertrekken op na. De vestibule's zijn groot, twee trappen voeren naar de bel-étage. De dans- eet- en gezelschaps-zalen zijn hoog en breed. In vele paleizen is ruimte voor een wintertuin. De grootste die te Petersburg bestaat is natuurlijk te vinden in het keizerlijk paleis. Dikwijls echter worden voor groote danspartijen tijdelijk wintertuinen met priëlen, bloembedden, springfonteynen enz. ingericht, waar de dansers onder geurig loof kunnen uittrusten.

Veel legt de Petersburger ten koste aan zijne vensters. De voorzijde van het huis, naar de straat toegekeerd, bevat meestal één raam zonder staven, uit één enkel groot spiegelruit bestaande. De dames zitten aan haar werktafels of op divans tegenover het venster, waarvoor alles wat zich op straat vertoont als in een tooverlantaarn voorbijgaat.

Hoe groot het aantal inwoners van Petersburg ook moge zijn, toch is de platte grond der stad naar evenigheid nog grooter. Het plan, waarnaar de stad is gebouwd, is dan ook op de toekomst berekend. De bevolking is voor het tegenwoordige nog op verre na niet toereikend om hare ontzachelijke ruimte te vullen met die woelige drukte, die men in eene residentiestad billijkerwijze verwacht. Al bewogen zich al de 700,000 menschen van Petersburg voortdurend op de straten, dan zou men nog maar bij elke tien schreden één mensch ontmoeten. Daarom vallen den vreemdeling de eenzaamheid en de leegte op die hier heerschen. Daar zijn zulke ruime pleinen, dat men bij tijden niets anders ziet dan heel in de verte een rijtuig, dat in vliegende vaart zijn eenzamen weg vervolgt, gelijk een vaartuig op de breede watervlakte schier verloren uit het oog; — straten waarin tallooze paleizen zich uitstrekken, waarachter de voorbijganger verdwijnt, als de bergreiziger achter de rots van het eenzaam gebergte.

Een zeer bonte bevolking beweegt zich in Petersburg, zooals in geen andere stad van Europa. De reden daarvan ligt voor de hand. Men bedenke slechts dat er geen tweede stad in de geheele wereld is, die in zulk een uitgestrekte verbinding staat met de andere werelddeelen, wel te verstaan te land; hetzelfde zou men van Engeland kunnen zeggen met betrekking tot zijne communicatiewegen ter zee. Hoe veelsoortig zijn niet de volkstammen, die zich hier als in hun vaderland gevoelen en Petersburg als hun hoofdstad beschouwen! Vooreerst heeft men de militaire bevolking: zestigduizend man infanterie en kavallerie, waaronder de kaukasische garde, een afdeeling

Tartaren en Finnen, voorts een detachement kozakken en andere manschappen, bijeen gebracht uit alle regimenten van het rijk, uit ieder regiment vijf man, die als gijzelaars voor de trouw hunner broeders gedwongen zijn in de residentie te vertoeven. Men ziet er den kozak met gerichte lans over het plein draven; den Tscherkessiër in rijke kleederdracht en in volle wapenrusting, die op een der openbare pleinen zijne militaire oefeningen uitvoert. Hij behoort tot het sierlijkste wapen van het gheele russische leger. Hij draagt het nationale kostuum: eene met zwart pels afgezette, geplooidde muts, een kaftan, een blauwe broek met breede zilveren boorden, in den gordel een kunstig versierden kaukasischen dolk en op de borst zestien in zilveren busjes bewaarde patronen. De officieren van dit korps zijn allen op zijn minst vorsten en stamhoofden, door jaren lange vijandschap van hunne wilde, bergbewonende stamgenooten gescheiden, de europeesche beschaving toegedaan, maar, in weerwil van de nieuwere ideën die zij in Rusland zich eigen gemaakt hebben, gesteld op hun nationaliteit, welke zij trouw bewaren. Voorts treft men er den Tauriër uit de Krim aan, die, gedachtig aan zijne steppe en aan Allah, deftig door de krioelende menigte voortschrijdt; de russische soldaten, die gedrild en geoefend in lange kolonne's door de straten der stad marcheeren, — al die onderscheidene monteeringen en uniformen van het russische leger, waarvan geen enkele mag gemist worden in de residentie: de garde-korps, de huzaren, jagers, ulanen, kurassiers, grenadiers, sapeurs, ingenieurs en kanonniers, die bestendig te paard en te voet hun wachten aflossen, de kazernen betrekken, naar de parade zich spoeden, door de straten heen en weer trekken.

Wil men zijn aandacht wijden aan den handel óf het burgerlijk verkeer, dat hier gevonden wordt, geen volk van Europa óf van Azië, of het heeft hier zijn vertegenwoordigers: Spanjaarden, Italianen, bewoners van het

groene eiland der Britten, Noormannen uit het verwijderde Thule, bewoners van Bucharije en Perzië, Indiërs uit Ceylon, Chineezen en Arabieren, — Verkiest ge de mindere klasse in oogenschouw te nemen, ziet daar den Duitschen boer slenteren tusschen de schreeuwende zwaar-gebaarde Russen, den slanken Pool naast de ingedrongen Finnen en Esthlanders, de Letten en de Joden, de Amerikaanse matrozen met hunne tegenvoeters, de Kam-schadalen; mohammedanen, heidenen en kristenen, witte Kaukasiërs, zwarte Mooren, gele Mongolen.

Gelijk alles in Petersburg grootsch en kolossaal is, zoo zijn ook de straten van ontzachelijke breedte en lengte, en daarom niet oncigenaardig »perspectieven” genoemd. De voornaamste straat is wel Nevski-prospect. Zij maakt met het groote admiraliteitsplein, het keizerlijk winterpaleis, het ontzettend groote en omvangrijke admiraliteitspaleis, het paleis van den Senaat en dat van de heilige Synode het middelpunt der stad uit. Wil men het levendig verkeer op de straten van Petersburg van zijne belangrijkste zijde leeren kennen, dan moet men zich naar deze straat begeven. Zij is de Boulevard italien, de Regentstreet van deze noordsche hoofdstad, de voedsterplaats der weelde, het centrum der beweging. Hier vooral openbaart de stad haar kosmopolitisch karakter. Bont geschilderde, met opschriften in alle mogelijke talen voorzienene uithangborden, fransche, Duitsche en engelsche boekwinkels, vijf kerken die tot vijf verschillende godsdiensten behooren, de hôtels der aanzienlijken, magazijnen prijkkende met rijkdom van waren en met de Parijzer modeartikelen; naast den juwelier uit Tula de kleermaker van Berlijn; tegenover het magazijn van astrakansche huiden de winkel van russisch porselein en van porselein uit de fabriek van Sèvres; de rijke engelsche bazaar, die jaarlijks 50,000 roebels huur opbrengt, naast den russischen banketwinkel. De straat loopt in een rechte lijn voort als een waar perspectief. Over hare geheele lengte is zij

uitnemend geplaveid en van breede trottoirs voorzien. In het midden bevindt zich het ontzachelijk groote Gastiu-noi-Devor-gebouw, een stad van winkels en kantoren, waar een onmetelijke massa van alle mogelijke levensmiddelen van het noorden en het zuiden, alsmede alle voortbrengselen van nationale en buitenlandsche industrie opeen gehoopt zijn. Hier ziet men steeds een verward gedrang van kooplieden en lediggangers, geslepen spitsboeven en voorzichtige handelaars, joden en kristenen, burgers en soldaten. Geene levendiger en schilderachtiger tooneelen, dan die hier elk oogenblik voorvallen. 't Is een panorama, waarvan de beelden onophoudelijk elkander afwisselen, een kaleidescoop, waarvan de figuren en kleuren zich gedurig in nieuwe vormen en schakeeringen voordoen. Men ziet hier den net geschoren, geparfumeerden en in zijn cachemiren vest gekleeden dandy naast den »moezjiek" (russischen boer) met ruimen kaftan en langen baard, die er trotsch op is, de oude kleederdracht en de eerwaardige gewoonten zijner voorvaders te behouden. De mahomedaan gaat met opgericht hoofd de kerk voorbij, waarvoor de Rus, als hij er voorbijkomt, driemaal het teeken des kruises maakt. De lompe kar van den finschen boer rijdt langzaam achter de poolsche kibitka.

Nevski-prospect loopt van het Alexander-Nevski-klooster naar de Admiraliteit in een lengte van vier wersten (ruim vier kilometers). Aan het einde maakt zij een kleinen hoek. Zij doorsnijdt alle stadsdeelen, de buurten der minder gegoede voorsteden zoowel als de wijken van den rijkdom en het centrum der hoogste standen. Een wandeling over hare geheele lengte geeft dus de schoonste gelegenheid om het Petersburger straatleven in zijn bonte verscheidenheid te leeren kennen. Aan 't eene einde staan een klooster en een kerkhof: eenzaamheid en dood. Daarop volgen eenige kleine houten huizen, vischmarkten en kroegen, waarvoor eenige drinkende en zingende russische boeren zijn gezeten. Verder op steenen gebou-

wen van twee verdiepingen, betere herbergen, magazijnen en winkels, zooals men ze in de provincien, van Rusland te vergeefs zoekt, opgevuld met een menigte van oude meubels, kleeren en allerlei dingen, in de voornaamste deelen van de stad gebruikt en nu aan de voorsteden te koop aangeboden. De kleuren der huizen zijn, naar oud-russische wijze, geel en rood, en de menschen voorzien van lange baarden, in nog langere kaftans gehuld. Weer iets verder ontmoet men koetsiers met hun huurrijtuigen, fransche mode's en eenige aanzienlijke huizen. Als men den hoek omslaat dien hier de straat maakt, ziet men in de verte den gouden naald schitteren van den slanken toren der Admiraliteit, welken men uit alle hoofdstraten bestendig in 't oog houdt. Men gaat vervolgens een paar bruggen over en bevindt zich in het gedeelte der stad, waar de kern der residentie woont. De paleizen met hun drie en vier verdiepingen vallen in 't oog, de opschriften aan de huizen nemen toe en worden steeds grooter van letter.

Eindelijk is men genaderd tot de Fontanka, ontegenzeggelijk het elegantste gedeelte van den Neva-oever, waar de eigenlijke residentie, de verblijfplaats des keizers en van alle russische grooten, begint en van de brug tot het einde toe doorloopt. Hier volgen de vierspannen elkander onophoudelijk op, men ontmoet er bij elken voetstap generaals en vorsten, komt voorbij de grootste magazijnen, het keizerlijk paleis en de voornaamste kerken van alle godsdiensten. — Van de Annitschkov-brug tot de admiraliteit heen en weer te wandelen is een van de uitgezochtste genoegens, die zich de Petersburger veroorlooft. De meest bezochte zijde is de noordkant, omdat zij de zonzijde is, die hier iedereen zoekt, en die dan ook door de grootste magazijnen en de sierlijkste winkels ingenomen wordt.

Daar Petersburg — zooals wij daareven zeiden — een groote militaire bevolking bezit, ontmoet men gedurig op zijn

weg een der zonen van Mars. Allen, officieren zoowel als minderen, gaan altijd in uniform en gewapend, zelfs op hun gewone wandeling alsof zij steeds op de parade verschijnen moeten, zoodat men overal deze gepluimde heeren in hun volle wapenrusting tegenkomt. Inzonderheid wordt hier de aandacht van den vreemdeling getrokken door den wilden Kaukasiër, den Tscherkesser, die, met een zilvereu pantser bedekt, staat te praten en te schertsen met den beschaafden russischen officier. Toch is het, zelfs hier in Petersburg, geraden voor deze lieden uit den weg te gaan. Want hun dolken zijn altijd geslepen, en hun geweren dragen zij altijd geladen bij zich. Zelfs op balpartijen verschijnen zij niet anders; zij dansen met de dames een polonaise, terwijl zij van scherp geladen pistolen voorzien zijn. Eenige jaren geleden zag men dikwijls een hunner, vorst Ali, bij wien men om zijn gunstig en vriendelijk uiterlijk veel door de vingers zag, in baldadigheid zijn pistool midden op straat afschieten. Als de politie hem dan wilde grijpen, sprong hij snel te paard, dat getrouw als een hond achter hem aan liep, en verdween sproorslags. Meestal schoot hij naar de zon of op lantaarnpalen, zelden op menschen. Eens echter zou hij een russisch officier, die zich een oneerbiedige uitdrukking over zijne moeder in den Kaukasus had laten ontvallen, getroffen hebben, zoo niet iemand die bij hem stond een harden slag tegen het pistool had gegeven, waardoor de kogel een andere richting nam. De wilde natuur zit er bij die heeren nog zóo in, dat de Russen moeite hebben hen een weinig te fatsoeneeren, schoon zij reeds van hun jeugd aan als jonge kadetten onder den invloed der beschaving staan. — Behalve militairen mogen ook civiel-ambtenaren, leeraars, professoren, politiedienaars, lakeien en bedienden uniform dragen, eveneens de leerlingen van gymnasiën, de kweekelingen van openbare inrichtingen, zoodat men zeggen kan, dat half Petersburg gecostumeerd is. Daartusschen beweegt zich

echter de burgerkleeding van ettelijke kooplieden, van de leden der engelsche factorij, van de duitsche baronnen uit de Oostzee-provincie's, van de rijke russische landeigenaars, vorsten en heeren, en van de vele vreemdelingen die hier vertoeven.

Al naar het weêr is, wisselt ook de kleeding; van daar gedurig verandering van tooneel bij de zeer afwisselende weergesteldheid te Petersburg. Over dag ziet men de wandelaars luchtig gekleed, maar 's avonds in mantels en overjassen; in den zomer ligte kleeding en zijden stoffen, in den winter zware pelzen. Vandaag zijn allen in sleden op de ijsbaan, morgen in rijtuig, die ratclen over de straatsteenen.

Een even bonte verscheidenheid, als de kleeding, leveren de godsdiensten op. Vrijdags, den rustdag voor de Mohammedanen, ziet men de turbans, de zwarte baarden der Perzen en de geschoren kruinen der Tartaren. Op sabbath verschijnen de zwart zijden kaftans der joden, en zondags loopen scharen van kristenen uit, en van dezen weer de onderscheidenen sekten. Hier roepen de klokken de lutherschen naar het bedehuis, en men ziet de duitsche burgers, vaders, moeders en dochters, met hunne zwarte gezangboeken onder den arm naar de kerk trekken, — ginds spoeden de katholieken zich naar het feest aan de onbevleete ontvangenis der heilige Moedermaagd gewijd, en men ziet Polen, Littauwers, fransche en oostenrijksche onderdanen naar de tempels opgaan. Weer elders roepen de duizende klokken der grieksche »kolokolniks," en nu krioelt alles dooreen, vrouwen en dochters der russische kooplieden in kleeding van allerlei kleuren. Voornamelijk echter op de groote staatsfeesten, de zoogenaamde »keizerlijke dagen," kan men alle soorten van kleederdrachten opmerken, van alle kleuren en mode's, die tusschen Parijs en Peking gevonden worden.

Petersburg is eene stad van mannen. Er zijn 100,000 minder vrouwen dan mannen, zoodat dezen een beperkte

keus hebben. Het klimaat en het leven schijnen hier voor de ontwikkeling der vrouwen niet zeer gunstig te zijn. Bovendien zijn zij over 't algemeen niet zoo schoon als de mannen. Zelden ziet men hier een frisch meisjesgezicht, zij hebben alle een bleeke kleur, en men kan het haar aanzien, dat het afmattend leven voor hare gezondheid niet zeer bevordelijk is. De duitsche dames maken op dezen regel een uitzondering, die uit de Oostzeeprovincie's, waar zij op het land in een gezonde luchtstreek opgroeien, hierheen verhuizen. Het beste deel der beau-monde komt uit Finland, Esthland, Lijfland en Koerland.

De voornaamste wandeltijd in Nevski-prospect is van 12 tot 2 uur. De aanzienlijkste dames rijden op dit uur uit om hare inkoop te doen. Tegen 2 à 3 uur, als deze inkoop, de parade, de beurs en de handelszaken afgelopen zijn, trekken de wandelaars naar de engelsche kade, waar de eigenlijke promenade begint, en waar men vroeger ook de keizerlijke familie aantrof. Deze heerlijke kade, die, als al de andere in Petersburg, uit granietblokken opgebouwd is, loopt van den oever van de Neva tot aan de nieuwe en oude Admiraliteit en dagteekent van den tijd van keizerin Katharina. Trappen voor de voetgangers en voor de rijtuigen voeren naar het water. Aan de eene zijde verheft zich een lange reeks van fraaie paleizen, meestal door Engelschen gebouwd, maar tegenwoordig voor 't meerendeel in 't bezit van russische grooten; op de andere zijde heeft men het uitzicht op den breeden waterspiegel van de Neva, op al de schepen, booten en gondels, die er heen en weer varen, en daar-teenover de sierlijke gebouwen van Wassili-Ostrov, de kunst-akademie, het kadettenhuis enz.

Tot de meest bezochte wandelplaatsen behoort ook de zomertuin, vooral voor kinderen, die er zich onder fraaie, hooge lindeboomen vermaken. Hierheen komen de jonge juffrouwen met hare gouvernante's, de leeraars met

hunne kweekelingen, de minnen met hare zuigelingen, en hier biedt zich ook de schoonste gelegenheid aan de stadsjeugd te bestudeeren. Geen aardiger schouwspel dan het groepje van kleine kozakjes, jeugdige Tscherkessen en moezjeks; want het is bij de Russen mode, hun kinderen tot aan het zevende jaar »à la moezjiek" te kleeden. Het haar is rondom afgesneden, evenals bij de boeren; kleine sierlijke kaftans, door een net gordeltje bijeengehouden, en hooge tartaarsche mutsen, evenals bij de koetsiers, voltooiën hun uiterlijk. In den nieuwsten tijd is de Tscherkessische kleeding bij de Peterburgsche jeugd zeer getrokken, die haar om haar zilverversiering en pelstooi nog aardiger staat. Eerst in hun negende en tiende jaar worden de knapen op zijn europeesch gekleed, terwijl daarentegen de meisjes van den aanvang of naar de fransche snede gekleed gaan. — Daar de kinderen russische bedienden hebben, engelsche en fransche bonne's en duit-sche meesters, leeren zij al deze talen op eens en nemen daaruit de woorden over, die hun voor 't oogenblik 't best te pas komen. Daardoor ontstaat een vreemde mengelmoes van talen waarvan de Petersburgers zich bedienen, en daar de taal die men spreekt zeer nauw samenhangt met de voorstellingen, die men zich vormt, is 't ligt te begrijpen, dat dit een verwarring van begrippen of altans onheldere denkbeelden te weeg brengt. Iemand die den kindertuin bezocht had het navolgend gesprek afgeluisterd tusschen een aardig jongeheertje en zijne fransche bonne:

Bonne: Nikola, ben je lief geweest?

Nikola: Da, Nana! (russisch: Ja, Nana.)

Bonne: Ben je waarlijk niet stout geweest?

Nikola: No! no! (engelsch: neen! neen!) Koko sa, Koko mi (Koko, russische afkorting van Nikola; sa, fransch voor sage = lief; mi, russisch voor mihloi = goed.)

Bonne: Is je broer Iwan ook lief geweest?

Nikola: Wawa na! (Wawa, russische afkorting van Iwan; na, engelsch voor naughty = stout.)

Bonne: Wat heeft hij dan gedaan?

Nikola: Bibi koko (engelsch: he has beaten Nikola = hij heeft Nikola geslagen.)

De volwassenen spreken vaak nog meer talen door elkaar, schoon veel beter dan de kleinen. Opmerkelijk is, dat de Russen de vriendelijke woordjes, die zij in de conversatie veelvuldig gebruiken, uitsluitend uit hunne moedertaal kiezen. Lubesnoi = lieve, Milinkoi = liefje, Dä-duschka = Vadertje, Matuschka = moedertje, Druschka = vriendje, golubtschik = duifje, duschinka = mijn zieltje, zijn uitdrukkingen, die ook de vreemdelingen zich spoedig eigen maken. De fransche bonne's zeggen tot hare kinderen: »Duschinka, Druschka.»

Aan éene zijde paalt de zomertuin onmiddelijk aan het Tsaarveld, ook wel het »Marsveld" genoemd. Dit is de meest in gebruik zijnde paradeplaats voor de rekruten; de gewone dagelijksche, groote parade wordt echter niet hier, maar op het Admiraliteitsplein in de nabijheid van het keizerlijk slot gehouden. Ook dit behoort tot de meest geliefde uitspanningen van de Petersburgers. Het admiraliteitsgebouw is door een boulevard en door een dubbele rei boomen omgeven. Onder deze boomen pleegt het publiek gedurende de parade te wandelen. Keizer Nikolaas kommandeerde hier indertijd zijne troepen zelf, gewoonlijk tweeduizend man sterk. De soldaten stonden in 't gelid en presenteerden 't geweer.

Als de keizer naderde, ontblootten al de toeschouwers eerbiedig het hoofd. »Goeden dag, mijne kinderen!" riep dan de keizer zijne soldaten toe. »Wij danken uwe Majesteit!" donderde het daarop uit duizende monden. Als eene opmerkelijke bijzonderheid wordt verhaald, dat deze keizer zich meermalen zonder eenige begeleiding in het publiek vertoonde, en het niet de minste moeite kostte hem te naderen of te zien, als hij in gewone burgerklee-

ding in een slede òf in een hoogst eenvoudige teleka, het gewone voertuig der russische moezjiek's, voorbij reed. Deze vrijheid zal, na de jongste gebeurtenissen, de tegenwoordige tsaar zich wel niet durven veroorloven. Toch is het ook van keizer Alexander den tweede bekend, dat hij zich veel onder het publiek bewoog, ja dat hij zijne gemeenzaamheid met zijne onderdanen zoover dreef, dat hij, zooals bekend is, bij den laatsten aanval op zijn leven, zijn rijtuig verliet om naar zijne gewonde soldaten te zien, welk oponthoud hem zelf misschien het leven gekost heeft. Mag men de nieuwste berichten in de dagbladen gelooven, dan is ook de tegenwoordige keizer, Alexander de derde, van voornemens eerlang den staat van afzondering te verlaten, waarin hij sedert den dood van zijn vader verkeerd heeft. In 't algemeen is zelfs den hoogst geplaatsten Rus een zekere gemeenzaamheid eigen. »Geen complimenten" is een gezegde, dat de Rus steeds in den mond heeft.

Het opzicht over het publiek in de straten is toevertrouwd aan de zoogenaamde »butschniks", die nacht en dag in kleine loodsen doorbrengen. Deze kleine houten loodsen staan op elken hoek en op iederen kruisweg. Drie agenten bewonen één gebouwtje, waarin zij bed, keuken en de geheele huishouding hebben. Een van hen, in een groenen met rood afgezetten mantel gehuld, en met een hellebaard gewapend, staat van tijd tot tijd als wacht uit; de tweede voert de gevangenen naar het politiebureau van zijn wijk en brengt de politiebevelen aan de anderen over òf aan de bewoners der naburige huisjes; de derde zorgt voor de huishouding. De wachtgebende staat nacht en dag op zijn post en overziet vandaaruit de hem toevertrouwde wijk, neemt de beschonkenen in arrest, beslecht de twisten der koetsiers, brengt de alarmmakers tot rust en zet de onvoorzichtige voerlui, die een voetganger leed aangedaan hebben, achter slot. De butschniks hebben fluitjes, waarmee de naburige posten elkander een signaal kunnen geven, als er een vluch-

teling moet gegrepen worden, en daar ook zijzelven gedurig door rondtrekkende politiebeambten nagegaan worden, begrijpt men ligt, dat er over 't algemeen in de straten te Petersburg een goede orde gehouden wordt, waaraan zelfs de jongste bewegingen der nihilisten geen afbreuk gedaan hebben. Denzelfden toestand vinden wij in al de overige steden van het rijk terug, omdat er overal dezelfde politieverordeningen bestaan. Het getal politieagenten te Petersburg kan men op niet minder dan op tweeduizend stellen.

De eenige bewoners van Petersburg, die onder geen toezicht hoegenaamd staan, zijn de raven en de duiven, die in ontzachelijke menigte in de residentie gevonden worden. Zij vliegen vrij rond, zetten zich nú eens op het hoofd van Peter den Groote, dan weer op het kruis van den engel der Alexander-zuil, op de kerkkoepels of op het dak van het keizerlijk paleis. De raven verzamelen zich het liefst op het paleis van Anitschkov, waar zij bij duizendtallen bijeen komen. De duiven worden door de Russen voor heilig gehouden, zoodat niemand ze kwaad doet en zij op alle straten tusschen het menschengewoel haar voedsel zoeken en voor de voorbijgangers te nauwernood uit den weg gaan.

De piëteit, die de vreemdeling hierin wellicht opmerkt, en die bij de bevolking van Petersburg, alsook van geheel Rusland, wel te verstaan van het echte moskovitische deel van het volk, van een bijzondere soort is, deze piëteit, zeg ik, komt ook uit in een paar andere onder het volk bestaande gewoonten. Te weten, tweemaal in het jaar, met Paschen en op het Kerstfeest stroomt de menigte naar de Neva ter bijwoning eener eigenaardige godsdienstige plechtigheid, het inzegenen der rivier door de popen (geestelijken). Deze vroome handeling wordt echter op de luidruchtigste wijze met al te overvloedige offers aan god Bacchus besloten.

Het andere door ons bedoeld is het bezoek aan het

Smolenski-kerkhof. Even als de Roomsche-katholieken, hebben ook de leden der russische kerk een dag in hun kalender, gewijd aan de herinnering hunner dooden. Maar in plaats van een kouden Novemberdag, waarop de roomsche kerk het feest van Allerzielen gesteld heeft, hebben de Petersburgers daarvoor het vriendelijk zomerseizoen uitgekozen, den 29sten Juli. Op dezen dag trekken niet minder dan twintig tot dertigduizend bewoners der hoofdstad naar Smolenski, het voornaamste kerkhof van Petersburg, om hunne dooden te bezoeken. Des morgens ziet men geweldig groote »samovars" (theeketels), waarvan sommigen het dubbele van een manslengte hebben, op wagens naar het kerkhof vervoeren met het doel om het noodige heete water te verschaffen voor den verkwikkenden drank, zonder welken geen Rus gelukkig kan zijn, voornamelijk op een heiligen dag. Een deel van het kerkhof wordt ingenomen door de rijkere leden der gemeente, hunne graven zijn met smaak en op kostbare wijze versierd. Bij elk graf is een tuin in miniatuur, een bank en een tafel voor 't gemak van de jaarlijksche bezoekers. Als de Rus zijn familiegraf nadert, maakt hij het teeken des kruises en zegt hardop, alsof hij tot een levende spreekt: »goeden dag." Daarna gebruikt hij van de ververschingen, die hij meegebracht heeft. De plaatsen, waar de lijken der armen begraven liggen, vormen daarmee een sterk contrast. De graven liggen daar onordelijk dooreen. Geen pad leidt van het een naar het ander, netels en gras bedekken de graven en, wat zij hebben laten staan, wordt door het wilde spel der kinderen vernield. Overal is het ontzachelijk groote kerkhof met bezoekers gevuld. »Maar" — zoo verhaalt een ooggetuige — »groot is de hoeveelheid sterke drank, die naar deze plaats meegebracht wordt, en tegen den nacht slapen de levende en de doode te samen, de doode den eeuwigen slaap, de levende een slaap die duurt in evenredigheid van de flesschen drank, die hij in den zak gehad heeft."

Lith. Emrik & Binger

Bezoek aan het Smolensky-kerkhof.

EEN WINTER TE PETERSBURG.

Geheel anders als in de oude Czarenstad Moskou, waar weken en maanden achtereen de strengste vorst kan heerschen, is in het moerassige Neva-delta de temperatuur ook in den winter zeer veranderlijk. De oostewinden verzachten de ijsskoude, welke uit Siberië hierheen komt. Regenachtige westewinden, een koude noordooster, dichte nevels en strenge vorst wisselen elkander gedurende de zes wintermaanden bestendig af. Niet alleen verschilt soms de temperatuur van den zomer met die van den winter zestig graden; maar ook op één en den zelfden dag kan b. v. na een heeten zomermorgen een zeer koele avond volgen, terwijl des winters niet zelden een verschil van twaalf tot achttien graden op één dag voorkomt. Aan al die veranderingen stoort zich echter de Petersburger niet. Hij heeft eenmaal aangenomen: de winter begint in October en eindigt met Mei. Bijgevolg trekt hij met 't begin van Oktober reeds zijn pelskleed aan, dat voor alle mogelijke koudegraden toereikend is, en legt het niet af, dan wanneer alle winterstormen voorbij gedreven zijn. Evencens handelt hij met de verwarming binnen 's huis: hij stookt er even dapper op los, of de koude hevig is of niet, zooals hij ook vaststelt, dat de sledevaart vijf maanden duurt, zoodat hij zijn rijtuig gedurende dien tijd opruimt en alleen van de sloe gebruik maakt, 't zij het sneeuwt of dooit. Vreemdelingen beproeven wel eens naar het weer hun levenswijze te regelen; maar daar zij dit niet goed aanleggen, boeten zij hun onvoorzichtigheid met ziekte, soms ook met den dood. In den regel gaat dus het leven in den winter, 't moge regenen of sneeuwen, vriezen of dooien, zijn ouden gang. Dag aan dag knettert het berkenhout in de haarden, vliegen de sleden over de straten, wordt er in de openbare verwarmingsplaatsen

voor de armen gestookt en de opene vuren op de straten in de nabijheid der schouwbergen voor de koetsiers onderhouden. Slechts dan, als de koude buitengewoon toeneemt, hebben er belangrijke veranderingen in de beweging op straat plaats. Als het heet: »de thermometer is tot op 20 graden gedaald,» dan spitst men de ooren, gaat den warmtemeter na en telt de graden. Bij 23 à 24 graden is de politie meer dan anders in beweging, officieren doen dag en nacht de ronde om schildwachts en butschniks wakker te houden en die door den slaap overvallen zijn duchtig te straffen, want de slaap is in dit geval een zekere dood. Met 25 graden koude worden de schouwburgen gesloten. De sleden, die gewoonlijk toch al snel voortglijden, ziet men dan in galop vliegen over de krakende sneeuw.

De voctgangers duiken in hun pelzen geheel weg, zoodat van hun aangezicht niets te zien is; want vrees bevangt een ieder eenig lichaamsdeel door de vorst te verliezen, en, daar het afvriezen zich door geen onaangenaam gevoel aankondigt, heeft men aan niets anders te denken, dan zijn oogen, ooren en neus goed te bedekken. »Vadertje, uw neus!» zegt men tot den voorbijganger, en zonder complimenten wrijft men zijn krijtwitten neus met sneeuw in. Ook de oogleden loopen telkens gevaar aan één te vriezen. Men stapt dan het eerste huis het beste in en verzoekt den bewoner een oogcnblikje bij den oven te mogen plaats nemen. De Petersburgers zijn, als alle bewoners van het noorden, veel gevoeliger voor de kou dan de zuidelijken, dan b. v. de Italianen, Spanjaarden en Franschen, die er wonen.

De russische oven of kachel is in zijn soort de voortreffelijkste door menschen uitgedacht. Zij zijn er op gemaakt de warmtestof lang te behouden, doordat zij uit zooveel hoeken en gangen bestaat, dat de weg die van het vuur tot den schoorsteen leidt vaak honderd voet lang is. De groote steenmassa, waaruit een russische oven be-

staat, wordt slechts langzaam verwarmd; maar eenmaal verhit, behoudt zij de warmte den ganschen dag door. Men stookt het meest met berkenhout als het goedkoopste, en omdat daarvan de duurzaamste kolen komen, waarom het vooral te doen is. In elk groot huis zijn één of twee stokers aangesteld, die den ganschen dag niets anders te doen hebben dan de kachels te voorzien, het hout gereed te maken en aan te dragen. Opdat de heeren des morgens aan 't onbijt hun kamer verwarmd zullen vinden, moeten hunne gediensstige geesten den arbeid bij nacht beginnen. Gewoonlijk stapelen dezen reeds den vorigen avond de houtblokken in den kachel, opdat zij eerst nog wat uitdroogen, en steken het des morgens vroeg aan. De in- en uitgangen zijn gewoonlijk in de lange corridor's der huizen, zoodat zij mede verwarmd worden; ten overvloede plaatst men in het voorhuis nog een kachel. De kachel vervult bij de Russen, ook in de woning van den gemeenen man, een belangrijke plaats. De machine dient niet slechts als verwarmingstoestel, maar ook om er in te koken en te bakken. Rondom den kachel zijn banken aangebracht, waarop de huisgenooten zich neerzetten om zich te verwarmen en te praten. In de vele verdiepingen en hoeken van den kachel worden allerlei dingen geplaatst om te droogen. Het merkwaardigste is, dat er achter op de dubbele plaat («juschka»), die den kachel geheel bedekt en de warmte volkomen afsluit, een gelegenheid bestaat om er een bed op te maken, waarop de huisgenooten, vaak nog in een schaapsvel gedoken, den nacht doorbrengen.

Een ander middel om de warmte in de kamers te behouden zijn de dubbele vensterramen, die te Petersburg en in geheel Rusland in zwang zijn. Als met Oktober de eerste vorst gekomen is, stopt men alle openingen toe, brengt dubbele vensters aan, waarvan de voegen met papier beplakt worden. Ieder boer heeft zijne dubbele vensters. Men kan zich voorstellen, welk een vreugde

het is, met de maand Mei de frissche lucht te laten stroomen door de kamers, nadat men zoovele maanden achtereen als opgesloten is geweest. In de ruimte tusschen de beide ramen strooit men zout óf zand om de vochtigheid in zich op te nemen. Het zout hoopt men in allerlei sierlijke vormen op, die tot aan het voorjaar onaangeroerd blijven liggen, en het zandbed beplant men met sierlijke kunstbloemen, die daar even lang blijven staan. Ieder richt dit naar zijn eigen smaak in, en het is een waar genot op een helderen winterdag langs de huizen te wandelen en de versieringen van deze dubbele vensters te zien en te bewonderen. — De deuren doen bij de vensters niet onder. Men vindt niet slechts dubbele, maar zelfs drie- en vierdubbele deuren. De Klein-Russische boeren hebben bij hun aarden woningen een overdekten gang, waardoor men met eenige treden opwaarts bij de deur komt. In de huizen van Petersburg is dit evenzoo, met dit onderscheid, dat men eenige treden dalen moet voor men de eerste deur bereikt, waarop gewoonlijk een tweede volgt, die den bezoeker in het verwarmde voorhuis brengt.

Bij ons lijden de armen in de winterdagen nog al kou. In Petersburg echter voorziet men zich van middelen om dit te voorkomen. De openbare inrichtingen die men daarvoor heeft: de verwarmingsvertrekken, die op verschillende plaatsen der stad te vinden zijn, de ijzeren huisjes bij de schouwburgen, waarin het vuur steeds brandende gehouden wordt, waar de koetsiers zich kunnen verwarmen, dat alles is nog het minst. Maar de zware pelzen en kleedingstukken, waarvan zelfs de bedelaar niet verstoken is; de woningen, die allen, zelfs de hutten niet uitgezonderd, lucht en waterdicht zijn, bieden een voortreffelijke beschutting tegen de gewone winterkoude. Bij 25 graden verkrijgen alle schildwachten te Petersburg pelzen. Dit neemt echter niet weg, dat bij buitengewone koude menig menschenleven toch bezwijkt. Evenwel,

't zijn dan niet de gebrekkige middelen, die hier als oorzaak mogen worden genoemd, veeleer ligt hier de schuld bij de menschen.

Drie dingen werken hier hun ondergang: de traagheid van het volk, de sterke drank en de achteloosheid der rijken. — De Russen, hoe levendig zij anders ook van nature zijn, houden niet van inspanning noch met 't lichaam noch met den geest. Als 't koud is, gaan zij liever achter den kachel in hun pelzen liggen, dan, zooals bij ankere volken gebruikelijk is, zich met handen en voeten tegen de kou te weren. — Het onmatig drinken van brandewijn verhoogt nog het gevaar; want dronkenschap en slaap zijn bij vorst allergevaarlijkst. Als men nu nagaat, dat bij een plotseling invallende vorst een menigte van beschonken lui op de straten liggen te slapen, dan kan men zich voorstellen hoeveel offers er vallen. — Het getal van hen die er het leven bij inschieten wordt nog verhoogd door de zorgeloosheid der rijken. 't Is ongeloófelijk wat zij van hun voorrijders, bedienden en koetsiers vergen. Bij bezoeken laat men hen, zij 't ook bij 't ruwste weer, uren lang op de straat wachten om ze elk oogenblik bij de hand te hebben. De koetsiers slapen dan op den bok in, en de kleine twaalfjarige voorrijders, die nog niet geleerd hebben tot middernacht te waken, hangen sluimerende op de paarden òf leggen zich, de teugel om den arm gebonden, op de gevroren sneeuw der straat neer. Velen »vriezen" neus, handen of voeten »af", terwijl hun heeren zich de uitgezochtste genietingen voor oor en gehemelte veroorloven.

De hevigste koude valt gewoonlijk in bij helder stil weer en het prachtige Petersburg heeft dus in den regel bij 30 graden zijn schoonsten, vroolijksten dag. De hemel, is helder, de zon schittert met weergalooze pracht, en des te schitterender, daar haar licht op millioenen van kleine ijskristalen straalt, waarmee de lucht als met diamanten vervuld is. Uit alle huizen en zelfs uit de ver-

warmde kerkgebouwen kronkelen zware rookzuilen omhoog, die in de heldere lucht zóo dik schijnen, alsof in ieder huis een stoommachine werkzaam is, en daarbij allerlei kleuren aannemen. De sneeuw en het ijs op de straten en op de Neva zijn zoo wit en rein, alsof alles uit suiker gebakken is. De geheele stad draagt het sierlijk gewaad der onschuld, en de daken der huizen zijn getooid met van verre schitterende kristallen. Al het water bevriest zoodra men het uitstort, en de bronnen, de fonteynen, de waterwagens, de kleeren van de waschvrouwen aan de kanalen — alles is blank en met ijs overdekt. De straten vertoonen het meest opgewekte leven. Iedereen draaft en spoedt zich zoo haastig voort, alsof de dood hem op de hiel zit. De sneeuw waarover hij gaat knarst onder zijne voeten en brengt de wonderlijkste melodiën voort, ja alle andere geluiden verkrijgen in deze koude atmosfeer een vreemden klank. »Het vriest dat het kraakt,» zegt het spreekwoord met recht.

DE NEVA.

De Neva is eene der schoonste rivieren der wereld. Voortgekomen uit het Ladoga-meer stuwt zij hare kristalheldere wateren naar Petersburg, en draagt van haar oorsprong tot aan hare uitwatering de grootste schepen. Evenals de stad, die zij bespoelt, verheft zij zich plotseling en stroomt mijlen ver; evenals gene was zij langen tijd onbekend, maar is tegenwoordig een beroemdheid geworden; door geen zandbanken laat zij zich in haar loop weerhouden, en 't zijn waarlijk geen armelijke hutten, die zij bespoelt. Integendeel, prachtige kaden omvatten haar, lichttorens en paleizen spiegelen zich in haar helder water, vergulde torenspitsen fonkelen langs haar vloed als sterren.

Op eenigen afstand van Petersburg verdoelt zij zich in verschillende armen, die daardoor een delta vormen, waarop zich Petersburg als een schoon panorama voordoet. Maar de stroomen, die haar bed verlaten en als moedwillige kinderen naar alle kanten heenloopen, doen hun oorsprong geen schande aan. Als met een zilveren snoer omvatten zij een tal van eilandjes, waar zich des zomers de grootheid van Petersburg verzamelt; zij strekken zich uit langs het keizerlijk park en de fraaie paviljoens aan den voet van geurige linden en seringgen. De hoofdarom van dezen stroom vervolgt intusschen haar sierlijken loop. De Neva voert uit de binnenlanden den overvloed der provincie's aan. Zij ontvangt aan haar mond de schoonste voortbrengselen der buitenlandsche nijverheid en voorziet daarvan de bewoners der paleizen. Zij laaft met frisschen dronk de burgers der stad, die geen andere bronnen bezit, dan haar. Zij bereidt hun spijs, koffic en thee. Zij kweekt de visschen voor hun tafels. Ja, zij verricht voor hen het nederigste slavenwerk, wascht hunne kleederen en reinigt, daar zij door vele kanalen tusschen de straten doorslupt, de riolen der stad. Geen wonder dus, dat allen over haar spreken, omdat allen belang bij haar hebben; dat zij het onderwerp uitmaakt van het dagelijksch gesprek der Petersburgers.

De strenge noordsche winter houdt echter de Neva zes maanden in zijn boeien. Maar nauwelijks vertoont zich in 't begin van April weer de heldere waterspiegel, of uit de vesting donderen de kanonnen om den bewoners het gewenschte oogenblik aan te kondigen. Terzelfde tijd, 't zij het nacht is of dag, bestijgt de kommandant der vesting, met al de teekenen van zijn rang versierd en door zijne officieren begeleid, een prachtig versierden gondel om naar het tegenover gelegen paleis des keizers te varen. In een grooten sierlijken kristallen beker schept hij het heldere Nevawater, om het als een eerste en schoonste gift der rivier den keizer in naam der lente

aan te bieden. Hij kondigt zijn heer aan, dat de macht van den winter gebroken is, dat een vroolijke scheepvaart mag worden verwacht, toont hem als den eersten zwaan der rivier den gondel aan den oever, die hem gelukkig heeft overgebracht, en reikt hem den Nevabeker, die daarop door den vorst op de gezondheid der residentie geledigd wordt. 't Is het duurste glas water, dat ergens gedronken wordt. Want volgens een oude gewoonte geeft de keizer den beker terug tot aan den rand met goud gevuld. Toen men echter den beker steeds grooter maakte, werd een som van tweehonderd dukaten vastgesteld, die den kommandant uitbetaald moest worden.

Allen wachten met inspanning het oogenblik af, dat de Neva geheel vrij is; de kooplieden in de eerste plaats, omdat daarvan het welslagen hunner handelsonderneming afhangt; de arbeiders en timmerlui, voor wie aan de bruggen veel te verdienen valt; voorts de kranke inboorlingen en vreemdelingen, omdat dan de wegen naar de baden en naar Europa weer opengesteld zijn, en zij zich gelukkig achten, dat eindelijk het oogenblik gekomen is, waarnaar zij zoo verlangend uitgezien hebben. Ook de schepen, die in de Sond opgelegd hebben of die in de Oostzee kruisen, wachten het gewichtig oogenblik met ongeduld af. Het eerste zeil, dat zich op de Neva ver- toont, wordt met gejubel begroet en met eene premie beloond. Meestal is dit schip met oranjeappelen, mode- artikelen, manufakturen en dergelijke geladen. Nu volgen al de schepen van allerlei natie's. En de stad, aan plotselinge veranderingen gewoon, ondergaat eene geheelen ommekeer. Op de doodelijkste stilte volgt nu het meest opgewekte leven. Europa's volken gaan op hooge schepen, meer dan duizend in getal, de zeereis aanvaarden; die van grooteren diepgang blijven te Kron- stadt liggen, terwijl uit het binnenland de vlotten en de grof getimmerde barken komen aandrijven. De tot heden in de magazijnen opgehoopte produkten worden nu in

beweging gebracht en vloeien naar alle oorden. De oorlogsvloot die zoolang heeft gerust loopt uit om expeditie's en manoeuvre's te maken op de baltische zee, en stoombooten hun zwarten adem uitblazend bewegen zich schuimend en stampend op de schoone waterbaan, ter plaatse waar nog kort te voren een zeehond ter nauwernood een opening vinden kon om adem te scheppen. Iedere dag, elk uur brengt weer iets nieuws en schoons aan, en... de onttoovering van het doode ijspaleis is volkomen.

De eilanden van het Neva-delta, waarop de paleizen der stad gebouwd zijn, zijn zeer vlak en laag. Met hun naar de zee toegekeerde, onbewoonde uiteinden liggen zij soms gelijk, ja beneden het watervlak; zelfs de verst en hoogst gelegen stadsdeelen verheffen zich gewoonlijk niet hooger dan twaalf tot veertien voet boven den waterspiegel. Een rijzen van het water tot 15 voet is dus reeds voldoende om gansch Petersburg onder water te zetten, en een waterstand van dertig tot veertig voet kan de gansche stad doen verdrinken. Hoe groot het gevaar is, dat de stad ieder jaar op nieuw bedreigt, begrijpt ieder die weet, hoe hier de aanwas van het water begunstigd wordt. De finsche zeeboezem strekt zich over zijn geheele lengte van Petersburg in rechte richting uit naar het westen, van waar de stormwinden waaien. Dezen dringen dus het water naar de stad. 't Gevaar zou minder groot zijn, indien de zeeboezem breed was en naar beide zijden zich uitbreidde. Maar ongelukkig wordt zijn boezem in de richting van Petersburg steeds smaller, zoodat al het water dáar als in een put te samen stroomt. Ten overvloede loopt de Neva, die zich bij de stad in dien boezem ontlast, juist in een tegenovergestelde richting, zoodat de beide wateren tegen elkaar instroomen. Als dan bij een hevigen westewind in het voorjaar een hoogste waterstand en ijsgang samentreffen, is het gevaar onvermijdelijk. Tot nog toe heeft men de mogelijkheid niet ingezien door dammen en kanalen het gevaar te keeren. Het water

komt vaak zoo plotseling en onverwacht opdagen, dat menigeen die 's avonds uitgegaan is, terwijl intusschen de wind is gedraaid, de straten overstroomd vindt en niet meer 't huis kan komen, zooals o. a. ook von Humboldt het getroffen heeft op zijne reis door Rusland naar Siberië en Centraal-Azië.

De regeering van Petersburg heeft dan ook maatregelen genomen om ieder van het dreigend gevaar te onderrichten. Als bij aanhoudenden westewind het zeewater in de Neva is ingedrongen en de uiterste punten van het eiland heeft overstroomd, wordt op de Admiraliteit een kanonschot gelost en uit alle torens worden de vlaggen uitgestoken, ten teeken dat het water in aantocht is. De kanonschoten worden ieder uur herhaald. Dringt het water nog verder door, dan worden dezelfde signalen elk kwartier gegeven. Bij nog hooger stand, als het water de stad is binnengedrongen, worden de schoten om de vijf minuten herhaald en bij het voortdurend stijgen van het water iedere minuut, nu wordt ook de hulp der booten en schepen ingeroepen.

De ellende die zulk een watervloed kan veroorzaken gaat alle beschrijving te boven. Menig burger van Petersburg weet nog te verhalen van het droevig tooneel, dat de watersnood van den 17^{den} november 1824 heeft doen zien. Hij was de hoogste, welken de stad heeft beleefd, en in alle straten wordt nog de hoogte er van door merken aan de huizen aangeduid. Door een allerhevigsten westewind gezweept, verhief zich het water steeds hooger en schoot ten laatste met de uiterste snelheid door de straten, hief alle wagens en equipage's in de hoogte, stroomde door de vensters de benedenverdiepingen der woningen binnen en welde uit de onderaardsche riolen met volle stralen. Verscheidene kleine houten gebouwen werden door 't water geheel ongeschonden en zachtjes opgeheven en dreven met hun bewoners in de straten rond. Rijtuiggen, waarvan de passagiers en koetsiers zich op de daken wisten te red-

den, terwijl daarentegen de paarden, die zich niet vrij bewegen konden, ellendig omkwamen, hoopten zich bij dozijnen op. Al de boomen op de openbare plaatsen zaten zoo vol van menschen — zegt een ooggetuige — als anders van spreeuwen. Het water rees elken avond zoo hevig, dat men ieder oogenblik vreesde, de oorlogschepen mochten eens losgerukt worden en met geweld door de huizen breken. Het ongeluk overviel de menschen tegen verwachting. Men dacht er in 't minst niet over, omdat het water volstrekt niet onstuimig was, maar een kalm aanzien vertoonde. Zeer vele woningen stortten eerst den volgenden dag in, toen het water reeds uit de stad gelooopen was. De vochtigheid bleef langen tijd in de huizen hangen, en tengevolge daarvan heerschten besmettelijke ziekten nog weken daarna. Des nachts was de schrik nog grooter, daar de vloed des avonds steeds wies en bij de invallende duisternis geen weg te vinden was. Duizende huisgezinnen, wier leden in verschillende deelen van de stad verspreid waren, brachten den nacht in doodelijken angst door. Men berekent dat het verlies aan waren, huizen, meubels, plaveizels enz. honderd-millioen gulden heeft bedragen, en dat er in het water en tengevolge der daaruit ontstane ziekten verscheiden duizende menschen omgekomen zijn.

Maar buiten dat gevaar schenkt de Neva aan de stad de grootste weldaden. Want daar er in Petersburg geen andere goede bronnen zijn, voorziet zij de stad van al het noodige drinkwater. 't Is echter te bejammeren, dat geen waterleiding het water naar de huizen voert. Overal ziet men daarom waterwagens door de stad rijden, om het heilzame nat naar de woningen der aanzienlijken te brengen; de mindere man haalt het zelf uit de rivier. Ook het wasschen moet in de rivier geschieden. Op alle kanalen en aan de oevers der rivier zijn daartoe houtvloten aangebracht. In het midden daarvan zijn eenige openingen gemaakt. Vrouwen verrichten daar, 's winters zoo-

wel als zomers, haar nuttig bedrijf; schoon de ijskegels haar dan vaak aan de kleeren hangen, volbrengen zij zonder zuchten dit harde werk.

Niet minder opmerkelijk dan deze waschinrichtingen zijn de drijvende vischwinkels, *sadocks* genaamd. Alles wat de vangst, 't bewaren en den verkoop van visch betreft wordt in Rusland met de uiterste zorg behandeld en is er het best ingericht. De *sadocks* zijn kleine, sierlijk geschilderde en zeer net ingerichte houten huisjes. Zij drijven op vloten, liggen aan den oever voor anker, terwijl een brug ze met den vasten wal verbindt. Van binnen is er een ruimte, waar de gerookte en gezouten visch is opgehangen. Een paar groote heiligenbeelden met brandende lampen dienen tot bescherming. Behalve het rooken en inzouten hebben de Russen nog een andere manier de visch te bewaren, door ze namelijk te laten bevriezen. Groote kasten staan er gevuld met zulke bevroren visch. Aan weerszijde van genoemde ruimte zijn twee kleine kamers aangebracht, de eene voor de manschap van de *sadock*, de andere bestemd voor de gasten die hier de bij de Russen zoozeer geliefde kaviaar komen eten. Bovendien is achter het gebouw onder water nog een gelegenheid aangebracht om de visch levend te bewaren.

Biedt de Neva, als hare wateren door den wintervorst onzichtbaar gemaakt zijn, minder aanvallige natuurtafereelen aan, geheel anders is het in den zomer. Niets is zoo indrukwekkend als het levendig tafereel, dat dan haar oppervlakte vertoont. In de schoone en warme maanden Juni en Juli zijn de Neva-armen dag en nacht met kleine en groote zeil- en roeischuiten en gondels overdekt, die onophoudelijk op en neer varen en het schoonste gezicht opleveren, waarbij de gondelvaarten op de lagunen van het tegenwoordige Venetië niet te vergelijken zijn. Vooral 's avonds stroomt hier de menigte samen, en het vroolijk gezelschap blijft tot diep in den nacht bijeen. De atmos-

feer overdag door de zomerhitte gestoofd is nog lieflijk en zacht, alsof de warmte van de verwijderde sterren komt. 't Is een overheerlijke nacht met haar tooverachtig helder licht, al is de bron van alle licht reeds lang achter den horizont verdwenen. Men denke zich zulk een nacht, zulk een omgeving, zulk een stroom, die zich nu eens in verschillende armen verdeelt en dan weêr tot een groote massa zich vereenigt, die zacht, helder en majestueus daarheen vloeit; daarbij een archipel van eilanden, op de éene helft waarvan prachtige paleizen zich verheffen, en de andere met fraaie tuinen en smaakvolle landhuizen is versierd; dan de groote zee voor de poorten der stad, en niet ver van daar de zes uitwateringen der rivier. Men denke dit alles verlevendigd door duizende gondels en andere vaartuigen; Engelschen die hun meesterschap in het varen ook hier toonen; Duitschers die zich met hun familie's in dezen nacht aan de vreugde overgen vergetende de zorgen van den dag; Russen die hun harmonische zangen over het water laten klinken; rijken en grooten door een sleep van bedienden gevolgd; matrozen van alle natiën; zij allen de wonderen van den helderen nacht met verrukking aanstarend — men vare in een sierlijken gondel tusschen al die eilanden en cilandjes door, en men zal ter nauwernood een plaats op den aardbodem aantreffen, die zooveel betooverends biedt, als Petersburg en de Neva in een zomernacht.

OUDSTE STEDEN VAN RUSLAND.

Geeft Petersburg een karateristiek beeld van het moderne Rusland, te Kijov (Kiew), te Groot-Nóvgorod

en te Moskou zien wij het echte moskovische ras zijn oude gewoonten handhaven. Evenals de Engelschman van zijn Old-England spreekt, zoo laat ook de Rus zich veel op zijn Oud-Rusland voorstaan. En waarlijk roemrijke dagen heeft het oud-Rusland gekend, den tijd vóór de invoering der lijfeigenschap, toen het volk in den stijd tegen Mongolen en Tartaren zich een zekere zelfstandigheid wist te veroveren, en zelfs onafhankelijke republieken bestonden, die, evenals de republieken van Florence en Toskane in Italië, en omstreeks denzelfden tijd door uitgebreide handelsbetrekkingen tot grooten bloei zich wisten te verheffen, maar, helaas, daardoor den nijd des alleenheerschers gaande maakten, die ze in bloed deed ondergaan.

Met uitzondering van de groote steden, waarvan in geheel Rusland slechts vijf à zes bestaan, dragen alle russische steden hetzelfde karakter. Heeft men er twee of drie in verschillende streken gezien, dan kent men ze allen. De meeste dezer steden zijn aan rivieren gebouwd. Een vuurtoren, een gevangenis, een vischmarkt vallen aanstonds in 't oog. In de boven- en benedenstad ziet men monnikkloosters. Een pont verbindt beide oevers. Voor de stad ligt een onaanzienlijke voorstad. De haven is vol schuiten en vlotten; de eersten zijn met visch, de laatsten met dennehout geladen. Op de werf ontdekken wij een menigte menschen met een ernstig donker gelaat en met de onreine kleeding, den Oosterling eigen.

De oudste steden zijn Kijov, bij ons meer bekend onder den naam van Kiew, en Groot-Nóvgorod, de hoofdsteden en de heilige plaatsen van het rijk, lang voor het zich een Kreml aan de Moskau en een winterpaleis aan de Neva bouwde. Kijov en Groot-Nóvgorod zijn nog altijd de plaatsen, waar het volk voor zijn vroomen en dichterlijken zin voldoening vindt en er daarom zoo gaarne vertoeft — de eene de vaste burcht van zijn geloof, de andere de vaste burcht zijner keizerlijke macht.

Kijov is in een bijzonder vruchtbare streek gelegen. Het klimaat is er mild, droog en in den zomer niet zelden heet. Het land levert overvloed van graan, en op de voortreffelijke weiden graast een krachtig soort van hoornvee. Onder het wild gevogelte wordt de muskuseend een merkwaardigheid genoemd, men bewcrt dat zijn bloed, warm gedronken, tegen hondsdolheid behoedt. Reeds op verren afstand is de stad te zien, schitterende in het zonlicht op den blanken bergrug, waarop de stad is gelegen met hare vestingwerken en hare vele meestal groen geschilderde torens en verzilverde of vergulden koepels. Zij is de oude residentie der grootvorsten en is, zooals sommigen beweren, reeds vóór het begin onzer jaartelling door Grieken of Scythen, de oudste bewoners des lands, maar met meer waarschijnlijkheid 430 na Christus door de Slaven gebouwd. In 't begin der elfde eeuw stond zij op het toppunt van haren bloei, als residentie en hoofdstad van geheel Rusland. Maar in de veertiende en vijftiende eeuw gedurig door tartaarsche horden overvallen, geplunderd en ten laatste verwoest, verloor zij voor immer haar macht en grootheid. Na aan verschillende heerschers onderworpen te zijn geweest, werd zij sedert het jaar 1686 voor goed een bezit der Russen.

Kijov ligt aan den rechteroever van den Djnepr en bestaat uit drie, één kwartier uurs van elkander gelegen deelen, dus eigenlijk uit drie verschillende steden: Podol, Witschgorod en Petschersk: een handelstad, een keizerstad en een heiligenstad. Podol is de koopmanswijk, Witschgorod de regeeringswijk, en Petschersk de wijk der bedevaartgangers. Zij tellen samen 127000 inwoners. Kijov is een stad van legenden en van groote geschiedkundige gebeurtenissen. Hier predikte eens de heilige Andreas, de vroomste Olga woonde er, hier ook had de bekeering plaats van den later heilig verklaarden Wladimir. Hier volgden de overwinnende legers elkander op: eerst de Mongolen, vervolgens de Polen, nog later de moedige krijgers van

Peter den Grooten. Ook het land om de stad gelegen is vermaard door roemrijke avonturen. Het land der Mazepa's en Gonta's heeft zeer veel te verhalen van vijandelijke invallen bij nacht, van vlucht en van geplunderde steden. Elk dorp heeft zijne legende, iedere stad hare heldensagen van liefde en krijg. Het land vloeit over van herinneringen. Gindsche kapel wijst de plaats aan, waar een grootvorst gedood werd. Deze heuvel is het graf eener tartaarsche horde, dit veld het strijdperk, waar de Polen geslagen werden. De menschen zijn hier vroolijker en levendiger, de huizen netter gebouwd, de landen beter onderhouden dan in het noorden en oosten. De maat der muziek is er sneller, de brandewijn sterker, de liefde vuriger, de haat gloeiender dan ergens elders.

Een groen, met fraaie boomen en struikgewassen beplant dal scheidt het Antonius-klooster van de stad, dat weder door een ander dal van het klooster van Feodosius gescheiden is. Deze kloosters worden tot de schoonste bouwwerken gerekend van oostelijk Europa. Vergulden koepels en torens steken ver boven deze gebouwen uit. Iedere muur is beschilderd met beelden uit het leven der heiligen. Ook de grond is heilig. Meer dan honderd kluizenaars slapen den doodslaap in de katakomben, en de onvergankelijke lichamen van talloze heiligen rusten in de nissen. In het Antonius-klooster wordt den bezoeker getoond de schedel van den heiligen Wladimir, dat wil zeggen een fluweelen doodskleed, waarin men zegt dat de schedel gewikkeld is. Het vleesch er van moet nog frisch, de huid niet gerimpeld zijn en een welriekenden geur van zich geven. De onderaardsche plaatsen en gangen zijn met geheele reien van lijken opgevuld. Voor elk is een nis in de rots aangewezen, en het geeft een liefelijken reuk van zich. 't Is volstrekt verboden er onderzoek naar te doen; maar de monnik, die den bezoeker tot gids verstrekt, staat voor de waarheid in. Wie echter voor den

monnik borg blijft, is een andere vraag. Vijftigduizend bedevaartgangers uit de gouvernementen Podolië, Kijov en Volhynië komen jaarlijks deze reliquien der heiligen bezoeken om aan hen hun hulde te brengen.

Groot Nòvgorod (Novgorod-Welicki), de tweede der door ons genoemde steden, was eens de grootste stad van Rusland en een der beroemdste handelplaatsen van Europa. Als men de schoone breede rivier de Wolchow, waaraan de stad ligt, opvaart, dan kan men uren lang zijne reis vervolgen, en steeds ziet men aan beide oevers fraaie tuinen, sierlijke buitenplaatsen en kloosters, prijken in het liefelijkst groen; in zwitserschen stijl zijn hier de huizen gebouwd. St. Cyrillus en St. Antonius leenen aan talloze pittoreske bouwwerken hun namen. Maar het schoonste riviergezicht levert het George-klooster op, dat zelf ook een prachtig gebouw is. Van den klokketoren is het uitzicht verrukkelijk. De geheele omtrek, zoover men zien kan, is als met een gordel van pijnboomen omgeven. Daar achter stroomt de Wolchow traag voort, en op den rug van gindschen heuvel aanschouwt het oog de lange reien torens en huizen, die in alle kleuren van den regenboog schitteren: roode muren, blanke torens, groene koepels en vergulde daken.... hier het Kreml en de Kathedraal, daar de stadspoort en de brug, ginds aan de overzijde der rivier de koopmansstad, het verkoophuis en de Jaroslawtoren. 't Zijn de veruitgestrekte, schilderachtige omtrekken van Groot-Novgorod.

Oud-Rusland, zooals wij straks zeiden, kan bogen op een roemrijk verleden. Daarbij dachten wij voornamelijk aan de stad, waar we ons op dit oogenblik bevinden. In de 14de en 15de eeuw, toen Groot-Novgorod met de groote hanze-steden in verbinding stond en de stapelplaats van den geheelen noordschen en oosterschen handel was, telde zij 400,000 inwoners en beheerschte een uitgestrekt land, zelfs den bodem, waarop thans Petersburg zich verheft. In de vijfde eeuw gelijktijdig met Kijov door de Slaven

gesticht, was zij in de negende eeuw de residentie van Rurik, den eersten russischen Vorst, en alzoo de grondlegster van den russischen staat. Later wist zij de algemeene verwarring, die na Wladimir's dood in Rusland heerschte, te gebruiken om zich onafhankelijk te maken en een republiek te vestigen, waarin de nationale Raad, door de volksvergadering gekozen, de hoogste wetgevende en uitvoerende macht bezat en de staatsambtenaren, tot de hoogst geplaatsten toe, naar eigen wil aanstelde of ontsloeg.

De macht, welke de stad in die dagen uitoefende, wordt aangeduid door een oud spreekwoord van het volk: »Wie vermag te strijden tegen God en Groot-Nóvgorod?» Maar met den toenemenden rijkdom verdween de vaderlandlievende geest en de heldenmoed der burgers. Partijschappen en verdeeldheden legden den grond tot haren val, tot eindelijk in 't jaar 1478 de eens zoo machtige republiek de buit werd van den grootvorst Wasiliewitsch. Toen zij zich, een eeuw later, wecr vrij wilde vechten, viel zij in de wreekende handen van Iwan IV, »den Verschrikkelijke." Teruggekeerd uit een ongelukkigen veldtocht aan de Oostzee, verneemt deze, dat de burgers van Nóvgorod, die zijn bestuur haatten, een gezantschap naar den zweedschen vorst gezonden hebben met het verzoek hen onder zijn bescherming te nemen. In zijn woede zweert de tiran, de stad te zullen verwoesten en zout te strooien op de plaats, waar zij gestaan heeft. Iwan hield zijn eed. Zijne benden legeren zich voor de wallen, en het gerucht verspreidt zich binnen de muren, dat de stad met den grond gelijk gemaakt en mannen, vrouwen en kinderen zonder genade neergesabeld zullen worden. — De stad met den grond gelijk gemaakt! Hoe zou dit mogelijk zijn! Immers Nóvgorod is eene der grootste steden van Europa, een republiek ouder dan Florence, de stad der bedevaartgangers heiliger dan Kijov. De wallen zijn vijftig (engelsche) mijlen lang, de huizen bergen 800,000

bewoners. Toch heeft Iwan hare vernietiging besloten. Tienduizend schutters zijner lijfwacht en dertig duizend Tartaren scheidt hij van zijn leger af en geeft de republiek aan hun bloeddorst over. Hij geeft hun volle vrijheid, naar hartelust te moorden en mannen noch vrouwen te sparen. Daarop storten zij zich op de torens, beklimmen de muren, nemen de bruggen, het Kreml, de kathedraal, en, straat voor straat, wijk bij wijk, veroveren zij de stad. Geen pen is in staat dezen gruwel der verwoesting te beschrijven. Dag aan dag, week aan week zijn strop, geweer en fakkel bestendig in werking. De straten druipen van bloed, de rivier is gestremd van tallooze daarin geworpen lijken der verslagenen. Toen het moordwerk ten einde gebracht was, de Tartaren in hun legerplaats teruggeroepen waren, bedroeg het aantal vermoorde mannen, vrouwen en kinderen meer dan de tegenwoordige bevolking van Petersburg. Het veroveringswerk was volkomen. De stadsklok — de klok, die ter raadsvergadering en tot het gebed riep, — werd uit den Jaroslawtoren genomen en naar Moskou vervoerd, waar zij naast den heiligen toren hangt. Verbannen uit de stad, welke zij te wapen riep, fluistert zij nu nog misschien menigen burger in het oor van den eenmaal gelukkigen tijd, waarin Ruslands steden aan de steden van Italië en Engeland gelijk waren, en de bewoners zoo vrij als thans de inwoners van Holland en Zwitserland.

De derde en wel de aanzienlijkste van de drie genoemde oudste steden van Rusland is Moskou, tot op tsaar Peter den Grooten de hoofdstad, nu nog de tweede in rang en de plaats waar de keizers gekroond worden. De heilige moederstad, »mátoesjka Moskwá" zooals de Russen haar gaarne noemen, is de plaats van nationale herinneringen, de voedster van het kerkelijk leven in Rusland, de stapelplaats van den handel met het binnenland en met Azië, waarmee het door voortreffelijke water- en landwegen verbonden is, een der eerste fabrieksteden in Europa. Hare be-

volking is in de laatste veertig jaren bijna verdubbeld en bedraagt tegenwoordig 612,000 inwoners. Een stad van onverwoestbare levenskracht. Immers tot viermaal toe — in de jaren 1382, 1571, 1611 en 1812 — door brand vernield, rees zij telkens als een feniks uit zijne asch, verjongd en schooner dan te voren. Toch heeft zij genoeg van de oude vormen overgehouden om als vertegenwoordigster te kunnen gelden van oud-Rusland. De kerken, bij voorbeeld, hebben nog dezelfde gedaante niet alleen, maar ook dezelfde kleuren als vóór den laatsten brand; wel een bewijs, dat de Rus in alles wat den godsdienst betreft het oude handhaaft.

Komt men van Petersburg naar Moskou, men ziet dan reeds op één uur afstands hare honderde torens en vergulde koepels blinken, die met de massa huizen die hier zijn een majestueus gezicht opleveren. Voor 't overige vindt men er de verwonderlijkste vereeniging van rijkdom en armoede, van pracht en eenvoud — hier ruime pleinen, liefelijke tuinen, lommerrijke boulevards, ginds kromme onzindelijke straten. De stad breidt zich uit in eene vlakke, die aan éene zijde door de Sperlingsbergen begrensd wordt. Door de Moskwa in twee deelen gesplitst, vormt zij een onregelmatig vierkant, welks omvang zes mijlen bedraagt. De stad bestaat eigenlijk uit vier deelen: Kreml, Kitaigorod, Beloigorod of witte stad, die de beide vorigen omvat, terwijl het vierde, Semlännoigorod, zelf reeds twee mijlen in omtrek, evenals de drie andere deelen, weder door een aantal voorsteden (sloboden) omgeven en door een aarden wal van de vlakke gescheiden is. Den diepsten indruk van hare grootheid en pracht verkrijgt men, als men haar beziet boven uit het Kreml, dat het middelpunt van de stad vormt. Wat het meest in 't oog valt, als men van uit die hoogte op de stad neerziet, is het groot aantal koepels op de torens, die zich met hun vergulde kruisen hoog in de lucht verheffen. Deze kruisen staan dikwijls in de sikkels van een

halve maan, die door de Tartaren, na hun veroveringen in Rusland, op de spits van het kruis geplaatst werden, maar later, toen de Russen overwinnaars waren, door dezen op hun oude plaats zijn gezet. Deze vereeniging van verschillende bouwstijlen komt nog sterker uit in het Kreml. Europa en Azië hebben er hun bijdragen aan geleverd. Aan een en hetzelfde gebouw rust op een byzantijnschen boog een gothisch dak, op den mongoolschen koepel verheft zich een turksche halve maan, en grieksche zuilen staan doelloos voor een muur, die gebouwd is in den smake-loozen trant van de eeuw van Lodewijk den veertienden. De wijze, waarop deze verschillende bouwworden tot een soort van geheel verbonden zijn, en de kleurenpracht die daarbij aangebracht is, maakt een verwonderlijken indruk op den toeschouwer.

Het Kreml (kasteel), de oude tsarenburcht, waar nog heden de keizers gekroond worden, is de trots van Moskou en van geheel het russische volk.

De stad — want men kan het eene stad op zich zelve noemen — is omgeven door een ringmuur 60 voet hoog, met torens, kanteelen en schietgaten. Van den zuidelijken oever der Moskwa heeft men het schoonste gezicht op de vesting en hare blanke muren, die zoo buitengemeen sterk gebouwd zijn, dat zij daar schijnen te staan ter bescherming van de groote heiligdommen, reliquien en kunstschaten, die daar achter verborgen liggen. Binnen dezen zwaren ringmuur staan de bouwwerken en monumenten, waaraan een arbeid van zeven eeuwen is besteed. Op den voorgrond verheffen zich de rijk versierde koepels der prachtige kerken van Maria-hemelvaart, en van den aartsengel Michaël, en de talrijke andere kerken en kloosters, waaronder de elf koepels van de kerk des Verlossers achter een gouden getralied hek boven allen uitblinken. De ondiepe gracht, die vroeger de vesting omgaf, is veranderd in een sierlijk plantsoen in engelschen smaak aangelegd. Op het hoogste punt, een ruim

plein, verheft zich het tsarenpaleis, een onregelmatig gothisch gebouw, maar dat in later tijd zeer is verbouwd en verfraaid. Het bevat de wapenzaal met een rijke verzameling van keizerlijke kronen en scepters, waaronder vooral mag genoemd worden de scepter met den grooten diamant, door keizerin Katharina de tweede aangekocht voor de niet geringe som van 450,000 roebels, ruim een millioen gulden.

De hoogste toren van het Kreml en van de stad en een van de grootste merkwaardigheden van Moskou is de zoogenaamde klokkentoren Iwan Weliki, met 22 groote klokken. De door de Franschen in 1812 beschadigde groote klok, 1064 centenaars (3551 poed) zwaar, werd in 1819 door een nog grootere en 440 poed zwaardere vervangen. De grootste klok op de gansche aarde ligt aan den voet van dezen toren, diep in den grond. Haar gewicht bedraagt 443,770 pond en heeft een omvang van ruim 67 voet. Voor het volk van Moskou is zij het voorwerp van godsdienstige vereering. — Bezienswaardig op het Kreml is ook het in 't jaar 1694 gegoten kanon, waarin een man rechtop staan kan.

Aan de zuidzijde van het Kreml, bovenop den zoogenaamden heiligen toren, staat het beeld van een heilige, die volgens de sage het Kreml eens zou gered hebben. Ieder die in de nabijheid van dezen toren komt wordt verplicht, op een afstand van honderd schreden het hoofd voor dezen heilige te ontblooten.

Napoleon poogde het Kreml in de lucht te laten springen; maar het mocht hem slechts ten deele gelukken.

KARAKTER DER RUSSEN.

Hoewel men de Russen onderscheidt in Groot-, Klein- en Wit-Russen, is toch hun nationale eenheid (Polen natuurlijk uitgezonderd) sterk in 't oog vallend. De eenheid van dit volk wordt bevorderd door den grond dien het bewoont. Rusland is over zijne geheele uitgestrektheid een vlak land. De gewone grensscheiding — de bergen, die vaak, als zoovele chineesche muren, de stammen van een volk gescheiden houden — wordt hier hoegenaamd niet gevonden, altans niet in die mate, dat zij de toenadering van de onderscheidene deelen des volks verhindert.

Daarentegen is het land rijk aan reusachtige stroomen en groote rivieren, die het van het zuiden naar het noorden doorloopen, terwijl vele flink aangelegde wegen, die het land in alle richtingen doorkruisen, eene voortreffelijke communicatie vormen. — Een ander hulpmiddel ter bewaring hunner nationaliteit hebben de Russen in hun godsdienst. Zij behooren allen tot éene kerk, zij zijn allen zonder onderscheid — met uitzondering van eenige vrij talrijke sekten, die echter niet allen buiten de kerk staan — den orthodox-griekschen godsdienst toegedaan. In deze kerk gevoelen zich de verschillende stammen, die op een afstand van duizende mijlen van elkander wonen, als leden van één lichaam, waarvan de Tsaar het hoofd is, de zichtbare plaatsvervanger Gods, tegelijk keizer en hoogepriester.

Ook de taal die het volk spreekt is overal tamelijk dezelfde. De beide hoofd-dialekten: het groot- en het klein-russisch verschillen niet zooveel of zij worden door allen verstaan. Voor hen, die jaarlijks uit Zuid-Rusland naar Petersburg trekken om er als voerlieden hun brood te zoeken, levert ten dien aanzien hun verblijf in de hoofdstad geen belangrijke moeielijkheid op. — Het spreekt overigens vanzelf, dat in een staat, die — in weerwil van zijn eenheid ten gevolge van zijn absoluut monarchaal

regeeringsstelsel eeuwenlang doorgevoerd — uit honderd verschillende stammen bestaat, de menschentypen niet overal volmaakt dezelfde zijn. Over 't algemeen kan men aannemen, dat de Klein-Russen het zuiverste type der slavisch-russische nationaliteit vertoonen, hoewel hun invloed door dien der krachtiger ontwikkelde Groot-Russen, die bovendien ruim de helft der geheele bevolking uitmaken, overtroffen wordt. Door hunne vermenging met Finsche volkselementen onderscheiden zich de Groot-Russen door hun blonde haren, hun dikwijls blauwe oogen en gedrongene, stevige gestalte van de meer donkere en tengere Klein-Russen. Daarom is het ook niet te verwonderen, als men de straten van Petersburg doorwandelt, dáar ook zulken aan te treffen, die van den gewoonlijk zwaar gebaarden Rus aanmerkelijk afwijken.

Van beide soorten hebben wij in nevensgaande plaat, »het Russische volksleven,» een voorbeeld gegeven. No. 4 en 5 vertoonen twee straattypen uit Petersburg. De een, de lang behaarde en zwaar gebaarde moezjiek (boer) is een echte Moskoviet; de ander gelijkt op een werktuigkundige of een handwerkman, bij wien de invloed der europeesche beschaving zich heeft doen gelden.

De Rus in 't algemeen heeft een levenskrachtige, taaie natuur en heeft bovendien een goeden verstandigen aanleg, die voor de toekomst van dit volk, nu nog slechts in den aanvang zijner ontwikkeling, veel doet verwachten. In zijn ruw, maar toch gezond klimaat heeft hij geleerd zich te harden, hij bezit daardoor kracht om te volharden, hoewel in evenredigheid van andere volken niet zoo sterk. Krankheden komen er onder het volk weinig voor. De Rus bereikt gewoonlijk een hoogen leeftijd, zoodat grijsaards van 100 tot 120 jaren niet tot de zeldzaamheden behooren. In 't begin dezer eeuw leefde nog iemand in Rusland, die onder Gustaaf-Adolf den dertigjarigen oorlog meegemaakt had; hij had onder elf regeerende vorsten zijn vaderland zien toenemen en bloeien, en had

Volkstypen.

4

Moezjiek.

6

Bedelende nonnen.

Lith. Amerik. & Bingen

5

Petersburgsche
handwerksman.

zich in zijn 104de jaar voor de derde maal in het huwelijk verbonden en ook kinderen verwekt.

De fyzionomie van den Rus is: kleine doordringende oogen, laag voorhoofd, vrij en open blik, dunne lippen, witte tanden, een kleine gebogen neus, zware baard en dik hoofdhaar. De uitdrukking van zijn gelaat is: ernst en goedaardigheid, ook wel sluwheid en verslagenheid. Gehoor en gezicht zijn meestal scherp, de overige zintuigen daarentegen door leefwijze en klimaat min of meer afgestompt.

De Rus wordt wel eens genoemd de franschman van het noorden, met welk volk hij inderdaad eenige trekken gemeen heeft. Hij is, evenals de bewoner van Frankrijk, snel, soms heftig en hartstochtelijk in zijne bewegingen. Daarbij is hij vlug van bevatting, altijd goedsmoeds, vroolijk, werkzaam, zonder zich evenwel veel te willen inspannen; minnaar van zang en muziek, maar ook driftig, in woede ligt ontstekend, als hij beleedigd of geprikkeld wordt. Uiterst bedrijvig en bekwaam om iets uitte vinden maar ook geslepen, listig, niet zonder bedrog, steeds geneigd om te woekeren en te schacheren (Peter I schreef eens als antwoord onder een verzoekschrift van eenige poolsche Joden die om handelsvrijheid in zijn rijk verzochten: «Geen Joden hier, ik ken mijne Russen, zij verstaan den handel beter dan gij»), maar ook gedienschtig, gastvrij, gezellig en spraakzaam; zelfs de gemeene man bezit eene natuurlijke welsprekendheid en beleefdheid, juist als de franschman.

Dezelfde grondtrekken, maar meer veredeld, worden bij de russische vrouw gevonden. De meisjes worden vroeger rijp, dan men in zulk een koud klimaat verwachten zou, en het is volstrekt niet zeldzaam, dat de bruidgom 16 à 17, de bruid 13 à 14 jaar oud is. Maar 't gevolg daarvan is dan ook, dat de bloei en de schoonheid der jonge vrouw spoedig verwelken. De omgang tusschen de beide geslachten is tamelijk vrij en ongedwon-

gen, vooral op het land, waar men dicht bijeen woont. Maar dáar ook behandelt de man zijne vrouw op een ruwe en grove manier, niet zelden hard, waarvan wij later een voorbeeld zullen aanvoeren. Trouwens de vrouw is van de jeugd af gewend aan harten arbeid en aan onderworpenheid. Evenwel dringt ook hier de beschaving door, die aan de vrouw meerdere zelfstandigheid en gelijke rechten, als den man, schenkt.

De russische handwerksman heeft talent; maar hij bezit niet dat soliede, den duitscher en engelschman eigen; hij is oppervlakkig en lichtzinnig. De koopman en kramer is met een kleine verdienste tevreden; 't is hem genoeg als hij maar zooveel verdient dat hij van tijd tot tijd aan zijn dranklust kan voldoen, het meerdere kan hem niet schelen. Maar juist deze soort van tevredenheid, deze zorgeloosheid voor de toekomst veroorzaken luiheid en ledigheid, die zooveel te schadelijker werken, naarmate de lagere standen zoo zelden tot een buitengewoon werk aan te sporen zijn, tenzij dat het hun door voorbeelden aangewezen wordt, welke voordeelen daaruit voortvloeien. De handwerkman houdt daarom ook gaarne zijn »blauwen maandag,” en brengt dan den ganschen dag in de kroeg door.

»De Rus leeft niet zonder gezang.” Hij zingt bij zijn bedrijf, onder den arbeid, op de reis. De boer zingt achter den ploeg, de voerman op zijn wagen, de herder achter de kudde, de werkman bij zijn arbeid en de soldaat op marsch, zelfs als hij in den slag gaat. Op zon- en feestdagen, wordt zelfs in de kleinste dorpen gedanst en gezongen met begeleiding van muziek. Zelfs bij zeer streng winterweer, voornamelijk in de kersdagen, ziet men de dorpsjeugd tot diep in den nacht zingend en spelend langs de straten gaan.

De leefwijze der Russen is hoogst eenvoudig. Hun woningen van balken opgebouwd — waarvan de tusschenruimten met mos aangevuld zijn — van boven met

stroo bedekt, zijn echter warm. Sommige zijn echte rookvertrekken, andere hebben schoorsteenen. In groote dorpen zijn ze ruimer en netter gebouwd. Geen dorp, hoe gering ook, waar niet de reiziger zijn blik met genoeg laat weiden. Hij ziet er de menschen ijverig aan hun werk, met vroolijke en opgeruimde gezichten. In de zomeravonden; als het weder schoon is, komen na volbrachte dagtaak de knapen en meisjes van het dorp op een vrije plaats bijeen om te zingen en te springen en zich met allerlei volksspelen te vermaken. Ook adellijke personen laten in de winteravonden in hunne kasteelen jonge boerenmeisjes komen, om hun door gezang en dans den tijd te korten. Deze toestand echter goldt van den tijd vóór de emancipatie of vrijverklaring der lijfeigenen. Na dien tijd is daarin een aanmerkelijke verandering gekomen, waarvan wij later het onze zullen zeggen.

De Rus is een geboren koopman. Een russisch spreekwoord zegt: «Men zette den Rus met een geldbeurs op een steen, en hij zal zijn voedsel weten te vinden.» Toch bestaat er bij groote overeenkomst in aanleg en geaardheid geen gering verschil tusschen den Grootrus en den Kleinrus. Deze legt zich meer op landbouw en de vee fokkerij toe, gene is meer koopman en handwerkman, in overeenstemming met de meer levendige natuur van den een en de grootere traagheid van den ander. De landbouw eischt te veel van 's menschen geduld, dan dat de Grootrus met zijn al te levendige natuur daarin behagen kan scheppen; het werk is hem te langwijlig, hij maakt er zich van af, en daar hij in korten tijd zich een of ander handwerk eigen maakt, doorreist hij al handelende of werkende het gansche land, oefent aan de IJsee of Zwarte zee het bedrijf van visscher uit, of leidt in de wildernissen van Siberië het jagersleven, dient als handlanger in fabrieken, bij bouwkundigen en schilders, en trekt met allerlei waren van stad tot stad en toont zich

in alles, dat hem winst kan geven, gewillig en ondernemend. — De Kleinrus daarentegen vindt in de vette en vruchtbare gronden van het zuiden de hoofdbronnen van zijn akkerwerk en herdersbedrijf. Hij bezit minder talent en lust in mechemischen arbeid en nog minder in kramerij en handel. — Bij den Groot-russischen koopman is de neiging tot reizen en trekken op wonderlijke wijze vereenigd met zijn liefde tot een vaste woonplaats, zijn zucht tot geld met zijn verkwisting. Hij legt zijne inkomsten niet in de kast weg; maar óf hij brengt ze dadelijk weer in omloop om zijn kapitaal te vergrooten en zijn handel uittebreiden, óf hij gebruikt het gewonnen geld om zich eenige noodige gericfelijkheden aan te schaffen, zooals paarden, rijtuigen en dergelijke. De posthouders en postknechts zien met ongeduld den vroolijken tijd te ontmoet, dat de »moskovische kooplui" komen, en nog langen tijd daarna spreekt men van hunne vrijgevigheid. — De Kleinrus daarentegen drijft de spaarzaamheid zoover, dat hij van wege zijn gierigheid bekend staat en, hoewel rijk, houdt hij zich arm, daar hij van geven afkeerig is. — De kooplieden uit Grootrusland, die het gansche jaar door in de Ukraine van de eene markt naar de andere reizen, bouwen en verbouwen niet zelden steenen huizen en magazijnen; de Kleinrus daarentegen stelt zich met ellendige houten gebouwen tevreden, die hij nog bovendien laat vervallen.

Geheel verschillend is ook de wijze, waarop beiden hun handel drijven. De Kleinrus weet van geen loven en bieden. Vraagt men hem naar den prijs van eenig voorwerp, hij noemt dien, maar beveelt het verder niet aan. De Grootrus daarentegen erkent zijn koper terstond aan zijn kleding, voorkomen en spraak en is het zeer spoedig met zich zelf eens, of hij het dubbele van den werkelijken prijs zal vragen of niet. Hij verkoopt dikwijls zijn waar voor zóo lagen prijs, dat zijn Kleinrussische kollega, die dezelfde waar verkoopt, niet begrijpen kan hoe dit mogelijk is en meesmuilt bij de gedachte, dat de ander daar-

van groote schade moet hebben. Maar deze lacht op zijn beurt en wacht slechts de gelegenheid af om zijn schade driedubbel in te halen. De koopman uit Klein-Rusland begrijpt volstrekt niet, dat men den rijke voor den arme kan laten betalen. Hij levert ook niet af op krediet, terwijl de geheele russische handel op een zeer gowaagd krediet gegrond is, een krediet dat, in weerwil van de grootste bankroeten, blijft bestaan. — De goedgunstige lezer, die de hierbij behoorende plaat inziet, zal in de daár voorkomende afbeeldingen van russische kooplieden, bij eenigzins nauwkeurige beschouwing, vrijwel de beide typen terug vinden, die wij gepoogd hebben te schetsen.

Dit verschil van bedrijfsuitvoering hangt samen met andere verschilpunten in geaardheid en karakter tusschen deze twee volkstammen. Alle Russen kenmerken zich, zooals wij zagen, door hun vroolijke en zorgelooze natuur, zij zijn onverschillig voor de toekomst, voor 't geen gebeuren kan. Allen, Grootrussen zoowel als Kleinrussen, leven gaarne vroolijk, zingen en jubelen, werken liefst niet veel, spannen zich bij den arbeid ook niet in en laten voorspoed of tegenspoed over zich komen, zooals de hemel wil. Maar in zijn vroolijkheid is de Grootrus veel opgewekter. Hij is aardig en geestig en kruidt zijne drinkgelagen, al is 't maar de gemeene brandewijn dien hij drinkt, met welsprekendheid en poëzie. Zijn karakter is vriendelijker en goedaardiger, en zelfs bij dronkenschap is hij teeder, niet ruw. Van zijn schelmsch lachend gelaat straalt altijd de vrecugde. De Kleinrus is uitgelaten in zijn vroolijkheid.

Gastvrijheid is ook een deugd aan alle Russen eigen. De boer zoowel als de edelman ontvangt zijn gast, zij het ook een vreemdeling, vriendelijk in zijn woning, en eigenaardig is de wijze, waarop dit in den middenstand en bij de lagere volksklasse plaats heeft. Na 't ontbijt, meestal bestaande uit gerookt vleesch en gedroogde of gezouten visch, biedt de huisvader den gast een glaasje brande-

wijn aan, eveneens de vrouw, daarna komen de zonen, eindelijk de dochter en ieder presenteert hem ook zoo'n glaasje; 't zou zeer onbeleefd zijn dit afteslaan. Bij 't middageten wordt bier, zelden wijn gedronken; na den eten thee met brandewijn of iets anders van dien aart; te vier uur punch (van brandewijn in plaats van rum of arak), en daarna weer bier, evenzoo ook bij het avondeten. Wie dan nog bij zijn verstand is gaat naar huis of legt zich te slapen. Maar ook hierin doet zich het onderscheid kennen tusschen den bewoner van Groot- en van Klein-Rusland. Beiden munten door vriendelijkheid uit, maar de Kleinrus is daarbij zooveel mogelijk nog vrijgevinger. De geringste Kozak zal met de grootste bereidwilligheid zijn laatste stuk brood en zijn eenig overgebleven nap melk met zijn gast deelen.

De Rus is een hartstochtelijk liefhebber van de jacht, niet alleen op hazen en vossen, maar ook op beeren en wolven. 's Winters vindt men in de dorpen weinig mannen te huis, daar zij als voerlieden elders dienst doen en door 't gansche rijk trekken om de handelswaren naar de groote stapelplaatsen te brengen. Anderen houden zich onledig met allerlei handenarbeid: het vervaardigen van sleden, van houten gereedschappen, van allerlei vlechten en bindwerken, het breiden van netten en het maken van lederen voorwerpen. De Rus uit den geringen stand laat nog altijd, als vóór eeuwen, zijn baard groeien, en draagt zijn hoofdhaar kort en rondom zijn hoofd afgeknipt. Des zomers kleedt hij zich met een langen, wijden linnen broek en een kiel met korte mouwen, om het middel door een lederen gordel vastgehouden; waarover hij, als 't kouder wordt, een lange, groflakensche jas trekt met groote panden. In den winter draagt ieder een pels uit schaaps-huid vervaardigd, waarover de rijke nog weer een linnen kleed doet. In den zomer dekt men het hoofd met een ronden hoed met smal opgeslagen rand, 's winters met een muts eveneens van pels en met trijp bekleed. In

plaats van met kousen bedekken de armen hunne beenen met linnen of grof wollen banden. De schoenen zijn uit de binnenschors van de linde vervaardigd, of zij bestaan uit rood lederen sandalen, die boven op den voet vastgeregen worden. De gegoeden dragen gewone schoenen of laarzen.

De bruiloften worden bij de dorpsbewoners met veel gejubel gevierd. Acht dagen vóór het huwelijk wordt reeds door den pope de band tussehen het jeugdige echtpaar gelegd, en deze band is onverbreekbaar. Bij het huwelijk dragen de bruidmeisjes het beeld van den een of ander heilige naar de kerk, een kransje wordt het trouwpaar op het hoofd gezet, zij wisselen voor het altaar van ringen, waarop zij onder het maken van het teeken des kruises door den geestelijke ingezegend worden, na vooraf uit één beker gedronken te hebben. In huis teruggekeerd biedt hun de vader der bruid een brood met wat zout aan, met den wensch dat het hun aan beiden nimmer ontbreken moge. Daarop vangt het vreugdebedrijf aan, waarbij veel gegeten, gedronken en gedanst wordt, vaak verscheiden dagen lang.

De Rus is zeer ijverig in het uitoefenen van zijn godsdienst. Men vindt in elk vertrek tegenover de deur een kast of huisje aan den muur hangen, waarin zich het beeld bevindt van den heilige, wien de huisvader tot zijn patroon gekozen heeft, meestal ridder St. George, die van den lintworm geneest. Voor dit beeld maakt ieder die binnen komt een buiging, nog voor hij de huisgenooten heeft begroet, en tweemaal het teeken des kruises met de drie voorste vingers der rechterhand, vergezeld van het gewone *Gospodi pomilui* (Heer! erbarm U!). De mannen ontblooten daarbij het hoofd en laten het dikwijls uit eerbied voor den heilige ongedekt totdat zij vertrekken. Dezelfde eerbewijzingen ontvangt de heilige van elk der huisgenooten 's morgens en 's avonds vóór het eten, ja ook vóór elken drank. Maar bij eigenlijke drinkgelagen maakt men zich van deze plichtpleging af, men schuift de gordijntjes

van het huisje dicht, opdat de heilige niet zal zien, dat zij zich bedrinken.

Iedere Rus, zoo man als vrouw, draagt een klein geschilderd heiligenbeeld of een metalen kruis, dat hem reeds bij den doop omgehangen is, tot aan zijn dood om den hals; hij heeft er een heiligen eerbied voor; maar dit weerhoudt hem niet zich aan zijn lusten over te geven. Hij is echter zoo voorzichtig, het kruis of het heiligenbeeldje telkens, als hij voornemens is een slechte daad te verrichten, af te leggen, opdat het geen getuige van zijne euvel daden zij. Is de daad volbracht, dan wordt het kruis weer omgehangen en 't gordijn weggeschoven. Zij die niet te kerk komen verzuimen toch niet de huisselijke godsdienst oefeningen op zon- en feestdagen. De huisheer stelt zich dan met al zijn huisgenooten voor het beeld van den heilige, waarvoor brandende lichten geplaatst zijn. Allen buigen zich, maken het teeken des kruises en roepen verscheidene malen: *Gospodi pomilui*; de vroomsten knielen en raken daarbij den grond met handen en voorhoofd aan. In de kerk wordt dit bij herhaling gedaan, waar ook de beschaafde en aanzienlijke lieden niet verzuimen te komen.

In de hierbij behoorende plaat 1) wordt een voorstelling gegeven van de nauwgezetheid, waarmee het russische volk zijn godsdienst waarneemt. N°. 2 vertoont een kapel op de openbare straat aan de H. Maagd gewijd, haar beeld wordt bovenin gevonden, het geheel is verlicht door kaarsen en een hanglamp, het volk ligt er voor geknield of gebogen. In N°. 3 zien wij eenige nonnen, die aan de huizen der geloovigen de voor dezen aan de kerk verschuldigde contributie's of, eigenlijk gezegd, liefdegaven ophalen. Alles vertoont ons hetzelfde religieuze karakter van den Rus, als meestal op het uitwendige gericht, zooals wij later, bij de beschouwing van den eeredienst der Russen, zullen zien.

1) bladz. 48.

VOLKSLEVEN IN RUSLAND.

Noord - Russische
kooplieden.

Zuid - Russische
kooplieden.

Men heeft wel eens beweerd, dat de Rus slechts door strengheid tot den arbeid te dwingen is; maar dat is zoo niet. Billijke en redelijke heeren behoeven niet streng te zijn om zich door hunne onderhoorigen gehoorzaamd en geëerbiedigd te zien. Alleen zij, die door langdurige onderdrukking en door de vele knoetslagen onverschillig zijn geworden, moeten meer dan anderen aangespoord worden. Maar billijkheid en menschelijkheid zijn, helaas, deugden, welke men bij de russische magnaten te vergeefs zoekt. Zij zijn b. v. gewoon, als een postiljon naar hun zin niet hard genoeg rijdt, er op los te slaan. Vroemdelingen, die in Rusland reizen, hebben dit niet noodig, maar worden voor een klein drinkgeld ten spoedigste bediend.

Om het kind reeds vroeg te harden, wordt het dikwijls uit een warm bad terstond geheel naakt in de sneeuw gedaan. Reeds vroeg moeten de jonge knapen aan zwaren arbeid gewennen, bekomen daarbij harde kost, en hunne vergrijpen worden zwaar gestraft, ofschoon de Russen groote kindervrienden zijn. Deze strenge opvoeding behoedt de kinderen vroegtijdig tegen zwakheid en verwijftheid; zij worden krachtige menschen, die zich later in alle omstandigheden leeren schikken, geen gevaar schuwen, alle vermoeienissen doorstaan, allen bezwaren het hoofd bieden. Vandaar hun moed, hun onverschrokkenheid, hun gehardheid tegen vorst en hitte, bij honger en dorst, in het veld, op de zee, in de woestijn en bij slecht weder. Heel hun uiterlijk getuigt van kracht en moed. Zij houden veel van lichaamsoefeningen, en dezen zijn allen van dien aart, dat men rekening moet houden met hun gehard lichaam om er vermaak in te vinden. Men ziet hen dikwijls worstelen, vechten, elkander met vuisten slaan, het beentje ligten en op den grond werpen of op een andere wijze hun kracht toonen. Hun grootste genoegen is het schommelen en ronddraaien in den ook bij ons welbekenden russischen schommel. Recht vermakelijk is ook hun sleedje varcn, waarbij zij zich pijlsnel van kun-

stig gemaakte ijsbergen laten afglijden. In 't algemeen is het snelle rijden en varen bij hen zeer geliefd.

Zonder bad kan een Rus niet leven. Minstens eenmaal per week baadt hij zich, bij voorkeur in warm water. Als iemand zich niet wel gevoelt, drinkt hij een of twee glazen brandewijn, eet buskruid, kauwt tabak en gaat daarna in een zweetbad. Afzonderlijke badkamers worden in vele huizen gevonden, en in elk dorp bestaan er minstens twee of drie. Ze zijn zoo gebouwd, dat zij tot een hoogen graad kunnen verwarmd worden, en, als de gelegenheid daartoe gunstig is, legt men ze bij een stroom of rivier aan om na het dampbad zich terstond weer te kunnen afkoelen. Vele badgasten vinden het een genot om uit het warme bad naakt rond te loopen, zich dan in den nabij gelegen vloed te werpen of zich in de sneeuw te rollen, daarop weer in de warme badkamer te gaan, en dit zoo dikwijls te herhalen tot zij er genoeg van hebben.

Volgens veler verzekering moet deze badkuur aangename gewaarwordingen te weeg brengen. De vrouwen en meisjes der geringere volksklasse doen evenzoo en schamen zich hare naaktheid in 't minste niet. De aanzienlijke en rijke Russen hebben hun badkamers gewoonlijk in hunne buitenverblijven en bedienen er zich even gaarne van als de geringe man. Ze zijn echter van meer gemakken voorzien, veel ruimer gebouwd en niet zelden met buitengewone pracht ingericht. Dit gebruik van warme en koude baden brengt er niet weinig toe bij, dat het lichaamsgestel van den Rus sterk en gehard is, daar hij er van zijn vroegste jeugd aan gewoon gemaakt wordt.

't Is daarom te meer te betreuren, dat hij weer veel bederft door zijn onmatigheid in eten en drinken. Evenwel is de Rus niet zoozeer aan den brandewijn verslaafd, dat hij een dronkaard mag genaamd worden. Zijn sterk gestel helpt er hem bovendien gedurig weer boven op. Dezelfde man, die van daag dronken bij de straat loopt, is niet alleen morgen weer geheel en al nuchter, maar

leeft vaak weken achtereen uiterst matig, is dan werkzaam en drinkt niet anders als water. Over 't algemeen is hij met weinig tevreden en blijft ook bij ontbering vroolijk en opgewekt.

VOLKSVERMAKEN IN RUSLAND.

Een der meest geliefde volksvermaken van het russische volk is de sledevaart op door kunst vervaardigde ijsbergen. Dezen zijn op de navolgende wijze ingericht. Een steiger van vijftien tot twintig voet draagt van boven een tribune of gaanderij, welke men bereikt door een houten trap, die aan de eene zijde is aangebracht. Aan de andere zijde bevindt zich de glijdbaan. Zij is van boven zeer steil, maar daarna daalt zij langzamerhand totdat zij onderaan met den beganen grond onmerkbaar één wordt. De baan, die uit balken of stevige eikenhouten planken is samengesteld, wordt door houten pijlers gedragen en is regelmatig met groote brokken ijs van boven tot beneden belegd. Om alle gleuven weg te nemen en de baan zoo glad mogelijk te doen zijn, begiet men haar met water, terwijl men haar beneden, waar zij met den bodem gelijk is, van beide zijden met dammen van sneeuw van de overige ruimte afscheidt en haar zodoende nog langer maakt. Ook hier vult men de ruimte met water aan, dat, spoedig vastgevroren, een spiegelgladde oppervlakte geeft. Bovenaan de baan steekt men eenige vlaggen uit om aan het tooneel een feestelijk aanzien te geven. Meestal maakt men twee zulke ijsbergen tegenover elkander, die, door sneeuwdammen van elkander gescheiden, een eind naast elkander loopen, wat de levendigheid van het spel niet weinig bevordert.

De gewoonte op ijsbanen te glijden wordt in Rusland overal gevonden. Op de voorpleinen van vele huizen te Petersburg worden voor de kinderen zulke ijsbanen opgericht. Zelfs in de zalen van de woningen der rijken vindt men ze; maar dan zijn ze niet van ijs, maar van gepolitoerd mahonie- of ander glad hout vervaardigd, waarover men dan eveneens met kleine sleetjes glijdt. Ook in het paleis van den keizer wordt zulk een mahoniehouten glijdbaan gevonden. De russische jeugd, die overigens van het ijs voor haar vermaak weinig gebruik maakt, noch aan sleetjesvaren doct, en evenmin sneeuwpoppen maakt, vindt een bijzonder genoegen in het glijden over hellende vlakten. In alle dorpen en steden ziet men de gladde afhellingen vol van knapen en meisjes, die onophoudelijk in pijlsnelle vaart over het ijs glijden. Zij onderhouden zelve de baan met de uiterste zorg, sleepen gedurig nieuwe sneeuw aan en gieten daar water over heen. De sleden zelve maken zij uit ijs, waaraan zij heel aardig den vorm van kleine schepen geven. In de holte leggen zij stroo om droog te zitten en boren er van voren een gat in voor het touw.

Het glijden op de ijsbaan verschaff een onderhoudend tooneel. Het hekwerk ter zijde van de baan is dan ook door een dichten hoop toeschouwers bezet, en op de baan krioelt het van sleden. Aan den voet van den steiger staat een troep menschen, die u uitnoodigen van hunne lage sleeën zonder leuning gebruik te maken en in hun drift bijna tegen u aanvaren. Nauwelijks hebt ge een van die lieden gewenkt, of hij vliegt op u toe en draaft met u de trap op. Gij gaat, zoo goed gij kunt, op de smalle slee zitten, de voerman plaatst zich achterop, en in vliegende vaart glijdt ge de hoogte af. De vaart, die men bij de eerste steile afdaling verkrijgt, werkt zóo sterk na, dat men zonder eind zou voortvliegen, zoo niet onder op de baan zand gestrooid was, waardoor de slee op 't laatst geheel tegengehouden wordt. De voerlui hebben sterke

leëren handschoenen aan de handen, waarmee zij den grond nu rechts, dan links met kracht aanraken om de sleet te sturen òf kleine oneffenheden in de haast weg te nemen. 's Middags, als de aandrang het grootst is, vliegt een reeks van sleden elkander achterna òf voorbij, waarbij het dan ook niet zelden gebeurt, dat menschen en sleden in de sneeuw rollen.

Een ander vermaak leveren de bazars, zooals de Russen hunne weekmarkten noemen, die des zondags gehouden worden en in sommige groote dorpen eenige duizende menschen samenbrengen. Des winters is de toevloed veel grooter dan in den zomer, omdat dan de wegen het best zijn. Wie er geen zaken heeft te doen, komt om er vrienden en bekenden te ontmoeten en weer eens wat van »de wereld" te zien. Boeren op zijn zondags en vrouwen in de nationale kleederdracht vullen de straten, die naar het marktplein voeren. Voor zij de »bazaar" bereiken, trekken de vrouwen hare vuile schoenen en kousen uit om die tegen betere te verwisselen, en 's avonds trekken zij de andere voor de terugreis weer aan. In deze bazars is alles te krijgen, niet alleen eetwaren, maar ook alle denkbare kleedingstukken, als ook allerlei voorwerpen, die de landlieden en de middelstand noodig hebben, en de industrie van het land in overvloed opbrengt: kunstig vervaardigd aardewerk, op oostersche wijze sierlijk geschilderd; fraai verlakte houten schotels, die den moezjiek (boer) in zijn huishouding voor verschillende doeleinden dienstig zijn; houten borden op zóo kunstige wijze geschilderd en verlakt, dat zij bij de chineesche niet veel achterstaan. Onder duizend andere curiositeiten ontdekt ge ook een oud heiligenbeeld; 't is niet »te koop" — dat zou zonde zijn! — maar de koopman zou het toch wel gaarne »verruilen" tegen eenige waar òf wat geld. Hoewel er zeer veel wodka (drank) gebruikt wordt, ziet men er toch geen twist òf vechtpartijen, men mag koopen òf verkoopen òf gemeentezaken met elkander bespreken. De

russische boer behoudt onder zijn drinken volkomen zijn zachtmoedigheid en opgewektheid. Vele granen en andere voortbrengselen van den landbouw worden er ook ter markt gebracht. De kleinhandelaar koopt hier uit de eerste hand zijn waren. De boer is in zijn handel en wandel zeer eerlijk; als men op een kleine proef een gansche wagenvracht van hem koopt, dan kan men er op aan dat de geheele leverantie aan deze proef beantwoordt.

Leert men een volk ook uit zijne vermaken kennen, men begeve zich dan, om het russische volk gade te slaan, naar de Podnawieskoi, een groote opene plaats in Moskou, waar nog de oude origineele jaarmarkt te zien is, zoodat men zich op eens uit de negentiende in de zeventiende eeuw verplaatst waant. Dáar vindt men onderwetsche caroussels, polichenels enz, de tenten, waarin men, op de afbeelding op het doek afgaande, tijgers, leeuwen en olifanten denkt te zullen zien; maar binnen getreden, ziet men zich in tegenwoordigheid van eenige katten en afgerichte honden, waarmee echter de weinig eischende moeziek voor zijn paar kopeken ook tevreden is.

Een groote houten loods trekt vooral de aandacht met het pronkerig opschrift: »Londonsche pantomime»; er wordt een klucht uitgevoerd, waarvan de held als moeziek en de heldin als Ophelia met den strookrans gekleed is. Wat Londen daarmee te maken heeft, blijft een geheim.

Uit deze loods komende stooten wij op een ouden moeziek met een onnoozel lachend gelaat. Een plankje, dat hem met een band aan den hals hangt, draagt hij voor zijn borst, waarop hij een spel zeer kleine kaarten heeft liggen, die hij onophoudelijk doorschudt. Hij maakt daarmee zeer goede zaken en wint de lieve jeugd aardige sommetjes af. De kinderen kunnen de verzoeking niet weerstaan, met hun kopeken den als lokaas ingezetten roebel te winnen. Maar dit gaat niet gemakkelijk, ja is bepaald

onmogelijk. Uit nieuwsgierigheid — zoo verhaalt zeker bezoeker der jaarmarkt — had ik 's morgens het nummer van den ingezetten roebel opgeteekend, en toen ik den ouden man 's avonds weer opzocht, bevond ik, dat de roebel nog op 't zelfde nummer stond, zonder van zijn plaats te zijn geweest; de man was den ganschen dag de eenige winner geweest.

De daarop volgende vertooning is voor den vreemdeling iets geheel nieuws. Op een kleine tribune, van boven door een afdak tegen zon en regen beschut, staat een man, die zich door een groote witte pruik en dito baard het aanzien van ouderdom en wijsheid tracht te geven, waarmee echter de uitdrukking van zijn gelaat en de kunsten, die hij vertoont, in volmaakte tegenspraak zijn. Hij is een soort van hansworst en vermaakt zijn publick met grove aardigheden en gezichten te trekken. Zijne verdiensten hangen echter geheel en al af van de goedgeefsheid zijner toehoorders; want menigeen, die om zijne grappen gelachen heeft, gaat verder zonder iets te geven.

Een zeer geliefd handelsartikel op de jaarmarkten zijn noten. De Rus is met zijne handen gaarne bezig. Arbeidt hij niet, dan wil hij tenminste in zijn zak tasten en er een noot of wat zonnebloemzaad uit halen. Gelijk op alle jaarmarkten, nemen ook hier de speelgoedkramen een groote ruimte in en kosten den bezoekers veel tijd. Een roebel wordt voor iets gevraagd, dat men ten slotte voor een tienkopckenstuk loskrijgt, en eerst na een eindeloos over en wêer bieden wordt de koop gesloten. De wassen beelden blijken bij nadere beschouwing ook maar gewone houten poppen te zijn.

Belangrijker is de geestenbezweerder en de toovenaar, die vooral met zijne slangen en met vuurvreten een diepen indruk op de toeschouwers denkt te maken.

Dicht achter hem hoort men op eens een godsdienstig gezang aanheffen; het komt van een koorzanger, die juist

de kerk verlaten heeft en over de markt trekt in de hoop op een gift.

Het gebouw, dat wij nú ingaan, is altijd stampvol; want de toegang is vrij. De voordeelen, die hier gemaakt worden, worden getrokken uit den verkoop van wodka en eetwaren naar den smaak van het volk. Bij de streeling van het gehemelte krijgt men op den koop toe de voorstelling van eenige nationale dansen door een dansgezelschap uitgevoerd. Willen de toeschouwers aan den dans deelnemen, het staat hun vrij.

Verscheidene andere voorstellingen dienen tot illustratie van de roemrijke wapenfeiten der Russen tegen de Turken en in Kaukasië. Op een der tenten staat in meer dan levensgrootte geschilderd een russisch soldaat, die eene prinses uit de citadel van een turksche stad verlost. Zegevierend heeft hij zich een weg gebaad tusschen tien à twaalf Turken, die hij doodt; maar hoe, is niet zeer zichtbaar. Tusschen de voorstellingen treden de tooneelspelers naar buiten om zich te laten zien, wat echter wel de minst aantrekkelijke vertooning is.

In eene daaraan grenzende tent vertoonen zich, voor den prijs van 50 kopeken, de overwinnaars van Kaukasië. Onder het gedonder eener krijgsmuziek gaat het gordijn op en de »koning van Kaukasië» komt voor. De koning is als Cirkassiër gekleed, de heraut als moeziek, en de eerewacht van den koning als de russische brandweer. Wat de koningin betreft, zij komt voor den dag in de gewone russische kleederdracht.

Schoon de jaarmarkt hoofdzakelijk voor de lagere volksklasse is, bezoeken haar toch ook de aanzienlijken in rijtuigen en, naar het schijnt, voornamelijk ten genoegen van de kinderen. Zij kunnen dit zonder vrees doen. Hoe groot het gedrang bij zulke gelegenheden ook is, komen er nooit ongeregelheden voor. Ook hier zou men de waarneming kunnen maken, dat het russische volk zeer orde-lievend is. De talrijke politie-agenten hebben hier niets

te doen en kunnen, evenals al de anderen, geheel hun opmerkzaamheid wijden aan de tooneelvoorstellingen; want ook van zakkenrollers heeft men er geen last.

De Rus is — zooals wij reeds vroeger opmerkten — een hartstochtelijk minnaar van muziek en dans. Daarin zoekt hij dan ook voornamelijk zijn vermaak, en hier komt weer zijn vroolijke aard en zijn gastvrijheid aan den dag. Ieder huis, waar men maar een vioolspeler kan krijgen, heeft zijn bal. Ongenoodigd komen de menschen huis aan huis en nemen aan de vreugdebedrijven deel. Men danst alle mogelijke soorten van dansen, van de fransche quadrille tot de kapuluschka, den russischen nationalen dans, die maar door twee personen te gelijk gedanst wordt. De toeschouwers volgen den dans met groote opmerkzaamheid en geven over de sierlijke en bevallige houdingen hun bijval te kennen door handgeklap. Zeer vreemd is 't echter, dat bij al deze vreugdebedrijven de opgeruimdheid uiterlijk niet valt waar te nemen. Er wordt weinig gesproken, de oude lieden zitten langs den wand en zien er eerder neerslachtig dan opgeruimd uit. Eerst als zij opstaan om een teugje brandewijn te nemen, wat zij vrij dikwijls doen, verkrijgen hunne trekken meer levendigheid. Andere ververschingen laten zij zich ook goed smaken. Vele gasten zijn gemaskerd, de vrouwen dragen het nationale feestkostuum den sarafan, een bontkleurig met goud gestikt oppergewaad, en daaronder de rabeschka. De ongehuwden hebben het haar tot een langen staart gevlochten met bonte linten, en een soort van tulband met paarden bezet siert haar hoofd. Een rijk versierde voorschoot, en bij de rijke boeren barnsteenen halsketting en oorringen voltooien het kostuum.

Is er in het dorp een heerenhuis, dan wordt er open hof gehouden. De grootste kamer is feestelijk versierd, er is muziek, en in kleinere vertrekken staan ververschingen van allerlei aart voor de gasten gereed. De vroolijkheid begint eerst recht bij 't vallen van den avond en

duurt den ganschen nacht. De gasten komen en gaan; want de gewoonte verbiedt den geheelen avond in één en 't zelfde huis te vertoeven. Alle klassen des volks vindt men er door een gemengd. De popen komen daar ook, zij dansen niet mee, maar doen zich desteméer te goed aan de champagne en de spijzen. Een kamer is bestemd voor de rookers, die zich tusschen de dansen liever met een sigaar vergenoegen en luisteren naar het lied, dat door een der gasten, misschien wel een moeziek, gezongen wordt. De gastvrouw bewoegt zich gedurig onder hare gasten en heeft een woord voor ieder en een welkomst-groet tot allen. Soms ook vertoonen zich beerenleiders, reizende vertellers en grieksche reliquiënhandelaars, die hun kunsten vertoonen, en hun waren te koop bieden; ook de bedelaars blijven niet uit. Allen worden echter vriendelijk ontvangen, de russische gastvrijheid vertoont zich hier in 't vriendelijkst licht. Maar zij wordt ook niet misbruikt. Niemand bedrinkt zich, niemand zoekt twist, allen hebben genoeg, zoodat men zeggen moet, dat het voor de aristokratie in Rusland zijn nut kan hebben, indien zulk een vermenging van standen meer plaats had.

Schier ontelbaar is het getal feestdagen in Rusland. De almanak geeft er voor iedere week veertien; in de praktijk worden zij echter terug gebracht tot veertig in een jaar, de zondagen niet meêgerekend. Het ontbreekt echter het volk te veel aan geest en vernuft bij hunne vermakelijkheden. Spelen, die het lichaam vlugheid en den geest vaardigheid verleenen, verstaan zij niet. 't Eenige dat zij kennen is het rustige balspel. Wordt dit niet gedaan, dan komt de jeugd eenvoudig bijeen. De meisjes vereenigen zich in groepjes en zingen op melancholischen toon de nationale liederen. De ouderen zitten op de hurken voor de huizen of liggen op hun buik te slapen, zich inbeeldende — een oostersch bijgeloof — dat de rust het hoofd helder maakt. Niets doen en feestvieren zijn

dikwijls bij hen woorden van éene beteekenis. Bezaten zij wat meer vernuft en wat meer energie bij hunne amusementen, zij zouden zoovele feestdagen niet noodig hebben en zich schamen, onder den dekmantel van den godsdienst zich aan ledigheid en onmatigheid over te geven. Evenals in alle oostersche landen, waar het volk niet lezen kan, bezitten ook de Russen hun vertellers van beroep. 't Is verwonderlijk, met welk een aantal van legenden en gedichten het hoofd van een russischen boer opgevuld is.

DE JAARMARKT TE NIEZJNII-NOVGOROD.

Nieznii-Nóvgorod (nedernicuwstad) — gelegen aan de samenvloeiing van de Oka en de Wolga, »den koning van Europa's stroomen en den levensader van het russische rijk,» alsmede aan den grooten handelsweg, die van Moskou naar Siberië voert, — is een stad van 30,000 inwoners. Maar met de jaarmarkt komen hier tienmaal zooveel menschen bijeen uit alle oorden van Europa en Azië. Daar slechts voor een klein deel van de vreemdelingen in de stad plaats te vinden is en ook de prachtige markt met hare drieduizend winkels niet eens toereikend is, worden buiten de stadspoorten nog ettelijke duizende kramen, verkoophuisjes, tafels enz. opgericht, die zich mijlen ver over de vlakte uitbreiden. Ook de rivier ziet men verder dan het gezicht reikt met booten en barken bezet, die de plaats van winkels en magazijnen innemen. Daar-tusschen staan talloze eet,- wijn,- bier- en brandewijnhuizen opgericht, ook schouwburgen en andere lokalen voor publieke vermakelijkheden.

Vroeger was Makariëw aan de Wolga in 't gouvernement Nisziogorod, en nog vroeger het zuidelijker gelegen Kasan de hoofdstapelplaats van den wereldhandel. Maar toen de Tartaren den russischen kooplieden vele hindernissen in den weg lagen, verbood de keizer zijnen onderdanen den handel te Kasan; en nu werd naar Makariëw de markt overgebracht, die spoedig veel koopers trok. Want evenals te Mekka de pelgrims den handel brachten, zoo was het in deze stad de Heilige der gricksch russische kerk, Makarius, wien de geloovigen hun hulde brachten, maar er tevens een uitgebreiden handel dreven, die eerst in 't jaar 1816, toen een geweldige brand deze stad in de asch gelegd had, naar Novgorod verplaatst werd.

Het is niet mogelijk met woorden een getrouw beeld te geven van het gewoel en geschreeuw der ontzachelijke menschenmassa's, die hier gevonden worden. Geen markt op de gansche wereld misschien is met deze te vergelijken. Men kan zich geen begrip vormen van de onafzienbare menigte waren, die hier zes weken achtereen te koop aangeboden worden, als men bedenkt, dat wat hier werkelijk verkocht wordt doorgaans een waarde vertegenwoordigt van honderd millioen roebels. 'Te vergeefs zou men naar iets vragen, waarvan hier niet een groote voorraad opgestapeld ligt, het moge tot de dagelijksche levensbehoeften behooren, òf een artikel van weelde uitmaken. Alles komt hier in 't groot voor, en van verscheiden soorten van koopwaren bevinden zich hier reien huizen, eenige duizende schreden lang. Allerlei soort van leder en de kostbaarste pelswerken, houten kisten en de fijnste mahoniehouten meubelen, vilten dekken uit het land der Kirgizen en indische shawls, laarzen en brabantse kant, gedragen kleeren en de prachtigste gouden versierselen brandewijnvaten en diamanten, haringtonnen en arabisch reukwerk, kortom alles, wat men in groote handelsteden met moeite op verschillende plaatsen zoeken moet, wordt op deze wereldmarkt bijeen gevonden. Hier verhandelt

een eerlijke Schwarzwalder een klokje aan een haveloozen Kozak; terwijl zijn buurman, een listige Italiaan, honderde dukaten opstrijkt, die hem door een deftigen Buchaar in zijn met goud doorstikt gewaad voor een met diamanten omzet cilinder-horloge uitbetaalt. Ginds verruilt een koopman uit Siberie eenige duizende centenaars ijzer voor eenige paarden, terwijl een naast hem gezeten franschman zijne vaten wijn aan een koopman uit Moskou verhandelt. Verbaast ons reeds die overvloed en verscheidenheid van koopwaren, nog vreemder is die bonte mengeling van kleederdrachten welke men hier ziet, en de verschillende talen die men hier hoort spreken. Hier treft men alle europeesche en aziatische volken aan en onder dezen inzonderheid Russen, Grieken, Turken, Joden, Armeniers, Bucharen, Perzen, Baschkiren, Kirgizen, Indiërs, allen in hun nationale kleederdrachten. Hier heerst een spraakverwarring, zooals men nergens weervindt.

De voornaamste winkels zijn die der handelaars in pelswaren en in paarden. In de eersten ziet men niets dan onoogelijke kisten, die evenwel vaak een waarde van meer dan honderdduizend roebels inhouden; in de laatsten zit de koopman op een houten bank en heeft eenige bladen grauw papier voor zich liggen, waarin hij echter pelsnoeren heeft, die ieder acht- tot tienduizend roebels kosten. Dezelfde tegenstelling tusschen een armelijk voorkomen en een rijken inhoud bieden de verkoophuizen der shawlhandelaars aan, waar elke baal, die daar op den grond ligt, honderdduizend roebels waard is. Een bijzonder vriendelijk aanzien hebben de eindelooze reien van gesneden en kunstig bewerkte houtwaren, wit of ook met goud of zilver versierd. Onder deze houtwaren munten uit die uit Siberië komen: kisten en koffers, sommige bont geschilderd, andere met rood russisch leder overtrokken, weer andere met blik beslagen en met allerlei gedreven werk versierd.

De jaarmarkt van Nývgorod wordt den 15^{den} Juli (oude

stijl) met klokkengelui geopend en den 25sten Augustus gesloten. Daar zijn alle waren te koop, maar slechts weinige kooplieden zijn van kontanten voorzien. De markt is tevens een soort van beurs, de prijs der koopwaren wordt er vastgesteld, en daarom maakt niemand haast met zijn inkoop, maar berekent eerst zijn kans en wacht geduldig zijn beurt af. Eigenaardig is het inderdaad den zwaar-gebaarden Rus te zien met zijn nadenkend gelaat, hoe hij, in plaats van een griffel, stukje krijt, potlood of pen te gebruiken, de bonte ringen van zijn rekenbord, dat hij bij de geringste optelling niet missen kan, op en neer schuift en bij zichzelf, maar toch zoo dat men het hooren kan, zijn vermoedelijken winst berekent. Zelden vergist hij zich. Zijn spraakzaamheid helpt hem bij 't aanbevelen zijner waren. — »Hierheen, mijnheer, hierheen! tred binnen, bid ik u, wij hebben mutsen, broeken, vesten!» — Of: »Hier zijn tapijten shawls, katoenen kleeden!» — En zoo gaat het voort, totdat de voorbijganger niet meer hoort, daar hem van een naastbijzjnden winkel 't zelfde, schier met dezelfde woorden, toegeroepen wordt. Met het oog van een spion neemt de vriendelijke koopman den voorbijganger op en roemt met bizonderen nadruk dat gedeelte der kleeding, waarvan hij weet dat het eenigzins beschadigd is. Of hij tracht in een oogwenk in den blik van den ander te lezen, wat deze zou kunnen gebruiken, en schuift dat stuk vooruit.

De handel in aziatische koopwaren is grootendeels in handen van den Armeniër, met name de handel in thee. Deze oefent grooten, niet zelden een beslissenden invloed uit op het handelsbedrijf te N ó v g o r o d. Iedereen koopt thee. Daarbij komt dat de Siberische theehandelaars de manufacturen van europeesch Rusland noodig hebben, en om daartoe de middelen zich te verschaffen, moet de thee opgeruimd worden, wel te verstaan als het einde der markt begint te naderen. Vandaar dat het drukste handelsverkeer tegen den 10^{den} Augustus begint, als de theekrisis voorbij is.

In den laatsten tijd zijn heel wat verbeteringen aangebracht, waardoor de omzet der handelsartikelen steeds grooter is geworden. Nieuwe groote steenen gebouwen zijn verrezen, ja gansche straten zijn aangelegd en doorgetrokken tot aan het spoorweg-station met huizen van drie tot vier verdiepingen, die niet slechts gedurende de marktdagen bewoond zijn, maar ook buiten dien tijd.

Om deze verheffing van den handel te bevorderen, heeft de regeering verstandige maatregelen genomen om elke stoornis van den gang van zaken te keer te gaan. De vorige keizer heeft o. a. een bizonder bekwaam en energiek man naar Niezjni-Novgorod gezonden, waar hij gedurende den marktijd moet wonen om, gesteund door een voldoende militaire macht, de orde te bewaren.

Als wij bedenken dat ten gevolge van de vrijverklaring der lijfeigenen een veel kleiner hoeveelheid metalen en metaalfabrikaat, en door het openstellen der havens voor den theehandel op verre na niet zoovele karavanen thee aangevoerd worden als vroeger, en toch de omzet niet merkbaar minder is, dan kunnen wij daaruit opmaken, dat de handelsbetrekkingen van Rusland in den laatsten tijd zich aanmerkelijk uitgebreid moeten hebben, en dat de opbrengst van andere handelsartikelen het te kort dekt, door den minderen toevoer van ijzer, koper en thee veroorzaakt.

Men kan de markt van Niezjni-Novgorod met recht een wereldmarkt noemen. Zij dient hoofdzakelijk om den russisch-aziatischen handel, die van geen geringe betekenis is, te begunstigen. Langs drie verschillende wegen — de waterwegen van de Kaspische zee en de Wolga niet meegerekend — wordt deze handel gedreven: de eene over Perm, Siberië (Kiachta) naar China, de andere over Orenburg door middel van karavanen naar Chiva en Perzië,⁽¹⁾ en de derde met behulp der

1] In den laatsten tijd is door 't aanleggen van een nieuw spoorwegnet naar *Perzië* de verzending nog bespoedigd.

posterijen in de Kirgische steppen naar het Aralmeer en van daaruit verder naar de binnenlanden van Azië, een weg die van jaar tot jaar belangrijker wordt en den Russen steeds meer invloed in Azië verschaft.

Minder gunstig voor dezen handel is de gewoonte der kooplieden om de zaken uitsluitend met wissels te verhandelen. Deze wissels worden eerst na verloop van één jaar, na door een notaris te zijn goedgekeurd en getekend door het kantoor der Petersburgsche bank, hier door de regeering opgericht, gedisconteerd, zoodat de verkooper, die zijn prijs met het oog op het langdurig krediet van den begin af verhoogt, slechts weinig of niets verliest. Toch is dit al te groot krediet van 6, 12 tot 18 maanden iets, wat den russisch-aziatischen handel drukt.

Zoodra over dag de zaken zijn afgehandeld, begint een nieuw leven in de eetzaalen en in de tallooze plaatsen van uitspanning, dat zoo mogelijk nog woeliger is dan de markt. Maar in de zesde week wordt de drukte al gaandeweg minder, de eene kraam voor de andere na wordt afgebroken, wagens en booten verwijderen zich in onafzienbare rijen, en eindelijk staan de pleinen leeg, waarop voor weinige dagen het drukste leven heerschte.

IN DE KERK.

Evenals de kristelijke godsdienst, zoo werd ook de bouw-orde der daarvoor bestemde bedehuizen uit Konstantinopel naar Rusland overgebracht. Beiden ondergingen echter natuurlijk een verandering in evenredigheid van het verschil van bodem en van nationaliteit, en zoo ontstond de grieksch-russische kerk en de byzantijnsch-russische bouw-orde.

Geen land in Europa heeft zoo weinig oude kerken als Rusland; omdat men dáar vroeger alles van hout bouwde, dat ligt een prooi der vlammen werd. De weinige steenen kerken, zooals zij nu nog bestaan, dagteekenen van het einde der middeleeuwen en worden voornamelijk in Kijov en in het Krcml te Moskou gevonden. Zij werden naar het model der Sophia-kerk te Konstantinopel gebouwd, maar zeer klein, met dikke muren omgeven, en verbazend donker. Op het dak verheffen zich vijf kleine koepels waarvan de grootste in 't midden staat en de vier anderen er om heen in een regelmatig vierkant. Elke koepel draagt een verguld kruis dat door een halve maan gedragen, met verscheiden kettingen omhangen en daardoor aan den koepel bevestigd is. Van buiten zijn deze koepels met de hardste kleuren geschilderd, vuurrood, grasgroen of ook wel zwaar verguld of verzilverd, wat met het karakter van het kleine gebouw zeer goed overeen komt. Van binnen in de kerk zijn op het plafond van de koepels reusachtige beelden geschilderd, die zoo leelijk zijn, dat zij schrik aanjagen, in plaats van eerbied te wekken. Gewoonlijk is het het borstbeeld van den Verlosser, Maria of Johannes en in den middelsten koepel het beeld van een grijsaard, dat God den Vader moet voorstellen. De muren zijn gewoonlijk van boven tot beneden met figuren van heiligen en engelen beschilderd.

Talrijk zijn, in tegenstelling van de weinige oude, de nieuwe kerken, en ongetwijfeld worden tegenwoordig in geen land ter wereld zoovele nieuwe kerken gebouwd als in Rusland, en doordat de bevolking zoo snel toeneemt, en omdat voor de oude vervallen gebouwen nieuwe steenen kerken in de plaats treden. Er is tegenwoordig geen stad in Rusland, die niet met hare schitterende kerken, ontelbare koepels en torens als een klein Konstantinopel of als het koepelrijke Fez er uitziet. Ja, plaatsen, die van nabij beschouwd ter nauwernood voor vlek-

ken kunnen doorgaan van wege hare houten en leemen huizen, geven den indruk alsof zij de residentie's van minstens een gouverneur zijn, alleen om haar aantal nieuwe kerkgebouwen.

Dezen worden tegenwoordig in den nieuw russisch-byzantijnschen stijl gebouwd evenals de oude: een vierkant gebouw met een grooten koepel in 't midden en vier kleinere aan de zijden. Het nieuwe dat er bijgekomen is bestaat in een vrij groot aantal zuilen in den sierlijken korinthischen stijl, eenige vensters meer en van binnen een grootere ruimte. Tegenwoordig bevatten de kerken in de hoofdplaatsen van een klein distrikt voor de geloovigen meer plaatsen dan de oude kathedralen van de vroeger zoo machtige republiek Novgorod. De vijf koepels op de kerken zijn ook grooter en meer gewelfd, de onsmakelijke schilderstukken zijn vervangen door sierlijk stukadoorwerk. De muren zijn wit, van buiten met kalk bestreken, waarbij het groen der koepels heel aardig afsteekt. Verscheidene kloosters hebben nog vergulde en verzilverde koepels. Het fraaist zijn de in oosterschen trant hemelsblauw geschilderde en met gouden sterren versierde koepels, zooals men ze te Petersburg en Moskou op verscheiden kerken ziet. Zuilen worden zelfs aan de geringste dorpskerken in menigte gevonden. Gewoonlijk loopt er een zuilenrei om iederen koepel; maar ook voor den ingang verheffen zich zuilen, die den voorgevel dragen, en vaak nog een gang van zuilen rondom de kerk. Op elk der vijf koepels staat een groot verguld kruis, maar meestal zonder halve maan en kettingen. De koepels en torens zijn slechts sieraad en dienen niet, zooals bij ons, tot een ander doel. Uurwerken in de torens zijn in Rusland onbekend, ook hangt men geen klokken er in op. Daarvoor heeft men bij alle kerken een afzonderlijk gebouw: de zoogenaamde »kolokolnik" of klokkendrager. Deze klokkendrager bestaat bij de dorpskerken in boschrijke streken gewoonlijk uit een ouden eik, die in

zijne takken een menigte klokken draagt, alsof het groote boomvruchten zijn. In streken, waar het pijnboomenhout groeit, hangen de klokken op een rei eenvoudig aan een dikken balk, die door twee andere, welke in den grond steken, gedragen wordt; in plaats daarvan wordt ook wel een nette steenen boog gebouwd, veel gelijkende op een triumfboog, waaronder de klokken hangen, òf ook een toren, die van de kerk afgezonderd op eenigen afstand is opgericht.

Gewoonlijk hangen deze torens vol van klokken als kokosnoten aan een palmboom, klokken van allerlei groote en klank. Als zulk een kolokolnik op een feestdag zijn metalen longen uitzet om ons op zijn muziek te vergasten, dan mag een mensch, wiens zenuwen niet van staal zijn, beide ooren wel dicht stoppen, vooral wanneer, zooals dit in een groote stad voorkomt, twintig tot dertig van zulke corrillon's tegelijk hun concert beginnen. De Russen vinden echter dit geluid niet onuitstaanbaar. Op feestdagen ziet men hen zelfs bij menigte onder, ja overal op den toren zitten om zich op deze heerlijke muziek te vergasten en toch vooral geene enkele van deze lieflijke tonen te verliezen. Een russischen koster te zien luiden is op zichzelf reeds iets vreemds. Hij brengt de klokken niet in beweging, dezen zitten vast en hebben ook geen klepel. Maar aan iedere klok is een bewegelijke hamer bevestigd. Van deze hamers hangen touwen naar beneden naar de plaats, waar de koster zich bevindt. Heeft deze maar twee klokken te gebruiken, dan zit hij rustig op zijn stoel en bedient zich van zijne beide handen alleen. Maar moet hij het vol orchest doen hooren, dan gaat hij staan, houdt aan ieder vinger van beide handen twee der koorden, één heeft hij om den rug geslagen en de overige bewerkt hij met zijn beenen. De bewegingen, die hij dan verplicht is te maken: voorwaarts, achterwaarts, op zij enz. zijn recht komisch. Een Tsaar vond, naar men verhaalt, dit spel zóo vermake-

lijk, dat hij aan zijn hofkerk vaak zelf als koster dienst deed.

Van de stadskerken verschillen echter de dorpskerken zeer veel. In Groot-Rusland zijn de meeste dorpskerken slechts eenvoudige, hooge huizen met een groot kruis op het dak, zonder toren en daarnaast de scheve en half-vergane klokkendrager. De Klein-Russische kerk daarentegen is een langwerpige huis, daarop een hooge toren met twee kleinere aan elke zijde, symbool der Drieëenheid; verder een klokkentoren, die echter met het kerkgebouw door een langen gang verbonden is. In de noordelijke streken heeft men een winter- en zomerkerk, welke laatste boven de eerste gebouwd is. Deze is dan een hooge, luchtige en verlichte ruimte op de tweede verdieping, gene een laag, donker vertrek, spaarzaam met licht en lucht voorzien. Zulke dubbele kerken vindt men zelfs in Petersburg nog eenige en te Moskou nog vele. Daar deze inrichting echter aan de kunst niet zeer bevorderlijk is, is men in den laatsten tijd begonnen in de nieuwe kerken eenige kachels te plaatsen, die goed gestookt worden, terwijl men bovendien den ingang van dubbele deuren voorziet.

Het inwendige van de kerk is gewoonlijk in twee deelen verdeeld, namelijk: de groote voor de gemeente bestemde ruimte; en het allerheilige, dat van die ruimte gescheiden is door een houten wand, »ikonostas», d. i. beeldentribune genoemd, omdat hij van boven tot beneden met beelden bedekt is.

In 't midden van het allerheilige staat een rijk versierd altaar. Daarop liggen en komen nimmer van hun plaats: een evangeliënboek vaak met goud en edelgesteenten belegd, een zilveren kruis, waarop echter, omdat in de grieksche kerk beeldhouwwerk verboden is, de Heiland niet voorgesteld is, maar waarin slechts eenige engelenkopjes en andere versieringen gegraveerd zijn. Voorts wordt midden op het altaar tusschen het evangeliënboek en het kruis de hostie gevonden, die niet, zooals bij de

katholieken, in een sacramenthuisje bewaard wordt, maar in een metalen bergje, dat rijk met engelen bezet is en in welks holte een kistje staat, waarin de hostie ligt.

Daar dit allerheilige met 't geen er in is het middelpunt vormt, waarom zich alle kerkelijk leven draait en waarheen aller oogen gericht zijn, heeft men alles gedaan om het zoo schitterend mogelijk te maken. Zeer dikwijls is die berg van massief zilver; in de Uspendi-kathedraal te Moskou bestaat hij zelfs uit echt dukaten goud, drie voet hoog. Verder staan nog op het altaar een beker en een zilveren schotel bestemd voor het avondmaal onder een fraai geborduurd doek, waarmee de beker bedekt wordt op 't oogenblik, waarin de verandering in het bloed van Kristus geacht wordt plaats te hebben. Russische dames beschouwen het als een vroom werk van tijd tot tijd zulke doeken voor de kerk te borduren. In een der hoeken van het allerheilige staat nog een tafel, waarop de wijn en het brood op de schalen en in den beker bereid worden voordat de priesters ze in plechtigen ommeegang naar het altaar dragen. In den anderen hoek hangen een kam, een spiegel en andere toiletbenoodigdheden voor de priesters. Meestal echter hebben dezen nog een afzonderlijk vertrek voor 't aantrekken en bewaren van kleedingstukken, hoofddeksels, bisschopsstaven en dergelijke.

Wat den binnenkomenden in een russische kerk het eerst en 't meest in 't oog valt, is de groote bont versierde wand: de ikonostas. Zij bevat drie deuren, waardoor het allerheilige met de overige ruimte der kerk in verband staat. De middelste deur heet de »koninklijke deur», omdat door deze, behalve de hoogepriester — die haar slechts bij feestelijke handelingen, b. v. bij het dragen van het brood en den wijn opent — alleen de keizer, en deze ook alleen als hij het heilig avondmaal gebruikt, mag doorgaan. Deze deur is daarom gewoonlijk gesloten en wordt gedurende de godsdienstoo-

fening slechts zelden gebruikt, de paaschweek alleen uitgezonderd, wanneer zij zeven dagen en zeven nachten achtereen open staat. De beide zijdeuren daarentegen staan altijd open, de priesters gaan daardoor uit en in. Bovendien is de toegang tot het allerheilige iederen man, van welken godsdienst hij ook zij, geoorloofd; aan vrouwen, uitgenomen nonnen, is dit ten strengste verboden.

De beide zijdeuren hebben niets bizonders. Meer kunst is aan de »koninklijke poort» besteed. Wat daarachter voor het altaar plaats heeft bij de godsdienstoefening, moet voor den toeschouwer verborgen blijven. Toch moet hij, opdat het geheimzinnige niet al hare bekoorlijkheid verlieze en de verwachting zoo mogelijk nog gespannen worde, iets van 't geen er in 't allerheilige gedaan wordt kunnen zien, echter zoo, dat het geheel als in een geheimzinnig halfdonker gehouden wordt. Daarom bestaat de koninklijke poort altijd uit gevlochten werk, van achteren met een half doorschijnenden doek van roode zijden stof behangen waardoor de blik van den nieuwsgierige slechts gedeeltelijk kan doordringen. Achter dit gordijn bewegen zich dan de priesters als achter een sluier.

Voór den wand, die het allerheilige van de overige ruimte afscheidt, loopt een kleine galerij, die een eenigzins hooger gelegen ruimte afscheidt. Deze ruimte, welke men door een trap kan bereiken, vormt een soort van voorhof of voorgaanderij van het allerheilige. Groote kandelaars met dikke vergulden waskaarsen staan hier te branden. Voór de koninklijke deur op den vloer ligt een kleed, waarop wolken zijn geborduurd, in 't midden daarvan de heilige geest in de gedaante van een duif. Op dit kleed staat de hoogepriester, als hij zijn bediening uitoefent. De voorgaanderij is ook bestemd voor het zangkoor, dat altijd ter zijde in een der hoeken geplaatst is.

Dat deel van het schip der kerk, dat voor het groote

publiek bestemd is, het voorhof, vertoont een tamelijk kale ruimte. Aan de pilaren en muren hangen nog eenige heiligenbeelden met brandende kaarsen, krijgstrofeën, vaandels, sleutels van veroverde vestingen en dergelijke; maar voor 't overige ontdekt men zelfs geen zitplaatsen voor de verzamelde menigte. Door het voortdurend knielen, het maken van een kruis en het slaan op het voorhoofd schiet er geen tijd over om te gaan zitten. Ook zijn er geen bijzondere afdeelingen voor de regeerings- of andere voorname personen. Alles woelt hier door elkaar zonder onderscheid van geslacht, rang of leeftijd. Zelfs de keizerlijke familie zondert zich niet in loge's af. Alleen is er voor den keizer en zijn huis een met fluweel bekleede en met een troonhemel overdekte estrade, eenige voeten boven den grond opgericht, waarheen een paar trappen geleiden en waar de keizer, als hij op zijne reizen zulk een plaats bezoekt, midden onder zijne onderdanen en, evenals zij, staande de godsdienstoefening bijwoont.

De godsdienstoefening bij de Russen duurt gewoonlijk uren lang. Wanneer de gemeente voor de gaanderij van het allerheilige verzameld en het uur voor den aanvang gekomen is, treedt een diaken uit een der beide zijdeuren te voorschijn, plaatst zich in 't midden voor de koninklijke poort, het gelaat naar zijn publiek toegekeerd en, terwijl hij met de linkerhand een langen breeden, met goud gestikten band, die hem van de schouders afhangt, aan 't eene einde aangrijpt en in de hoogte houdt, roept hij met een vervaarlijke stem — gewoonlijk wordt daarvoor dan ook een reusachtig man met forsche longen gekozen — uit: »In naam des Vaders, des Zoons en des heiligen Geestes, de godsdienstoefening vangt aan!»

Terstond daarop maakt de heraut in dezelfde schilderachtige houding bekend, in wiens naam nu het brood voor het avondmaal toebereid wordt. Met luider stem roept hij: »In den naam van onzen heer en genadigen keizer!..... In naam van onze keizerin!..... In naam

van het gansche keizerlijk huis, van den staat, van het leger en van de burgerij! In naam van alle rechtgeloovige Russen en van onze geheele kristelijke broederschap!" — Inmiddels giet de priester onzichtbaar in het allerheilige op een kleine ter zijde van het altaar staande tafelden wijn in den beker, snijdt het brood in kleine stukken en legt het op een zilveren schaal.

Nu wordt het evangeliënboek aangedragen, evenzeer uit een der zijdeuren. De diaken, door een kerkedenaar gevolgd, houdt het boek in de hoogte, terwijl hij het van onderen met zijn voorhoofd aanraakt. Hij kust het en legt het op een lessenaar neer voor de koninklijke deur. Deze toer is waarlijk niet gemakkelijk, daar de russische bijbels buitengemeen groot en zwaar zijn. Op het Kreml in Moskou zijn bijbels, die met zilver, goud en edelgesteenten zoo beladen zijn, dat twee personen ze ter nauwernood dragen kunnen. Sterke diakens stellen er daarom een eer in, dit werk zonder hulp alleen te doen. Een der geestelijken leest nu uit het boek een lang hoofdstuk voor. Hij gaat daarbij zoo snel te werk, dat hij gedurig achter adem raakt en niemand er een woord van verstaan kan; terwijl daarentegen de minder beteekenende handelingen, zooals: het aankondigen van 't een en ander dat gebeuren zal, het brengen van het bijbelboek, het openen en sluiten der deuren enz. op uiterst langzame en gerekte wijze geschieden. — Iemand, die eens den priester vroeg, waarom hij zoo snel las, kreeg tot antwoord: »Ach, vadertje, wij moeten wel haast maken, er is zooveel te doen, we zouden anders in geen halven dag klaar komen." De lezer wordt dikwijls door het herhaalde: »Heer, erbarm u onzer!" gestoord. Ergelijk is 't, als de lezende priester zich zelf met die formule in de rede valt; want hij spreekt haar vaak dertig maal in één adem uit.

Evenals de eerste akte door luide aankondiging voorafgegaan werd, zoo wordt daarna de tweede handeling, de »verandering" van het brood en den wijn in het

lichaam en het bloed van Kristus, ingeleid door een krachtig en indruk makend psalmgezag. De koninklijke deuren worden nu geopend, en opeens vertoont zich voor aller oog het binnenst heiligdom en het prachtig hoofdaltaar. In 't zelfde oogenblik openen zich ook de zijdeuren, en uit eene daarvan treedt nu de gansche priesterschaar in plechtigen optocht te voorschijn, dragende het brood en den wijn. Voorop loopt een kerkedienaar met een brandende kaars. Dan volgt de opperpriester met den zilveren wijnbeker in de hand, die op den voet gevolgd wordt door een anderen priester, de broodschaal op het hoofd, daarna nog verscheiden andere priesters. Zij plaatsen zich eenige oogenblikken vóór de koninklijke deur, en de diaken spreekt luide een gebed uit voor den keizer en zijn huisgezin. Daarop gaan zij allen door de koninklijke deur naar het heilige terug en zetten zingende brood en wijn op het altaar neer, waar nu de »verandering" zal plaats hebben. De opperpriester knielt voor het altaar en leest voor zichzelf verscheiden gebeden om zich meer bijzonder voor de verandering van 't brood en den wijn te heiligen en Gods hulp in te roepen. Inmiddels treedt weder een diaken in zijn vorige houding als heraut voor het volk en roept uit of zingt met een geweldige stem: »Gaat heen, gij ongeloovigen! zoodat niemand uwer in de kerk achterblijft. Wij geloovigen willen bij vernieuwing den Heer om zijn vrede bidden!"

Deze formule dagteekent, wel te verstaan, uit de oudste tijden van het kristendom, toen heidenen en kristenen nog onder elkander in de groote steden van Griekenland woonden. Doch ook in onzen tijd nog moeten Joden en Mohammedanen, zoo zij tegenwoordig zijn, de kerk verlaten, omdat zij bij het avondmaal niet tegenwoordig mogen wezen, vooral niet in die heilige oogenblikken, waarin de verandering van brood en wijn geschiedt.

Terstond daarop begint de diaken een lang gebed. Is

dit gebed afgeloopen, dan nadert hij, terwijl het koor met het zingen van een psalm invalt, den priester en spreekt tot hem op langzamen en plechtigen toon, wijzende op den beker, de woorden: »Zegen, wladika (heer), dezen beker!» Heeft de priester den wijn gezegd, dan vraagt hem de diaken hetzelfde voor het brood: »Zegen, wladika, dit brood!» Daarop wordt het brood bij den wijn in den beker gedaan, en nu heet het: »zegen beide!» Door den priesterlijken zegen heeft nu de verandering van het brood en den wijn plaats. Op 't zelfde oogenblik vallen alle priesters ter aarde vóór het altaar. De gemeente maakt zonder eind het teeken des kruises en kust onophoudelijk den grond, terwijl op eens alle klokken hun luide klank laten hooren, als om ook hen die buiten de kerk staan tot het gebed op te wekken en te verkondigen, wat er binnen de kerk is voorgevallen. Nu worden de koninklijke deuren op nieuw geopend — want de laatste plechtige handeling was alleen door het half doorzichtige voorhangsel te zien — en vangt de laatste akte aan: de uitreiking van het avondmaalsbrood.

»Treedt toe eerbiedig en geloovig!» spreekt de opperpriester tot hen, die het avondmaal ontvangen willen, en spreekt daarna met den beker in de hand, het navolgend gebed over hen uit:

»O God! geef dat wij u oprecht alles belijden. Vergeef ons alle zonden, die wij met of buiten ons weten bedreven hebben. Geef dat wij niet tot ons ongeluk, maar »ter onzer redding het avondmaal gebruiken, en dat wij »niet als Judas, maar als de boetvaardige kruiseling mogen kussen en zeggen: ik hoop met u in de andere wereld in het paradijs te zijn!» — Nu komen de kommunkanten één voor één achter elkander aan, vallen eerst tot driemaal op hunne knieën en ontvangen dan het avondmaal, terwijl zij de handen kruislings op de borst leggen. Een stukje brood met wijn vermengd wordt hun

daarbij op een kleinen zilveren lepel toegereikt. Daarop kussen zij den beker, vallen nog eens op de knieën en gaan heen. Hierop volgen weer lange gebeden voor den Staat, om gezonde lucht, om vermeerdering der veldvruchten en der kudden, om bevrijding der gevangenen, voor het geluk der reizigers, de genezing der zieken, voor de bloedverwanten en vrienden, voor de gemeente en de geheele kerk; — gebeden, die deels gezongen, deels uitgesproken worden, daarna hernieuwde voorlezingen uit den bijbel.

Zóo breekt eindelijk het afscheidsuur aan. De opperpriester, in den regel een bejaard man met zwakke stem, smeekt een zegen over de vergadering af: »Van God den Vader, den Zoon en den heiligen Geest! Van Johannes den dooper, van Jozef en Anna! Van de Moeder Gods! Van de heiligen! Van den heiligen Antonius! Van Michaël en Nikolaas! En van al de andere wonderdoende holenbewoners (waarmee de kluzenaars in hunne spelonken zijn bedoeld)!”

Nu worden de koninklijke poorten weer gesloten, het koor heft een psalm aan, en de gemeente verwijdert zich onder het maken van het teeken des kruises. Voordat echter de opperpriester en zijne helpers gereed zijn om heen te gaan, gaat er minstens een half uur voorbij — vooral wanneer een bisschop óf een aartsbisschop den dienst verricht — dat het uit- en aankleeden, het wederkeerig zegenen en begroeten, het knielen en het maken van een kruis geëindigd is.

Het eenige, wat de gemeente gedurende deze gansche godsdienstplechtigheid van drie uren lang doet, is dat zij gedurig een kruis slaat en den grond met het voorhoofd aanraakt, 't geen door niemand, zelfs door de voor naamste dame niet, nagelaten wordt. De kerkbezoekers hebben geen boek bij zich om na te lezen óf mee te zingen, zij zijn bloot toeschouwers en het geheel is een prachtige vertooning.

Niets verlicht den geest, niets bevredigt den dorst naar kennis, niets verheft òf verwarmt het hart, niet is er dat hier het sluimerend geweten wakker schudt. Met dat al moeten wij 't in de menschen bewonderen, dat zulk een vertooning hen nimmer verveelt, dat hun aandacht geen enkel oogenblik verflauwt en dat zij altijd weer met denzelfden ijver deze telkens op dezelfde wijze uitgevoerde plechtigheid komen hooren en zien. Dit is althans een verblijdend levensteeken, dat wij bij de Russen mogen opmerken ten bewijze wellicht, dat zij hoogere denkbeelden verbinden met datgene, wat de priesters hun te zien geven.

DE STEPPEN VAN ZUID-RUSLAND.

Het uitgestrekte russische rijk, dat zich in den laatsten tijd naar de zijde van Azië steeds verder uitgebreid heeft, zoodat het binnen kort het achtste deel der geheele bewoonde aardoppervlakte zal beslaan, bezit nú reeds aan den rand van de beide werelddeelen Europa en Azië en van hier oostwaarts tot in het hoogland van het laatst genoemde werelddeel een onafzienbaar gebied van zoogenaande steppenlanden, die meerendeels door nomadische stammen bewoond worden. Als men van de oude stad Kijov steeds zuidwaarts trekkende eindelijk het vruchtbare land van Podolië en de Ukraine achter den rug gelaten heeft, wendt de natuur haar vriendelijk gelaat van den reiziger af, hoe meer hij het eigenlijk gebied der steppen nadert. Wel is daar nog de »zwarte aarde», een ware goudmijn voor de russische boeren, te vinden; maar door gebrek aan geboomte zijn de akkers en tuinen te weinig beschut, zoodat men steeds

voortreizende ze langzamerhand geheel ziet verdwijnen en plaats maken voor gronden slechts door herdersvolk met vrucht te bewonen. Het land is uitermate eentonig. Gelukkig dat men in Rusland gewoon is zich snel te bewegen. De kleine vlugge russische paarden draven onvermoeid voort in vliegende vaart. En toch schijnt het of men niet vooruit komt, zóo eindeloos ver breidt het land voor uw oog zich uit, zonder eenige verandering van tooneel aan te bieden. Tegen verveling echter zijt gij behoed door den man, die met zijn uitnemende bekwaamheid in het besturen zijner rossen u over deze eindeloze vlakten voert.

De russische postillon is eene studie overwaard. Hij is altijd in een goede luim, daarbij spraakzaam, gediensstig, in éen woord: een amusant mensch met een schrander gezicht, iets eigenaardigs in zijn stembuiging, gevat en origineel in zijn antwoorden. Staakt het gesprek, zijn mond staat niet: hij onderhoudt zich met zijn paarden, welken hij op een vriendelijken toon toespreekt en aanspoort; ja tot zijn zweep, zijne teugels, den wagen, kortom, tot alle doode en levende wezens, dieren zoowel als menschen, richt hij het woord.

Buitengewoon gehard zijn deze lieden tegen het wêer, met het uiterste geduld verdragen zij de felste koude. »Zóo kregen wij op onze reis, — dus luidt het dagboek van eenige reizigers — waarop wij door storm en sneeuwjacht vreeselijk geplaagd werden, een klein, slim en gezot kereltje tot voerman, die niets anders aan had dan een broek en een rood wollen hemd, beide door een lederen gordel saamgehouden. De rand van zijn hoed was reeds rondom afgescheurd, aan de eene zijde was nog slechts een smal stukje overgebleven, dat hij gedurig naar den kant trok, vanwaar de sneeuw kwam. Daarbij beklagde hij zich geen enkel oogenblik. Integendeel, zijn spraakzaamheid vlocide voortdurend, trots sneeuwvlokken en koude, als een steeds wellende bron. en bij slot van re-

kening was hij voor alle ongemakken, om onzentwil door hem uitgestaan, en voor al het genoegen dat hij ons aangedaan had, met een fooi van dertig kopeken (ongeveer 25 cents) meer dan blij."

»Het is inderdaad een zeer wijze beschikking, dat zulk een geduldig en taai volk als het Russische in een zoo ongestvrij en ruw land woont. Deze gedachte kwam bij ons op, toen wij aan het derde station een koerier aantreffen, die van Odessa kwam en ons vertelde, dat hij de 200 mijlen tot Petersburg in vier dagen moest afleggen. Hij was geheel en al in leder gekleed. Hij had een lederen jas aan, die hem tot over het hoofd reikte; overrok en broeken waren van dezelfde stof. Aan het wêer kon hij dus in elk geval weerstand bieden. Maar zijn onzachte kleeding baatte hem niet tegen het verschrikkelijk stooten van zijn wagen, waardoor hij zoo afgemat was geworden alsof hij de koorts had. Hij deelde ons mee, dat men op zulk een groote reis, onder vele vermoeienissen en in slapelooze nachten voortgezet, in de eerste dagen gewoonlijk door koortsen overvallen wordt, maar dat zij den derden of vierden nacht wegblijven."

De russische koeriers, die in het groote rijk bestendig met allerlei opdrachten heen en weer gezonden worden, — bij den keizer, de keizerin, den troonopvolger, bij elk ministerie zijn een zeker aantal aangesteld — maken de grootste reizen op de minst gemakkelijke manier. Zij leggen per rijtuig soms een reis van tien tot twaalf dagen achtereen af, elken dag 50 tot 60 mijlen. Schoon daarvoor altijd de sterkste naturen uitgezocht worden, zijn het toch slechts weinigen die het lang uithouden. Zij echter, wier lichaam er tegen bestand is, maken er goede zaken mee.

Even snel, als deze koeriers, moeten ook de *adjudanten* en officiers reizen, die bij de provinciale stadhouders aangesteld zijn. 't Is ongelooflijk hoe veel bloeiende gezondheid op deze wijze verwoest wordt. Bevroren, ver-

moeid door de slapeloze nachten, als geradbraakt van het lang achtereen rijden en rossen over ongeschikte wegen, komen zij aan de stations in zulk een toestand aan, dat zij uit den wagen moeten gedragen worden.

Bij elk ander volk dan het russische zou echter het aantal offers nog veel grooter zijn; want onze landgenoot zou voor zijn versterking wat meer noodig hebben, dan waarmee de russische koerier zich tevreden stelt, namelijk: een slok brandewijn, een augurk en een stuk brood. Daarom is 't een geluk, dat mannen als de geharde Rus dezen oosthoek van Europa bewonen, daar zij alleen bij machte zijn er een duurzamen Staat bijeen te houden, waar men zich van het een tot het ander verwijderde punt met de meeste snelheid moet bewegen.

Beschouwen wij nu echter de natuur der steppen van meer nabij, waar deze vermoeiende tochten plaats hebben, en zien wij wat dáar het land en het volk opleveren.

De natuur slaapt in de steppen een zoo langen winterslaap, dat men in 't voorjaar wel een vriendelijker ontwaken mag verwachten, dan hier in de maanden April en Mei plaats vindt. De lente kondigt zich aan door 't smelten van de sneeuw. Terwijl hier des zomers maanden lang geen enkel verfrisschend drupje water wordt gezien en alle bronnen uitgedroogd zijn, stroomt des voorjaars een overvloed van water, meer dan den mensch lief is. De gansche steppe opent zich als 't ware, haar geheele oppervlakte, waar zij niet door zware zoden gedekt is, verkeert op eenmaal in een zwarte, vuile brij, zoodat het den mensch onmogelijk is vasten voet te zetten, voor zijn hand er een brug geslagen heeft. Van alle hoogten en in alle diepten en dalen bruischen stroommen van het onreinst en walgelijkst water. In de woonplaatsen der menschen, waardoor de wilde watervallen met geweld zich een weg banen, wordt al het afzichtelijk vuil, dat het sneeuwkleed met den mantel der

liefde bedekt, voor 't oog der menschen ontbloot en door den vloed naar boven gedrongen. De bodem der steppe ondergaat door deze geweldige watervloeden groote verandering. Hier scheurt de aarde in éen nacht ter diepte van een vadem, ginds dalen de kustgronden der zee, waardoor de uitgestrekte dalen binnen weinige dagen met een nieuwen aardlaag ter dikte van cenige ellen bedekt wordt.

De »toumaks" (voerlieden) van Klein-Rusland die waarlijk geen verwijfde menschen zijn, stellen den duur van den winter in de steppen op zes maanden en laten de lente eerst tegen het midden van April beginnen. Tot dezen tijd is nú eens deze, dan gene luchtstroom de voorheerschende. Nú eens waait een vriendelijk lachende zuidewind u tegen en bestrooit den grond met tulpen, hiacinten, crocussen en sneeuwkllokjes; dan weder valt op eens de sneeuw aanbrengeende noordooster in en doodt het jonge leven. Spoedig daarop voert een geweldige noodwester zwarte regenwolken aan en wascht den breedten rug der steppen van den Ural tot aan het Karpathisch gebergte.

Is eindelijk na al deze stormen de rust ingetreden, dan breekt voor de steppe de aangenaamste en vriendelijkste tijd aan. Zij vertoont een groene oase tusschen de gedurende den zomer verbrande grasplekken en de sneeuwvelden van den winter. Overal, waarheen het oog reikt, ziet men het groene gras ontkiemen, en vertoonen zich de schoone kleuren der hoop en der trouw. En toch is de natuur hier bij al haar rijkdom arm. Groen is wel een schoone kleur, aangenaam voor het oog. Maar men wordt verzadigd van zooveel groen en van al het gras, dat hier de lente oplevert.

En hoe grof is niet de groene mantel, dien de steppe zich omgeslagen heeft, als men hem van naderbij beschouwt. Slechts van de hooge zitplaats van het rijtuig bezien kan men het veldtapijt der steppe schoon

noemen; maar als men is afgestegen om er de schoonheid van te bewonderen, wordt men teleurgesteld door het groffe weefsel. Te vergeefs zoekt men hier eenige overeenkomst met 't geen van dien aart elders gevonden wordt: op de Alpen of in de grasvlakten van het Schwarzen Odenwoud. Het kruidgewas der steppen is groot en grof, zoodat men er ter nauwernood een plaatsje vindt om er zich rustig neer te vleien.

De lucht is er wel aangenaam en frisch, maar men mist er boschaadjes en waterpartijen, alsmede de afwisseling van licht en schaduw, die de schoonheid van een landschap uitmaken. In één opzicht onderscheidt zich echter de lente der steppen, namelijk door de volkomene afwezigheid van nachtvorsten, die hier geheel onbekend zijn. Voor den landbouwer is dit een verblijdend en gezegend teeken. Wel zijn de nachten kouder dan de dagen; maar het bepaalt zich des nachts tot een koude mist, terwijl op de hooger gelegen steppen zelfs een tamelijk warme temperatuur heerscht. Onweders beginnen reeds in April, en den geheelen Meimaand door blijft het weerlichten. Zoolang deze aanhouden; valt ook des nachts de weldadige dauw op het land; maar met Juni houdt dit alles op.

Brengt reeds het voorjaar in de steppe zoo weinig genoeg en vreugde aan, de zomer is niet minder verschrikkelijk. Dan is de bodem door de hitte vancen gescheurd en dorst te vergeefs naar water. Hoewel het onophoudelijk blijft donderen en lichten, terwijl dieren en menschen schier versmachten van dorst, laten de wolken geen enkel druppel vallen. De zon gaat in deze heete luchtstreek meestal vuurrood op en onder. 's Middags is de hemel bleek; want de sterke uitwasemingen van alles: dalen, stroomen, dier- en plantenwereld voeden voortdurend de lucht met waterdampen, waardoor echter de hitte in 't minst niet afneemt. Op zich zelve zou deze niet zoo ondragelijk wezen, maar zij wordt het door den

langen duur. Al wat leeft lijdt daaronder. De teedere kiemen der planten verdorren. De steppe verliest haar frisch groen, wordt donker, bruin en ten laatste geheel zwart van kleur, alsof alles door brand verzengd is. Menschen en dieren vermageren. De kudde wilde ossen en paarden, die in Mei zoo krachtig en moedig waren, zijn nu slap en moe. Beken en bronnen verdrogen, en waar des voorjaars de stroomen vloeiden, verstuift thans de bodem. Het water is duur, men steelt het, en wachten worden uitgezet bij de bronnen die nog geven om het kostbare nat naar zijn wettigen eigenaar te doen vloeien.

Op het laatst van Juli en Augustus bereikt de droogte haar hoogsten graad en neemt reeds tegen het einde van laatst genoemde maand sterk af. Dan komen weer de sterke nachtdauwen, en regenvlagen drenken den grond. De bleeke lucht gaat langzaam over in een vriendelijk blauw, en alles krijgt meer en meer het voorkomen van een zacht herfstgetijde. Evenals in 't voorjaar de Meimaand, zoo is ontegenzeggelijk September de aangenaamste tijd van het jaar. De lucht wordt dan uitermate zacht en mild. Van tijd tot tijd invallende regenbuien slaan het onaangenaame zwarte stof der steppen neer. Op nieuw groent het land. Tegen het einde van September echter verdwijnt dit vriendelijk tooneel, en October brengt weer somberheid, nevel en regen. Vruchten worden dan echter niet gezien, evenmin de schoone herfst, die in onze gewesten zich vertoont men zijn rijke kleurschakeringen, het goudgele loof der boomen of het violet der wegstervende wouden. Nog vóór het einde dezer maand vangt weer 't geloei en 't getier der steppenwinden aan, en bij den November hier te land is onze Novembermaand als een kalme nazomer te beschouwen.

Met een enkel woord spraken wij reeds van den plantengroei in de Zuid-Ruslandsche steppen. Het zal den lezer zeker niet onaangenaam zijn, hierover iets

te hooren uit den mond van een bewoner van Rusland, meegedeeld door een reiziger in dit land.

»Ofschoon — zegt onze gids — de Klein-Russen door hun groot aantal en algemeene verbreiding de hoofdnatie in de russische steppen uitmaken, ontbreekt het hier toch niet aan Groot-Russen. Integendeel, men vindt hen als visschers, als paardehoeders (tabuntschiks), handelslui, voerlui, houthakkers enz. door 't gansche land verspreid. Men treft hen overal aan, en zoo gebeurde het op zekeren dag, dat ik mijn tocht door de steppe voortzette in gezelschap van een langgebaarden Grootrus van een donkerroode gelaatskleur. Hij was een visscher van het zeestrand, die in een naburig dorp bij zijne bloedverwanten den zondag wilde doorbrengen.

»Ik sprak met hem over zijn visscherij, en hij zeide mij dat het dit jaar slecht ging. Daarop vroeg ik, hoe hem de steppen bevielen.

»O, mijnheer”, zeide hij, »hoe zouden ze mij bevallen! Niets staat mij hier aan.”

»Is dan uw Rusland beter?”

»Ons Russija? Russija? Zou dat niet beter zijn?”

»Hoe zoo dan?”

»O, in Russija, mijnheer, is van alles; maar hier is niets.”

»In Russija is het brood beter, zijn de huizen beter, het land beter, de sneeuw beter, de zomer en winter en alle jaargetijden beter. Dáar zijn bergen en dalen, wouden en weiden, bronnen en beken en stroomen in overvloed. Alles wisselt dáar af en alles is dáar zoo schoon!”

Ik zag dat hij zich opwindde, zei niet dat ik ook in Russija geweest was, en hij sprak met de levendige spraakzaamheid en op de plastische wijze van spreken aan alle Russen eigen:

»In ons land vloeien groote stroomen, vooral onze prachtige Moeder Wolga (Màtoesjka Wolga) met al hare kinderen.”

»De wouden zijn er groot en fraai, de eiken, beuken,

dennen, linde- en pijnboomen reiken allen tot aan den hemel! En in de boomen zingen allerlei vogels, de eene zoo, de andere zoo!" (Hij vloot daarbij als de nachtegaal en de Ieeuwerik.) »O! en in de bosschen welk een welriekende lucht!" (Daarbij maakte hij wind en snoof de lucht zoo gretig op alsof zij met den geur van viooltjes verzadigd was.) »En dat alles in de onmiddellijke nabijheid. Zie hier is de huisdeur.... ge maakt die open... treedt naar buiten... en ge staat op eens midden in het bosch." (Tegelijk greep hij mijn hand, en ik moest staan blijven alsof ik de huisdeur was; hij stapte in het hooge gras, dat het bosch moest verbeelden.)

»Welk een muziek in het bosch" — vervolgde hij — »en hoe prachtig schijnt de zon door de bladeren! En in het gras van het woud, op den grond, b'oeien en rijpen allerlei soort van bessen: aardbeien, mijnheer, kleine, zoete, roode, wilde frambozen, braambessen zooveel ge maar wilt. Ge kunt u neerleggen waar ge wilt, om u heen plukken, en niet eerder opstaan dan na verzadigd te zijn."

Daarbij wierp hij zich in het gras en plukte de halmen om zich heen, alsof het bessen waren, en ik geloof, het scheelde weinig, of hij zou ze gegeten hebben om te toonen, hoe lekker zij smaakten.

Dan sprong hij weer op en zeide:

»Ook paddestoelen zijn er van allerlei soort en in groote menigte. Men voedert er de varkens mee. Gras en hooi is nog het eenige in dit land, overal gras en niets als gras."

»Bij ons is er ook gras, maar zóo hoog, tot aan mijn baard, en wat heerlijk gras, groen, fijn, zacht en zoet! Heere bewaar me! De koeien worden er heelmaal vet van en zóo dik!" (Daarop ging hij vóór mij staan, blies zich op en strekte armen en beenen zoover mogelijk uit.) »Zie, en midden in dit alles ligt ons Mòskou, de boven allen prachtige en heilige stad. O! Russija zou zeker

het eerste en beste land zijn, zoo er één ding niet ware! — Maar de heeren hebben het bedorven!”

(Hij zelf was zeker iemand die van zijn heer weggelopen was.)

»Als wij in Russija liepen in plaats van hier op deze kale steppe, wat zouden we er aardig wandelen! Nu eens langs een beek, dan weer in het bosch, dan door een dorp! Maar hier moeten wij twee uren achtereen, precies als wachtels, door 't gras loopen, tot we ons dorp bereiken. De zon brandt ons op het hoofd, en nergens vinden we eenige schaduw, nergens een aardbei tegen den dorst.»

Inderdaad schijnt de natuur der steppe hare zorg zóo uitsluitend aan het grasvretend vee te wijden, dat zij den mensch slechts duldt inzoover zijn bestaan met het vee verbonden is. De geheele plantenwereld der steppe levert voor den mensch al zeer weinig op, dat hij kan gebruiken óf dat voor zijn huishouding nuttig is; riet en onkruid in plaats van hout om er mee te bouwen óf het te verbranden, doornstruiken in plaats van vruchtboomen; voor 't vee daarentegen zeer veel.

Een zeer voornámme plaats neemt in het leven van den steppenbewoner het riet in. Alle huizen der landlieden zijn met riet gedekt. De heiningen aan de tuinen worden, als men ze niet van aarde wil maken, van riet gevlochten. In vele streken worden ook de huizen van riet vervaardigd, de rietwanden worden dan zóo met leem en kalk bestreken, dat men zich verbeelden kan in een steenen huis te wonen. Ook dient het riet tot brandstof, al is het niet van de beste soort, daar het minder gloed geeft dan het stroo. De Dnjestr en de Djnepr voorzien de omstreken van deze onmisbare levensbehoefte en voortdurend worden gansche reien wagenvrachten vandaar naar de steppe vervoerd. Eerstgenoemde rivier voorziet de stad Odessa van dit artikel. De rietbos-

schen zijn het gemeenschappelijk bezit van de naburige plaatsen, en ieder van de bewoners mag er zooveel uit halen, als hij verkiest. De kroon bezit er ook groote gedeelten van, en zendt er nu en dan eenige regimenten soldaten heen om het riet aftesnijden. Het gras wordt slechts éénmaal 's jaars gemaaid; want in de zomermaanden is de groeikracht zóo gering, dat de steppe er even doodsch uitziet als in den winter. In September en October is er wel regen en gras; maar het herfstgras is niet rijp genoeg om gemaaid te worden; men laat het daarom door het vee afweiden. De hooioogst veroorzaakt den steppenbewoner al zeer weinig moeite. Achter de maaiers aan gaan de knapen en meisjes, die het drooge hooi terstond in hoopen zetten. Nadat het daar eenige dagen gelegen heeft wordt het huiswaarts gevoerd. In 't midden van Juni is de droogte soms zóo groot, dat men het afge-maaide gras terstond als hooi naar huis of naar de markt vervoert. Daar het in de dun bevolkte steppen aan arbeiders ontbreekt, moeten de maaiers rijk betaald worden; uit de naburige provincie's trekken dan ook den geheelen zomer een menigte menschen naar de steppen om er een stuk brood te verdienen.

HET LEVEN DER DIEREN IN DE STEPPEN.

Alles wat leeft en zich beweegt op de uitgestrekte weiden der steppen vervalt door de éentonige woeste natuur, die dáar heerscht, al spoedig in een toestand van wildheid.

De menschen waren hier weleer wilden. Paarden en ossen vertoonen nog heden dezelfde halfwilde natuur.

Schape en bijen leiden er hun zwervend leven. Zelfs de akkerbouw draagt hetzelfde karakter. Men zegt van de hond, dat zij, als de lente verschenen is, uit de woonplaats der menschen naar de wildernis vlucht en dáar in den grond een hol maakt om hare jongen te werpen. Deze jonge honden zijn in den zomer volslagen wild, schuw en laten zich niet vangen. Als echter de winter met zijne stormen gekomen is en door honger en koude al het wilde weer tam gemaakt heeft, dan keeren ook die eerst wild geworden honden naar hare heeren terug.

Wij willen daarmee niet zeggen, dat er geen tamme dieren in de steppen gevonden worden. Op elke boerderij leven eenige ossen, die bij het dagelijksch werk gebruikt worden en van het huis onafscheidelijk zijn, daar zij in de stallen gevoederd worden en slechts in de nabijheid der woningen weiden. Behalve dezen zijn er nog tamme melkgevende koeien, die des morgens naar buiten en 's avonds weer stalwaarts gedreven worden om haar melk aan de voorraadskeiders af te staan. Daar deze steppenkoeien wel goede maar te weinig melk leveren, heeft men in den laatsten tijd duitsche rassen ingevoerd. Evenwel is, in vergelijking van de groote massa vee dat op de steppen leeft, haar aantal slechts gering.

Eveneens is het met de paarden gesteld. Men vindt er ook tamme paarden: de werkpaarden der duitsche kolonisten, de rijpaarden der edellieden, en bovendien nog anderen van engelsch, arabisch en duitsch ras.

Maar verreweg het grootste deel zijn de halfwilde paarden, die in gansche kudden (tabunen) vrij in de steppen rondzwerven. Te weten, »de heeren" der steppe, dat zijn de groote grondeigenaars, die zich hier geheele vorstendommen verworven hebben, bezitten hier zooveel land, dat zij uit gebrek aan de noodige werkkracht slechts een zeer klein deel daarvan kunnen laten bewerken. Zij houden en hielden daarom sedert oude tijden, nevens

hunne kudden schapen en koeien, ook rondzwervende kudden van snelvoetige paarden, die zij naar de verst verwijderde weiden zenden om ze dáar het anders nuttelooze gras te laten afweiden en zodoende in de wildernis een krachtig ras van paarden te laten opwassen.

Men meene echter niet, dat zij geheel vrij zonder eenig opzicht dáar rondzwerfen. Dat zou u de bewaker der paarden, de tabuntschik, wel anders kunnen verhalen. Deze tabuntschiks leiden er zulk een eigenaardig leven, dat zij, evenals hunne tegenvoeters in de pampa's van Zuid-Amerika, verre ten achterstaan bij de overige menschensoorten en men hunsgelijken in Europa te vergeefs zoeken zou.

Het leven van den tabuntschik is alles behalve benijdenswaard. Hij bezit een verbazend sterk gestel, waardoor hij de strengste koude en de onverdragelijkste hitte met hetzelfde geduld gemakkelijk verdraagt. Zijn levens-taak, die niet gemakkelijk is, brengt dit mee en heeft hem aan allerlei ontberingen en ongemakken gewend. De ongeduldige inborst zijner pleegkinderen laat hem geen oogenblik met rust. Hij zit dag en nacht te paard. Het paard is niet slechts zijn stoel, maar ook zijne tafel, zijn divan en zijn rustbed. Al zijne bezigheden leert hij met de grootste vaardigheid verrichten gezeten boven op zijn paard. Den tijd, dat anderen slapen, moet hij het moeilijks-te werk verrichten. 's Nachts, als de paarden gewoonlijk het verst uitéén loopen, moet hij om de gansche kudde gedurig de ronde doen om ze bijéén te houden. Dan dreigt ook het gevaar het meest, door wolven, roovers en onweders overvallen te worden. Bij regens en sneeuwstormen heeft hij het zwaarder te verantwoorden dan de paarden; want dezen loopen voor den wind; maar hij moet juist tegen den wind in om de paarden, die bij zwaar onweder blindelings voortsnellen, te kunnen overzien en tegen te houden. Hij is dan ook tegen al deze ongemakken gewapend, vooreerst door zijn kleeding

die geheel uit leder gemaakt is, en voorts door zijn zwaren knods waarmee hij de wolven neervelt. Bovendien heeft hij een zweep en een vijftien tot twintig ellen langen strik waarmee hij de paarden regeert en in toom houdt.

Velen mijner lezers hebben zeker wel eens gehoord van gevechten tusschen paarden en wolven die in de steppe plaats hebben. Zij vallen 't meest voor in 't voorjaar, als de wolven na den onherbergzamen winter door honger gekweld worden. Daar de wolven doorgaans de zwakkere partij uitmaken, ontwikkelt zich bij hen een groote mate van list en vlugheid. Zelden overvallen de wolven de kudde paarden op klaarlichten dag; want zij weten wel dat zij dan door de paarden doodgetrapt zouden worden. Maar 's nachts en onder bijzondere omstandigheden, als b. v. de wolven talrijk, de paarden daarentegen weinige zijn, dan gebeurt het wel dat een troep wolven midden onder de kudde geraakt, en dan heeft de strijd op volgende wijze plaats.

De paarden, die de nadering der wolven bespeuren en hun vlammende oogen op de steppen zien fonkelen, spitsen de ooren, snuiven, hinniken en doen uit hunne neusgaten een soort van gefluit hooren. Op dit alarm springen terstond al de hengsten en merrie's te voorschijn en vallen op de wolven aan. Dezen worden dan door dien woedenden aanval verschrikt en trekken zich stil terug. Intusschen houdt het geschreeuw aan, en nu rent de gansche kudde bliksemsnel naar het meest bedreigde punt.

De moeders schreeuwen om hare jongen en dezen draiven achter de ouden aan, in dichte hoopen bescherming zoekend. Gevoelen zich de wolven sterk door hun aantal en kwelt hen de honger, dan wijken zij niet geheel, maar komen op sommige punten naderbij en grijpen een veulen, dat schreiend bij de moeder loopt, terwijl deze op dat oogenblik nog niet weet, waar het gevaar 't meeste dreigt. Zij geraakt nu buiten zich zelve van angst en woede en

werpt zich midden onder de wolven om haar kind te redden. Maar het gelukt haar niet. Spoedig zitten een paar hongerige wolven met opengesperden muil aan haar keel en werpen haar in het gras. Doch nú dralen ook de paarden niet langer. Zij nemen hunne jongen in 't midden, en de merrie's en de andere paarden vormen een kring daarom heen. Vervolgens gaan zij met gesloten gelederen op de wolven in en maken het hun bang genoeg. De hengsten zijn niet in deze carré maar blijven daar buiten, draven met vliegende manen en opgestoken staart rond en, waar zij een wolf in het gras zien sluipen, dringen zij kop aan kop voort en slaan hem met hunne voorpooten neer.

Men meent gewoonlijk dat de paarden alleen met de achterpooten zich kunnen verweren. Maar dit is zoo niet, zij gebruiken de voorpooten tot den aanval, de achterpooten om zich te verdedigen. De hengst doodt somtijds zijn vijand in eens bij den eersten slag met zijne hoeven, soms ook doet hij hen schrikken, zet op 't zelfde oogenblik de tanden in zijn nek en slingert hem door 't gras de merrie's toe, die hem vervolgens zoo toetakelen, dat er geen beentje aan heel blijft. Dit zijn de moedigste hengsten. Natuurlijk zijn er ook lafaards bij of onbekwamen, die een verkeerden sprong doen en hun lompheid met den dood betalen. Want zijn de paarden behendig, de wolven zijn 't niet minder en verstaan de kunst het rechte oogenblik te kiezen.

In dit opzicht hebben zij in hunne natuur iets van Reintje de Vos. Een algemeenen aanval vermijden zij 't liefst, maar trachten door list hun prooi in den val te lokken. Heel voorzichtig komt de wolf door het hooge gras sluipen en wel tegen den wind in; want hij weet zeer goed hoe onaangenaam zijn reuk voor de paarden is. Hij bespiedt eerst de plaats der kudde. Spoedig ontdekt hij eene merrie, die met haar klein fraai veulen op een eenigzins afgelegen plek loopt te grazen. Hij wacht zich

wel dadelijk voor den dag te komen, hij valt niet met de deur in huis. Langzaam nadert hij het veulen, welks manieren hij nabootst. Legt het niets kwaads vermoedende dier van vermoeidheid zich in 't gras, dan doet hij het ook. Intusschen krijgt de moeder er de lucht van en springt verschrikt op. De wolf legt nu, als een hond, zijn snuit op zijne voorpooten en zet, al kwispelstaartende, het vriendelijkst gezicht van de wereld. Het gevolg hiervan is, of dat de moeder onvoorzichtig op hem toespringt, maar dan hangt de wolf in een ommezien haar aan den hals, rukt haar den gorgel uit de keel en loopt met hot jong weg. Of ook de oude is even voorzichtig als woedend, maakt alarm en jaagt met eenige andere haar te hulp komende merrie's den wolf op de vlucht. Soms ook is zij dom en ziet den wolf, die dáar vóór haar ligt te kwispelstaarten, voor een hond aan, zooals er wel meer in de steppe ronddolen, graast een tijd lang met het veulen aan hare zijde voort en koestert volstrekt geen argwaan. — — In dit geval zegeviert de wolf weer op een andere wijze. Komt de merrie niet aanstonds tot rust, dan gaat hij heen alsof hij niets met haar te doen hebben wil en haar het vrije veld laten, maar keert langs omwegen terug, komt naderbij en legt zich op eene plaats neer recht tegenover het veulen, dat zich van vermoeidheid in 't gras heeft neergevleid. Intusschen blijft de wolf een geheelen tijd wachten. Hij kon zijn prooi wel grijpen; maar om de vangst alleen is 't haar niet te doen, hij wil hem ook wegvoeren en rustig verslinden. Maar hij hoort nog de stappen der oude, deze is dus nog te nabij. Onafgebroken houdt hij den begeerigen blik op het veulen gericht, maar tevens luistert hij scherp naar de merrie, die van wege het hooge gras voor zijne oogen verborgen is en grazende en zoekende naar de saprijke kruiden zich al verder en verder verwijdert. — — — Doch op eens, hoor! wat een getrappel en gesnuif is dat? — — — Ach, de wolf ligt aan de keel

van het kleine jonge veulen! — — Snel is dit alles in zijn werk gegaan. Dikwijls heeft het arme dier niet eens den tijd om te trappen en te blazen, alle geluid wordt het op eens benomen, en de wolf verscheurt het in alle stilte zonder dat de moeder het heeft bespeurd.

Talrijker dan de paarden zijn de schapen in de steppe, die dan ook den grootsten rijkdom der veehouders uitmaken. De herders met hun ouderwetschen »tartaarschen» wagen, waarop zij al hun huisraad geladen hebben — door een tal van ruigharige honden (oftschacki), den schrik der wolven, verzeld — trekken omstreeks Paschen naar de steppe om er den ganschen zomer te blijven en eerst tegen den herfsttijd huiswaarts te keeren. — Het is een vreemd gezicht — deze schaapherders, tshabani, in hun witte wollen kleeding gedoken òf, bij slecht wêer, met den vervaarlijk grooten mantel, swita, bedekt, gewapend met hun staf, irlik, die zoo gemaakt is, dat hij tevens voor een geducht wapen tegen de wolven kan dienen, — zijn vreedzame kudde, otara, die gewoonlijk uit 2000 tot 3000 stuks bestaat, met zijn herdersfluit beheerschend.

Volgens een vast bepaalde orde marcheert het leger langzaam voort. De reiswagen vormt het middelpunt. Daarom heen in steeds grooter kringen weiden de schapen. De geschikste plaatsen worden natuurlijk daarvoor uitgekozen, plaatsen waar men goede steppen heeft, dat zijn zulke die van een waterbron voorzien zijn. Vinden de herders eene plaats, waar zij denken het eenige dagen te zullen uithouden, dan richten zij hun verblijf daarnaar in, graven een haarstede en een kelder om er hun levensmiddelen te bewaren, en slaan een tent op. Maar is de plaats afgeweid, dan trekken zij den volgenden morgen verder. De wagen gaat piepend en krakend vooruit en de kudde volgt, doch niet voordat de nachtdauw opgetrokken is; want 's nachts willen de schapen geen spijs tot zich nemen en zij zijn afkeerig van den frisschen morgendauw.

Als het goed weer is, hebben de herders ligt werk. Een hunner loopt vooraan bij den wagen, de anderen volgen ter zijde van de kudde, Zij roepen elkander gedurig toe en geven elkaar teekens met hunne lange staven. Een paar woorden tot de schapen gericht, maar die zij dan ook gedurig uitspreken — no kudi? kudi? (nu, waarheen? waarheen?) — is voldoende om de gansche bende te leiden en in bedwang te houden.

Maar geheel anders is het gesteld als de stormen loeien over de vlakte, of als de dieren — zooals dikwijls gebeurt — bij 't minste geluid schrikken, zoodat zij tegen elkaar aandringen of uiteen loopen en verloren raken in de riet- en biesbosschen. Zij verkiezen niet tegen den wind in te gaan en weigeren een hollen weg in te loopen, waarheen de herder ze ter bescherming tegen het ruwe weder leiden wil. Maar dan stellen de herders eenige geiten aan het hoofd der kudde; deze zijn niet zoo vreesachtig, moedig gaan zij voor, en nu volgen de schapen gedwee door alle moeielijkheden heen.

Is eindelijk de wagen gekomen ter plaatse waar men het nachtverblijf zal houden, zijn de schapen veilig aangekomen, dan wacht, terwijl deze rustig liggen te herkauwen, den tschabans allerlei werk. Een van hen vervult de taak van kok. Deze hangt twee ketels — één voor de honden en één voor de menschen — aan lange stokken, die aan den wagen zijn vastgemaakt. Met het water en de brandstof gaat hij zuinig te werk, als dezen niet in de nabijheid te verkrijgen zijn. Hij zoekt gedroogden mest, verdord gras en riet bijeen, haalt water als het vat leeg is, en weldra brandt een vroolijk vuur tot vreugde van de honden, die zich zoo dicht mogelijk in de nabijheid houden. Hij werpt in het kokende water de noodige kruiden, gierst en een en ander meer, en nu is de bij de Klein-Russen zoo geliefde soep gereed. Daarop slaat hij eenige malen tegen den ketel of

steekt een vlag uit ten teeken voor de afwezigheid dat de maaltijd gereed is.

De andere tshabans hebben intusschen andere werkzaamheden verricht. De een heeft een paar schapen die ziek zijn geworden gevangen en hun na overleg met zijn kameraden een geneesmiddel ingegeven; de ander heeft een schaap dat dood gevallen is de huid afgestroopt, het gereinigd en gezouten; sommigen hebben de schapen en geiten gemolken, de melk aangedragen en kazen gemaakt. Daar de herders vaak 500 tot 600 schapen te melken hebben, doen zij dit werk in zeer korten tijd af, zij nemen daartoe den ganschen uier tusschen de beide handen en persen er de melk in eens uit. Deze melk zetten zij in de zon en laten haar tot den avond staan om ze te doen stremmen. Daarna schudden zij haar in zakken uit, welke zij rondom den wagen ophangen om er het water te laten uitloopen. De zoo verkregen kaas word nu bewaard in geitenvellen, die zóo genaaid zijn, dat zij den uiterlijken vorm van een geit behouden, waarbij echter de ruwe kant naar buiten gekeerd is, zoodat de kaas daardoor een vreemde bijsmaak verkrijgt, die echter door de liefhebbers als pikant geroemd wordt. Te Odessa ziet men in alle winkels deze »geitjes van kaas" uitgestald.

Tusschen deze bedrijven hebben weer andere tshabans jacht op een wolf gemaakt en komen zegevierend met den huid aandragen, door de honden, helaas, ter dege gescheurd. Of zij hebben schapen die verdwaald waren teruggebracht, den wagen hersteld, genaaid, gelapt, den kok tot spoed aangezet, een haas geschoten, geslapen, elkander eenige aardigheden gezegd en zoo al meer, tot eindelijk de slagen tegen den ketel weerklinken, en de oude en getrouwe maats met hunne bruine gezichten zich neerzetten aan 't eenvoudig maal, waartoe zij ook gastvrij uitnoodigen iederen vreemdeling, die hen in de steppe bezoekt.

Ook voor de honden staat er gewoonlijk een groote ketel met gortpap gereed; overigens is er voor hen op de steppe nog wel een en ander te vangen, waaraan zij zich te goed doen. De herders verschaffen zich zelven des zondags eene òf andere lekkernij: een schaap door den wolf aangevallen en gedood, maar toch aan zijne klauwen ontrukkt, vervolgens geslacht en gezouten; òf een haas die hier, ver van de woningen der menschen verwijderd, zijn schuwheid overwint en tusschen de schapen doorloopt; soms zelfs een trapgans door hen gevangen. Dan hebben zij een rijken middag, een recht feestelijk maal.

Op den heeten middag zijn de schapen lusteloos en eten niet. Maar als de grootste hitte voorbij is, dan gaan zij aanstonds weer aan het zoeken van de hun zoo geliefde kruiden, en de herders laten ze weiden tot na zons-
ondergang. Maar daarna schikt zich alles ter ruste rondom den reiswagen. Een vreemdeling, die dáar toevallig komt en in den donker zijne reis niet kan voortzetten, is aan deze goede lieden altijd welkom en wordt door hen ontvangen met de vriendelijke uitnoodiging: »verleen ons de gunst met ons te eten!» De beste plaats van den wagen wordt voor hem ingeruimd en hij kan gerust gaan slapen onder bescherming der honden. Den volgenden morgen geven zij hem een paar schapekazen mee op de reis en scheiden van hem met een »God zij met u!»

De opperste herder, de oudste (ataman) en de gasten kiezen den wagen uit voor hun nachtverblijf; maar de andere tschabans drijven de schapen in een dichten kring om den wagen en trekken met de honden een cordon om de kudde. Elke herder legt zijn pels en zijn swita, die zomer en winter zijn onder- en bovenbed uitmaken, in het gras en allen plaatsen zich op gelijken afstand van elkander. Tusschen elke twee herders leggen zich drie of vier honden neer, eveneens op gelijke afstanden, op oude stukken mantels òf schaapsvellen, die voor hen dáar gelegd worden, en welke zij, ieder het

zijne, op den reuk af terstond herkennen. Zóo vormt het geheel een sterke vesting, die door een wolf niet gemakkelijk bestormd wordt.

Eindelijk heeft men nog in de steppe wilde ossen, even zoo goed als wilde paarden. Er zijn huisrunderen die op de boerderijen dienst doen, en stepperunderen, groote, langbeenige en langhoornige dieren, meestal van een zilvergrauwe en witte kleur, in kudden, *tschereda's*, van 100 tot 800 stuks. In lange reien trekken zij bestendig naar Odessa, Taganrog en andere plaatsen, waar zij den handel een groote levendigheid bijzetten. De beide hoofdwegen, langs welke de runderen uitgevoerd worden, zijn die door Gallicië, naar Moravië en Weenen, en die over Moskou naar Petersburg.

De runderherders, *tscheredniks*, gaan te voet evenals de *tschabans*, want ook hunne kweekelingen zijn veel rustiger en gemakkelijker te weiden dan de paarden. Wel beweegt zich de os vlug voort onder 't weiden, hij is kieskeuriger dan het paard, vele kruiden lust hij niet, ook graast hij niet waar anderen reeds geweest zijn; maar daarentegen duurt zijn maaltijd niet lang, des te langer zijn middagslaapje, de tijd voor het herkauwen. Den regen kan hij niet best verdragen, en hitte maakt hem ongeduldig. Doch bij sneeuwstormen verliest hij niet zoo spoedig den moed als het paard; integendeel, hij loopt snel en rechtuit met den storm mee of er tegenin naar huis.

Ook dorst verdraagt de os gemakkelijker dan het paard, twee tot drie dagen kan hij zonder drinken. Op groote afstanden van zes, zeven »wersten" moeten de runderen vaak het water zoeken, waarom zij dan ook maar eenmaal daags gedrenkt worden. Maar als het uur van het drinken nadert en de herder ze weidt in de richting van de bron, dan versnellen zij hunne schreden en worden steeds ongeduldiger, vooral wanneer de wind den reuk van de waterbron naar hen toewaait. De dorstigen houden dan op

met grazen, zetten het op een loopen, en weldra volgt de gansche kudde. Op deze wijze vormen zich eenige lange reien ossen, die hetzelfde spoor houden.

Wat de verhouding van den os tot den wolf betreft, zij zijn elkander evenzeer vijandig als het paard en de wolf; toch schijnt voor dezen het rund niet zulk een aantrekkelijke buit te zijn als ander vee. In een kudde van enkel groote ossen waagt zieh wellicht de wolf nog minder dan in den tabun; want de ossen dringen even sterk op de wolven in als de paarden, en als zich maar één laat zien, zijn dadelijk een paar dozijn spitse horens tegen hem gericht, en wee! het roofdier als het zich midden onder zijn vijanden bevindt, hij heeft dan meer kans om doorstoken te worden dan om te ontkomen. De os is in staat hem zóo te doorboren, dat zijne horens door 't lichaam van het ongelukkige slachtoffer heen in den grond blijven steken. Dit gevaar weerhoudt evenwel den wolf niet achter de kudde rondtesluipen om een òf ander lam òf krank rund, dat achteraan komt hinken, weg te kapen.

De ossen der steppen laten zich niet gemakkelijk dwingen tot den arbeid. Zij overtreffen in halstarrigheid zelfs het kameel. Als men een wilden os aan den ploeg wil wennen, dan spant men hem eerst met een ouden tammen os aan een zwaren boomstam, welken men laat sleepen. Komt men hiermee niet klaar en gaat de wilde met den tammen op den loop, dan spant men hem met vijf tamme ossen aan den ploeg, twee van voren, twee van achteren en één op zij. Nu moet de woeste klant wel langzaam en geregeld voort; kan hij het sterke juk niet breken, dan moet hij zich naar de anderen voegen. Eén middel blijft hem nog over, dat hij zich, evenals een eigenzinnig kind, plat op den grond legt en zich laat voortsleepen. Dan wordt het erger; want laat men dit ongestraft toe; dan zal hij het later telkens weer doen. Slaan en aan den teugel trekken baat hier niet, de wreedste middelen blijken zelfs ontoereikend te zijn. De os b. v. kan niet ver-

dragen dat hij geslagen wordt tegen de wortels der horens; maar als hij niet wil, dan staat hij ook dezen schok door, slaat met zijn kop om zich heen en blijft liggen. Soms helpt een bijzonder middel. De mannen nemen namelijk zijn staart tusschen twee blokken en wrijven dien daartusschen heen er weer. Dezen prikkel vindt de os onverdragelijk en meestal springt hij dan ook op. Maar sommige dieren zijn zóo koppig, dat zij zelfs dan nog blijven liggen en volhouden. Dan neemt men weer tot een ander middel de toevlucht: men verstopt namelijk de kanalen der ademhaling. Daardoor zwelt de buik van het dier op, de oogen puilen uit zijn kop, hij steekt zijn bek in de hoogte, snak naar lucht en dikwijls raakt hij door deze worsteling op de been. Maar behoort hij tot de koppigsten van zijn soort, dan blijft hij zelfs nú nog liggen; zijne meesters, beangsd dat zij hem zullen verliezen, laten hem spoedig weer vrij ademen. Doch overtuigd, dat hun opvoedingswerk geheel zou mislukken, als zij deze halstarrigheid van het dier niet de baas werden, leggen zij nu hooi en stroo om het dier en steken er den brand in, zoodat de vlammen zijne zijden lekken, zijne haren zegen en de huid open springt; het dier strekt zijn hals uit, steunt en snuift alsof het in doodstrijd is. Maar het vuur moge uitgaan, de eigenzinnigheid van het dier daarentegen slikt op in volle vlam, en de os maakt nog niet de minste aanstalten om verder te gaan. De boeren, schier ten einde raad, spannen nu het dier uit, laten den stijfkop liggen, beploegen het land rondom hem en benemen hem zoo de gelegenheid voedsel tot zich te nemen. Een door en door koppige os is in staat zoo een halven dag te blijven liggen. Zijn de menschen ver weg, dan ziet hij vrij om zich heen. Maar komen zij naar hem toe, dan duikt hij met zijn kop naar beneden als om zich nog vaster aan den grond te klemmen. Eindelijk toch geeft hij zijne kuren op, en wat vuur noch slagen vermochten, dat werkt de prikkel van den honger uit. Hij ziet de andere ossen

in de nabijheid weiden, staat op en sluipt naar zijne makers in het gras.

BRAND IN DE STEPPEN.

Evenals onze drentsche boeren den veenbrand, waarop zij jaarlijks op nieuw onze reukorganen vergasten, beschouwen als een noodzakelijk middel voor landverbetering, zoo achten de steppenbewoners van Zuid-Rusland het afbranden der steppen den eenig mogelijken maatregel om het grasgewas te verbeteren. Maar gelijk door dien veenbrand niet zelden kostbaar boschhout mede in vlam gezet wordt, zoo is ook in de steppen de mensch niet altijd bij machte de verwoesting te keeren, nadat hij eenmaal het vernielend element losgelaten heeft.

Des voorjaars, zoodra de sneeuw gesmolten is, steekt de steppenbewoner het dorre gras in brand, hopen de dat, na opruiming van het oude, het nieuwe jeugdige gras des te eerder zich zal ontwikkelen. In de heete zomermaanden gebeurt het wel, dat de steppe bij toeval in brand geraakt of door kwaadwilligen aangestoken wordt, met het ongelukkige gevolg, dat in een omtrek van 50 tot 60 wersten alles wat in den weg ligt mee aangetast en de grootste schade aangericht wordt. Op zich zelf staande hofsteden, ja gansche dorpen worden dan niet zelden een prooi der vlammen. 't Is een verschrikkelijk gezicht.

Al naar mate het gras gesteld is, breidt zich de brand sneller of langzamer uit steeds in de richting van den wind; treft hij hoog opschietende doornen en onkruid aan, dan woedt hij onstuimig voort en vliegen de vlammen

hoog in de lucht naar alle kanten heen, totdat zij alles vernield hebben en weer verder kunnen gaan. In gewoon gras schuifelt de vlam, als een slang, langzaam voort: maar grijpt zij het zachte en ligt brandbare gras eener oude steppe aan, dan springt zij in hellen gloed op en spoedt zich met verbazende vlugheid voort over het golvend grasveld, alles in een oogwenk verzegend. Wordt zij tusschen twee wegen óf dalen saamgedrongen en denkt men, dat zij zoo aanstonds zal uitgebluscht zijn, dan overschrijdt zij plotseling de smalle strook gronds en komt op eens weer te voorschijn in een nabij zijnde breede grasvlakte, waar zij nieuwe krachten wint en weldra als een vuurzee zich uitbreidt. Met duizende vlammen stort zich de stroom in wilden dans over het veld uit en vernielt de ligt ontbrandbare grashoopen.

Soms, als een breede en kale weg óf een vochtig, lang dal haar tot staan wil brengen, verenigt zich de vuurstroom, maar breidt zich vervolgens, rechts en links zoover mogelijk om zich grijpend, langs den rand van het dal uit, slingert brandende stukken hout en vonken — als bommen en granaten —, door den wind ondersteund, over het dal en tracht daarmee het tegenovergelegen graanveld in brand te steken. Bij zulke dalen en wegen nu worden gewoonlijk eenige menschen geplaatst om de woede der losgelaten elementen te bedwingen. Men verbreedt de wegen door nieuwe vorens te ploegen, bluscht de brandende stukken hout die er over heen waaien uit, en op deze wijze wordt meestal aan de verwoesting een einde gemaakt. — Maar als de wegen zelve met gras begroeid zijn, dan verheft zich in de drooge en dorre velden de vlam met nieuwe kracht. Alles gaat nu opnieuw voorwaarts op vleugelen van den wind, millioenen gloeiende graankorrels spatten uiteen en doen een nieuw licht opflikkeren.... al de hoop die op de rijke graanvelden gevestigd was is verijdeld; menige roggenakker, de wintervoorraad van een geheel dorp, is vernietigd!

Ook de talrijke kudden der steppe schrikken voor zulk een brand, soms, als de vlammen van alle kanten komen opzetten, worden zij er geheel door ingesloten, zoodat herders en dieren genoodzaakt zijn midden door het vuur te loopen, waardoor van velen niet slechts het haar gezengd wordt, maar zij er ook het leven bij inschieten, daar zij in hun domheid vaak tegen het vuur inloopen.

De wijze, waarop deze verschrikkelijke en woeste steppebranden meestal veroorzaakt worden, bewijst op welk een lagen trap van ontwikkeling de landbouw in die gewesten heden nog staat. In den hooioogst, als de boer geen plaats heeft om den nieuwen voorraad te bergen, steekt hij al het oude stroo en het bedorven hooi, dat van 't vorige jaar overgebleven is, in brand om opruiming te houden en binnenplaats en dorschvloer te reinigen. Is hij een voorzichtig man, dan laat hij om zijn geheele landhoeve diepe greppels graven, opdat de brand binnen zijn behoorlijke grens blijve. Gewoonlijk gaat ook alles naar wensch; maar soms ook laat zich de eenmaal opgewekte vlam niet beteugelen, springt over de grenscheidingscheiding heen en valt op de korenvelden of ver de steppe in.

Het inbrandsteken van het steppengras heeft op de volgende wijze plaats. Als een grondbezitter een deel zijner steppe 50 of 60 wersten in omtrek voor de verbetering zijner weiden in brand wil steken, dan laat hij eerst de geheele vlakte omploegen met breede achtvoudige vorens om het rondom liggend land tegen het vuur te beschermen. Daarop ontsteken eenige mannen, van lange staken met brandende stroowisschen voorzien, gelijktijdig het dorre gras. De vlammen, in den beginne slechts klein, breiden zich steeds verder uit, tot zij zich tot ééne vlam vereenigen en eindelijk een geduchte zee van rook en vuur vormen, die zich in de richting van den wind binnen de gemaakte grenzen rustig voortbeweegt. De hier en daar als wachters geplaatste mannen volgen den brand

en onderdrukken of beschermen dien, al naar het noodig is. Maar niet zelden ontglipt hun het vuur en dan ontstaat bij veranderde windrichting de boven beschreven brand. Door 't uitbranden van alle harde plantdeelen tot op den wortel wordt de grond met een laag verkoolde kruiden en asch bedekt; doch weldra breekt een nieuw weelderig gras door het lijkkleed heen, vooral als de bodem door een verkwikkenden regen doortrokken en bemest wordt met de zoutdeelen, die de asch inhoudt.

Op dezelfde wijze als de steppe, worden ook de rietbosschen langs de rivieren aangestoken. Wel is dit op straffe van verbanning naar Siberië verboden, omdat men op dezen brand niet zoo goed kan toezien als bij den steppenbrand, zoodat de schade groot wordt; maar trots Siberië en al zijne verschrikkingen verheffen zich toch elk jaar weer, zoodra de sneeuw gesmolten is, de vuurvlammen hoog ten hemel aan de breede boorden van de Dnjestr en de Dnjepr.

Deze rietboschbranden hebben een dubbel doel: vooreerst om de massa wolven die er zich schuilhouden te verdrijven, ten tweede om de jonge spruitjes die door het oude riet onderdrukt worden meer lucht te geven. Op een afstand van eenige mijlen kan men deze gloeiende vuurstrepen, die dikwijls een uur breed zijn en door de hier en dáar zes ellen hooge brandende rietbosschen gevoed worden, duidelijk zien. Voor de menigte dieren die in deze rietbosschen huizen is dit een slechte tijd. Gansche scharen eenden, ganzen en pelikanen verzamelen zich dan op de meren en de rivierarmen naast het riet, en heffen een vervaarlijk geschreeuw aan, als wilden zij tegen den vuurstroom zich verweren. Arenden, gieren en haviken vliegen schreeuwend om de zich verheffende vuuren rookwolken. De wolven, groote vijanden van vuur, werpen zich bij troepen in het water en vluchten, al hun moordplannen jegens de in de nabijheid verkeerende lammeren vergetende, op snelle voeten naar den tegenover

gelegen oever, zoo hun altans niet de toegang door 't overslaan van den brand afgesneden is, waardoor zij op nieuw in 't water terug gedreven zouden worden. Jammer dat behalve deze schadelijke dieren ook veel nuttig gevogelte in de vlammen omkomt: eenden die hare eieren niet willen verlaten en in haar nest sterven, rondfladderende reigers die zich de veren laten verzengen, in de vlammen neerstorten en zoo den dood vinden, hazen die uit vrees voor de wolven naar 't vuur terug gedrongen worden, en andere nuttige dieren meer.

Zoo vernietigt vaak de mensch om een voordeel te behalen menig nuttig wezen.

DE SPRINKHANEN.

't Was den 28sten Juli den tijd van den oogst, dat wij reden in eene van de landstreken van Zuid-Rusland, waar de eindelooze eentonige steppe hier en dáar aan den straatweg afgewisseld wordt door bloeiende bouwakkers. Op sommige stond het koren te rijpen, op andere lag het al gereed om naar de voorraadschuren overgebracht te worden. Zoover onze blik reikte, breidde zich de bruin-groene steppe uit. Geen boom, geen huis was te zien aan den horizon; slechts hier en daar verhieven zich op de vlakke ronde, vijftien voet hooge heuvels, waarvan sommige ter dubbele hoogte boven de anderen uitstaken; 't zijn de grafheuvels der Tartaren, die veel overeenkomst hebben met de bij ons bekende hunebedden.

Inmiddels begon het op den bok levendiger te worden. Met heftige gebaren onderhielden zich de beide mannen

die dáar zaten: de een de voerman, de ander de bediende van mijn reisgenoot. Laatstgenoemde zocht de oogen van mijn meester, terwijl hij met uitgestrekten arm in de verte wees. Mijn vriend, die naast mij in den wagen gezeten was, boog zich naar buiten, maar trok in't zelfde oogenblik het hoofd verschrikt naar binnen. »De sprinkhanen!» riep hij zóo luid, dat ik er van schrikte

Ik zag naar buiten, maar er was niets te zien dan aan den rand van den horizon een lange zwarte wolk.

»Dat zijn ze!» zeide mijn reisgenoot.

»Onmogelijk!» antwoordde ik; »Wat gij ziet mag de rook van een grooten brand zijn, anders niets.»

»O, ik ken ze helaas maar al te goed,» voer mijn vriend voort. Die zwerm dáar is niet een van de grootste, maar hij is toch zeker acht óf tien wersten lang.

Ik twijfelde nog, maar kon mijn blik niet van die donkere wolk afwenden; zij scheen vast aan den hemel te staan, doch hier en daar scheidden zich eenige kleine wolkjes af. 't Was een angstig gezicht. Als een zware onweerswolk stond het in het zuiden vóór ons. Ongelooftelijk achtte ik het, dat een zwerm van insekten het heldere daglicht zoo kan onderscheppen. Maar weldra zouden wij met eigen oogen de ware toedracht der zaak leeren kennen.

Wij waren nog slechts weinig verder gereden, toen de bediende naar onze rechterzijde wees.

»Zij zijn hier geweest,» zeide mijn vriend, »hou op, koetsier!»

Wij stapten uit het rijtuig. Een groot gierstveld lag vlak aan de straat, slechts kenbaar aan de tallooze groene stoppels en aan eenige onrijpe aren, die hier en daar over den grond verspreid lagen. Toen wij den akker opgingen, vlogen duizende sprinkhanen verschrikt op, terwijl het zonlicht flikkerde op hunne glinsterende voorvleugels. Het geheele veld was als afgemaaid, geen enkele halm was blijven staan, en al het groene koren was verdwenen.

Nu begon een jacht op de stroopers; maar die was zoo gemakkelijk niet. Zoodra wij bij de insekten kwamen, hieven zij zich met buitengewone vlugheid op; wat niet vloog sprong weg, en er behoorde geduld en een vlugge hand toe ze machtig te worden; maar na eenige inspanning gelukte het ons toch een paar dozijnen te vangen.

Toen wij verder voortreden, kwamen wij bij meer bouwvelden, waar de sporen der verwoesting nog duidelijker te zien waren. Tusschen de korenschoven liepen vrouwen en kinderen met scizen, sikkels en ijzeren gereedschappen, waartegen zij met steenen of met metalen voorwerpen sloegen om den vijand te verjagen. Waar zij gingen, vlogen de sprinkhanen, in de heete, brandende zon weer levendig geworden, bij honderduizenden voor hun voeten op en omringden hen als een uit den grond oprijzende donkere nevel. Maar helaas, er waren maar weinige menschen op de mijlen wijde vlakte te vinden; en zoodra zij van het ene veld verjaagd waren, vielen zij op het andere neer. Hier en daar zag men mannen met de zeis op den schouder zoo hard loopen als zij konden om de vernieling te voorkomen en, door het koren haastig af te maaien, te redden wat te redden was. Hoe snel ook de postpaarden galoppeerden, zij werden ingehaald door de kleine wagens der boeren, die den bedreigde akkers te hulp snelden. Gelukkig stond de grootste voorraad graan reeds in schoven; lijnzaad wordt door de sprinkhanen niet aangevallen; hun viel dus alleen de gierst ten deel, die nog groen stond of liever niet meer stond; want zij was door het roofgedierte al verslonden. Maar daar dit gewas voor eigen gebruik verbouwd wordt en den hoofdschotel der landbevolking uitmaakt, was het verlies treurig genoeg.

»Zij zijn dit jaar niet gevaarlijk,» zeide een bejaarde boer, die door mijn reisgenoot onder weg aangesproken werd, »zij rusten hier slechts uit.»

Doch nauwelijks had hij dit gezegd, of een ruiter

kwam aangereden, de intendant van een grondeigenaar.

»Slechte tijding!» — riep deze mijn vriend toe — »de zwerm is gisteren bij ons geweest; het tweederde gedeelte van ons gewas dat nog te veld stond is verloren; ik zoek arbeiders om te bergen wat overgebleven is.

Al hooger steeg de donkere wolk vóór ons, de lucht werd vervuld door een schor gekras en geschreeuw, duizende roofvogels, kraaien en raven zweefden over de velden of trokken begeerig den donkeren nevel te gemoet. Het snorren om ons heen nam vreesselijk toe. Als men naar buiten zag, scheen de atmosfeer met millioenen punten gespikkeld; het flikkerde voor de oogen, zoodat men ze onwillekeurig sluiten moest.

»Wel verbazend!» — riep ik uit. — »Nu zijn wij toch zeker midden onder de sprinkhanen.»

»Nog niet», antwoordde mijn vriend. »Zoolang wij nog den blauwen hemel boven ons zien kunnen, is het nog niet het rechte.»

Ik lachte ongeloovig.

De weg maakte hier een kromming en boog zich naar de zijde van het dal. Wij kregen de toppen van eenige boomgroepen in 't oog — een zeldzaam gezicht in de steppe —; als in goudglans glinsterden in de diepte de golven van de kleine Ingul, die zich niet ver van de stad Cherson in de Dnjepr uitstort. De mannen op den bok wezen met levendig gebaar naar de lucht, waarvan het grauwe wolkenfloers al dichter en dichter werd, terwijl herhaalde stooten tegen het venster bewezen, dat wij het gros van het vijandelijk leger meer en meer naderden.

Op eens rolde de wagen van een tamelijk steile hoogte af. Hoe te beschrijven wat nu plaats greep? Aan mijn rechterzijde verhief zich een steile heuvel, op den top daarvan stond een nederige boerenwoning; links stuwde de rivier hare wateren midden door een dicht gewas

van biezen en rietbosschen; vlak langs den steilen onbeschutten oever leidde de straatweg naar een houten brug.

»Wot zelaga roï sarani!» »Daar is de sprinkhanenzwerm!» riep de bediende uit, en..... in een oogwenk werd het geheel en al duister om ons heen. — Onze tartaarsche paarden rennen, vreeselijk ontsteld, in galop naar beneden, slaan achteruit en steigeren; de wagen dreigt om te vallen, met alle macht trekt de postiljon aan het vierspan, de bediende springt van den bok en grijpt het bijdehandsche paard; vòor ons verheft zich met een dof gegons de onafzienbare zwerm sprinkhanen. Waarlijk, de zon verdween uit het gezicht door de miriaden insekten die rondfladderden; het was of een damp uit de aarde opsteeg die naar boven steeds dikker werd, zoodat geen lichtstraal kon doordringen. De sprinkhanen waren in zulke dichte massa's opeengedrongen, dat wij genoodzaakt waren langzaam te rijden; de wielen van den wagen zonken daarbij tot aan de assen in het wemelend gedierte.

Dit alles maakte op mij een onbeschrijflijken indruk, een afgrijzen maakte zich van mij meester. Ja, dit was nu dat vreeselijk verschijnsel, waarvan eens een israëlietisch profeet als ooggetuige den indruk met de volgende woorden terug gaf: »Een dag van duisternis en donkerheid, een dag van wolken en van dichte nevelen, als de dageraad uitgespreid over de bergen; een groot en machtig volk, zooals er van ouds niet geweest is en in geen jaren komen zal. Vòor hen gaat een verterend vuur en achter hem een brandende vlam; het land is vòor een lusthof, maar achter een wildernis; niemand ontkomt ze. Voor hen siddert de aarde en beeft de hemel; de zon en maan worden zwart, en de sterren verbergen haren glans.»

Het was den postiljon en den bediende eindelijk gelukt de verschrikte paarden te bedwingen en den wagen van een val in de rivier te redden; het geheele tooneel ging

sneller in zijn werk dan hier verhaald kan worden. Maar nu konden wij het gebeurde met nauwkeurigheid overzien. Reeds was de ontzachelijke zwarte massa ver weggevoegen het westen in, maar toch wemelde het nog van achterblijvers. De straatwegen, de helling van den heuvel, de boomen, het riet, de brug, ja zelfs het water, alles was er mee bedekt. Uit de rietbosschen schoten honderde witgesternde waterhoenders te voorschijn; eenden, meeuwen en tallooze zwaluwen doorkruisten met wild geschreeuw de lucht. Van de andere zijde kwamen valken, sperwers, kraaien en bovenal groote vluchten spreeuwen op den rijken buit aanvliegen; in hun geeuwhonger vergaten zij alle vrees voor ons rijtuig en voor de boeren, die op den heuvel stonden en uit al hun macht op hun klinkende gereedschappen sloegen. Maar hoeveel ook de scharen gevleugelde vrijbuiters te water en te land van de overblijfselen der groote sprinkhanenzwermen vernietigden, er bleven nog wel millioenen over. Vreesselijker landplaag is niet uittedenken dan deze ontelbare menigte van vraatzuchtig gekorven dieren.

De Regeering heeft al het mogelijke gedaan om deze landplaag te keeren. Zij heeft een belooning uitgelooft voor 't inzamelen van eieren en een ongehoorde menigte werd dientengevolge verzameld en vernietigd. Zoodra de jonge zwermen verschenen, werden de Tartaren uit alle dorpen opgeroepen. Er werden kuilen gegraven en de sprinkhanen daarin bedolven; òf, als zij 's nachts bijeen scholen, stroo over hen geworpen en dit in brand gestoken, zoodat zij verbrandden. Maar dat alles heeft niets gebaat.

Als zij eenmaal op marsch zijn, is niets in staat hun voortdringen te beletten. Zij trekken steeds verder voort, dag aan dag, in onafgebroken eindelooze reien. De hoop des landsmans wordt door hen verijdeld, honger en verwoesting volgen hen op den voet. De aarde wordt door hen bedekt, het water bezoedeld door hun lijken, zelfs de

lucht bedorven, en de mensch in zijn onmacht is gedwongen zijn hoofd te buigen.

DE DONSCHE KOZAKKEN.

Ten noordoosten van de Krim, aan de zee van Azov en aan beide oevers van de Don ligt het land der Donsche Kozakken. Het land is vlak en wordt door de Don dikwijls overstroomd; maar dit maakt den bodem vruchtbaar. Daar het echter geheel geen bosschen heeft, regent het in den zomer slechts zelden en heerscht er gedurende de maanden Juli en Augustus een vreeselijke droogte, die vaak reeds in Juni begint.

De Donsche Kozakken wonen daarom zooveel mogelijk in de nabijheid der rivier. Ongelukkig zijn zij geen minnaars van den landbouw, zij drijven dien slechts voorzoover de nood er hen toe dwingt, en dan nog verbouwen zij niet meer dan zij voor hun onderhoud volstrekt noodig hebben. In plaats van het land door waterleidingen — die hier zeer goed konden aangelegd worden — vruchtbaar te maken, waarvoor zij echter veel te traag zijn, zwerven zij liever te paard rond of leggen zich op een schaduwrijke plek neer om zich aan hun geliefkoosden slaap over te geven.

Ten gevolge van deze traagheid hun natuur eigen gebeurde het vroeger niet zelden, dat in tijden van misge- was velen den hongerdood stierven. De Regeering heeft echter, om deze ramp te voorkomen, magazijnen laten bouwen en den kozakken geboden daarin een gedeelte van hun oogst te bewaren, waarvan zij niet dan in den uitersten nood mogen gebruiken.

Meer dan op den landbouw leggen zij zich op de vee-eelt toe. Maar de grootste zorg wijden zij aan hunne paarden, die in hun schatting hooger staan dan vrouw en kinderen.

De kozakken zijn geboren soldaten. Van hoeveel belang zij zijn voor het russische krijgswezen, blijkt hieruit dat 84000 manschappen van hen dienen in het leger, ofschoon de geheele mannelijke bevolking tusschen het 18de en het 50ste levensjaar slechts 800.000 hoofden telt. Zij zijn vrij van belasting; maar daarvoor moeten zij de grenzen bewaken en den keizer om niet dienen. De kozakken vormen bij het leger een corps van ligte kavallerie, voor iets anders zijn zij niet bruikbaar.

Elke kozak houdt er twee paarden op na, waarvan hij een bij den tengel leidt. Een kromme sabel, een geweer, een paar pistolen in den gordel, een ellen lange dikke zweep, kautschu genaamd, en een piek met een vlaggetje bovenaan bevestigd, — ziedaar zijn wapenrusting. Met zijn piek tracht hij den vijand bij den aanval uit het zadel te ligten. Een flinke kozak logt dagelijks een weg van 30 uren af en zwemt door beken en rivieren, waarbij hij in zijn gansche lengte op het paard gaat liggen. De kozakken worden in den oorlog gebruikt om den vijand plotseling te overvallen, hen op marsch te bestoken en zijne transporten wegterooven; in een geregeld gevecht en in een slag die van eenigen duur is houden zij geen stand.

Als zij op hunne marschen 's avonds halt houden, slaan zij palen in den grond, binden daaraan hunne paarden vast, maken een omheining van stroo tot bescherming tegen den wind en leggen daarachter een groot vuur aan. Het hout, het stroo en het slachtvee stelen zij van den eersten boer den besten — dit heet dan den keizer op eigen kosten dienen — zij slachten vervolgens het geroofde vee, houden de stukken vleesch een tijdlang boven de vlam, slaan het naar binnen met de noodige portie brandewijn, welken zij uit ketels drinken, en zijn daarbij vroolijk en

opgeruimd, al is hun rustbank de harde sneeuw. Vergrijpen in den dienst worden met den kautschu streng gestraft.

De kleeding van een troep kozakken in den oorlog is dikwijls zeer bontkleurig, omdat iedere kozak aantrekt wat hem van den buit ten deel valt. Te huis in vreedestijd kleedt zich de Kozak als de Pool, velen echter ziet men ook in een blauwen soldatenrok met roode opslagen rondloopen. In 't algemeen is de kleederdracht zeer verschillend, wijl de kozakken zelve uit zeer verschillende volkstammen samengesteld zijn. Behalve met de Polen hebben zij veel overeenkomst met de Tscherkessen, met dit onderscheid alleen, dat, terwijl dezen zilversieringen dragen, de kozakken dezen van goud hebben. De aldus versierde bovenrok is kort en reikt niet verder dan tot de knie. Daaronder draagt de kozak een zijden kaftan met zilveren knopen bezet en door een rijk gestikten mantel vastgehouden. Het hoofd heeft hij bedekt met eene rood fluweelen, met goud gestikte en met tressen bedekte muts.

Evenzeer als in hun kleeding verschillen de kozakken onderling door hun lichaamsbouw. De Kozak van het echte tscherkessische ras heeft een groote, edele gestalte. Zijn zware zwarte snorbaard reikt hem tot onder de kin. Zij echter, die meer van turksch, of liever, van mongoolsch bloed zijn, hebben een gele huidskleur, vooruit stekende kaakbeenderen en kleine oogen. De kozakken meisjes hebben deze leelijke trekken in 't geheel niet, het mongoolsche type is bij haar minder vertegenwoordigd, zoodat zij meest alle een lief voorkomen hebben.

Een vroolijke en onbezorgde aart is den Kozak eigen. Geen ongeluk, hoe groot ook, slaat hem ter neer, en gesteund door zijn blind geloof in het noodlot, verdraagt hij zonder morren het zwaarste lijden met geduld. Men heeft vaders gezien, die met de innigste liefde aan hunne zonen gehecht waren en toch met de grootste kalmte de verpletterende tijding van den plotseligen dood hunner

geliefden ontvingen. Hun aangeboren opgeruimdheid verdreef spoedig weer die donkere wolk en zij eindigden met zich te troosten door de gedachte: »zij zijn in den strijd voor hun vaderland gestorven." Evenzeer is dit geloof de kracht, die den kozak in de grootste gevaren rustig doet zijn. Zijn natuurlijke traagheid, die hem den akkerbouw doet verwaarloozen, is ook de oorzaak, dat hij zich de riviervaart niet ten nutte weet te maken. Slechts gedwongen bouwt hij voor zich een ellendige schuit, waarmee hij naar den tegenovergestelden oever oversteekt. Als hij, na zijn deel aan de magazijnen te hebben afgegeven, van zijn graanoogst nog zooveel overhoudt dat hij er van kan verkoopen, of als hij de huiden van zijn geslacht hoornvee tegen brandewijn, linnen enz. wil inruilen, dan vervaardigt hij een soort van zeilschuit, die echter maar 12 tot 16 man kan bevatten, zonder verdek. Daarmee vaart hij naar de zee van Azòv. De geringste wind echter doet dit ranke vaartuig heen en weer slingeren. Maar hoewel het ieder oogenblik dreigt om te slaan, terwijl ieder ander in zijn geval in doodsangst zou verkeeren of althans handen aan 't werk slaan om het vreesselijkste te voorkomen, ligt hij rustig neder en rookt zijn pijp, alsof er geen gevaar te vreezen is.

De Kozakken wonen in ligt betimmerde huisjes met wit gepleisterde wanden en stellen zich met weinig huisraad tevreden. Een groepje van zulke huizen bijeen heet een stanitza; eigenlijke steden en dorpen, zooals in ons beschaafd Europa, heeft men er niet, en industrie wordt alleen gedreven door de weinige vreemdelingen die onder hen wonen. De leefwijze der Kozakken is zoo ruw en eenvoudig, dat een reiziger, al is hij niet zeer verwend, het niet lang onder hen uithoudt. Visschen uit de Don behooren tot zijn lekkernij; koolsoep, gort met olie toebeleid, meloenen en grof brood maken zijn dagelijksch voedsel uit. De Donsche Kozakken zijn in 119 stanitza's verdeeld; over elke stanitza staat een ataman of hetman,

die door de gemeente gekozen wordt en met de Oudsten de uitvoerende en rechterlijke macht bezit. Hoewel het leven der Kozakken door de russische overheersching een geheel ander is geworden en veel van de poëzie mist van die vroegere tijden, toen hunne voorouders nog vrije mannen waren, is er toch nog een traditioneele poëzie onder hen overgebleven, die den onderzoeker rijke stof voor zijne kennis oplevert.

Om de zes jaren trekt de Kozak naar den vreemde en bewaakt voor even zoovele jaren de uiterste grenzen van het russische rijk. De achtergeblevenen bebouwen het land en verzorgen het vee. Daar zij echter (zooals wij reeds gezegd hebben) niet meer dan voor hun noodzakelijkste behoeften zorgen, hebben zij slechts weinig te doen. Al den overigen tijd geven zij zich aan een dolce far niente over. Vooral des namiddags op zondagen komt de geheele stanitza, oud en jong, bijeen op de groene, met de sierlijkste bloemen prijkende steppe om zich aan de vroolijkheid over te geven. Slechts het oude moedertje blijft te huis òf zet zich voor de deur om alles wat er voorvalt aan te zien.

Naar ouderdom en geslacht verdeelen zich de bewoners der stanitza in groepen. De mannen plaatsen zich in een kring, rooken hun korte pijpjes en vertellen elkan- der van hun daden en avonturen, waaraan hun leven rijk is. De een verheft zich op een gevecht, dat hij met een Tscherkesser gehad heeft; een ander gedenkt (zoo altans vóór jaren) den tijd, waarin zijn keizer zegevierend hem voerde naar de hoofdstad der gehate Franschen. Met welsprekende tong prijst een derde de roemrijke daden van zijn hetman, terwijl een vierde den schoonen tijd gedenkt, toen zijne voorvaders vrij en onafhankelijk als heeren de steppen van Zuid-Rusland doortrokken. Wie ontdekt hierin niet de sporen van een dichterlijken aanleg — een poëzie, die zich o. a. ook uitstort in de droeve klacht, in het heimwee, het verlangen naar de dagen van heldenmoed

en van nationale grootheid, die voor immer voorbij zijn? — Hoezeer ook de kozak zijn keizer liefde en achting toedraagt, slaakt hij nog menige zucht bij de herinnering aan vroegere dagen, en verdrietig om de werkeloosheid, waartoe hij door de omstandigheden gedoemd is, ontvlucht hij niet zelden de vrede ademende verhalen zijner kameraden, bestijgt zijn trouw ros en werpt zich in de steppe, den wrevel trachtende te verdrijven door het wilde jachtvermaak. De geelbruine saiga, de gazel der russische steppen, met haar dikken, kraakbeenigen staart en hare wijd uiteenstaande neusgaten is het voorwerp, waaraan hij zijn lust en zijn bekwaamheid in den krijg aan den dag legt.

Reeds van hun vroegste jeugd af worden de knapen voor dit bedrijf opgevoed. Ieder jeugdig kozakje is soldaat en er schiet voor hem ook geen ander bedrijf over dan het krijgersleven. Spoedig na zijne geboorte krijgt hij een lans en een geweer ten geschenke. Reeds bijtijds leert de vader zijn zoon op het paard klimmen en het naar zijn hand zetten. De kleine lans is zijn dagelijksch speelgoed, de behandeling er van wordt hem eene gewoonte, en nauwelijks kan hij het zware geweer besturen, of hij gaat er mee op de jacht of schiet op de schijf. Al zijn spelen zijn krijgsspelen en eindigen niet zelden op bloedige wijze. Maar hoe zwaar gewond ook, hij mag geen tranen storten; want een algemeen gelach zou zijne smart slechts verhoogen. Ter nauwernood kan de jongeling den tijd afwachten, dat zijn vaderland hem roepen en naar vreemde landen zenden zal. In den oorlog alleen gevoelt hij zich in zijne kracht, en hij verwenscht daarom de zes jaren van werkeloosheid, die hem aan zijn geboortegrond binden. Zelfs op hoogen leeftijd is de oorlog zijn element, en als hem de dood te huis overvalt, dan verzoekt hij, dat lans, geweer, muts en rijzweep op zijn graf achter het kruis geplaat worden.

De bewoners der stanitza's, die aan den oever van

de Don wonen, hebben de rivier van hun vaderland lief en vieren daarop jaarlijks met Pinksteren een vroolijk feest. Zij vereeren de zachtstroomende Don — evenals de Egyptenaren hunnen Nijl — als die het land vruchtbaar maakt. Op een schoonen dag in Mei óf Juni is de gcheele rivier bedekt met fraai versierde schuiten, en jong en oud roeien vroolijk heen en weer. Lustig weerklinken dan de liederen der feestvierende menigte langs de beide oevers. Waar de Don een eiland vormt, wordt dit als uitspanningsplaats gekozen. Tusschen dit eiland en de stanitza gaat het levendig toe in de heen en weer varende schuiten. Niet voor de zon reeds lang is ondergegaan, gaat het vroolijk volkje uiteen en zeilen allen naar hunne hutten terug.

ODESSA.

Odessa — dat de Russen zelven gaarne het »russische Florence» noemen en ook werkelijk met de italiaansche bouworde de platte daken der huizen gemeen heeft — is een eigenaardige stad. Schier alle beschaafde volken van Europa zijn er vertegenwoordigd. Het getal vreemdelingen: Grieken, Italianen en Duitschers is naar evenredigheid grooter dan dat der Russen, zoodat het alles behalve eene russische stad is. De militaire bevolking maakt daarop natuurlijk een uitzondering: maar zelfs de ambtenaarswereld telt onder zijne leden vele Franschen en Duitschers.

Het voorkomen der stad is zeer verschillend, naar mate

men haar van de landzijde óf van den zee kant beschouwt. De reiziger, die van contrasten houdt, moet haar niet met den spoortrein bereiken, maar haar op de ouderwet- sche »teleka" binnenrijden, als hij er niet tegen op ziet op zeer primitieve wijze over de slecht onderhoudene en stofferige wegen te reizen. Uit de steppe de stad nade- rende is men éen en al verbazing, men vertrouwt zijne oogen niet, als men de reien prachtige paleizen, de eene al mooier dan de andere, ziet en, na langen tijd op niets anders dan den hemel en het steppengras te hebben ge- staard, plotseling zich verplaatst ziet te midden van al de luxe der beschaving.

Het gezicht uit zee overtreft echter alles. De schoon- heid en sierlijkheid der stad komen dan op het voordee- ligst uit. Gelegen op een terras, 60 meter hoog, dat met de zee ovenwijdig loopt en aan zijn voet een bree- den weg overlaat, schittert zij u van verre reeds tegen met hare palcizen, hare groote hôtels en andere prach- tige gebouwen, onder welke vooral gindsche woning van een russisch vorst met hare blanke half in het groen ver- scholen zuilengaanderij uitblinkt, óf dat gothische slot van den een of ander rijken Pool met zijne torens en spitsen. Het terras, waarop de stad zich sierlijk verheft, loopt aan beide uiteinden op een haven uit. Beide havens liggen vol van schepen van allerlei natie's, zoodat men al dadelijk een gunstig denkbeeld verkrijgt van de groote beteekenis, die deze stad voor den wereldhandel hebben moet. Een uiterst fraai gebouwde trap leidt van de ha- ven en het strand naar de hoog gelegene stad; daarnaast loopen aan weerskanten breede rijwegen.

Zoodra ge aan wal gestapt zijt, komt een moezjiek naar u toe, die een paar woorden fransch verstaat, en noodigt u uit van zijn »ligte russische wagen" gebruik te maken. Denk er dan vooral aan, u naar een hôtél van den eer- sten rang, b. v. het »hôtél de Londres", te laten bren- gen en niet naar een soortgelijke inrichting, die in han-

den van een echten Rus is. Want een russisch hôtel, hoe fraai klinkend zijn naam en hoe sierlijk zijn uiterlijk voorkomen ook zij, heeft niet die gemakken, waaraan gij op uwe reizen in de overige europeesche steden gewoon geraakt zijt. Een ook ten onzent bekende schrijver over Rusland, de heer Mackensie Wallace, die jaren lang in dit land verkeerd en het volk en zijne zeden bestudeerd heeft, deelt daarover het volgende mee. »Zelfs de goede hôtels hebben, zoo zij namelijk echt Russisch zijn, iets eigenaardigs, dat, schoon het op zichzelf niet zoo geheel kwaad is, den vreemdeling toch niet bevalt. Stapt gij aan zulk een hôtel af, men rekent er op, dat gij een menigte kamers bezichtigt en naar den prijs er van vraagt. Hebt gij een kamer naar uw zin gekregen, dan zult gij, als gij uw beurs zoo mogelijk wilt sparen, wèl doen, den logementhouder heel veel minder te bieden, dan hij vraagt; en in den regel zult ge, als gij een weinig slag van afdingen hebt, de kamer voor minder dan de gevraagde som huren. Maar zorg, dat er bij mogelijkheid geen twijfel kan zijn aangaande de termen van de overeenkomst. De logementhouder zal misschien een bedstede of ledikant geven, zonder verhooging van prijs, maar is hij nog niet bedorven door vreemden invloed, dan zal hij uit eigen beweging geen bedlinnen, peluws, dekens en handdoeken geven. Hij zal als zijn onderstelling te kennen geven, dat gij al deze dingen met u meevoert; hebt gij ze niet, welnu, dan moet gij betalen voor wat hij u leent.

»Vele Russen kenmerken zich door een kieskeurigheid, die ons vreemdelingen onbekend is. Zij hebben een afkeer van lakens, dekens en handdoeken, die in zekeren zin eigendom van het publiek zijn, gelijk wij iets tegen het aantrekken van kleederen hebben, die door anderen gedragen zijn.

»De last van het meevoeren dezer slaapkamerbenoodigheden is lang zoo groot niet, als men oppervlakkig zou meenen. In Rusland worden, zoolang het koud is, de

slaapkamers altijd verwarmd, zoodat één ligte deken, dien men ook als reisdeken kan gebruiken, voldoende is, terwijl lakens, sloopen en handdoeken in een porte-manteau niet veel ruimte innemen. Het lastigste is de peluw; want windkussens, die altijd een onaangame lucht afgeven, beantwoorden niet aan het doel. Maar de Russen zijn daaraan gewoon. In vroeger tijd — gelijk thans nog in die gedeelten van het land, waar geen spoor- of macadamwegen zijn — reisden de lieden in karren en wagens zonder veeren, en in deze martelwerktuigen is een hoop kussens en peluws onontbeerlijk, ter voorkoming van kneuzingen en ontwrichtingen.

»Als uw toilet voltooid is, en gij bestelt thee — in Rusland bestelt men altijd thee — zal u gevraagd worden, of gij uw eigen thee en suiker gebruikt. Zijt gij een geroutineerd reiziger, dan zijt gij in de gelegenheid, bevestigend te antwoorden, want goede thee kan alleen in zekere welbekende magazijnen worden gekocht en wordt in de hôtels nooit gevonden. Een groote, dampende thee-machine, »Samovar" (»zelfkoker") geheeten, wordt binnen gebracht, en gij zet uwe thee naar uw smaak. Het drinkglas zonder voet, dat weet ge natuurlijk, gebruikt ge voor theekop, en als het gevuld is, kunt ge het ook gebruiken om de toppen van uwe vingers te branden. Hebt ge bij geval iets eet- of drinkbaars in uw reistasch, aarzel dan niet er gebruik van te maken, want de Waiter zal volstrekt niet beleedigd of verwonderd zijn, dat gij niets doet om het huis te bevoordeelen. De twintig of vijfentwintig kopeken, die gij voor samovar, theepot, tuimelaar, schoteltje, lepel en spoelkom betaalt, begrepen zijnde onder den algemeenen term: »Pribór," ontslaan u van kurkegeld en alle soortgelijke rechten."

Tot dusver de geestige schrijver. Wij kunnen er aan toe voegen, dat de vreemdeling, die zich over deze ongemakken zou willen beklagen, met een spottend schouderophalen beantwoord zou worden. Het is echter te ver-

wachten — gelijk de hr. Wallace er zeer juist bijvoegt — dat deze onhebbelikheden, overblijfselen van oude gewoonten, weldra tot de geschiedenis zullen behooren en alleen voor de oudheidkundigen belang zullen hebben. Met name geldt dit van geldelijke overeenkomsten met logementhouders.

Een voorbeeld uit mijn eigen ervaring geeft mij grond voor deze verwachting. Niet zelden worden de hôtels in de groote steden van Rusland, Petersburg, Moskou en Odessa vergeleken met die in Italië. Welnu, toen ik, nu dertig jaren geleden, in laatstgenoemd land reisde, las ik in mijn gedrukte reisgids de waarschuwing, dat men van de italiaansche logementhouders en vetturini's (voerlieden) niets moest vragen en aannemen dan bij notariëel kontrakt. Heden echter, nu ook dat land met spoorwegen overdekt is en in alle takken van handel en bij overeenkomsten meer contrôle bestaat dan in vroegere jaren, zullen die waarborgen wel niet meer noodig zijn, gelijk ik er zelfs toen geen gebruik van gemaakt heb. En met Rusland, vooral in het veel bezochte O d e s s a, de stad der vreemdelingen, zal dit ook wel het geval wezen.

Niettemin is deze soort van gastvrijheid, in het anders zoo gastvrije Rusland een tegenstrijdigheid, gelijk het ook vreemd moet worden geacht bij een volk, dat zoozeer op veroveringen uit is, in veel mindere mate het talent van koloniseeren aan te treffen dan bij de Engelschen en Amerikanen. »Dezen zorgen in de eerste plaats, zoodra zij zich in een ver afgelegen hoek der wereld gevestigd hebben, het zich aangenaam en gemakkelijk te maken door het bouwen van goed ingerichte hôtels, het aanleggen van spoorwegen enz., zoodat van de vroegere onherbergzaamheid en woestheid van het land binnen zeer korten tijd niets meer te zien is. De Rus gevoelt daarentegen niet die behoefte zich aan anderen aan te sluiten. Hij bekommert zich slechts om den grond, dat hem als zijn eigendom aangewezen is. Het kan hem niet schelen, hoe andere menschen, welke hij schijnt te kunnen missen, tot hem

komen en of zij met hem in verbinding willen treden." Deze onverschilligheid jegens vreemdelingen heeft hij zelfs in eene stad als Odessa niet verloochend, welke in den korten tijd van het dricvierde eener eeuw zich zoo heeft uitgebreid, dat zij tegenwoordig ver over de honderduizend inwoners telt. Te meer opvallend mag het heeten, dat deze stad, die hoofdzakelijk aan de rijke korenmagazijnen der omliggende provincie's hare opkomst te danken heeft, zoo goed als niets gedaan heeft om het reizen en trekken voor de arme bewoners van Nieuw-Rusland en van Besarabië gemakkelijk te maken. De straten, òt liever, de wegen in Odessa zijn slecht geplaveid. En buiten de stad? Zoolang het goed weer en de grond droog is, gaat het nog, want men komt in de steppe spoedig vooruit. Wee! echter den reiziger, die in een slecht jaargetijde, in regen en storm genoodzaakt is, het land in te gaan. Bodemlooze wegen kunnen hem dagen lang ophouden. 't Is nog gelukkig, als hij niet verwend is en hij zich van de zoogenaamde teleka, een kleinen en lichten postwagen zonder zitplaats, bedient. Wij zouden ons over dit alles verwonderen, indien wij niet wisten, dat het russische volk in meer dingen een volk is rijk aan contrasten.

Wij hebben tot nog toe weinig in 't voordeel van het »Russische Florence» gesproken, en de lezer zal misschien denken, dat deze stad weinig aantrekkelijks heeft en ter nauwernood een bezoek waard is. Dit is echter geenszins het geval. Tegenover de schaduwzijden staan de lichtzijden, en deze zijn niet weinige; zij vallen ons in het oog, wanneer wij de stad nader gaan bezien van het punt, waar wij zijn aangekomen: het hôtel de Londres.

In dit éene opzicht is Odessa aan andere oostersche steden ongelijk, dat zij niet tegenvalt als men haar van binnen beziet en nader leert kennen. Het hôtel de Londres heeft een prachtige ligging. Het behoort tot de paleizen die op het terras staan, en dit terras zelf is een

breede boulevard, aan de eene zijde door gebouwen, aan de andere door een publieken tuin begrensd, van waar men een verwonderlijk schoon uitzicht heeft op de haven en op de zee. Onder de sierlijke trap, waarvan wij vroeger gesproken hebben, en die door ontzachelijk groote gaanderijen gedragen wordt, wordt de ruimte gebruikt voor het handelsverkeer. Terwijl het in andere deelen der stad doodstil is en men haast geen mensch op straat ontmoet, heerscht hier een groote drukte van de honderde wagens, die telkens nieuwe waren aanbrengen: granen, vooral tarwe, uit de provincie's Podolië en Volhijnië, ook talk, die men hier goedkoper en verscher verkrijgt dan uit de Oostzeehavens; voorts ijzer, koper, kaviaar, zeildoek, boter en wol, welk laatste artikel tegenwoordig zeer gezocht is door de vermeerderde teelt der merinos-schape in Nieuw-Rusland. De invoer bevat de produkten uit de landen aan de Middellandsche zee gelegen, de perzische en aziatische artikelen, alsook de artikelen uit Barbarije en Egypte; daarbij komt nog de handel uit de ionische en grieksche eilanden, met Triëst, Konstantinopel en Smyrna. Odessa heeft handelsverbinding — behalve met Weenen en het zoeven genoemde Triëst, — met Livorno, Marseille, Barcelona en Londen. Engelschen, Franschen en Italiënen maken de rijkste klasse van den handelstand uit. Overigens vindt men hier kooplieden uit Polen, Turkije, Griekenland, Armenië, Bulgarije, voorts Tartaren, Spanjaards, Zwitsers en Duitschers, zoodat men in weinige steden der aarde zoovele talen hoort spreken als hier; maar russisch, nieuw-grieksch en in den laatsten tijd ook het italiaansch wordt hier 't meest gesproken. Duizende menschen krioelen hier dooreen en onderhouden den band tusschen het Westen en het Oosten. Het kustland, waarop Odessa ligt, eindigt ter rechterzijde in een voorgebergte, waarachter zich de mond van de Dnjestr verbergt, ter linker zijde loopt het zoover voort, als het oog het volgen kan. De boulevard, een

kwartier uur lang, levert een verrukkelijk schoone wandelplaatsop, waar de elegante wereld der rijke stad bijeenkomt.

Midden in deze boulevard voor de trap, die naar de haven leidt, ligt eene plaats in den vorm van een halven cirkel, waar een bronzen standbeeld is opgericht, het eenige dat Odessa bezit. Het stelt voor den grondlegger van Odessa: den hertog de Richelieu. Het staat op een voetstuk van grauwwkleurig graniet, dat met basreliefs versierd is en een russisch opschrift draagt. De hertog is in een romeinsche toga gekleed en houdt in de eene hand een papierrol, terwijl de andere naar de zee wijst. De houding is edel en natuurlijk, en de plaats kon niet beter gekozen zijn. Het opschrift vermeldt, dat het standbeeld in 't jaar 1826 opgericht is ter eere van de buitengewone diensten, welke de hertog van 1803 tot 1814 ter bevordering van handel en scheepvaart aan deze vroeger dorre kust bewezen heeft.

Op het einde der vorige eeuw lag hier, in plaats van deze groote stad, een onbeduidend tartaarsch dorp Kaczybey. Zijn gelukkige ligging op den achtergrond van een breeden golf, de buitengewone vruchtbaarheid der omliggende vlakten en de vooruitgang van den landbouw in deze gewesten, in 't leven geroepen door de steeds toenemende aanvraag uit de Westersche landen, lieten toen reeds vermoeden, dat hier een belangrijke handelsbeweging voorbereid werd. Als refugie naar Rusland gekomen behoorde de hertog de Richelieu tot de mannen, die een afkeer hebben van niets doen en overal naar voedsel zoeken voor hun werkzamen en ondernemenden geest. Hij zag de voordeelige ligging van Odessa in en overhandigde keizer Alexander een plan, dat binnen den tijd van een halve eeuw een onbeduidende vlek tot de derde stad van 't geheele rijk zou maken. De keizer onderzocht het, keurde het goed, en nu ging de hertog, van een onbepaalde volmacht des keizers voorzien, terstond aan het werk.

De graanhandel van Zuid-Rusland had reeds een belangrijke hoogte bereikt, maar het ontbrak aan gelegenheden de tarwe te bewaren en in te schepen. De hertog verdeelde den vlakken grond, liet tusschen de verschillende deelen straatwegen aanleggen, ontwierp het plan der boulevard, welke hij met boomen liet beplanten, en genoot weldra de voldoening te zien, dat de tartaarsche hutten plaats gemaakt hadden voor groote gebouwen, magazijnen, hôtels en paleizen. Voor de ontzachelijke massa's tarwegranen, waarmee Odessa als 't ware overstroomd werd, moest een gemakkelijke inscheeping bezorgd worden, en tevens moesten de schepen er in elk jaar veilig kunnen liggen. Na verloop van eenige jaren was de steppenrand bevaarbaar gemaakt en deze werd tusschen twee dammen gedrongen.

Nu wij den schepper kennen, willen wij zijne schepping van naderbij beschouwen. Wat te Odessa in de eerste plaats in 't oog valt, is het streven om ruimte, lucht en licht in overvloedige mate aan te brengen. De verbindingswegen, de pleinen, de woningen, de binnenplaatsen, alles is breed en ruim aangelegd. Er is slechts éene boulevard die dezen naam draagt; maar alle straten zijn zoo groot als de parijsche boulevards, en de smallere dragen den naam van »straatje." Al de straten, kleine zoowel als groote, zijn van breede trottoirs voorzien, en de voorsteden, die zich ver in de steppe uitstrekken, zijn eveneens ingericht.

Odessa heeft zich zóo snel ontwikkeld, dat zich naast dezen eersten aanleg een tweede daarvan zeer verschillende heeft gevormd, zoodat de stad tegenwoordig uit twee steden bestaat. De oorspronkelijke stad, zooals zij onder de leiding van den hertog de Richelieu wel wat heel haastig opgebouwd is, onderscheidt zich door hare ruime, maar lage gebouwen, die meestal maar éene verdieping hebben, voor 't grootste deel bestaande uit magazijnen, werkplaatsen en herbergen. Vlak daarnaast verheffen zich trotsche gebouwen van verscheidene verdiepingen, die me-

delijgend op hun naburen schijnen neer te zien. Dit is de moderne stad, het rijke en prachtige Odessa, dat uit den schoot der oude stad is voortgekomen en elken dag zijn gebied uitbreidt. Het heeft de grenzen der oude stad reeds lang overschreden en jaagt de boerenwoningen en de korenvelden voor zich uit. Het een voor het ander dringen zich de groote gebouwen tegen elkander aan, de opene plaatsen worden gevuld, en deze derde metamorfoze van het oude tartarendorp is nog steeds in vollen gang.

Te Odessa wordt alles op groote schaal aangelegd. Die veel van gaanderijen houdt vindt hier zijn gading. Om de opmerkzaamheid en de bewondering der voorbijgangers op te wekken schrikken de ondernemers niet terug voor de moeilijkste bouwkundige plannen, waarvoor het oude Griekenland en Italië de modellen leveren. Allerlei soorten bouw worden zijn aangewend en sommige wijken bevatten geheele groepen van paleizen.

Des avonds zijn alle straten met gas verlicht en de reinheid laat weinig te wenschen over. Sierlijke en elegant ingerichte winkels, magazijnen en koffiehuzen ziet men hier in menigte. Al de volken van het Oosten zijn in de verschillende firma's vertegenwoordigd. Wat het Westen betreft, Frankrijk zendt hierheen zijne kappers, zijne mode's en zijne parijsche artikelen, Engeland zijne machine's en zijn staal, Duitschland zijne boeken en zijn speelgoed, Italië zijne gerookte vleeschwaren, Oostenrijk zijne wijnen en wagens.

Onder al deze vreemde elementen verdwijnt de russische stad, zoodat men soms twijfelt, of de grond dien men betreedt werkelijk tot het rijk van den Tsaar behoort. Inderdaad is Odessa een wereldstad. Onder de honderddertigduizend menschen die er wonen telt men over de dertigduizend Joden, zesduizend Duitschers, drieduizend Franschen, even zooveel Grieken en tweeduizend Italianen.

De Israëlieten drijven hier, als in de meeste oos-

tersche steden, den kleinhandel. Men ziet hen voornamelijk in het Palais royal, waar des zaterdags schier alle winkels gesloten zijn.

Onder de vreemdelingen die hier wonen munten vooral door hun degelijk karakter uit de Duitschers. De meesten hunner stammen af van de kolonisten, die door Katharina II in 'tlaatst der vorige eeuw in 't land zijn geroepen om de oevers der Zwarte zee, die de Russen aan de Turken ontnomen hadden, te bevolken. Zij hebben in de steppen rondom Odessa dertien dorpen gesticht, die allen in bloeienden staat verkeereren. Hun kinderen bezoeken de russische scholen; maar hun geloof, hun zeden en hun taal blijven zij getrouw. Elke familie bezit een hofstede met den noodigen grond. Vroeger genoten zij belangrijke voorrechten en waren van den krijgsveld dienst vrijgesteld. Als degelijke arbeiders, als vredelievende en spaarzame menschen dragen zij veel tot het algemeen welzijn bij en geven aan de ruwe bevolking, waaronder zij wonen, het voorbeeld van een geed georganiseerde maatschappij en van een verstandige bebouwing van het land. Jammer maar, dat dit goede voorbeeld, door den vreemdeling gegeven, geen navolging vindt bij den russischen boer. Maar deze is behoudend van aart. Alleen als de noodzakelijkheid hem dwingt, zal hij verbeteringen aanbrengen in het sleurwerk, dat hij en zijne voorouders altijd op dezelfde wijze hebben gedreven. Van russische edellieden moge het gelden, dat zij een navolgend volk zijn, geneigd de manieren der buitenlanders, met wie zij in aanraking komen, over te nemen; maar de russische boer komt daar niet zoo ligt toe. Slechts als hij door de omstandigheden in een nieuwen werkkring geplaatst wordt, als hij den landbouw er aan geeft (zooals tegenwoordig velen doen) en in plaats daarvan in handelsondernemingen zich steekt, aarzelen zij niet vreemde denkbeelden en uitvindingen over te nemen.

Het zal den lezer zeker niet onwelkom zijn te vernemen, dat deze duitsche kolonisten, wat orde en netheid betreft, afstammen van hollandsche familie's en dus als onze stamgenooten kunnen aangemerkt worden. Ik heb hier het oog op de kolonie der Mennonieten, die eveneens het gouvernement, waartoe Odessa behoort, bewonen. In de 17de eeuw naar Pruisen uitgeweken om het geloof, hebben zij, hoewel Duitschers geworden, hunne liefde voor orde en regelmaat behouden. De reiziger, die ons zooeven tot gids verstrekte, verhaalt ons, dat een Mennonietsche kolonie een aardsch paradijs is voor den vermociden reiziger, die een tijd lang in russische dorpen verkeerd heeft. »In een soort van dal, langs een beek, ziet hij op eens een lange rei huizen met hooge daken, half achter boomen verborgen, voor zich. Dichterbij komende bemerkt hij, dat de boomen weinig meer dan stekken zijn; maar na een langen tocht over de steppe, waar boom noch struik te vinden is, ziet het gebladerte, hoe weinig het ook beteekent, er verlokkelijk uit. De huizen zijn breed, goed ingericht, en worden zoo goed onderhouden, dat zij er altijd uitzien, als waren zij nieuw gebouwd. De kamers zijn goed gemeubileerd, zonder aanspraak op sierlijkheid te maken, en kraak zindelijk. Aan het huis grenzen de koe- en paardenstal, die een duitsche of engelsche modelhoeve niet ontsieren zouden. Voor het huis is een ruim erf, dat er uitziet, of het dagelijks herhaaldelijk wordt geveegd, en er achter ligt een tuin, goed van groenten voorzien. Vruchtboomen en bloemen zijn schaarsch, want de luchtgesteldheid is het aankweken daarvan niet gunstig. De bewoners zijn eenvoudige, eerlijke, matige menschen, min of meer traag van begrip en onverschillig voor dingen, die buiten de enge grenzen hunner eigene kleine wereld liggen, maar bij de hand genoeg in alle zaken, die zij hun belangstelling waardig keuren.»

Allerdroevigst steekt daarbij af de kolonie der Joden.

De ondervinding heeft geleerd, dat zij moeielijk zijn aftebrenge van hun stadsleven en van den handel. Op het land en bij den akkerbouw aarden zij volstrekt niet, maar vervallen te eerder tot armoede. Hun huizen zijn in een allertreurigst vervallen toestand. Een groot gedeelte van hun land is onbebouwd gebleven of verpacht aan kolonisten van een ander ras. Het geringe inkomen, dat zij nog hebben, wordt hoofdzakelijk met min of meer geoorloofden handel verdiend.

Maar de andere kolonisten, en daaronder vooral de Duitschers en de Mennonieten, deze onverschrokken pioniers der beschaving, hebben van de ontwikkeling van Odessa niet alleen voordeel getrokken, maar zelven daaraan ook niet weinig bijgedragen. Zij mogen op eene nog schoonere toekomst hopen; want niet meer Egypte en Sicilië, maar de uitgestrekte vlakten, die tusschen Moskou en de oevers der Zwarte zee liggen, zijn de voorraadschuren van West-Europa. Hier wordt die vruchtbare »zwarte aarde" (tsjerno zem), een soort van molmgrond, gevonden, die zelfs zonder bebouwing een massa van het goedkoopste graan oplevert. De beroemde russische tarwe der Zwarte zee komt in ontzachelijke hoeveelheden over land en zee naar Odessa. Tusschen deze stad en Moskou zouden in vroeger tijd vier millioen ossen al het koren vervoerd hebben. Tegenwoordig neemt het getal dezer dieren gaande weg af, hoe meer het aantal spoorwegen toeneemt. Onderscheidene zijtakken spreiden zich reeds over het land uit. Zoo wordt Odessa de voornaamste haven van het russische rijk en een der grootste handelplaatsen van Europa. Nu reeds is zij de koningin der Zwarte zee, maar dan zal zij met Hamburg, Marseille en Liverpool wedijveren. Sommigen echter beweren, dat, nu het Russische spoorwegnet meer en meer zijn voltooiing nadert en tengevolge daarvan de landbouwprodukten, die vroeger uit de havens aan de Zwarte zee en de zee van Azòv werden verscheept,

voor een groot deel over Lemberg en Warschau worden verzonden, Kijov, de »heilige stad,” Odessa naar de kroon zal steken. De toekomst zal dit leeren.

DE KRIM.

Nauwelijks bekomen van onze verbazing, dat wij in het verwijderde Zuid-Rusland oude landgenooten aantreffen, wacht ons, na 't verlaten der Mennonieten-kolonie, onze reis in de richting van het zuidoosten nemende, een nieuwe verrassing. Onze weg loopt door een woestijn. Wel is zij geen barre zandwoestijn, maar toch is 't ons, alsof wij hier op eens verplaatst zijn in het zachte Oosten, in het hart van Azië of in het warmere Afrika; want wij ontmoeten hier het schip der woestijn, den kameel, en in den loop van den dag trekken ons eenige karavanen voorbij. Wij verkrijgen alzoo een grootsch denkbeeld van de uitgebreidheid van een rijk, dat aan eene kant zich uitstrekt tot aan de Poolzee, naar het hooge noorden, in het land, waar het renddier zijn voedsel uit de sneeuw opkrabt, en aan den anderen kant naar het zuiden tot de zuidkust van de Krim, waar de kameel onder oranjeboomen en zelfs palmen wandelt.

Indien wij onzen tocht in de eenmaal genomen richting steeds zuidoostwaarts wilden voortzetten voorbij de vesting Perekop over de smalle landstreek tusschen de Vuile zee en de zee van Azòv, verder door de moeilijk te bereizen steppe naar Kaffa, dan zouden wij ons in onze verwachting van het zoozeer geroemde natuurschoon

van de Krim zeer teleurgesteld vinden. Om een beteren indruk te verkrijgen keeren wij op onze schreden terug en varen uit Odessa per stoomboot naar de haven van Jalta, aan de zuidkust van het schiereiland gelegen. Van dezen kant moet men de Krim bereizen om al de schoone tafereelen te genieten, welke hier de natuur ruimschoots aanbiedt, maar die langzamerhand minder worden en ten laatste geheel ophouden, hoemeer men het noordelijk gedeelte van het schiereiland nadert. De spoorweg, die juist door deze streken loopt en de Krim met het overige Rusand verbindt, zou ons van deze schoonheden niets doen genieten.

Wij vangen dus onze reis aan met een verrukkelijk schoonen tocht over het Jaila gebergte. Balaklava aan onze linkerhand latende komen wij in het dal van Baidar. Tot op zeker punt genaderd vangt de weg aan sneller dan te voren te rijzen, en zich steeds meer kronkelende voert hij ons op hoogten midden door een woud van eiken en beuken, bekranst met rozen, berberissen en ander struikgewas, liefelijk doorvlochten door tal van slingerplanten. Op verscheidene punten bij elke wending van den weg ontvouwen berg en dal hun bekoorlijkheden; een voortdurende afwisseling van natuurtafereelen bereidt ons op telkens nieuwe en verrassende schoonheden voor. De heerlijke lucht, die ons uit bosch en berg en zee tegenstroomt, vervult onze borst met een gevoel van welbehagen. Zóo reden wij omstreeks een uur lang een terrasvormigen weg bergopwaarts, toen wij bij een plotselinge wending van den weg een romeinsche poort in 't oog kregen tusschen twee hoog zich verheffende rotswanden. Op eens lag daar voor ons een allerheerlijkst vergezicht, wij zagen op de breede en rustige zeevlakte, die in allerlei kleuren prijkte. Tusschen haar en ons lag een ijzingwekkende afgrond 2800 voet diep, bedekt met bosschen, tuinen, wijnbergen en vriendelijke, in 't groen verborgen daken van talrijke villa's, die zich

tot aan het strand der zee uitbreiden. De aanblik is verrassend en in zijn soort het schoonst. De poort van Baidar staat in het midden, rechts en links strekken zich vergezichten uit van indrukwekkende schoonheid: aan de eene zijde schitterend in het zonlicht, de zee, die hare wateren stuwt naar den groenen gordel van het strand, terwijl hare golven gebroken worden aan de steile oppervlakte; aan de andere zijde 't gebergte prijkkende in het heerlijkst groen van den top tot beneden in het dal, op den breeden achtergrond vindt het oog menig bekoorlijk rustpunt. Onder den boog van genoemde poort staande kunnen wij den weg niet zien, dien wij afgekomen zijn, noch dien wij verder op moeten. Deze zich plotseling links wendende brengt ons door eene 154 voet lange tunnel onder het groen gebladerte van eiken, beuken en walnoteboomen, waar zich de weg in de schaduw van 't geboomte met vier tot vijf verdiepingen langs de berghelling naar beneden slingert. Eerst nadat wij tot diep in het dal doorgedrongen den blik achterwaarts sloegen op de duizeling wekkende hoogte, die wij afgedaald waren, begrepen wij welk een ongehoorde kunst er toe vereischt werd zulk een weg aanteleggen. Het werk mag dan ook beschouwd worden als eene der schitterendste overwinningen der bouwkunst. Men beweert dat deze weg dien over den Simplon evenaart. Over eene lengte van vijftien mijlen met de uiterste zorg aangelegd, behoudt hij door de verschillende landschappen heen tot het laatste toe zijn vriendelijk karakter en loopt op drie mijlen afstand van Simferopol in het eenzame woud van Tanschanbazar uit. De breedte van deze bergstraat is niet meer dan een paar vademen; links verheffen zich de bergwanden steil omhoog, rechts beschermt een drie tot vier voet hooge steenen borstwering den reiziger tegen den gapenden afgrond. Het is niet raadzaam hier met paarden te rijden, welke men niet vertrouwen kan, de draaien zijn hier buitengewoon kort, maar op de tartaar-

sche postiljons en hun paarden kan men zich volkomen verlaten. Hier vangt de rei van buitenplaatsen, dat zijn, aan, welke rijke Russen en Engelschen zich gebouwd hebben. Elk van deze is een nadere beschouwing overwaard. Maar daar ons dit te lang zou ophouden, bepalen wij ons tot een bezoek van een daarvan.

Op ons verlangen rijdt onze koetsier eene laan in van esschen en populieren, daar wij den eigenaar van het dorp met zijne kleine, ronde, groene en gele huizen, eene aanzienlijken Rus, een bezoek willen brengen. Voor het aanzienlijke heerenhuis houden wij stil. De geheele eene zijde van het huis is éen groot venster, en de kastplanten die binnen staan worden tegen de brandende zonnestralen beschermd door het dichte loof der prachtige *bigonia radicans*, die met hare oranjekleurige klokbloemen tot aan het dak van het huis reikt. In een kleine voorkamer staan verscheiden bedienden, en in de groote zaal met het breede venster, waar men ons brengt, treffen wij den heer des huizes aan in gesprek met eenige vrienden. De tafel staat gedekt. Na de gewone begroetingen en terwijl men bezig is eenige couverts bij te plaatsen, worden wij uitgenoodigd onzen eetlust te prikkelen door te proeven van de *zakuska*, een soort van ontbijt, dat kort vóór het middagmaal opgedragen wordt en gewoonlijk uit kaas, gerookten of gezouten visch, kaviaar, roode uien, radijsjes en brandewijn of likeur bestaat, welk een en ander op een afzonderlijke tafel geplaatst is.

Als deze voorbereidende werkzaamheid afgelopen is, nemen wij plaats aan den gastvrijen disch. Na het dienen van de soep schelt de gastheer met een kleine bel, die hij bij zich op tafel heeft staan, en nu komen eenige bedienden nieuwe schotels binnen dragen, waarop zij terstond weer heengaan. Eén van hen echter blijft om rond te dienen aan ieder der gasten, tot de geheele lijst der spijzen, voor dien dag bepaald, afgelopen is. Na het eten wordt ons vergund de geheele huizing te bezichtigen.

Zij vormt een gansche kolonie. Het grootste gedeelte, dat onzen gastheer tot woning verstrekt, heeft van voren een open galerij, die met het lieve groen der wilde druif bedekt is. Daarnaast, omgeven door rozeboomen van allerlei soort, liggen de vertrekken, die voor het bezoek van dames bestemd zijn. Verder achter in den tuin is de kamer, waar wij zooeven gezeten hebben. Daaraterhe ligt een rei kamers ten gerieve van bezoekers van 't mannelijk geslacht. Al deze kamers zijn door bloembedden en grintpaden gescheiden, en hier worden ook in een ruimen grond, door vlierboschjes omgeven en door acacia's beschaduwd, gedurende de zomermaanden al de buitenlandsche planten uit de broeikas overgebracht en vormen een allerliefste pronkkamer voor de zomeravonden. Op kleinen afstand van deze woonvertrekken ligt de binnenplaats omringd aan eene zijde door het huis van den hofmeester, het koetshuis, stallen, melk- en ijshuis en andere gebouwen, aan de andere zijde door de koestallen en kippenhokken.

Nadat wij het dorp, dat op vierhonderd schreden van het huis af ligt, bezien hebben, keeren wij tot onzen gastheer terug, bezoeken met hem zijn boomgaarden, waar niet minder dan 4 tot 5000 vruchtboomen staan: pere-, appel-, pruime-, kerse-, perzike- en abrikozeboomen van de voortreffelijkste soort, en, na hem onzen hartelijken dank betuigd te hebben voor zijn vriendelijke ontvangst, nemen wij van onzen gastheer afscheid en zetten onze reis voort.

Wij naderen nu de oorlogshaven Sebastopol of Sewastopol met zijne arsenalen en sloopstimmerwerven, waaraan de nieuwere tijd een bloedige beroemdheid gegeven heeft. Verder landwaarts in komt men door verscheidene, tendeele vriendelijk gebouwde dorpen en vlekken. Amfithatersgewijze staan hier de huizen met hun platte daken tegen den berg gebouwd, zoodat het huis van het dorpshoofd boven al de anderen uitsteekt. Men

ziet hier de mannen samenkomen om over allerlei zaken van gewicht, naar het schijnt, te spreken. Maar bij nader onderzoek blijkt dat die zoogenaamd »gewichtige» zaken niet veel beteekenen. Het ligt echter in den aard dezer mannen het leven zoo gemakkelijk mogelijk op te nemen. Zich lui op den grond neer te vleien en den tijd met babbelen door te brengen is het liefste wat zij doen. De vrouwen wandelen al dien tijd in haar wit gewaad en gesluierd in de lanen heen en weer. Zij bewegen zich uiterst langzaam voort en voeren een fluisterend gesprek met elkaar, zoodat vreemdelingen, die zij schuw ontwijken, haar voor spoken zouden kunnen houden. Eenige knapen levendig van aard spelen op de straat en zijn zeer kenbaar aan hun vreemde mutsen en aan hun ver uitstekende ooren.

Maar het duidelijkst komt het karakter van het Tartaarsche leven uit te Baktzji-Serai, dat wij nu zijn genaderd, de voormalige hoofdstad van de khans der Tartaren, wier glans en heerlijkheid nog spreken tot de latere geslachten door hunne paleizen en moskeeën. Midden in een diepe bergkloof van alle zijden door hooge rotswanden ingesloten, tusschen Sebastopol en Simferopol ligt deze voormalige residentie der Tartaarsche vorsten, die eens hun wilde horden tot voor de muren der oude Tsarenstad en tot aan de oevers van de Weichsel en de Wolga voerden en die hun afgezanten met den geduchten knoet gewapend het russische rijk lieten afloopen om de belastingen op te halen, tot het keizerin Katharina gelukte den machtigen mededinger te vernietigen.

Een rijkdom van bloemen en planten bedekt het enged dal. Aan beide zijden eener traag vlietende beek strekt zich de oude tartarenstad uit. Harc slanke minarets en lage huizen met hun eigenaardig spits toeloopende schoorsteenen zijn achter het loof van tallooze boomen half verborgen. Rondom tegen de bergen verheffen zich tot op zekere hoogte de zilverpopulieren en de taurische pijn-

boomen, hooger op vertoont zich het kale, grauwwitte gesteente op vele plaatsen gescheurd, in schilderachtige vormen reikende tot aan den donker blauwen hemel.

De Russen, die de nationale gevoelens der overwonnenen op grootmoedige wijze ontzien, lieten hun dit Baktzji Serai tot eene woonplaats uitsluitend voor hen, en geven, behalve aan regeeringsbeambten, aan niemand die geen Tartaar is vergunning zich dáar te vestigen. Daardoor heeft deze stad de nationale eigenaardigheden en overleveringen zuiver bewaard en zijn hier de Tartaren in hun waar element.

Nog heden, als vóór eeuwen, roept van de 32 moskeeën van Baktzji-Serai op bepaalde tijden van den dag de ernstige, melancholische stem der muëzzin de geloovigen tot het gebed. Nog heden, evenals toen, weerklinken in de dicht bevolkte straten de tonen van de cimbaal en der pauken, knarsen de nimmer gesmeerde wielen der tartaarsche wagens, die gewoonlijk met de geheele familie van den eigenaar beladen zijn en door dromedarissen getrokken worden. Nog heden, als toen, galopperen ruiters met bruine gezichten in hooge houten zetels op kleine, maar onvermoeide paarden op en af, in roodgestreepte buizen met ruime mouwen die in den wind fladderen, blauwen broek en gele pantoffels.

Het meest eigenaardige gezicht levert, gelijk in alle oostersche steden, de bazaar op. De huizen hebben hier in 't geheel geen vensters. Maar aan de muur die aan de straatzijde staat is een soort van klep aangebracht. Deze kan neergelaten worden, waardoor men in het huis ziet, en wordt gebruikt hier als winkel, dáar als een werktafel. Hier werkt een kleermaker met zijne knechts aan den bonten, met zilver borduurden tscherkessischen rok; want de aanzienlijke Tartaren verkiezen deze eng sluitende kleeding der bergbewoners van den Kaukasus boven elke andere. Hier smeedt de wapensmid den onmisbaren, langen, tartaarschen dolk, en

vlecht de zadelmaker den met zilverdraad rijk versierden kantschu. Hier worden fijn gekerfde tabak en pijp-roeren uit jasmijn- of kerseboomenhout te koop aangeboden, ginds hoog opgestapelde hoopen van krimische noten, granaatappelen, druiven en watermeloenen. Naast balen kostbare zijde liggen kameelen in allerlei houding, en onder de uitstekende daken der eethuizen wordengroote vierkante stukken schapenvleesch en vet rundvleesch geroosterd.

In deze druk bezochte straten ontmoeten wij een vroomen hadschi, wiens witte tulband bewijst dat hij reeds eenmaal den pelgrimstocht naar Mekka mee gemaakt heeft, of de dicht gesluierde Tartaarsche dame en de slanke Griekin in haar met goud geborduurd kleed. Nu en dan klinkt ons het klokje eener telega in de ooren, en wij zien den bekenden, grauwkleurigen militairen mantel van den russischen officier of jager, zijn eenige beschutting tegen koude of hitte, regen en stof.

Ook dwaalt hier de russische pope in zijn ruimen donkerkleurigen kaftan met zijne lang neerhangende hoofdharen en een met goud beslagen stok in de hand. Reeds in de verte wijken de voorbijgangers met eerbiedigen groot voor hem uit den weg; doch nauwelijks is hij voorbij, of zij werpen stroo, hooi of wat zij anders hebben achter zich om zich tegen zijn toovermacht te beschermen.

Binnen in de talrijke koffiehuizen van Baktzji-Seraï zitten eenige bejaarde mannen in een kring van pantoffels, welke zij op den grond hebben laten staan, met kruislings over elkander geslagen beenen, op lage divans en hullen zich met trotsch stilzwijgen in de welriekende wolken hunner stambulka's (tursche pijpen) en nargilch's (waterpijpen), terwijl zij daarbij koffie of sorbet slurpen. Hansworsten voeren op de opene gaandcrijen, die om deze huizen loopen, hun dansen uit, en hun vreemd klinkende nationale gezangen vermengen zich, door een luid geklank van schellen begeleid, op oorverdoovende wijze met het gedruisch op de straten, waar een bont gewoel van menschen is.

Peinzend blijft ons oog rusten op de muren van een paleis, dat zich dáar aan het oosteinde der stad uitbreidt, en waarin eens de nakomelingen van een Djengis — en een Batoe-Khan geleefd en geheerscht hebben.

Eén ingang slechts, een breede, elegante zuilengaanderij brengt ons in het voorhof der »taurische alhambra,» die door hooge muren van de overige wereld gescheiden is en met hare verschillende, in den ligten smaak der oosterse bouwkunst opgetrokken gebouwen, hare frissche, schaduwrijke tuinen en pleinen de vertelsels van »duizend en één Nacht» herinneren. Tegenover den hoofdingang, waardoor men op een ruime binnenplaats komt, verheft zich de slottuin amfiteatersgewijs, met oude vruchtboomen en heldere bronnen die van rotsblok op rotsblok neerstorten en zich eindelijk ontlasten in een kolossalen steenen bassin. Links van dezen ingang waar het kerkhof der Khans en verscheidene woonhuizen gelegen zijn, verheft een groote moskee hare minarets hoog in de reine blauwe lucht, terwijl de geheele rechterzijde ingenomen wordt door het eigenlijke paleis, boven welks bonte, door wijnstok en klimop begroeide muren een houten, rijk vergulde toren hoog uitsteekt. De onderste verdieping van den eenen vleugel is ten deele bestemd voor ambtenaarswoningen, deels om vermoeide reizigers te herbergen, onverschillig van welken stand, natie of godsdienst zij zijn.

Uit de vensters der bovenste verdieping genieten wij een verrukkelijk schoon panorama. Ver voor ons uit zien wij over al de schaduwrijke tuinen, kiosken, schilderachtige boomgroepen, over de geheele stad en over de in de zon brandende rotsen, die elk oogenblik dreigen neer te storten, tot aan den zich ver uit strekkenden, geweldigen, alles beheerschenden Tzjadir-Dagh. Van dezen reuzentop daalt onze blik naar het eenzaam oord ginds, welks geheimzinnige stilte slechts door het gezang der nachtegalen afgebroken wordt, en verder naar de plek,

waar onder dichte, lommerrijke lanen van druive-, cypresse,- en olijfboomen de tartaarsche vorsten den eeuwigen slaap slapen.

In de portalen en zalen van het slot is de glans van vroeger dagen ten deele verdrongen door versieringen van den nieuweren tijd. Kostbare moderne meubels en stoffen van kristal, goud en zilver versieren eenige van deze ruime vertrekken, die tot ontvangst van aanzienlijke gasten ingericht zijn, terwijl andere in hun ouden toestand gebleven zijn. Prachtige marmeren zuilen dragen de plafonds, die, evenals de meeste muren van dit tooverpaleis, met donkerroode kleuren of met verguld traliewerk, arabesken, geschilderde vruchten en bloemen, fantastische diergroepen enz. versierd zijn. Geen deur, die niet met allerlei krullen of met berijmde opschriften, spreuken en met de cijfers van een talisman bedekt is. Tapijten en kunstig gevlochten stroomatten liggen op den marmeren bodem; talrijke fonteinen verspreiden een aangename koelte.

Maar niet altijd was het hier zoo stil en eenzaam als thans! In gindsche zaal zaten eens de khans, wier woord over leven en dood van honderdduizenden besliste, ten gerichte. Hier ook werden de gezanten van Rusland, Polen, Turkije en Genua ontvangen, die allen om de vriendschap der Tartaarsche vorsten bedelden.

Hij, die de met bloed geschrevene, aan roof- en veroveringstochten overrijke geschiedenis der Tartaren kent, vindt zich niet weinig verrast, thans in hen zulke vreedzame, arbeidzame en hoffelijke menschen te vinden. Die van hun ontbaatzuchtige gastvrijheid gebruik maakt, bevindt zich wel en veilig onder hen als in Abrahams schoot. Misdaden zijn bij hen zoo goed als onbekend.

De russische regeering behandelt hen met verschooning en zachtheid, de Tzaar heet en is ook voor hen een vader.

DE KAUKASUS EN ZIJNE BEWONERS.

»Toen ik des morgens — verhaalt Wagner — te Jekaterinograd ontwaakte, lachte mij het heldere zonlicht toe door de ruiten. Mijn bediende was reeds uitgegaan, maar stormde plotseling mijne kamer binnen met den blijden uitroep, dat men nu den geheelen Kaukasus in zijn schitterendst gewaad kon zien. Ik spoedde mij naar buiten, en zie, dáar lag een natuurtafereel vóór mij, dat mij tot aan mijn dood onvergetelijk zal blijven. De nevel, die ons zoo lang het gezicht op den Kaukasus misgund had, was opgetrokken, en een heldere hemel bescheen het steppenland en 't gebergte. In onafzienbare reisonden dáar de ijsskolossen op den achtergrond der steppe; zij schenen zeer nabij, maar waren toch nog eenige dagreizen van ons verwijderd. Over het donkere, met bosch bezette voorgebergte boorden de bergspitsen in allerlei grillige vormen, als horcns, pieken en koepels ver door de wolken, waarom de Oosterlingen den Kaukasus »den duizendhoofdige» noemen. Het land leent er zich bijzonder toe om het gebergte over zijn geheele lengte te overzien. Men bevindt zich hier juist even ver van de beide uiteinden af tusschen de Zwarte en Kaspische zee: een geheel vlakke steppe met geringe verheffing boven den zeespiegel, slechts met weinige boomen bedekt, en op den achtergrond van deze kale vlakte verheft zich, zonder eenige voorafgaande verheffing van den bodem een onafgebroken reeks van reuzengebergten honderd mijlen lang, tot een hoogte van tien- tot twaalfduizend voet. Op een afstand gezien overtreft de Kaukasus in schilderachtige schoonheid de Alpen van Europa; maar naderbij gekomen ontdekte ik het gemis van meren en groote watervallen en een klein getal van gletschers,

waardoor hij bij de bergen van Zwitserland en Tirol ten achterstaat.”

Niettegenstaande dat alles munt het Kaukasisch gebergte met zijne beide hoogste toppen: de Kasbek (5043 meter) en de Elbroes (5661 meter) door trotsche natuurtafereelen uit. Van gelijke verrassende schoonheid en even rijk aan afwisseling is ook het plantenrijk van het land, dat de Kaukasus met zijne armen omvat. Men vindt hier den rijksten overvloed van gewassen der beide gematigde zonen. Terwijl pijnboomen- en dennewouden van de duizeling wekkende hoogten op de lachende dalen neerzien, zingt beneden in den laurierboom de nachtegaal, slingert zich de wijnstok om schaduwrijke olmen, steken slanke cipressen hoog in de lucht als groene torens in het heiligdom van het woud, ruischt de wind door het loof van den notebom, den plataan, den tamariskenstruik en bloeien in verwonderlijke pracht en grootte de rhododendron en de azalea pontica.

Dichte, onafzienbare wouden, vruchtbaar akkerland, weelderige weiden wisselen elkander af; de natuur heeft haren hoorn des overvloeds over deze landen uitgestrooid. Vol van oorspronkelijke frischheid en kracht — den bewoners dezer landstreek gelijk, die nog onontwikkeld, maar tevens door de beschaving niet bedorven zijn — is alles wat hier de aarde voortbrengt; maar de mensch verstaat het hier niet, wat de natuur hem zoo overvloedig aanbiedt, zich ten nutte te maken, en nog vele jaren zullen er over moeten verloop, eer de akkerbouw en in 't algemeen de kunsten des vredes zich hier een vaste woonplaats verworven hebben. Maar men moet ook niet vergeten, dat de Kaukasus door zijn eigenaardigen bouw geringe toegankelijkheid heeft. Zoowel de kusten der Zwarte als der Kaspische zee aan de westzijde zijn met bosschen bedekt. De boomen die er groeien: beuke, ahorn, essche, eike, lindeboomen enz. bereiken hier den hoogsten graad van wasdom en van ouderdom, welke

de natuur schenken kan. Wilde vruchtboomen hebben hier zulk een dikte en hoogte, dat de blik van den reiziger er met verbazing op rust.

De Kaukasus is het vaderland van den druiveboom, die hier van een buitengewonen omvang en hoogte is. In Tifli's toonde men vóór eenige jaren een druiventros die veertien pond woog. In de bloeiende dalen van de Koer wordt veel wijn geteeld, die van Kachethi is bijzonder beroemd. Hier tieren ook uitmuntend moerbeziën en kastanjes, vijgen en amandelen, saffraan en meekrap, rijst en katoen, tabak en suikerriet.

De Tzjerkessen of Adighé, die dit bergland bewonen, munten uit door ridderlijkheid, door eenvoud van zeden en door een schoonen lichaamsbouw; zij nemen onder de vrije volken van den Kaukasus ontegenzeggelijk den eersten rang in. De godsdienst van dit volk is een vermenging van kristendom, islam en heidendom. Het kristendom werd hier reeds in de vijfde eeuw ingevoerd en bleef met korte tusschenpoozingen de heerschende godsdienst tot de laatste helft der vorige eeuw, toen een dweepzieke missionair uit Turkije daaraan afbreuk deed, door met goed gevolg de leer van Mahomed onder de bergbewoners te prediken.

Van wetenschap en kunst is bij de Tzjerkessen geen sprake, daar noch de volken van Kaban noch die van Daghestan ooit een geschrevene taal bezeten hebben. Slechts poëzie en muziek, deze beide troosteressen der menschen, hebben zich niet laten verdrijven door het strijdgewoel, noch door de grootsche, maar wilde natuur van het land. De dichtkunst, die, voornamelijk in hare kindsheid, zonder muziek niet kan gedacht worden, is voor den ruwsten natuurmensch evenzeer een behoefte als voor den meest beschaafden Europeër. Men kan zich evenmin een bloeiend woud zonder zangvogels denken, als een krachtig volk zonder poëzie.

Bij natuurvolken, als de Tzjerkessen, is de poëzie tevens

de som van al de wijsheid van het volk, zijn drijfveer tot groote daden en de hoogste rechter op aarde. Zij wandelt door de met bloed gedrenkte dalen en bergpassen nu eens als een lachend kind, dat kransen in de laurierboschjes vlecht en er het voorhoofd van den held mee siert, — dan weder als eene straffende godin, die de fakkel der wraak in hare hand houdt en daarmee op het gelaat van den lafaard en van den misdadiger het brandmerk der verachting drukt. De poëzie speelt hier dezelfde rol, als eens bij de oude Grieken, als bij onze voorouders, en in 't algemeen bij alle volken, die nog op den eersten trap hunner ontwikkeling staan.

Vóór weinige jaren was het land der Tzjerkessen nog het tooneel van bloedige gevechten; tegenwoordig echter ligt geen vijand meer op de loer achter de rotsen. Tusschen de inboorlingen en de Russen bestaat een vreedzaam verkeer, en zonder bedenken nemen de van heinde en ver toestroomende gasten, van welke natie zij ook zijn, van de beroemde aan den voet van den Kaukasus gelegen badplaatsen Kislawodsk en Nargana de uitnodigingen der Tzjerkessen aan om het Kurban-Beiram, d. i. het paaschfeest der Muzelmannen bijtewonen.

Op deze feestdagen roepen reeds bij zonsopgang de Molah's van de minarets op melancholischen langgerekten toon de mohammedaansche bevolking tot het gebed op. Iets later ziet men lange reien van schitterende equipage's, door elegant in uniform òf politiek gekleede cavalier's begeleid, op romantisch zich slingerende wegen naar de gastvrije aul, het dorp der Tzjerkessen, heen trekken. Onder de schaduw der oude olmen, walnote- en mispelboomen, die de steenen huizen der bergbewoners omringen, leeft en woelt het alles dooreen; recht schilderachtig komen daarbij de verschillende kleederdrachten uit. Met de hem eigen trotsche en tevens vlugge houding wandelt hier de Tzjerkesser rond in zijn prachtig nationaal kostuum. Naast den hoog wapperenden vederbos

op het hoofd van den russischen militair fladdert de tzjader der Georgische, wier zachte hand zoo lief haar speeltuig, de krisolani, weet te bespelen. Niet ver vandaar ziet men in de beste verstandhouding met elkander de naar de nieuwste parijsche mode gekloede moskovitische vorstin wandelen met de slanke, hoog opgegroeide Tzjerkessische. De klassieke schoonheid van deze wordt nog bevorderd door het uiterst nette mutsje, dat zij op haar ongesluierd hoofd draagt, terwijl eene japon van bont gekleurde zijde haar fijne taille omsluit. Daarover heeft zij een kaftan, die slechts voor de helft de groen- of roodzijden broek bedekt; de sierlijke voeten steken in fraai bewerkte hooge schoenen.

Ook de kikoakoa's, Tzjerkessische barden, zonder welke geen feest kan gevierd worden, bevinden zich hier. Aan begroeten en vreugdeschoten komt schier geen einde. Tartaren, Nogeten, Osseten en Kozakken hebben het verbazend druk onder elkander en zijn nu hier dan daar, tot eindelijk het feest zelf met dans ingeleid wordt.

Men begint altijd met den danjola der Tzjerkessen. Alleen jonge meisjes voeren deze soort van kozakschen dans uit, die evenwel niets minder dan een dans is. Met neergeslagen oogen zonder zelfs een spier van haar aanminnig gelaat te vertrekken, zonder ecnige uitdrukking van sierlijkheid aan hare bewegingen te geven, springen de danseressen door elkander als de poppen in een ouderwetschen draaiorgel, op de maat van de niet zeer harmonisch schitterende muziek. Aan den danjola sluiten zich andere nationale dansen aan. Daarop volgen gezangen, wedrennen en schijfschieten, waarna vrij belangrijke prijzen aan de overwinnaars uitgereikt worden. De Tzjerkessen werpen den dzjerid naar het verwijderde doel. Ook toonen zij hun vlugheid, door onder het harde rijden een geldstuk van den grond op te rapen. Terwijl het paard in vliegende galop voortsnel, buigt de ruiter het bovenlichaam zoo diep naar beneden, dat hij de kleine

munt weet te grijpen; het volgend oogenblik zit hij weer hoog in den zadel en rijdt verder. Met al deze spelen is eindelijk de avond gekomen, het schijnsel van tallooze fakkels schijnt een wedstrijd te willen aangaan met het licht der maan, die met verwonderlijke helderheid staat boven de bergen en, nu het feest geëindigd is, den feestgenoten tot gids naar huis verstrekt. De tonen van de russische hoornmuziek weerklinken onder den nachtelijken hemel en wekken de echo in de bergen, waartegen zoo-vele jaren lang de vlucht van den adelaar gebroken werd.

EEN PAASCHFEEST BIJ DE ADIGHÉ IN DEN KAUKASUS.

In het stroomgebied van de Koeban heerschte eens het latijnsche kristendom. Men vindt er heden nog tal van graftomben met latijnsche opschriften en een eenvoudige steenen of houten kruis. Met zekerheid kan men aannemen dat de Adighé in vroeger tijd het katholieke geloof toegedaan waren, maar dat zij later tot bijgeloof vervielen, zoodat alleen het symbool van 't kristendom, het kruis, is overgebleven. Om den lezer een begrip te geven van de tegenwoordige godsdienstgebruiken der inboorlingen, volge hier de getrouwe beschrijving van een daarvan.

De plechtigheid had plaats in den zomer van het jaar 18..

Toen wij de plaats der godsdienstoefening genaderd waren, kwam ons op het eerste gezicht daarvan het »heilige" bosch der oude Druïden voor den geest. Een kring van hooge, honderdjarige eiken wierp zijn donkere scha-

duw op een altaar van ongehouwen steen, waarop zich een groot, zeer oud, ruw getimmerd kruis verhief. Rondom het altaar stonden vier jonge stieren, acht lammeren en acht bokken, die door eenige jonge mannen bij de horens vastgehouden werden. Op het altaar waren geplaatst groote schotels met brood, koeken van tarwe- en maïsmeel, honig, boter en eenige vazen met melk en meede. Tegenover het altaar midden tusschen de offerdieren stond een grijsaard van hooge en krachtige gestalte met sneeuw-witten baard en ontbloot hoofd. Aan weerszijden van hem stonden twee knapen: die aan zijn linkerszijde hield drie op elkaar geplaatste houten schotels in zijn handen, die aan zijn rechterhand drie messen van verschillende grootte op een rond bord. In een ruimen halven cirkel om het altaar stonden de mannen met hun pelsmutsen onder den arm, iets verder achterwaarts een talrijke groep van vrouwen en meisjes. Ongeveer honderd schreden van het altaar af brandden in een halven kring dertig vuren, waarboven groote ketels met water hingen.

De grijsaard voor het altaar bad, zijne oogen stijf op het teeken des heils gericht. waarvan de beteekenis hem onbekend scheen; hij bad, zijne lippen bewogen zich; nu eens strekte hij zijne handen hemelwaarts uit, dan weder liet hij ze kruiselings op zijn borst vallen. Deze beweging werd door al de mannen herhaald. Ik naderde zoo dicht als betamelijk was om den zin van het gebed te verstaan. De woorden: *Tha da he, tha schuba, tamit-zjki; Jesha, tha-ok; Mara, thanan; tha, tha!*" d. i. »heerlijke God! groote God! Wij armen bidden tot u. Jezus, zoon van God! Maria, Moeder Gods! God! God!" die door de geheele vergadering van mannen diep zuchtend, en door de vrouwen op lang gerekten, treurigen toon herhaald werden, weerklonken mij onophoudelijk in de ooren. Ik was niet in staat een ander woord te verstaan, en toen ik later den grijsaard naar de beteekenis van zijn gebed vroeg, maakte hij een geheimzinnig gebaar en wilde niets

zeggen; ik ben echter overtuigd dat de arme man er zelf niets meer van wist. Het teeken des kruises werd noch door hem noch door de aanwezenden gemaakt.

Nadat de vergadering bijna een kwartier lang den grijsaard het gebedsformulier nagezegd en nagezongen had, werd het op eens stil; de grijsaard zette zijn muts op; zijn voorbeeld werd door al de andere mannen gevolgd, daarna wendde hij zich tot den knaap aan zijn rechterzijde, nam een mes van het bord, keerde zich tot mij, mij wenkende naderbij te komen, gaf mij het mes over, dat ik daarna mijn buurman, deze den zijnen moest geven, tot het den geheelen kring rond was geweest. Snel ging het mes van hand tot hand, en nadat het zoo door allen aangeraakt was, kwam het bij den grijsaard terug. Deze nam nu een schotel uit de hand van den knaap aan zijn linkerzijde en wenkte, dat men hem het eerste offerdier zou brengen. Zes flinke jonge mannen wierpen den stier midden voor het steenen altaar op den grond en hielden het dier zoolang vast, totdat de grijsaard, steeds onder het prevelen van de woorden »Tha" enz. het de keel afgesneden en het bloed in den schotel opgevangen had. Het geslachte dier werd nu weggesleept, en nadat ook de drie andere stieren op dezelfde wijze onder het offermes gevallen waren, werden de dieren naar het vuur gesleept, waar zij verder voorbereid werden voor den straks te houden maaltijd.

Op nieuw werden nu de bekende formules door den grijsaard, die oogen, handen en het bloedige mes naar het kruis ophief, met luide stem uitgesproken en door de geheele vergadering herhaald. Daarop nam hij het tweede mes van het bord, dat evenals het eerste de ronde deed en waarmee de acht lammeren geslacht werden; het bloed werd in den tweeden schotel opgevangen en de dieren naar de ketels gesleept. Weer een buiging voor het kruis en een kort gebed; toen werd het derde mes op dezelfde plechtige wijs aangeraakt en daarmee de bokken geslacht. Tot slot weer een kort gebed.

De grijsaard was, in weerwil van zijne kracht en vlugheid, welke hij bij het slachten der dieren aan den dag legde, zichtbaar vermoeid; het slachten had langer dan één uur geduurd. De drie met offerbloed gevulde groote houten schotels werden naast het steenen altaar op een plaat gezet, en weldra verdrongen oud en jong elkander om 't eerst een doekje, een lapje linnen of ook een vingertop in het bloed te doopen; want zij beschouwen dit als een goed middel tegen ziekten, zoo van menschen als van dieren, en tegen tooverij. Ik merkte ook eenige mannen op, die een druppel van dat bloed op hun wapens lieten vallen, maar kon met vragen niet te weten komen, welk nut dit moest uitwerken.

De eerste handeling was ten einde, de tweede volgde nu. De ongehuwde jongelingen begaven zich met hen allen naar de ketels en de vuren en begonnen dapper de huiden der dieren af te stroopen, het vleesch in kleine stukken te hakken en het maal te bereiden. Terwijl mijne reisgenooten hen naliepen — zoo vervolgt onze reisverhaler — hield ik mij bij den priester. Wat nú volgde maakte de eigenlijke godsdienstoefening der gehuwden uit. De grijsaard stond eenige schreden van het kruis af. Mannen en vrouwen kwamen na elkander tot hem met verschillende beden en klachten, die door zijn tusschenkomst den Tha voorgesteld werden. De een had een ziek kind, den ander was zijn oogst mislukt, een derde klaagde dat hem zijn vee gestorven of ontstolen, een vierde dat zijn broeder in de handen zijns vijands gevallen was enz. enz. — De grijsaard hoorde al deze en dergelijke beden van iedereen met den grootsten ernst aan, ging na ze vernomen te hebben telkens tot het altaar, nam zijn pelsmuts onder den arm en prevelde een wijl; dan ging hij naar zijn vorige plaats terug om ook de andere beden te vernemen.

Een der geloovigen toonde zich verbitterd en morde tegen God.

»Wat geeft de groote Tha!» — riep hij luid en met

van toorn bliksemende oogen uit. — »Altijd ben ik de eerste bij zijn dienst, mijne schoonste dieren, mijn besten honig offer ik hem, maar mijne oude moeder blijft maar altijd bedlegerig, nu al twee jaren, zij kan niet leven en ook niet sterven! Als hij zich om niemand bekommert, dan zal 't nog eens gebeuren, dat allen hem zullen verlaten en gaan tot den nieuwen god, tot Allah en tot Mahomed, wat toch reeds velen gedaan hebben!» —

Deze bedreiging scheen den grijsaard niet zeer aan te staan, hij voer hevig tegen den pruttelaar uit, die ook door de andere bidders behoorlijk gekastijd werd, en bepleitte de zaak van den grooten Tha tegen Allah en Mahomed met groote welsprekendheid.

Thans begon het kristelijk gedeelte der godsdienst-oefening. De grijsaard trad naar het altaar, nam een grooten platten koek in de hand en, zich tot de schare keerende, sprak hij op ernstigen toon:

»Het brood, dat gij den grooten Tha geofferd hebt, heeft op zijn disch gelegen en is heilig geworden, eet van dat brood, en het zal u geluk aanbrengen.»

Daarop brak hij den koek in kleine stukken en deelde ze onder de aanwezenden rond. Vervolgens nam hij een der houten met meede gevulde vazen en liet allen drinken op de rei af. Nadat ieder van den koek en de meede geproefd had, herhaalde de grijsaard nog eens de gewone gebedsformule, die in koor nagezegd werd, en hiermee was de godsdienst oefenis afgelopen. De meesten gingen naar de vuren, anderen groepeerden zich in de schaduw van het heilige bosch. Allen verbeidden begeerig den maaltijd.

Zoodra de spijzen gereed waren, werden ze opgedragen. Meisjes en jongelieden bedienden naar 's lands wijs de ouden. Allen plaatsten zich in groepjes van zes tot acht personen om lage, ronde tafeltjes. De met gierstebrij gekookte offerdieren verdwenen snel onder de tanden der krachtige Tzjerkessen, wien het nooit aan eetlust ontbreekt. In

weerwil van de groote hoeveelheden opgedragen spijzen, bleef niets over dan de beenderen. De gansche bevolking ten bedrage van ruim duizend personen nam aan den maaltijd deel.

Maar de spijzen, die op het steenen altaar liggen, worden niet aangeroord. Of ze dienen om een verdwaalden en verhongerden reiziger te verkwikken, of de groote Geest laat ze in een stillen nacht door zijne dienaars afhalen, dat voor een voorteeken van geluk gehouden wordt. Dit wonder heeft ook altijd plaats. Maar de booze wereld zegt, dat de priester daarin zijn aandeel heeft. Dit is zeker, dat de offermessen, de schotels en de huiden der geslachte offerdieren hem van rechtswege toe komen.

Dus eindigt dit half en half homerisch verhaal omtrent de feestviering van een volkstam in onzen tijd levende, maar die inderdaad vele gebruiken der oude Grieken en Trojanen bewaard heeft.

HET EEUWIGE VUUR VAN BAKOE EN DE VUURANBIDDERS.

De Kaukasus bezit wel geene cigenlijke vulkanen, maar is niettemin rijk aan vele vulkanische verschijnselen. Aan de beide uiteinden vindt men een vulkanisch schiereiland: in 't westen het schiereiland Taman met slijkvulkanen, in 't oosten Apsjeron met slijkvulkanen en beroemde naphta-bronnen.

In den jongsten tijd zijn ons bovendien berichten geworden uit eenige andere plaatsen, en wel uit Zuid-

Rusland, van naphta-bronnen, die daar gevonden worden en met geweld de omliggende landen overstroonden, ja de dorpen in brand dreigden te steken. Dit gevaar schijnt echter weer geweken te zijn, en blijkt nu zoo groot niet geweest te zijn, als het zich in den beginne liet aanzien.

Hetgeen wij hier laten volgen kan misschien tot verklaring van deze en dergelijke verschijnselen dienen. Het betreft de naphta of, volgens anderen, de reuklooze en brandbare gas, die op het schiereiland Apsjeron en voornamelijk bij de stad Bakoe gevonden wordt.

Bronnen, die de witte kostbare naphta leveren, worden daar slechts weinige gevonden. Dezen zijn dan ook gesloten en verzegeld en worden slechts cenmaal in de maand geledigd. Daarentegen zijn er wel vijftig en meer bronnen, waaruit de zwarta naphta in groote menigte opborrelt. Deze zijn tot 120 voet diep en worden dagelijks uitgeschept. Deze naphta wordt naar Bakoe gebracht en dáar als brandstof voor lampen, de keuken en de bakkerij verkocht; want in Bakoe heeft men geen andere brandstof, hoewel de Russen liever gedroogde wortels voor het broodbakken gebruiken. De rijkste bron levert dagelijks 7500 pond naphta op. Al deze bronnen behooren aan den Russischen staat.

Het eeuwige vuur op het schiereiland Apsjeron is wellicht het eenige natuurwonder in zijn soort op de geheele aarde. Het brandt in een langwerpige, onregelmatig gevormde groeve 120 voet lang en slechts 9 voet diep. De vloer dezer groeve bestaat meer uit rotssteen dan uit aarde. Het vuur brandt niet overal even hoog, de grootste vlam is van 18 voet. De groeve wordt niet dieper van al dat vuur, dat maar steeds brandt, en evenzeer vreemd is het, dat de vloersteen er niet brozer door worden, ofschoon dit wel het geval is met de kalksteen boven de aarde. Dit »eeuwige vuur» brandt zonder rook en zonder reuk. De gansche streek in een omtrek van twee wersten bevat de stof voor dit vuur. Hoe

diep men ook den grond uitgraaft, men kan dien aansteken en dan brandt hij voort, tot men er aarde overwerpt en het vuur er mee bedekt. De groote groeve zou op dezelfde wijze uitgebluscht en dadelijk naar verkiezing weer aangestoken kunnen worden. Opmerkelijk is 't, dat aan den rand dezer bestendig voortbrandende vuurgroeve het fijnste gras groeit en van een zeer fraaie kleur, en dat op 500 voet afstand van die plaats twee goede waterbronnen en een groote vruchtbare tuin gevonden worden.

Bij dit vuur hielden zich tot voor korten tijd eenige vuuraanbidders op (thans slechts één enkele nog), nakomelingen der oude Perzen, die het vuur in 't algemeen als symbool der godheid beschouwden. Het middelpunt van den vuurdienst vormde de binnenste ruimte van een grooten witten muur, waar boven vier op torens gelijkende schoorsteenen uitstaken, uit welker opening de vier groote vlammen prachtig zich verhieven. Vooral bij nacht, als deze vuurzuilen den zwervenden schepeling tot vuurbaken dienen, heeft dit verheven schouwspel een betooverende uitwerking. Behalve de vier hoofdvlammen aan de binnenzijde van den muur branden rondom de muren nog een menigte andere kleine vlammen, zoodat van tijd tot tijd de geheele streek in een vuurzee veranderd schijnt. De groote muur of vuurtempel omvat tevens de arme, smaaklooze tenten der Hindoe's, die hier op bepaalde tijden eenige dagen met bidden en vasten doorbrengen en in zulke ijdele ceremonie's, gepaard met onnatuurlijke zelfkastijding, de verheven leer van Zoroaster hebben doen ontaarden. Deze mannen met hun magere, schier geheel naakte gestalten zien er met hun verwrongen gelaatstrekken uit als door de zon verbrande spoken. Voor 't overige zijn zij weliswaar geheel onnuttige, maar ook even onschadelijke wezens, die eigenlijk niemand leed doen dan zichzelf. Behalve Vischnoe aanbidden zij nog eenige andere afgoden. De koe houden zij voor het heiligste dier, haar te dooden achten zij

de grootste aller zonden. Hun eerdienst regelt zich naar den op- en ondergang der zon. Gewoonlijk bidt ieder alleen voor zichzelf, daar zij dikwijls door allerlei twisten verdeeld zijn. Dikwijls echter ook — en voornamelijk bij feestelijke gelegenheden — verzamelen zij zich rondom hun opperpriester, vergeten voor 't oogenblik al hun harrewarrerien en houden gemeenschappelijke godsdienstoefening. De plechtigheid begint met een lang aangehouden klokkengelui, terwijl intusschen de opperpriester het wijwater gereed maakt en het uit een groote schelp in een zilveren bekken giet. Daarop spreekt de geheele vergadering met luide stem een gebed uit onder luidruchtig gebaar en herhaald buigen van het hoofd. Als het gebed is afgelopen, werpen allen zich een tijdlang ter aarde, waarna de opperpriester hen met het wijwater besprenkelt en ieder afzonderlijk nog iets daarvan in de hand giet, terwijl een Hindoe uit een verbazend groote zeeschelp oorscheurende tonen voortbrengt. Hierin bestaat het eigenlijke van den eerdienst.

De »vuuraanbidders" wonen in lage hutten rondom de brandende groeve op een afstand van twaalf tot achttien voet. Midden in zulk een hut is de grond een weinig uitgegraven en rondom dit gat zijn twee of drie stee-
nen gelegd, waarop de ketel gezet wordt om de spijsen te koken. Daartoe nemen zij een paar stroohalmen of gedroogd gras, steken het buiten aan de »ceuwige vlam" aan en werpen het onder den ketel. De holte brandt terstond zonder rook of reuk, en de spijsen zijn spoediger gaar dan met hout. Bedekt men het gat met een stuk vilt, dan is de vlam uit. Bij dezen gloed verwarmen zich de inboorlingen des winters en hebben geen ander licht noodig. Men steekt eene buis ter lengte van éene el, van boven met aarde bestreken en van een aarden prop voorzien, naast het bed in den grond. Neemt men er de prop af en steekt men de opening met wat brandend stroo aan, dan brandt de buis als een licht zonder verbrand te wor-

den; wil men het licht uit hebben, dan behoeft men er de prop slechts weer op te doen.

Dit eeuwige vuur wordt ook gebruikt om kalk te branden. Men hoopt de kalksteenen hoog op, steekt een bosje stroo aan de vuurgroeven aan en werpt het er op; op eens schiet dan de vlam uit de aarde met een gebruis naar boven, en laat men de hoop drie dagen zoo branden, dan is de kalk gereed.

Buitendien heeft deze landstreek nog een ander merkwaardig vuurverschijnsel. Na zachte herfst dagen, als de avondlucht warm is, staan de velden rondom Bakoe in volle vlam. Dikwijls is het alsof groote massa's vlammen snel van de bergen afrollen; de omliggende bergketen is dan gehuld in een helder blauw licht. De ontelbare, deels samenhangende vlammen, die in donkere en warme nachten de geheele vlakte bedekken, jagen de paarden, muilezels en andere dieren schrik aan. De vlam duurt niet langer dan ongeveer vier uren na zonsondergang, bij sterken oostenwind ziet men haar niet, het meest neemt men haar waar in October en November. Dit lichtvuur steekt echter geen brandbare stof aan. Dor gras of riet komt er nooit door in brand, ofschoon de geheele vlakte met vuurvlammen schijnt overdekt te zijn. Zelfs als men midden in deze vlammen staat, voelt men niet eens eenige warmte.

De slijkvulkanen liggen tusschen Bakoe en Nagagi langs den straatweg ter lengte van ongeveer twee mijlen. Zij zijn niet zeer hoog, niet met gras begroeid en hebben een kegelvormige gedaante en een aschgrauwe kleur. De aarde is niets dan een zouthoudend leem. Elke berg heeft van boven een krater met van zout en slijk doortrokken water, dat opborrelt, om zich heen spat en overloopt, en, daar het aan den rand van den krater blijft liggen en opdroogt, verhoogt het den berg. Eenigen die tamelijk hoog zijn zijn geheel uitgedroogd; nieuwe bergen ontstaan daar naast, die nu op hun beurt dik slijk uit-

werpen en wassen. Ook in andere streken van het land worden eenige wassende bergcn gevonden.

DERBEND.

Deze stad van tamelijk grooten omvang met eene bevolking van ruim 28000 zielen is allerschilderachtigst gelegen aan de helling van een berg, die aan zijn voet besproeid wordt door de wateren der Kaspische zee. Kenmerkend is de naam van deze stad. Der bend beteekent »deur”, en een deur mag deze stad wel genaamd worden, die aan de westkust der zee, welke twee werelden verbindt, een gemakkelijken weg vormt naar het tegenovergelegen Azië. De overlevering tracht echter een andere verklaring van den naam der stad te geven, of liever, knoopt daaraan een verhaal vast omtrent den oorsprong van dezen naam in verbinding met den vroeger zoo beroemden Kaukasischen muur die hier begint, tegenwoordig echter grootendeels een puinhoop is, maar eens de Kaspische met de Zwarte zee, naar men zegt, verbond. De arabische geografen noemen zekeren Kosroës Nusjirwan als zijn bouwmeester, en verhalen over hem de volgende sage, die zoo juist den Pers in al zijne list en sluwheid doet kennen.

»Nusjirwan had vrede gesloten met den koning der Turken. Om deze vrede duurzaam te bevestigen bad hij den koning om de hand zijner dochter. De vorst verklaarde zich niet slechts daartoe bereid, maar begeerde ook een dubbel verbond van vriendschap te sluiten en zelf

de dochter van Nusjirwan te huwen. Deze echter zond hem, in plaats van zijn eigen kind, de dochter van een bloedverwant, welke hij aangenomen had en in zijn paleis had laten opgroeien. De Turk bemerkte niets van het bedrog, liet zijne dochter naar Nusjirwan overbrengen en had kort daarna een samenkomst met hem te Berselijé, waar schitterende feesten gehouden werden, en beide vorsten elkander veel vriendschap bewezen.

Eens beval de koning der Perzen aan eenigen zijner officieren heimelijk des nachts de legerplaats der Turken in brand te steken. Het bevel werd gehoorzaamd. Nu echter beklagde zich de koning der Turken den volgenden morgen over de hernieuwing der vijandelijkheden. Maar Nusjirwan deed alsof hij van de zaak niets wist, liet echter eenige dagen daarna de turksche legerplaats opnieuw in brand steken. Als nu de koning der Turken zijne bezwaren herhaalde en zelfs op voldoening aandrong, wist Nusjirwan ook nú weer door allerlei verontschuldiging hem te vrede te stellen. Daarop echter liet hij zijn eigene legerplaats in brand steken, die uit ellendige hutten en eenig vlechtwerk van riet bestond, en toen de dag aanbrak, bracht hij zijne bezwaren bij den turkschen koning in met de woorden: »Uwe mannen verkeerren dagelijks in mijne legerplaats, ik kan dus hen alleen verdenken van deze misdaad.» — De Turk zwoer, dat het buiten zijn weten en tegen zijn wil geschied was. — Nusjirwan echter antwoordde: »Mijne troepen zoowel als de uwe zijn ontevreden over de vrede, die hen van oorlogsroom en van buit berooft. Als deze toestand zoo voortduurt, zullen binnen korter of langer tijd de vijandelijkheden tusschen mij en u hernieuwd worden, en welke vruchten zullen wij dan van onze verzoening oogsten, welke wij pas door een tweeledig verbond bezegeld hebben? Ge moet mij, om zulke treurige gevolgen te voorkomen, toestaan, dat ik een grooten muur bouw, die voortaan onze beiden rijken scheidt. Ik zal daarin een »poort»

laten brengen, waardoor niemand gaan mag zonder onze toestemming." — De Turk gaf zijn toestemming en ging daarop naar zijn land terug.

Daarop liet Nusjirwan een muur bouwen en maakte daarin een opening, die door »eene deur" gesloten werd. Hij liet dezen post door honderd ruiters bewaken, terwijl vroeger 50,000 man daarvoor noodig was.

TE ORENBURG.

Er is wellicht geen zoo vreemde en eigenaardige stad in gansch Rusland als Orenburg, de voormalige residentie der Tartaren in het rijk van Astrakan.

Het verleden en het heden, Europa en Azië, beschaving en barbarisme, het moderne en het nomaden leven, kristendom en heidendom, vrijheid en slavernij, eenvoud en oostersche weelde, dit alles wordt hier dooreen gemengd gevonden.

Naast negen kristenkerken verheffen zich binnen in de stad vier heidensche me dzjed s. Naast de russische vestingwerken ziet men te Orenburg nog die verhoogde plaats, welke — ten tijde dat de Tartaren nog in 't bezit van de stad waren — als bolwerk tegen een plotselingen aanval van ligte ruitery dienst deed. Naast regelmatige straten en goed gebouwde, door Russen bewoonde huizen worden de overblijfselen der tartaarsche woningen bij massa's gevonden. Hier verheft zich trotsch en sierlijk de europeesche bazaar, ginds neemt de aziatische karavanserei de waren op der reizende kooplieden, die zich op weg bevinden naar Nieznii-Novgorod.

Bizonder karakteristiek is de stad door haar ligging aan den rand der woestijn. Hier beginnen de steppen, die zich zuidwaarts en oostwaarts langs de grenzen van China naar Bokhara en Turkestan uitstrekken en naar Turan en de Kaspische zee voeren. Hier toch schijnt de plaats te wezen, waar alle beschaving ophoudt, en waar de mensch, in stede van een vaste woonplaats en een te huis te bezitten, een reiziger is zonder vaderland, ja zonder eenig ander eigendom dan zijn paard en zijn vee.

Hier vloeien de schoone heldere wateren van de Sakmara. Aan de overzijde van deze rivier ziet gij een woud, — voor 't overige echter ook geen spoor van bouw, zoo- ver uw oog naar den kant van Azië reikt.

Daarentegen trekken lange reien van kameelen, die met lasten uit het Oosten komen, langzaam voort. Zij kruisen elkander met ontzettend groote karavanen van sleden, die met paarden en ossen bespannen zijn, en naar Europa trekken. — En daarbij die merkwaardige vermenging van volken: Baskiren, Tartaren, Meschtsjereken, Teppeeren, Mordwinen, Tzjeremissen, Kalmukken, Kirgizen en Russen! En daarbij dit verschijnsel, dat de nomadische bewoners talrijker zijn dan de gezeten burgers. En eindelijk dat groote verschil in gelaatstrekken, kleeding en taal! —

Een levendig schouwspel vertoont Orenburg bijzonder op marktdagen. Op alle openbare plaatsen zitten en gaan afstammelingen van de daareven genoemde volken, onder een vermengd met russische kooplieden, en allen doen er hun zaken. Anderen koopen schapevleesch voor onge- loofelijk lage prijzen, dat zij daarna half gebraden gretig verslinden. Dit is bij de meesten, bij name echter bij de Baskiren, Kalmukken en Tzjeremissen afstootelijk om aan te zien, te meer daar zij van alle at- zichtelijke menschen de afzichtelijksten zijn. Hun breede en vlakke wipneuzen, hun dikke lippen, hun niets zeg- gende, schier dierlijke gelaatsuitdrukking en hun morsig-

heid, die alle begrip te boven gaat, wekken den grootsten afkeer. Maar de vrouwen der Baskiren en Kalmukken mogen wel uitermate leelijk en afgrijzelijk genaamd worden.

Prachtig steken daarbij de voorname Kirgizen in hun sierlijke kleederdracht af. Over den wijden langen broek dragen zij hooge laarzen uit Kasan, kunstig saamgesteld uit een soort van mozaiek en bontkleurig leder. De korte kaftan van fijn laken of zwart harig trijp, meestal rijk geborduurd en met zilveren knopen bezet, wordt saamgehouden door een gordel van leder of fluweel, waarin blinkende wapenen steken; het hoofd hebben zij versierd met de bekende hooge kegelvormige mutsen.

En nu de Tartaren met hun lange kaftans en pelzen mutsen, de Perzen met hun shawls en prachtig geborduurde pantoffels... en al de koopwaren, die hier door deze volkstammen te Orenburg ter markt gebracht worden: zijden shawls, perzische doeken en tapijten, indische stoffen en zuidlandsche gedroogde vruchten, sierlijke paarden, pelswerk, thee en huiden, wapens, viltten, sieradiën en kleedingstukken.

Ook vischkoopers uit het naburige Oeralsk zijn hier in menigte en bieden hun waren aan: steur, sterlet (kleinste soort van steur) uit de Kaspische zee, en inzonderheid de voortreffelijke kaviaar, die er bij hoopen op de markt gevonden worden.

Dit alles beweegt zich onder en door elkander, vooral in den omtrek van de aziatische karavanserei, die, door winkels en koopwaren omgeven, den eigenlijken markt vormt.

Hier brengen de Kirgizen hun massa's huiden te koop, inzonderheid van ongebornen veulens, die hoogen prijs opleveren, omdat zij voortreffelijke, warme en sierlijke pelzen opleveren.

Dit alles wordt hier aangeboden, verkocht en gekocht onder een babylonische vermenging van tien tot twaalf talen.

Daarbij schreeuwen de kameelen, hinniken de paarden, brullen en balken de kuddon, jubelen de grappenmakers, huilen de bedelaars, zoodat het oor van den Europeaan niet in staat is dat helsch alarm te verdragen.

Van Orenburg gaat de reis over Astrakan naar de Kaspische zee, waar wij ons het laatst bevonden.

ASTRAKAN.

Langs een weg, die loopt tusschen sierlijke pachthoeven en heerlijke wijngaarden, waar de voortreffelijke »astrakansche druiven” geteeld worden, nadert men deze stad. Eerst nog komt men aan een Tartaarsch dorp, dat zich aan den eenen oever der rivier als een voorstad van Astrakan uitstrekt, tot men eindelijk aan den tegenovergestelden oever de stad vóór zich ziet liggen, schier bedekt door de masten van tallooze schepen die in de haven liggen, maar waarboven de witte kathedraal duidelijk uitkomt. Nader gekomen ziet men Astrakan schitteren met de torens zijner negentien grieksche en vier armenische kerken, zijne zestien tartaarsche medzjeds en zijn prachtige Kreml. Als een kroon schittert de op het Kreml gelegen groote kathedraal Uspenskoi Sobor met haar vijf van dubbele kruisen en tallooze kettingen voorziene zwaar vergulden koepels.

Astrakan — waar een levendige vischvangst op de Kaspische zee gevonden wordt — is voor Rusland de hoofdstapelplaats, die de handelsbelangen van de verst verwijderde deelen van Europa en Azië verbindt.

EEN LIEFDESTRIJD.

De talrijke herdersvolken, die op de grasrijke vlakten ten noorden van de Kaspische zee een reizend, patriarchaal leven leiden, zijn over 't algemeen van een goedaardig karakter, gastvrij en buitengewoon teeder en gemoedelijk in hun familieleven; bij matigen arbeid en weinige behoeften leven zij zorgeloos en laten het vasten en bidden, alsmede de zorg voor de eeuwigheid aan den priester over. Dit neemt echter niet weg, dat zij bij de naburige volkstammen rooven, branden en stelen, zooveel zij kunnen.

Als de zoon den mannelijken leeftijd bereikt en in het kampgevecht te paard òf in het worstelen, man met man, eenige overwinningen behaald heeft, wanneer onder zijne zorg en leiding de kudden welvaren en hij moed en kracht bezit eene vrouw te beschermen, kiezen de ouders voor hem eene levensgezellin uit de dochters der steppe. Ook over de hand der dochter beschikken gewoonlijk de ouders, en daar het zelden aardsche goederen zijn, die zulk eene keus bepalen, komt deze in de meeste gevallen met den wensch der dochter overeen. Waar dit echter niet het geval is, kan de laatste haar lot van een soort van godsgericht afhankelijk maken. Dit bestaat somtijds in een vuistgevecht òf worstelstrijd tusschen den door de ouders aangewezen bruidegom en den medeminnaar, die door de bruid uitgekozen is. De strijders vatten elkander dan met beide handen in den buikgordel, dringen met de schouders tegen elkander aan en geven zich de moeite in deze houding de tegenpartij op den grond te werpen. Gewoonlijk vallen zij op 't laatst beiden; overwinnaar echter is hij, die door een krachtige en behendige wending den val veroorzaakt en daarbij boven op zijn tegenpartij te liggen komt. — Wil echter de bruid het lot van haren geliefde òf van haarzelve niet van een onzeker gevecht afhankelijk stellen, dan vertrouwt zij op

hare vlugheid in het rijden en de snelheid van haar paard, waarop zij ontvlucht en waarbij het den mededinger tot wet gesteld wordt, haar in een bepaalden tijd intehalen of van zijne aanspraken aftezien. Is echter hare liefde zóo groot, dat zij het misnoegen harer ouders niet vreest, dan zoekt zij onder het dak van den geliefde nachtelijke bescherming en dwingt daardoor de ouders, reeds den volgenden dag hun goedkeuring te geven. De harten der natuurkinderen dulden geen onderdrukking, de liefde strijdt om de overwinning, en het overwinnend paar erlangt den priesterlijken zegen.

In de aulen der Kirgizen was geen schooner meisje te vinden dan Annuschka, de dochter van den khan der Ischimsche horde. Verscheidene minnaars hadden zich reeds aangemeld; maar het hart der schoone Annuschka was harder dan het staal van den dolk haars vaders, en hoewel deze de hand zijner dochter reeds aan menig aanzienlijken vrijer afgestaan had, hij beminde Annuschka te zeer om haar tot een verbintenis te dwingen.

Ook nu weer hadden zich twee mededingers aangemeld. Annuschka had, om haar vader niet te krenken, ja noch neen gezegd, de godsgerichten zouden dus nu weer beslissen. Bewijs genoeg, dat het liefvallig meisje niemand van de twee liefhad. Naar de gewoonte der Kirgizen was de bruiloftstent reeds opgeslagen. Gister, den avond vóór het feest, was in de tent der bruid de noodige melkbrandewijn gereed gemaakt; want won een der vrijers Annuschka, dan was deze dadelijk zijne vrouw. De trouwplechtigheid is dan zeer kort: bruid en bruidegom knielen voor de deur hunner jurte neder, een priester met de beenen kruiselings onder zich zet zich voor hen. Eenige gebeden, het werpen der mutsen van het bruidspaar in hunne jurte, het in elkander leggen der handen en het in bezit nemen van het bruidsbed is alles wat gevorderd wordt. Dan viert hymen haar feest. Vallen echter de vrijers onder het godsoordeel, dan hebben zij

zich stil aan het lot te onderwerpen. Het toebereide bruiloftsmaal, bestaande uit thee, theesoep, melkbrandewijn, schapebouten en andere lekkernijen worden dan toch gebruikt, en de oude vriendschap blijft als vroeger.

Heden was het alzoo de beslissende dag. Reeds vroeg in den morgen hadden zich de maagden van den aul bij Annuschka aangemeld. Een korte tartaarsche kaftan van blauwe zijde, een geplooid witte broek onder een eveneens wit gewaad, dat op de borst met borduurwerk van bonte wol en zilver versierd is, kleeden Annuschka sierlijk. Haar lang zwart haar, in twee vlechten kunstig samengebonden, valt laag over de schoone, gevulde schouders naar voren, omdat zij nog maagd is. Een blauw, met zilver geborduurd, vierkant kozakkenmutsje siert haar kopje, en een snoer van gouden en zilveren munten prijkt aan hals en boezem. Een diepe zucht ontsnapt hare borst. Maar Annuschka is een vastberaden en kloek meisje. Als het eerste godsoordeel maar ten haren gunste sprak!... In het rijden, ha! daarbij zal niemand haar inhalen.

Eene der kirgizische jonkvrouwen speelde op eene met dunne snaren bespannen luit en begeleidde met zachte tonen het melancholisch gezang, dat de andere in onafgebroken melodie aanhieven. Het waren zachte klaagtonen, dat zij de vriendin verliezen zouden, en dat deze hare vrijheid als meisje, hare gelukkige kindsheid prijs zou geven.

Daar wordt op eens het bont gestikte pelzen gordijn, dat de opening der jurte sluit, opgeheven, en de eerste mededinger, omringd van ouders en bloedverwanten, treedt binnen en begeert de geliefde bruid. Maar schoon hij verklaart, dat zijn verlangen gegrond is op de toestemming der wederzijdsche ouders, en dat hij zijne toekomstige levensgezellin traaië kleeren, linten, gele schoenen en ander sieraad zal schenken en haar bovendien nog zooveel goeds en liefs belooft, dat een steenen hart er

door vermurwd zou worden, wordt toch de bruid door de haar beschermende maagden niet uitgeleverd; zij houden haar vast omklemd en schijnen besloten, hare jeugdige vriendin in bewaring te houden. Een man mag met jonkvrouwen niet vechten, en zoo trekt zich de bruidegom onverrichter zake terug.

De jonkvrouwen blijde over deze overwinning dansen vroolijk in de tent rond, en ook de bruid wordt weer opgewekt en vroolijk, in de hoop nog langen tijd een zorgeloze jeugd onder het dak van de tent haars vaders te mogen smaken, als plotseling een groote vrouwen-schaar, door den bruidegom begeleid, verschijnt. Zij trekken de lange mouwen over de handen, dansen in wilde sprongen om de jonkvrouwen heen, en beginnen nu een strijd, waarvan de afloop beslissen moet, aan wie voortaan, aan de vrouwen of aan de meisjes, de bruid zal behooren.

In 't begin schijnt deze strijd meer schertsender wijze gevoerd te worden. Spoedig echter door Annuschka aangevuurd, wordt hij ernstiger tot dat de talrijker en krachtiger jonkvrouwen de zege behalen. Na 't verdwijnen der laatste vrouw trekken zich ook de ouders en bloedverwanten, als ook de afgewezen minnaar terug, en jubelende dansen de vriendinnen om de bevrijde bruid. Maar deze jubel duurt niet lang; want al spoedig meldt zich de tweede mededinger aan.

Nu wordt de eerste vertooning herhaald. Daarop echter slaat de vader der bruid het godsoordeel voor der vlucht op snellen ros.

Bij volksstammen, als de Kozakken, Kalmukken, Kirgizen enz., die met hun paarden als samengegroeid zijn, en onder welke knapen en meisjes van jongs af op den rug dezer edele dieren doorbrengen, ligt het voor de hand, een gelukkigen, stoutmoedigen rit over het lot van twee levens te laten beslissen.

Annuschka ging voor een voortreffelijk rijdster door. Verdwenen is dus nu al haar angst. Nog eenmaal kust

zij de vriendinnen , daarop springt zij vlug op haar prachtig ros. Het was een »argamak,» een turkmenische hengst, een dier van het ras, dat bij alle steppenvolken door zijn ongeloofelijke snelheid beroemd is. Een geluid met de tong en... voort vliegt het paard. Als zij een eind vooruit is, springt ook de minnaar in den zadel; ook zijn paard is een uitnemend dier, dat met de snelheid des bliksems voort ijlt.

Het is een schoon schouwspel, dat nu volgt: twee prachtige menschen op twee prachtige harddravers! Zij in ligte houding op het edele dier gezeten en toch als er meê samengegroeid... teeder van gestalte en toch stoutmoedig bovenmate, terwijl hare vlechten en de wijde armsmouwen haar als de manen en de staart van den hengst navliegen. — Hij een jongeling in den bloei zijner jaren... slank, vurig, behendig en toch overtroffen door de slankheid, het vuur en de behendigheid van het prachtig paard, dat hem draagt! zij met vlammende oogen, die schier van haat bliksemen... hij met van liefde en begeerte gloeiende oogen de vluchtende geliefde naziende.

En dan het slaan van de ligte handzweep en het aanzetten der harddravers! Als twee spooksels vliegen zij over de steppe!... Ademloos ziet de menigte toe!... Nu zijn zij nog slechts stippen, zoover zijn zij... doch iets later komen zij nader!... Zij maakt een bocht... hij wil haar den pas afsnijden... nu is hij dicht bij haar, zeer dicht... maar zie... bliksemsnel wendt zij haren hengst! Ha! ha!... zij heeft hem in den val gelokt en vliegt nu in een rechte lijn weg... Wat men van hen ziet, 't zijn eerst twee ligte stofwolken... later twee stippen... eindelijk is alles verdwenen!

Maar de ouders en verwanten, de bruidsmeisjes en vrienden, mannen en vrouwen, grijsaards en kinderen, de geheele aul staat nog altijd onbewegelijk, als door betoovering versteend... sprakeloos... met kloppende harten... de oogen wijd opengespalkt... de onafzienbare

ruimte met hun blikken doorborende... vol verwachting en in de uiterste spanning.

Een kwartier gaat voorbij.... een half uur!

Ha!... weer gaan ligte stofwolken op!

»Zij zijn het!» — »Zij zijn het!»

Heeft hij haar als zijn buit bij zich op zijn paard en laat hij haren hengst achteraan komen?... Of.. ijlt zij hem zegepralend vooruit?

»Ja, zij is 't die overwint.»

»Annuschka! Annuschka!» juichen de meisjes door het luchtruim.

De gedaanten worden grooter, hoemeer zij naderen.

»Ja, ja! Annuschka overwint!»

Thans snort zij daarheen... hij is haar nabij!... De wijdt gespalkte neuzen van den hengst blazen en snuiven... de oogen staan wijd open en schieten vuur... zijne ligte pooten raken schier den grond niet meer aan!...

Holla!... ho!... holla!... Heeft het dier vleugels?... slechts twee paardslengten zijn zij van elkander af... Vreeselijk!... zie hoe de hengst over een distelhaag springt... dan over een diepen kuil... weer over een op den grond rustend kameel... Gewonnen!... gewonnen!... gewonnen!

Annuschka, niet ingehaald, houdt op bij de jurte harer ouders, van waar zij is afgereden. Ligt als een veer vliegt zij van het paard, den ouders en de vriendinnen in den arm! Annuschka is vrij!... Ook de tweede minnaar trekt zich teleurgesteld terug.

Een oogenblik later is er groot gejuich in de tent van Annuschka's ouders. Een woest zwelgen in de geheele aul... en daarbij twee ernstige gezichten en twee bedroefde harten.

Maar de nacht komt en bedekt alles met haar zwarten, met sterren bezaaiden mantel... allen zinken vermoeiden slaap in de armen, slechts éene niet... Annuschka.

Zij waakt en luistert, of uit de kudde haars vaders niet een eigenaardig geluid zich zal laten hooren, die

haar de nabijheid van haren geliefde verkondigt. Ja werkelijk, het welbekende geluid dringt tot hare ooren door, en spoedig vindt zij in de nabijheid van hem in de tent haars vaders vergoeding voor de doorgestane angsten. Verloef, o nacht! Want als de dag zijn gulden oogen op zal slaan, verzinkt in den nacht een andere schoone hemel!

EEN TYPE UIT HET RUSSISCHE DORPSLEVEN.

Steven Makarief was een boer in het gouvernement Koersk. Zijne moeder had hij vroeg door den dood verloren. Zijn vader, een oud werkman, gehard door den arbeid, had hem een strenge opvoeding gegeven en zijn eenigen zoon een onbepaalden eerbied ingeprent voor het vaderlijk gezag. Het huis, dat de oude Makar bewoonde, was zijn eigendom; daarbij behoorde een groote lap grond, met vruchtboomen beplant, daarnaast een moestuin, waarin hij groenten en aardappelen teelde. Van balken opgebouwd, in de reten zorgvuldig met mos en hennep toegestopt, rustte het op een grondslag bestaande uit opeen gestapelde keien, zoodat alle vochtigheid geweerd werd. Een trap, van buiten aangebracht, leidde naar een somber voorvertrek, dat tevens tot spijskamer diende. Vervolgens kwam men in een kamer, welke haar licht ontving door drie kleine vensters, van dikke groenachtige glasruiten voorzien. Een ander vertrek, kleiner dan het vorige en door een steenen oven verwarmd, was in later tijd aan de oude woning aangebouwd. Voorts bevatte het huis een ruimen zolder en een stal, waarin twee koeien en twee kleine paarden stonden. De ramen der vensters en het puntige dak waren ver-

sierd met nette houtsnee-figuren. De oude Makar had ze eigenhandig gesneden en ook de eikenhouten balken, waarvan het huis gemaakt was, zelf uit het bosch gehaald. Vaak zeide hij niet zonder eenigen trots: »Ik heb mij mijn huis zelf gebouwd.»

Men hield hem voor rijk. In zoover was dit waar, dat hij in eene hem alleen bekende, geheime plaats twee- of driehonderd roebels bewaarde.

De zoon van Makar was de eenige erfgenaam van deze goederen. Geheel verschillend van zijn vader, die altijd een somber en norsch gelaat toonde, bezat Steven een vroolijke en opgeruimde natuur. Hij lachte met de meisjes onder het schoven binden, en des zondags behoorde hij onder de eersten, die zich vermaakten met het schommelspel, — een uitspanning, waarmee de russische jeugd soms uren lang zich weet bezig te houden.

Op de bank voor zijn isba gezeten zag de oude Makar met een minachtenden en misnoegden blik op deze vermaken neer. Toen de avond viel, traden de beide mannen zonder een woord te spreken naar binnen, aten samen en gingen naar bed, na met een paar woorden de werkzaamheden voor den volgenden dag te hebben geregeld.

Eens op een avond bij den maaltijd sprak de oude tot Steven: »'t Wordt tijd voor u om eene vrouw te nemen.» — Steven was toen 19 jaar oud; maar de russische boer trouwt gewoonlijk vroeg. — Op dit gezegde van zijn vader veranderde hij van kleur, maar antwoordde niets.

»Ik heb de vrouw gevonden, die u past — ging de vader voort — en 'k heb reeds voorstellen gedaan in uw naam; de zaak is in orde, zondag zullen wij gaan.»

Steven bewaarde het stilzwijgen en ging intusschen voort zijn zwart brood te vermalen met zijne blanke en scherpe tanden.

Het lieve meisje, dat de ganzen van haren heer op twee wersten afstand van dáar hoedde, kwam hem voor den

geest, met haar vroolijken lach; de dochter van den ouden boschwachter was ook zeer schoon, trots haar ernstig voorkomen, en een tal van andere meisjes, alle in het dorp geboren.... De gedachte aan trouwen herinnerde hem de vele half teedere, half gekscheerende woordjes, welke hij dien avond op zijn terugkeer van den arbeid met haar gewisseld had.

»Nu, waarom antwoordt ge niet?» zeide de vader op ruwen toon. »Als een vader eene jeugdige en rijke vrouw voor zijn zoon opzoekt, moet deze dan niet zeggen: dank u?»

Steven ging opstaan, wierp zich tot driemaal voor zijn vader op de knieën, zoodat de krullen van zijn kastanje-bruin haar den grond aanraakten, en zich opheffende zeide hij: »Ik dank u, vader. Wie is de jonge dochter, die gij als bruid voor mij uitgekozen hebt?»

»Irina, de tweede dochter van Varlam van het dorp Gorki. Hare oudste zuster heeft indertijd eene koe en vijftig roebels tot bruidschat mee gekregen. De jongste zal evenveel hebben. Ik heb u een nieuwen armiak en hoed gekocht; gij zult die zondag aantrekken, als gij haar het hof gaat maken. Zondag vóór pinksteren zult ge trouwen.»

»Vader!» — bracht de jonge man beschroomd in — »men zegt dat de dochter van Varlam zeer trotsch is. Zal zij een eenvoudigen boer, als ik ben, aannemen?»

»Zou zij durven weigeren, als de ouders het willen?» antwoordde de grijsaard. Steven begreep nu, dat het vergeefsche moeite zou zijn om zich langer tegen den wil van zijn vader te verzetten; hij boog het hoofd en ging slapen. Het meisje, dat men voor hem bestemd had, beviel hem niet. Zij was trotsch, ligtzinnig, en meer dan eens had haar vader haar geslagen om hare behaagzucht. Hoe meer de zondag naderde, destemeer zag hij er tegen op haar het hof te maken

Maar hij moest een besluit nemen, en noch zijn vader

noch Varlam zouden het gedoogen, als hij niet ging. Om kort te gaan, het bezoek werd door hem afgelegd. Langzamerhand geloofde hij zijn afkeer te hebben overwonnen, en zóo kwam toch het huwelijk op den bepaalden tijd tot stand.

Na de voltrekking van het huwelijk trok de oude Makar zich in zijne kamer terug, welke hij gebouwd had naast die der jeugdige echtgenooten. Zijn sombere aart hield van de eenzaamheid. Als hij zijn werk maar kon doen zoolang de zon scheen, en 's avonds rustig in zijn hoekje gezeten, het vee naar den stal zag terugkeeren, dan was hij volstaan.

»Ik vind het jammer, dat ge geen kinderen hebt,» zeide hij tot Steven eenige uren vóór zijn sterven, »t zou goed voor uwe vrouw zijn, kinderen te hebben om optevoeden. Als zij verkeerd doet, sla er dan op los, ontzie haar niet, zij heeft te weinig vrees voor u.» Dit zeggende blies hij den laatsten adem uit. Zijn zoon liet hem begraven, beweende hem een tijdlang en vergat hem daarna geheel. Hij miste het norsche gelaat van den grijsaard niet aan den haard. Evenwel bemerkte hij voor 't eerst, dat hij in zijn huis niet te huis was.

Irina hield niet van haar man; zij had hem aangegenomen, omdat hij schoon, groot en welgevormd was; want de boerinnen in Rusland koesteren een minachting voor kleine mannen, zooals zij een mager schaap met verachting zouden aanzien. In huis leefden man en vrouw als vreemdelingen voor elkander. Zijn het anders de kinderen en de gemeenschappelijke arbeid, die de huwelijksbanden nader toehalen, hier was dit het geval niet; want Irina had geene kinderen en was rijk genoeg om 't huis te blijven, terwijl haar man naar het land ging. Zij bleef dus gewoonlijk 't huis om 't vee te voeden, boter te maken of de kleeren te verstellen; maar de dag viel haar lang. Steven bespeurende dat zij niet naar hem verlangde, gewende zich 's avonds met de ouden van het dorp

te blijven praten, eer hij naar huis ging om te eten. Zijne vrouw verweet hem zijne afwezigheid niet. Waarom zou zij 't ook doen? Zij miste hem toch niet. Op hare beurt maakte zij, vooral des zondags, met de vrouwen uit den omtrek plan om uittegaan. Haar man, die haar nimmer vergezelde, liet haar in al deze dingen de volkomenste vrijheid, zoodat zij gaan kon waarheen zij wilde.

Eens echter, toen Steven van de markt kwam, ontmoette hem eene bejaarde boerin, die zijne moeder gekend had. Deze hield hem staande en zei: »Uwe vrouw is alweer uitgegaan naar Pretchistinskaïa; zij heeft daarvoor uwe beste kar en uw beste paard genomen.

»Dat weet ik wel!» antwoordde de jonge man.

»Gij moest dat niet toestaan, Steven Makarief; uw overleden vader zou het zijne vrouw niet vergund hebben, en niet één verstandig man. Men zal van u praten, als ge zoo voortgaat; men zegt nú al, dat gij van uwe vrouw niet houdt. Zij zegt het zelve. Gij slaat haar nooit; dat bewijst genoeg, dat zij gelijk heeft.»

»'t Is zoo,» antwoordde Steven.

Deze les ging niet verloren; 's avonds toen hij 't huis kwam, gaf hij Irina een paar oorvegen, waarvan zij verscheiden dagen de litteekens droeg. Deze daad verhief Steven op eens in de achtig zijner medeburgers. En Irina? Door haar te ontzien, zooals hij vroeger deed, had hij, meende zij, haar eerder onrecht aangedaan, dan een gunst bewezen. Maar toch veranderde dit hare gezindheid voor hem niet, in hunne onderlinge verhouding kwam niet de minste verandering, hoezeer ook vrienden en bekenden hem gelukwenschten met zijne huwelijksliefde.

Zóo brachten de beide echtelingen hun leven door tot aan hun vierde huwelijksjaar, toen de emancipatie kwam. Daar men zich met den landheer niet kon verstaan, zond de gemeente twee afgevaardigden naar de hoofdplaats tot den gouverneur van het district om de zaken der landverdeeling voor goed te regelen.

Een der afgevaardigden, die gekozen werden, was Steven. Deze keus viel te meer in zijn smaak, naar mate hij tot het zwervend leven overhelde en volstrekt niet gehecht was aan zijn geboortegrond, nog veel minder aan het huis, waar hij zulk een ongelukkig leven had. Hij vertrok dus en liet zijne vrouw alleen achter.

De onderhandelingen ten behoeve der gemeente hielden anderhalf jaar aan. In dezen tijd was bij Steven, die met de beschaving van de hoofdstad in aanraking gekomen was, een echte koopmansgeest wakker geworden. Om zijn ledigen tijd te besteden begon hij een kleinen handel te drijven in vee, die hem geen geringen winst opleverde. En — daar hij nu eens om een nieuw opgevatte handelsonderneming voortzetten, dan weder om geleden schade te herstellen gedwongen was te blijven, en ook het gemakkelijke stadsleven hem meer aantrok dan de onverschillige figuur van Irina, — bleef Steven drie jaren lang uit, tot eindelijk een soort van heimwee naar zijn geboorteplaats hem naar zijn woning deed terugkeeren.

Men had hem geschreven, dat alles in zijn huis goed ging, de oogst was altijd op zijn tijd binnen gehaald en zijn land naar behooren bezaaid. De gemeente had gewaakt voor de belangen van hen, die in de hoofdstad hare zaken behartigden. En toch kon Irina haren man bij zijn 'thuiskomst geen enkelen roebel overleggen.

Gedurende de afwezigheid van haren heer en meester had zij den vrijen teugel gelaten aan hare losbandige natuur. Zij had hare minnaars bij zich ontvangen, hen gevoed met het brood van haren afwezigen echtgenoot, hun van tijd tot tijd geschenken gegeven, en het overige was besteed aan koek en gebak om hare gasten goed te onthalen, terwijl hun paarden vraten van het hooi en de haver van den meester.

't Geheele dorp wist het, de kleine kinderen op de straat hadden al spoedig de telèka van den koopman in vet lee-

ren kennen, die de eerste plaats in het hart en het huis van Irina innam. Toen zijne bezoeken zeldzamer werden, was hem een korenkooper opgevolgd, na dezen weer verscheiden anderen, allen vreemde kooplui, die van dorp tot dorp reisden en dikwijls bij Irina binnen traden, getrokken door het goed onthaal en de schoone gastvrouw. Maar schoon ieder het wist in de gemeente, niemand zeide 't hem. — »Wij staan niet over elkander als rechters,” zeiden de oudsten van het dorp; »als hij 't zelf zal ontdekken, is 't tijd genoeg hem er over te spreken; tot zoolang mondje dicht.”

Wat den man betreft, zij vonden naar hun weinig beschaafde denkbeelden niets onteerends in zijn toestand. Van de vrouw kon hier alleen sprake zijn; maar, hoe streng ook het oordeel der bejaarde vrouwen van het dorp over haar was geweest gedurende de afwezigheid van haar man, niemand die er over dacht den eersten steen te werpen in tegenwoordigheid van haren rechter.

Steven vond zijne vrouw terug, zooals hij haar verlaten had, onverschillig en ijdel. Hun oude leven begon op nieuw. Een maand verliep, toen op zekeren dag, terwijl Steven zich op zijn land bevond, een der oude minnaars, de marskramer, Irina weder bezocht en haar wist overtehalen met hem te vluchten. Toen dus Steven 's avonds van zijn werk kwam, vond hij het huis ledig.

Na een paar uren gewacht te hebben, ging hij uit om naar zijne vrouw onderzoek te doen. De eerste, tot wien hij zich wendde, vertelde hem, dat zij het dorp 's namiddags verlaten had in gezelschap van den marskramer, die twee mooie paarden voor zijn wagen had. Als ge hen soms wilt achterna gaan, zij zijn den weg naar de stad ingeslagen.

»Hen achterna gaan? Neen!” antwoordde Steven. »Waarom? laat hij op haar passen, als zij dit verkiest; ik heb niets meer met haar uittestaan.”

Nauw was 't bekend wat Steven had gesproken en hoe

hij over haar dacht, of uit alle huizen stroomde men naar hem toe, groot en klein, grijsaards en oude vrouwen, en verhaalde wat men van zijne trouwelooze vrouw wist, stuk voor stuk, het eene al fraaiër dan het andere. Stilzweigend hoorde hij dit alles aan met kruiselings over elkander geslagen armen, zijne wenkbrauwen trokken zich dreigend samen bij het vernemen van de verschillende verhalen, die alle de schuld zijner vrouw aan den dag brachten. Toen de beker tot den rand toe gevuld was, vroeg hij met toonlooze stem: »Waarom hebt ge mij dit alles niet gezegd terstond na mijne terugkomst?»

»Waarom, vadertje? Omdat gij 't niet gevraagd hebt», antwoordde de starchina, terwijl al de anderen een diep stilzwijgen bewaarden.

»Ik kon het niet vermoeden, en ik moest het toch weten!» zeide hij toornig en dreigend.

»Waarom het weten?» sprak een der grijsaards midden onder de zwijgende menigte, die met schrik toeluisterde.

»Om haar als een dollen hond dood te slaan!» antwoordde Steven met donderende stem, terwijl hij zijne gebalde vuisten in de hoogte stak.

Gedurende het lange verhaal van zijne schande was de duisternis ingevallen, aan den donkeren hemel werd het gestarnte zichtbaar, de boorenwoningen staken donker af bij den wit gestrepten weg, overal heerschte de diepste rust.

»Welaan, mijne vrienden! — sprak Steven — gij hebt gemeend goed te handelen, laat ons er niet meer van spreken. Ik heb nog een huis; maar er is geen eten gereed, niemand zal het mij bereiden. Wie wil mij voor dezen avond ten eten geven?»

Terstond riepen allen: »ik, ik!» Allen staken hem de hand toe. Hij nam die van den starchina en volgde dezen naar zijne woning.

Eén uur later, toen de vrouwen de vuren uitdoofden en in al de hutten de kinderen te slapen legden, trad hij

naar buiten naar zijne woning, geheel alléén, blootshoofds, zooals hij er uitgegaan was, en liep met langzame schreden het dorp door. De hemel prijkte met allerlei lichten, kleine en groote; de groene aarde kleurde zich donker onder zijne voeten; hij liep nadenkend voort, de gesloten huizen voorbij; de wachthonden hieven zonder geblaf hunne koppen op, als hij voorbij kwam, en wilden zijne handen lekken, die langs zijne zijde hingen. Bij de deur van zijn woning gekomen bleef hij staan. Hij had geen hond meer, Irina had in zijne afwezigheid den trouwen wachthond vergiftigd, omdat hij tegen de vreemde kooplieden blafte en de paarden, die de haver zijns meesters opvraten, beet. 't Was pikdonder daar binnen, nog eens slaat hij den blik ten hemel en op de verlaten woning, en... dikke tranen rolden langs zijne wangen, hij betreurde zijn hond.

Hij trad langzaam naar binnen, luisterende naar de stem zijner schreden, die weerklonken op den houten vloer. De kamer zag er netjes uit. In weerwil van de duisternis kon hij de afwezigheid opmerken van iets zwarts bij het venster: de koffer van Irina en hare kleeren, die gewoonlijk naast den oven hingen. Zijne woning kwam hem zoo groot voor, en de doolijke stilte die er heerschte drukte hem. In plaats van zijn gewone slaappleats op den oven intemen, strekte hij zich zonder licht aantesteken op de bank uit en sliep den zwaren slaap van een vermoeiden boer.

Den volgenden morgen, toen hij wakker werd, herinnerde hij zich zoo weinig het gebeurde, dat hij eerst verwonderd was Irina niet bezig te zien met het klaar maken van het ontbijt, als naar gewoonte. Het geloei der koeien, die gister niet gemolken waren, riep hem naar den stal en herinnerde hem tevens zijn verlaten toestand. Hij nam een aarden pot en ging naar beneden om de arme beesten van de overtollige melk te ontlasten; maar na twee of drie vergeefsche pogingen, daar hij bespeurde

dat hij het veel te onhandig deed, riep hij de hulp van eene buurvrouw in om zijne plaats in te nemen.

De buurvrouw kwam dadelijk, plaatste de potten met schuimende melk in de melkkamer, joeg de koeien naar de weide en keerde naar hare woning terug zonder een bedankje af te wachten. — Na een kop melk gedronken en een stuk zwart brood gegeten te hebben, was hij spoedig op weg naar de weide met zijn zeissen over den schouder; hij zette zich aan den arbeid of er niets was gebeurd, en niemand sprak hem over zijne vrouw.

Het leven viel hem zwaar, sedert hij zich alleen gevoelde. Nog nooit had hij de eenzaamheid gekend. Zijn vader en later zijne vrouw, en weer later in de stad zijne vrienden in de herberg hadden hem altijd een soort van gezelschap verschaft. De russische boer houdt van de gezelligheid en kan zich slecht aan de eenzaamheid gewennen.

Steven dacht niet meer aan 't verraad zijner vrouw; hij verachtte haar, maar zonder zich driftig te maken; hij beschouwde haar nagenoeg als een ontrouwen hond, die den meester verlaat en den eerste den beste naloopt. Waarom haar beweenen, daar zij 't immers niet waard was? — Maar wat hij haar niet kon vergeven, wat elken avond de drift bij hem gaande maakte, 't was het lafhartig verlaten van den oven, 't was dat zijn eten koud was, dat het vee gebrek leed en dat het water ontbrak; 't waren die kleine zorgen van het stoffelijk leven, die zijn tragen geest met een niet te verzetten verveling vervulde.

Zoo verliepen de zomermaanden. De buurvrouw molk zijne koeien en nam ook de zorg voor zijn huishouden op zich. Steven had haar daarvoor eens met een enkel woord bedankt, later had hij dezen dagelijkschen dienst eenvoudig aangenomen: »moest dit werk dan niet gedaan worden?» Eens evenwel herinnerde hij zich, dat zijne buurvrouw arm was en weduwe, en dat zij twee kleine kinderen had, voor wie zij met handen arbeid 't brood

moest verdienen. Van deze gedachten vervuld, bracht hij haar op zekeren dag een bezoek in hare woning.

»Wat maakt gij van het melk van mijne koeien?» vroeg hij ruw weg. De arme Anicia (zoo heette de vrouw), meenende dat men hare eerlijkheid verdacht, kleurde tot aan hare slapen en haastte zich te antwoorden: »Boter, vadertje, boter! Er staat een kast vol te koelen onder het huis en de eieren van uwe kippen zijn in een grooten pot, die daarnaast staat. Als ge 't beveelt, zal men ze naar de stad laten brengen bij de eerste gelegenheid. Er zijn zestien dozijn eieren en zestig pond boter. Ge moest écne koe verkoopen, Steven Makarief; voor éen mensch zijn twee koeien te veel.»

»Wij zullen zien,» antwoordde Steven, »maar gij hebt twee kinderen en geene koe; ik wil niet, dat gij zooveel boter maakt, en ik wil dat uwe kinderen altijd eieren en melk hebben, verstaat ge?»

»Ik dank u zeer, Steven Makarief,» sprak de weduwe tot tranen toe bewogen. »Moge God u beloonen!»

Daarop ging Steven heen, even schielijk als hij gekomen was.

Eenige dagen daarna kwam hij met een koopman in boter en eieren, die geregeld het dorp doorkwam, overeen, dat hij hem telkens als hij daar doorreisde zijn voorraad boter en eieren zou verkoopen; want Steven was er de man niet naar om zijne zaken te verwaarloozen.

Na den zomer kwam de herfst met zijne koude regens. De vrouwen of huishoudsters zijn dan gewoon den oven optestoken voor den geheelen dag, en 's avonds strekken de menschen hunne vermoeide leden uit op de breede lyan ki van steenen, die verwarmd zijn door het daaronder zich bevindend zacht brandend vuur van berken blokjes. Maar Steven's kamer was koud en eenzaam. Zijne vrouw had al den voorraad hout van het vorige jaar verbrand. Hoewel de wegen voor dit seizoen zeer slecht waren, besloot hij toch, na twee of drie nachten kou te hebben geleden, zijne beide paarden

voor den wagen te spanen en over den door de aanhoudende regens doorweekten weg hout uit het bosch te halen. Een scherpe herfstwind blies hem om de ooren; maar goed ingewikkeld in zijn pels van schaapshuid lette hij er niet op. Moedig zet hij zijn tocht voort. Na veel moeite komt hij aan op de plaats, waar het hout der gemeente op de sledevaart wacht om onder de afdaken der huizen opgestapeld te worden. Hij laadt het hout zoo hoog mogelijk op den wagen en neemt nu de terugreis naar zijn woning aan. Een doffe en grauwe nevel spreidt zich over het land uit, de koude regen jaagt hem in 't aangezicht, zijne paarden zinken in den moerassigen grond, de kar dringt diep in de wagenas. Maar Steven loopt met al de volharding van zijn ras tot aan zijn middel in het water om het wiel voorttehelpen. Men had hem dien morgen gezegd dat hij nooit zijn hout 't huis zou brengen, daarom wilde hij niet terug komen zonder den last. Om het achteruit glijden der wielen te voorkomen zoekt hij eenige groote steenen op, door geschreeuw en gebaren spoort hij zijne moedige paardjes aan, en hij is zoo gelukkig dat hij er tegen vier uur uitgeraakt, nat van top tot teen van het moeraswater en van het zweet, dat in groote droppels op zijn gelaat parelt. Zoo komt hij in het dorp, ter zijde een zegevierenden blik werpende op den man, die hem het vruchteloze van zijn poging voorspeld had; hij spant zijne dampende paarden uit, wrijft ze zorgvuldig met een stroowisch, geeft ze versch stroo, een dubbele portie haver en blijft met over elkander geslagen armen er bij staan om te zien, wat er nog verder te doen is. Hij rilt over zijn gansche lichaam, 't is of hij verteerd wordt door een onweerstaanbare begeerte om hard te werken, ten einde zich te verwarmen. Daarbij kwelt hem een vreeselijke hoofdpijn, hij heeft een gevoel alsof een loodzwaar gewicht op hem drukt, en bij elke beweging is 't hem of het bloed met hevige slagen naar de hersenen loopt. Evenwel zet hij met de kracht van

een Herkules zijn werk voort: geheel alleen trekt hij den zwaar geladen wagen onder het afdak, doet er het hout uit en, na het opgestapeld te hebben, treedt hij zijne woning binnen. Doch nu kan hij niet meer, een duizeling overvalt hem, 't is of de trap onder zijn voeten ronddraait. Hij werpt zich op eene bank en slaapt in, geheel gekleed, zonder zelfs bij machte te zijn om haastig een kleed te werpen over zijne ijskoude beenen.

Maar den volgenden dag, bij het ontwaken, gevoelde hij zich dood ziek. Hij wilde zich opheffen, maar zonk machteloos neer.

»Het uur van mijn dood is gekomen, God helpe mij!» dacht hij, en onder 't gevoel van een hevige pijn legde hij zich op nieuw te slapen, zonder iets te verwachten of te vragen.

Langen tijd daarna ontwaakte hij voor de tweede maal, het hoofd deed hem nog zeer; maar toch kwam er een onbestemd gevoel van welbehagen over hem, hij gevoelde eenige warmte. Na eenigen tijd met gesloten oogen deze verandering genoten te hebben, sloeg hij ze langzamerheid op en zag om zich heen. Zijn eerste gedachte was, dat het huis in brand stond; de weerschijn van een vlam danste op de donkere muren. Bij de beweging, die hij maakte om zich opteheffen, vielen er twee of drie kussens van zijne voeten op den vloer, hij zag ook dat hij een kussen onder zijn hoofd had. Nu werd hem alles duidelijk. 't Was geen brand, 't was de brandende kachel, die een aangename warmte verspreidde en een vroolijk licht wierp tegen de zoldering; een zorgvuldige hand had warme kleeren over hem heen gelegd; zijne zware, van het water doortrokken laarzen rookten en begonnen op eenigen afstand van den oven te drogen. Te zwak om over deze dingen na te denken, verbeeldde hij zich een oogenblik, dat zijne vrouw terug gekomen was; dit wekte bij hem een pijnlijke gedachte op. Doch op eens hoort hij de treden der trap kraken, de buitendeur wordt geopend....

't is niet Irina die binnenkomt, maar Anicia. Op haar linkerarm droeg zij haar jongste kind, en in de andere hield zij voorzichtig een theepot van grof aardewerk.

De weduwe bemerkte niet dat Steven wakker was, want de kamer was donker. Zij naderde de tafel, nam uit de halfgeopende kast een kop en schoteltje en, altijd met het kind op haren arm, stookte zij het vuur op en roerde de brij om, die in een grooten pot stond te koken voor in den oven.

»Anicia!» — zei de boer met een doffe stem — »zijt gij het?»

»O! vadertje» — antwoordde zij op levendigen toon — »God zij geprezen!»

»Gij spreekt; gij gevoelt u dus beter?»

»Ben ik dan ziek geweest?» vroeg Steven, zich wat hooger opheffende.

»Of gij ziek zijt geweest! 't Is nu reeds de derde dag, dat ge niet spreekt, dat ge niets doet dan slapen en om drinken vragen in den droom!»

»Drie dagen!» zei Steven verwonderd.

»Ja zeker! Ge waart hout gaan halen op Zaterdag, niet waar?»

»Ik weet het niet meer».... zeide de zieke en fronste de wenkbrauwen, als om zijne gedachten te verzamelen, die hem dreigden te ontsnappen.

»Ja, 't was zaterdag. Zondag na kerktijd, toen ik u niet zag uitgaan, ben ik hier gekomen en vond u hier liggen, door en door koud en stijf als een paal; gij verteldet een en ander zeer zacht en zeer snel, maar ge hieldt uwe oogen gesloten. Toen heb ik u toegedekt en vuur aangelegd; ik trachtte uwe laarzen uittrekken, maar kon niet. Ik heb u een kussen onder het hoofd gelegd. Ge zijt nu beter, naar ik zie?»

»Ja,» antwoordde Steven met een ligte zucht, »maar wat scheelt uw ventje?»

Anicia sloeg een teederen blik op het jongskens, dat

zij steeds op haren linkerarm droeg, terwijl zijn hoofdje vermoeid neerhing op den schouder der moeder.

»'t Zijn de tandjes; ge weet, de kleinen kunnen daaraan veel lijden. Maar hij is nu beter dan gister, goddank! Wilt ge thee, Steven Makarief?»

»Ja,» zeide de zieke zich geheel opheffende.

Hij was hersteld. Behoudens zeldzame uitzondering is de russische boer niet lang achtereen ziek, hij sterft óf hij herstelt na een kort tijdsverloop. De krachtige natuur van Steven zou hier evenwel niet toereikende zijn geweest, 't was de zorg der arme Anicia die hem gered had.

Na verloop van eenigen tijd hernam hij zijne gewone werkzaamheden en ging weer naar zijn land. Anicia ging voort zijne kachel warm te houden en het eten voor hem klaar te maken; hij nam hare diensten aan, alsof dit de natuurlijkste zaak van de wereld was, wetende dat hij bij de eerste gelegenheid de beste haar deze diensten terug zou kunnen bewijzen. Die gelegenheid liet niet lang op zich wachten.

Eens dat Anicia vermoeid van haar buitenwerk op een der regenachtige en koude dagen van October 't huis kwam, gevoelde zij zich ziek. Verwonderd dat zijn middagmaal niet gereed was, stapte Steven naar de hut zijner buurvrouw en vond haar ineens gezonken aan tafel zitten, terwijl de beide kinderen zaten te plassen in de kom, waarin de brij voor het avondeten gereed stond.

»Wat is u overkomen?» vroeg de boer verwonderd.

»Ik ben ziek, vadertje,» antwoordde Anicia, haar maten blik op hem richtende; mijne beenen willen mij niet langer dragen. Verontschuldigt mij, dat ik vandaag niets voor u klaar gemaakt heb; morgen zal ik komen.»

Steven zag haar aan zonder een woord te zeggen. Maar tegelijkertijd neemt hij den kleine, legt hem voorzichtig in zijn wiegje, dekt het oudste met zijne moeder op den oven toe, blaast de walmende lamp uit en gaat

heen, na de arme familie een goeden nacht toegewenscht te hebben.

Den volgenden dag was Anicia niet beter. Steven liet daarom eene buurvrouw komen en droeg haar de zorg op voor de zieke, met de verzekering, dat hij haar daarvoor goed zou betalen; vervolgens, zonder naar de klaagtonen der weduwe te luisteren, ging hij zijn paard inspannen en reed ijlings weg, gansch verheugd. Sints langen tijd, sedert zijn 't huiskomst uit de stad, had hij zich niet zoo verligt gevoeld. Hij had zijn plan gemaakt.

Hij werkte dag aan dag. Tegen den middag, in plaats van in het dorp terug te komen om te eten, vergenoegde hij zich met een stuk zwart brood en een paar eieren, die hij bij zich gestoken had, en hij was nog op het werk, als reeds de eerste sterren zich aan het luchtruim vertoonden. Eindelijk toch keerde hij naar zijne woning weder. De dag was schoon geweest; maar men gevoelde dat het zou gaan vriezen.

»Waarom hebt ge u zoo verlaat,” riep hem een boer toe, die hem op den weg voorbij kwam. »Wat doet ge daar toch? Ik meende dat ge uw land-alléén bewerkt hadt.”

't Is eene schuld, die ik betaal,” antwoordde Steven.

't Was laat, toen Steven bij zijne buurvrouw binnen trad. De kinderen hadden gedaan met eten, men lei ze te bed. Met hare oogen brandende van de koorts volgde Anicia de bewegingen van haren bezoeker, die zijne muts op de tafel wierp en met de beenen over elkaar ging zitten.

»Is hier niet te eten?” vroeg hij vriendelijk.

»Hier is havergort en melk,” antwoordde de vrouw die de weduwe oppaste.

»Geef mij daarvan, 'k heb honger.”

»Steven” — zeide Anicia — »uw oven is warm, uw eten is klaar; ik heb aan onze buurvrouw gezegd, alles klaar te maken wat gij noodig hebt.”

»Dank u, maar 'k eet liever hier, dat is vroolijker. Zeg

eens, Anicia, gij zult u niet meer kwellen over uw land, het is bewerkt, morgen zullen wij het bezaaien.”

»O!” zeide de weduwe met gevouwen handen »dat hebt gij gedaan?”

»Wie anders!” — antwoordde Steven, terwijl hij verhoogd zich langs de beenen wreef. »Ik wil het niet langer hebben, dat gij uitgaat werken, dat is te zwaar; gij zult mijn huis in orde houden, en ik zal voor uw land zorgen. Zwijg! schrei niet, want dat verveelt mij!” voegde hij er bij om de betuigingen van erkentelijkheid der weduwe te voorkomen.

Anicia herstelde zeer spoedig. Om de waarheid te zeggen, zij was niet ziek, maar zij was uitgeput van vermoeienis en onrust: de stellige belofte van bescherming voor haar en hare kinderen gaf haar den moed weder. Zij werd van dien dag af vrijmoediger en gaf aan Steven menig goeden raad, waarover hij later nooit berouw had.

De lange wintersche dagen waren gekomen. Opgesloten in zijne hut door de sneeuwjacht, die daar buiten locide, gevoelde de boer zich alleen. Was het wonder, dat hij den avond bij zijne buurvrouw doorbracht, terwijl zij van tijd tot tijd over dag bij hem aankwam om een of ander keukengereedschap voor het eten te brengen?

Feitelijk was Steven weduwnaar: zijne vrouw was voor hem evenzeer verloren, als wanneer zij dood geweest was; hij was 26 jaar oud en gevoelde zich jong; — Anicia kon niets weigeren aan dezen man, die de beschermer van haar en hare kinderen was, en wien zij aanbad als een bode des hemels, terwijl zij hem in haar hart beklagde als een armen verlatene. Bovendien, zij was aan niemand verantwoording schuldig, — hare kinderen waren zoo klein — En... zij dacht er zelfs niet over; maar... door hem gevraagd, gaf zij toe, en noch de een noch de de ander geloofde er kwaad aantedoën. Ook de dorpeelingen merkten hen volstrekt niet als schuldig aan: schuldig jegens wie? Irina was geheel uit eigen vrije bewe-

ging vertrokken, eene andere had hare plaats ingenomen en vervulde hare plichten. Die andere beleedigde geen echtgenoot, want zij was vrij. Wat Steven betreft, het feit alleen van de verlatenheid waarin hij achtergebleven was, maakte hem dat ook niet vrij? Niemand sprak met hem over zijn nieuwe betrekking tot zijne buurvrouw, en niemand plaagde Anicia met den rol, dien haar buurman in haar leven vervulde: dat was iets dat de gemeente niet aanging; — men had Irina niet beschuldigd, toen zij niet zonder schuld was; waarom dan nu dezen menschen verdriet aangedaan, wien hun eenzaamheid ongelukkig en bijgevolg eerbiedwaardig maakte? Voor 't overige bleef Anicia hare nederige hut bewonen, voor 't oog was er niets veranderd. Bij den overgrooten eenvoud der boersche zeden werden de kinderen ontzien; want zij kregen nooit iets te zien, waarvan de herinnering hun ooit tot schande had kunnen zijn.

Zoo verliepen vijf jaren. Steven Makarief was veel gelukkiger, genoot veel meer een huiselijk leven, dan dit ooit met hem 't geval was geweest; de kinderen van Anicia hadden hem lief en gehoorzaamden hem als een vader: wat wilde hij meer? De oogst volgde op den zaaitijd, de slaap van den winter op het werkzame leven van den zomer, en niemand in het dorp bemerkte den snellen wieslag van den tijd.

Op 't onverwachtst — wie had het kunnen denken? — 't was kort na paschen, een dun sneeuwkleed dekte nog de aarde, daar verschijnt een boer, uit de naburige stad teruggekeerd, voor Steven, die voor de deur stond te spelen met de kinderen en met een hond, welken Anicia van 't begin hunner kennismaking af voor hem opgekweekt had.

»Makarief» — sprak de man, na hem een oogenblik te hebben aangekeken — »ik heb uwe vrouw in de stad gezien.»

Steven dacht in 't geheel niet meer aan 't bestaan zijner vrouw. Hij sloeg dus een verbaasden blik op den spreker.

»Ja werkelijk, ik heb haar gezien, zij was zeer goed gekleed. Men zegt, dat de marskramer zwaar ziek ligt, hij heeft de tering.»

»Zooveel te erger voor hem,» antwoordde Steven koeltjes, en hij begon op nieuw met zijn hond te spelen. Op dit zeggen deinsde de boer achteruit. Nogtans bleef hij, hij had nog meer te zeggen. Maar als hij de vertoornde blikken van Steven ontmoette, koos hij op eens het hazenpad en ging naar zijn huis.

Zes weken later — 't was eenige dagen na pinksteren, 't gras stond hoog in de weide en men dacht reeds aan 't hooien — 's avonds van zijn werk 't huis komende, ziet Steven van verre de deur open staan. Wonderlijk! wie kan dat zijn? Anicia niet; deze had hij daareven op den weg ontmoet, toen zij terugkeerde van het wieden en van het aardappelveld. Hij verdubbelde zijne schreden en met meer haast dan gewoonlijk trad hij binnen.

In de kamer gekomen zag hij eene vrouwelijke gedaante bij het venster zitten met de armen over elkaar. Hij bleef op den drempel staan, ontsteld van drift en schrik. De vrouw stond op en boog zich voor hem ter aarde, zooals de russische boerinnen voor hare mannen doen. 't Was Irina.

»Ik ben teruggekomen,» — zeide zij op eenigzins onvriendelijken toon met een mengeling van angst — »Steven Markarief, vergeef eene zondares!» De woorden waren nederig, maar hare houding was bijna beleedigend: met de armen kruiselings over elkander, 't hoofd in de hoogte, scheen de overspelige echtgenoot niet zijne kastijding te verwachten, maar zijn vonnis te tartten. — Steven bleef op den drempel staan. Hij kon zijne gedachten haast niet meester worden. Hij had haar dood gewaand, hij had haar bijna vergeven door haar te vergeten, en ziedaar! is zij nu teruggekomen om aan den oven de plaats intenenemen, die Anicia bezette! Zijn gansche wezen kwam er tegen in opstand.

»Ik heb u niet noodig» — zeide hij ruw weg, — »gij kunt weer heengaan.»

Irina's oogen flikkerden van drift. — »Neen,» zeide zij, »ik ben gekomen om hier te blijven. Mijne plaats is hier, en gij moet mij aannemen, omdat gij mijn man zijt.»

Daar verhief zich de arm van Steven en de slagen daalden op haar neer zoolang, totdat de onderdrukte drift voldaan was. Zij schreeuwde uit al hare macht, maar zij verzette zich niet. Zij wist van te voren, dat zij geslagen zou worden. Toen hij met zijne bestraffing gedaan had, ging hij de deur uit zonder zich te haasten.

De menschen stonden voor de huizen in angstige spanning van 't geen er gebeuren zou. Steven ging regelrecht naar den starchina; al de menschen gingen dicht bij hem staan om te hooren wat hij te zeggen had. Zijne stem klonk droog en schor.

»Mijne vrouw is teruggekomen.»

»Ik weet het, wij hebben het daareven gehoord» — antwoordde de grijsaard.

»Ik wil dat zij wegga!»

De starchina schudde treurig het hoofd en keek naar den grond zonder te antwoorden.

»Ik wil dat zij heenga!» — hernam Steven op gebiedenden toon.

»Dat kan niet, Makarief» — antwoordde de brave man.

»Hoe! kan dit niet, daar ik haar niet bewaken wil?»

»Als zij wil blijven, zal zij blijven» — antwoordde de grijsaard met een treurige en zachte stem. »Zij is uwe vrouw. Niemand kan haar dit beletten. Gij zijt verplicht haar te voeden.»

»Daar heeft zij den marskramer voor!» zeide Steven met op elkander gesloten tanden.

»De marskramer is dood, en de justitie van de stad heeft uwe vrouw hierheen gezonden,» — antwoordde de starchina — »hier moet zij wonen, en gij kunt haar niet terugzenden.»

»'t Zij zoo!» — antwoordde Steven bitter — »maar

sta mij toe, van nacht hier te blijven, ik wil niet naar huis. Morgen ga ik naar de stad en wij zullen zien, wie gelijk heeft."

Bij 't aanbreken van den dag vertrok hij en kwam den volgenden dag laat terug.

»Vader gij hebt gelijk", -- zeide hij tot den starchina, die opgestaan was om hem in te laten, daar hij hem hoorde aankomen.

»Ik heb het u wel gezegd," -- antwoordde de oude man medelijdend.

»Ik heb mijn paard in uw stal gebracht, ik kom hier slapen, en morgen zal ik zien wat mij te doen staat." Dit zeggende wierp hij zich op de bank en sliep aanstonds in.

Thuis gekomen vond hij Irina, die hem niet als haar beleedigden meester ontving, maar enkel als haar tafelizeel. Het onafhankelijke leven, dat zij met den marskramer geleid had, deed haar de plichten jegens den echtgenoot vergeten en herinnerde haar alleen hare rechten.

»Ik kan u niet beletten," -- zeide hij tot Irina -- »hier te leven; maar weet, dat ik u veracht; gij zijt mijne vrouw niet meer, ik zal u niet aanraken dan om u te slaan; ik zal hier niet eten, en ik zal slapen in de kamer van mijn vader. Als u dit aanstaat, kunt ge blijven."

Irina antwoorde niet, maar deed zichzelve de belofte zooveel mogelijk partij te trekken van de vergunning, welke haar man haar gaf.

Op zekeren zondagmorgen trok zij hare fraaiste kleeren aan, hing de versierselen om, welke zij in vroeger tijd van haar minnaar, den marskramer, ten geschenke gekregen had, stapte vervolgens naar den stal, spande het paard voor den wagen om naar een afgelegen dorp te kerk te gaan. Steven op een bank voor 't huis gezeten, zag wat zij deed en liet haar begaan. Doch toen zij gereed was af te rijden, sprong hij haastig voor den dag, greep het paard bij den teugel, bracht het weer op stal, dwong zijne vrouw uit te stappen, sloot de deuren met

het hangslot en ging vervolgens kalm weer heen. Toen Irina hem op straat naliep en hem de bitterste verwijten naar het hoofd slingerde, keerde hij zich driftig om, greep haar bij haar rijk versierden halsband met zulk een kracht, dat hij brak en de stukken over den grond rolden tot groot vermaak der omstanders. Irina wierp een blik vol haat om zich heen en ging het huis in, verwoed als eene leeuw. Den volgenden dag bespeurde zij dat Makarief al het hooi en ook het graan, dat hij kort te voren binnen gehaald had, ging verkoopen. Ook het meel ontbrak. Zich daarover beklagende kreeg zij ten antwoord: »Ik heb u immers gezegd, dat ik 't huis niet eten zou; 't is dus niet noodig, dat ik meel in huis heb, ik zal mijn brood koopen.»

»En ik dan?» hernam Irina driftig.

»Gij? Werk, dan kunt ge ook koopen.»

Alle verder verzet baatte haar niet. Om zich te wreken besloot zij, Anicia eene belediging aan te doen; want zij begreep dat Makarief daar het gevoeligst te treffen zou zijn. Eens, toen zij maar half genoeg gegeten had en bespeurde, dat de voorraad die er nog kon zijn achter slot was, begaf zij zich naar Anicia. Zij vond haar alleen en stortte over de arme vrouw al den gal en wrok uit, waarvan haar kwaadaardig gemoed vol was, zoodat Steven bij zijn terugkomst de weduwe in tranen badende vond. Hij zou evenwel de waarheid niet te weten gekomen zijn, indien niet eene boerin 't hem verteld had. Onmiddellijk begaf hij zich naar zijn huis.

»Ge zijt bij Anicia geweest?» sprak hij met eene doordrift gedempte stem.

»Ja!» antwoordde zijne vrouw. »'t Staat u fraai uwe minnares overvloed te geven, terwijl gij mij, uwe wettige vrouw, honger laat lijden. Ik zal mij bij den raadervoegen en mijn beklag indienen.»

»Ge kunt doen wat ge wilt», zei Steven en, haar driftig de vuist voorhoudende vervolgde hij: »als je haar weer

aanraakt of een harer kinderen, dan zal ik je doodslaan als een hond; dat verzeker ik je, bij God! ik zal je doodslaan als een hond, onthoud dat!"

Hij wierp haar ruw van zich af en ging heen. Voor de eerste maal gevoelde zij vrees; zij begreep zeer goed, dat hij doen zou wat hij zeide.

Den volgenden dag kwam een boer uit het naburige dorp de beide paarden halen, die Steven hem verkocht had.

»Waarom hebt ge de paarden verkocht?" vroeg Irina hem, toen de boer vertrokken was.

»Omdat ik alles verkoopen wil, op het huis na, dat mijn overleden vader met eigen handen gebouwd heeft."

»En waarvan moet ik dan leven?" beet Irina hem toe.

»Werk, zooals ik," antwoordde de onbarmhartige echtgenoot.

Hij deed, zooals hij gezegd had: hij doodde één voor één zijne eenden en ganzen en liet ze door Anicia voor zijn middagmaal gereed maken. Hij verkocht ook zijne koeien, zijne wagens en al zijn gereedschap.

»Nu ben ik daglooner!" grauwde hij op zekeren avond zijne vrouw toe, »k heb niets meer dan mijn huis en mijn hemd, ge kunt mij nu niet meer om geld vragen, ha, ha! 'k heb alles verdronken, 'k heb niets meer, niets, niets!"

Hij schaterde het uit en ging voor haar staan om haar beter in 't gelaat te zien; zij bemerkte dat hij dronken was. Voor de terugkomst zijner vrouw had hij nooit een druppel dranks over zijne lippen gehad en nog nooit den drempel van een kroeg overschreden. Toen zij hem zijn dronken toestand verweet met de haar eigene scherpheid, zeide hij: »Zwijg! gij hebt het gewild. Maak mij niet drifttig; want als je mij boos maakt, dan zal ik je dood slaan! Ik hebt het gezegd, dat weet ge."

Den volgenden dag begaf Irina zich tot den starchina. — »Mijn man laat mij van honger omkomen, zeide zij,

is 't niet schandelijk, dat gij, de autoriteiten van de plaats, aan een rijk man toestaat, dat hij al zijne bezittingen verkoopt en aan zijn wettige vrouw niets overlaat? Ik heb een huwelijksgift ingebracht; laat hij mij die teruggeven!"

»Gedurende zijne afwezigheid te Koersk hebt ge uw huwelijksgift genomen», sprak de grijsaard op strengen toon. »Uw man verdrinkt zijn eigen goed in de herberg, dat is uw schuld, gij hebt hem ongelukkig gemaakt, en nu tracht hij op deze wijze zijn verdriet te vergeten.»

In een staat van verbittering, die aan waanzin grensde, keerde Irina naar huis terug. Toen Steven terugkwam, overlaadde zij hem met verwijten, maar wekte daardoor zoo zeer zijn drift op, dat hij haar heviger sloeg dan hij nog ooit gedaan had. Doch in plaats dat deze les haar leerde in 't vervolg voorzichtiger te zijn, scheen het haar geest nog meer tot opstand en woede aan te zetten. Zij zon op een middel om zich te wreken, waarvoor zich spoedig de gelegenheid aanbood, maar waardoor zij zich tevens haren ondergang bereidde.

't Was een sombere en koude dag, een dunne sneeuwlaag bedekte den grond. De avond begon te vallen. Irina keek door het venster en, bespeurende dat het uur van het avondeten spoedig daar zou zijn, ging zij uit om wat groente te halen. De boeren met hunne gereedschappen over den schouder kwamen van hun land. Niemand sprak haar aan; niet zoozeer omdat zij haar gedrag als ligtzinnig veroordeelden; maar omdat de sympathie, welke zij voor haren man gevoelden, in afkeer overging jegens de vrouw, die hem ontrouw was geworden. Toen zij de trap van hare woning afgedaald was, stond op eens Anicia voor haar. Zij droeg een paar emmers aan het juk en ging met gebogen hoofd. Irina stelde zich in haren weg, zoodat Anicia het hoofd opbeurende haar bemerkte en van schaamte bloosde. Zij wilde op zij uitwijken; maar dit lag niet in het plan van Irina, die het er op toegelegd had haar driftig te maken.

»Dat is zeker voor het avondeten van mijn man, dat gij dat water draagt,» sprak zij tergend. — Doch Anicia vervolgde haar weg zonder te antwoorden.

»Ik vraag of dit voor mijn man is?» hernam Stevens vrouw; »kunt ge niet antwoorden, als men u vraagt?»

»'t Is voor mij» — stamelde de weduwe, zich haastende naar de deur harer woning, waar hare beide kinderen haar stonden te wachten. Meteen rukte Irina aan een der emmers, zoodat het water uitgestort werd en over hare armoedige kleeren stroomde.

»Slechte vrouw!» — schreeuwde het oudste der kinderen haar met dreigend gebaar toe.

»Wat! durf je mij een slechte vrouw noemen?» — schreeuwde Irina zich woedend tot het kind keerende, — »wacht eens eventjes!» En voordat de moeder het kon beletten, had zij het kind bij de hals gegrepen en schudde het zoo geweldig heen en weer, dat de kleine niet meer kon ademen. Op 't punt dat het, geheel paarsch, scheen te zullen stikken, slingerde zij het ver van zich; vervolgens, als een dier dat op een fout betrapt wordt, liep zij naar huis en verschool zich in een hoek met een onbestemd voorgevoel van 't geen er volgen zou. In 't zelfde oogenblik meende zij een donkere gedaante uit de herberg te zien komen en ter zijde uitwijken. Zij spitste hare ooren, doch kon niets vernemen, dank het geschreeuw van het geslagen kind en de zachte stem van Anicia, die het trachtte te troosten. — Zij begon te herademen. De gedachte van een ophanden zijnde tuchtiging hinderde haar een weinig; maar hare oogen straalden van den voldanen haat. Toen zij volstrekt niets meer hoorde, verliet zij haar schuilhoek en ontstak een kleine lamp, vervolgens ging zij hout kloven voor den oven. Haar avondeten had zij geheel vergeten.

Eenige snelle schreden weerklonken op de trap; de bijl viel haar uit de hand, zij gevoelde dat zij geheel koud werd; 't was Steven, hij scheen vreeselijk gehaast. Toen hij

binnentrad, vloog zij verschrikt op. Hij bleef voor haar staan en zag haar aan met een paar oogen, waarin het vuur van onverzoenlijken haat flikkerde in weerwil van zijn dronken toestand.

»Wat hebt gij daar gedaan?» krijschte hij tusschen de tanden.

»Ik? niets,» antwoordde zij bevreesd.

»Lieg niet! wat hebt ge gedaan?»

»Wat ik wil!» zeide zij uitdagend.

»Waarom hebt gij het kind van Anicia geslagen?»

»Omdat ik het haat!» schreeuwde zij triumfantelijk; »omdat ik haat al wat gij lief hebt, dit kind en dat andere en uwe minnares en u; omdat ik u allen onder den grond zou willen zien!»

»Zwijg, ellendig wijf! — zei Steven met een woest gebaar — zwijg!»

En meteen naderde hij haar. »Gij hebt het kind geslagen», hernam Steven, »ik heb immers gezegd, dat ik je dood zou slaan!»

»Ik heb het geslagen, ja, en ik zal het nog eens slaan, altijd en ieder keer dat ik het zal zien, en haar ook!»

»Terg mij niet!» zeide de boer zich dwingende tot nadenken, »ik heb immers gezegd je te zullen dooden, als je me boos maakt.»

»Ge wilt uwe vrouw dooden om uwe minnares te trouwen? Ellendige dronkaard, ga dan, ga tot haar en laat mij met rust, ga weg!»

Zij duwde hem verachtelijk tegen zijne schouders, zoodat hij wankelde. Steven hield zich met de eene hand aan de bank vast, en de andere, die den vloer aanraakte, ontmoette daar den bijl. Hij greep dien, stond op en stootte een woest geschreeuw uit.

»Ge wilt Anicia niet met vrede laten?»

»Neen! ik zal haar vervolgen zoolang zij leeft» sprak Irina, te verbitterd om te begrijpen, in welk gevaar zij op dit oogenblik verkeerde.

Met die laatste woorden zakte zij ineen. De bijl had haar de hersenen verpletterd. Zij maakte nog een ligte beweging, maar zei niets meer; zij was dood.

Steven beschouwde haar eenige oogenblikken met een woest gelaat; daarop liet hij zijn wapen vallen, ging een paar schreden achteruit zonder haar uit het oog te verliezen, en verschool zich onder de heiligenbeelden in den hock tusschen twee vensters.

Den volgenden morgen verscheen de starchina, door een ander er bijgeroepen en verzeld door verscheiden mannen, die nog niet naar 't veld waren gegaan. Hij vond daar Irina liggen, zooals zij gevallen was, midden in een plas geronnen bloed. Makarief, nog altijd verscholen onder de beelden, nedergehurkt en als 't ware ineengekrompen, zag hem aan met een ondervragenden blik. Vervolgens zich in zijn geheele lengte oprichtende, wees hij op de doode en sprak: »Zij was eene slechte vrouw, ik had haar vooruit gewaarschuwd dat ik haar dooden zou, zij heeft niet naar mij willen luisteren, en... ik heb haar gedood!»

Een rilling doorliep de vergaderde menigte. De handen met een wanhopend gebaar vouwende, naderde de starchina hem en zeide: »Ge hebt tegen God gezondigd, Steven Makarief! Wie geeft u de macht een menschelijk wezen het leven te ontrooven?»

Zonder de oogen naar beneden te slaan, zonder te beven, verhief Steven zijne hand, en met duidelijke stem richtte hij zich tot allen, die hem zwijgende aanhoorden.

»Broeders, gij weet, dat ik een gehoorzaam zoon en een goed echtgenoot geweest ben; ik ben mijn vader nooit ongehoorzaam geweest, en ik heb nimmer onrecht gedaan aan de vrouw, die hij mij gegeven had. Zij heeft mijn goed geroofd toen ik afwezig was, vervolgens heeft zij mij verlaten om een ander natelooen. Zij is terruggekomen, omdat zij geen onderdak meer had. Ik beminde haar niet, ge weet het, en toch heb ik voor haar gezorgd, omdat de

wet het mij voorschreef. Zij wilde niet werken, zij wilde haar leven van vroeger hervatten; ik heb haar dit belet. Zij zocht alle dagen twist met mij; eindelijk heeft zij, gister, uit slechtheid een kind geslagen, en toen ik haar verweet, heeft zij de hand tegen mij opgeheven om mij te slaan."

Een gemurmel van verontwaardiging doorliep de rei der mannen.

»Ik heb haar echter niet aanstonds weerom geslagen; maar toen zij zeide, dat zij 't gedaan had en dat zij 't alle dagen weer zou doen, werd het rood voor mijne oogen, en.... ik heb haar gedood."

Hij zweeg. Niets brak het stilzwijgen af. Aller oogen waren op hem gericht, toen hij hernam: »Ik heb haar den ganschen nacht aangezien, ik heb nagedacht over 't geen ik gedaan heb; maar ik heb geen ongelijk gehad met haar te dooden, want zij was eene slechte vrouw. God vergeve het mij! ik had geen ongelijk."

Met de armen over zijn borst zag hij de menigte, zijn rechter, aan, en voor zijn onderzoekenden blik sloegen allen de oogen neer. Niemand zou hem hebben durven zeggen, dat hij zich bedroog. Ja, onder deze onbeschaafde lieden was er niet één, die hem in zijn hart veroordeelde. Toch moest hier recht gesproken worden. In naam van de bevoegde macht deed het de starchina met zwakke stem, met een bewogen gemoed.

»Wij zijn allen zondaars. Niemand onzer kan zeggen, wat hij zou hebben gedaan, indien hij op de proef gesteld was. Broeder, gij hebt een moord begaan; maar deze was eene slechte vrouw, hebt gij gezegd. Gij zijt ongelukkig geweest, zullen wij u dan oordeelen?" — Een dof gemompel liet zich hooren, maar daarop klonk het als uit één mond, terwijl aller hoofden zich verhieven:

»Necn! God vergeve het hem!"

»Hebt ge 't gehoord?" sprak nu de starchina, bevend van aandoening. »Dat God u rechte! Wij rechten u niet."

Nog altijd met de armen over elkander en zijne oogen op de schare gevestigd antwoordde Steven: »Ik vrees het gerecht niet. Als de mannen van de stad mij naar Siberië willen zenden, dat zij mij zenden! Ik zal om geen gratie vragen.»

»De mannen van de stad hebben hier niets van te weten,» — antwoordde de starchina met een verachtend gebaar — »ik zal u niet aanklagen, evenmin als de broeders hier, is het wel, mannen?»

Een gemompel van goedkeuring liet zich daarop hooren.

Steven boog zich voor zijne rechters, die hem genade geschonken hadden, maar zonder een woord van dank uit te brengen; zijn gevoel van eigenwaarde verbood hem dit.

Na een oogenblik van stilte sprak de starchina: »Wie zal deze vrouw begraven?»

»Ik,» antwoordde Steven; »als ik de doodkist zal gemaakt hebben, kunnen de vrouwen komen om haar te beweenen volgens het gebruik.»

De menigte ging uiteen en verspreidde zich door de straten. Een oogenblik later zag men Steven het huis uitgaan en, na de deur gesloten te hebben, den weg inslaan naar het bosch met een bijl over zijn schouder. Hij bleef den geheelen dag uit en keerde eerst tegen den avond terug, een kist op zijn hoofd dragende en onder zijn arm een ronden deksel. Op zijn verzoek hadden een paar vrouwen het lijk gewasschen, het daarna de fraaiste kleeren aangetrokken, het versierd met het gouden hoofdtooisel. »Dat alles met haar mee ga in het graf!» had hij gezegd. Toen zag hij zijn slachtoffer, aldus opgeschikt, eenige oogenblikken aan. Het gelaat der vrouw droeg nog die sombere uitdrukking van drift, die haar kenmerkte op het oogenblik dat hij haar versloeg. — »God vergeve u!» murmelde hij, »Ik wil van u niet meer weten.» — Dit zeggende hief hij haar in zijn ruwe armen op en legde haar in de kist. Verzwakt van het vasten sedert den vo-

rigen morgen nam hij een stuk brood, ging het buiten op de trap opeten en keerde daarna in de kamer terug, waar het lijk stond, waar hij alles op zijn plaats stelde en vervolgens de lamp bij de heiligenbeelden aanstak. Na volbrachte taak legde hij zich op de bank te slapen en sliep spoedig in. Bij 't aanbrekken van den volgenden dag kwamen de vrouwen volgens gebruik de doode beweenen, voor zij naar de kerk werd overgebracht. Toen het uur voor de begrafenis geslagen was, werd de kist door zes mannen naar het koor der kerk gedragen, geheel overdekt met dennentakken, het gelaat der doode was gesluierd, de rijke gouden belegsels harer kleeding fonkelden bij het schijnsel der waskaarsen; want Steven was rijk in weerwil van zijn ongeregeld leven van den laatsten tijd. De dienst liep als naar gewoonte af. Vervolgens, toen de laatste gebeden gelezen waren, trok de priester zijn rouwgewaad aan en las de formule der gestorvenen. De mannen namen hun last weer op en droegen dien naar het nieuw gedolven graf, op eenigen afstand van het bosch. — Steven Makarief stond aan de rechtzijde van het graf; zijn voorkomen drukte noch vrees noch vermetelheid uit. Had men hem op dit oogenblik gearresteerd en naar de gevangenis gevoerd, hij zou niets gezegd, hij zou het de natuurlijkste zaak der wereld gevonden hebben. — Toen de deksel der kist boven Irina gesloten was en de doodgravers een heuvel opgeworpen hadden, bedankte Makarief de omstanders. In plaats van zich haastig te verwijderen, zooals het gebruik meebrengt, verliet men langzaam en zwijgend het graf, en dit was het eenige onderscheid met de gewone begrafenis.

Thuis gekomen kon 't niet anders, of Steven moest het leven zwaar vinden. Die vloer, waarop zekere bruine vlek nooit geheel wilde verdwijnen, riep hem herinneringen voor den geest, welke hij trachtte te ontvluchten. Een ander zou zijn huis verkocht hebben; maar een russische boer doet er nimmerafstand van en eindigt met er te blijven wonen.

Eenige maanden na den dood van Irina stelde hij Anicia voor met hem te trouwen. — »Verontschuldig mij, Steven, — antwoordde zij hem — ik bemin u evenzeer als vroeger, maar in die kamer kan ik niet slapen... gij begrijpt. Laat ons blijven die wij zijn.» — »Zooals ge wilt,» antwoordde Makarief, zonder van zijn stuk te geraken.

Acht jaren zijn sedert verlopen. De wederkecrige genegenheid van de weduwe en van den boer is niet verminderd. Hij gaat voort zijn eten te gebruiken bij haar en haar land te bewerken. Men zou zeggen, dat Irina nooit was teruggekomen. Steven is rijk en, sedert den dood zijner vrouw, heeft hij nimmer weer den drempel van de herberg overschreden.

Nooit heeft het gerecht meer hooren spreken over deze vreemde geschiedenis, welke evenwel een geheim is, niet van een enkel dorp, maar van bijna een geheel kanton.

Steven is dezelfde gebleven — niet de vroolijke, schertsende man van vóór de terugkomst zijner vrouw, maar — kalm en ernstig, zooals hij was den dag van Irina's dood.

Hij is altijd nog een schoon gevormd man; een kastanjebruine baard omlijst zijn gelaat; maar zijne blauwe oogen schijnen tot het binnenste der ziel te willen doordringen van hen die naar hem zien, en te vragen:

»Weet gij wat ik gedaan heb? en als gij 't weet, veroordeelt gij mij?»

NIHILISME.

1. Nihilistische kringen.

Bovenstaand verhaal, gewagende van de ruwheid van zeden den moeziek eigen, — een ruwheid die onder bepaalde omstandigheden tot wreedheid overslaat — wijst op een verschijnsel, dat niet op zichzelf staat, maar, in verband met andere, een toestand openbaart, die denkkelijk mag heeten voor de toekomst van het anders zoo krachtige Russische volk. Tegenwoordig biedt Rusland, zooals bekend is, een tooneel aan van de schromelijkste verwarring. Sedert jaren wordt aldaar de bodem van het staatsgebouw ondergraven, wij zien er de revolutie eene guerilla voeren, die ieder oogenblik in den gruwelijksten oorlog kan losbarten. Aan deze revolutie »zonder eind» verbindt zich de verschrikkelijke naam, dien wij hierboven geschreven hebben, de naam: »Nihilisme,» d. i. »Vernietiging.»

Wat de Nihilisten bedoelen zeggen zijzelf ons. Ziehier het getuigenis en tevens het programma gegeven door een veroordeelden en naar Siberië gebannen Nihilist.

»Omdat alles slecht is, moet ook alles verdwijnen, alles te niet gaan. Het kwaad verminderen zou slechts wezen het op de lange baan te schuiven. Het te onderdrukken, zie daar onze plicht. Is het een misdaad de pest uit te roeien?

»Weg met de familie, omdat zij de zoons onderdrukt, die de vaders mishandelen!

»Weg met het leger, omdat het de eigen landskinderen vermoordt en uitplundert!

»Weg met de aristokratie, omdat zij ons verplettert, terwijl zij ons vertrapt.

»Weg met de handelstand, omdat deze ons besteelt en bedriegt!

»Weg met de geestelijkheid, omdat zij ons tot niets nut!

»Wanneer alles anders wordt, mag er niets overblijven van datgene, wat thans bestaat. Het is hoog tijd, dat alles ineens storte, zich oplosse, verbrokkele. Laten wij de misdaad zijn, om zoo de verschrikking te wezen! Grijpen wij naar de dolken, de pistolen, de brandende fakkels, vermoorden wij alles, steken wij alles in brand! Mogen de generaals, de chefs der politie, de archimandrieten in 't hart getroffen, op de plaats zelve in elkaar zinken! Moge de Tsaar dag en nacht voor den moordenaar beven, die hem overal kan naderen! Mogen de steden onder de woedende vlammen ineens storten, een groote, vurige ruïne gelijk! Zij, die na ons zullen komen, zullen uit den chaos, uit het Niets, dat wij achterlaten, de welvaart, de vrijheid, den eeuwigen vrede opbouwen. Maar de goede en broederlijke maatschappij, die zij stichten zullen, kunnen wij nog geen voet geven, en zelfs al konden wij het, onze plicht zou het ons verbieden."

Het onderstaand verhaal moge dienen als eene illustratie van het hier gezegde. Het is op waarheid gegrond en leert ons het een en ander omtrent de wijze waarop de Nihilisten te werk gaan, en de stoutheid waarmee zij optreden en bovenstaand programma ten uitvoer leggen.

Wij bevinden ons in de hoofdstad eener provincie, Starigorod, d. i. »de oude stad" genaamd. Deze naam beantwoordt niet aan 't geen zij is. Evenals Novgorod, d. i. »nieuwstad", de oudste stad van Rusland is, Bielgorod, d. i. »witte stad," zwart is van de rook harer fabrieken, zoo was Starigorod vóór kort nog maar een vlek, maar

is sinds eenigen tijd tot den rang van hoofdplaats eener provincie verheven, en als zoodanig de residentie van den gouverneur. Met dat al is zij weinig van hare oorspronkelijke gedaante veranderd. Zij is werkelijk een oude stad gebleven en draagt dus in dit opzicht haar naam — wij zeggen niet met eer, maar — met recht.

De steenen huizen, vroeger op last van keizerin Katharina II gebouwd, zijn ware puinhoopen geworden. Men is er daarom in den laatsten tijd toe overgegaan — uit zuinigheid, zooals men voorgeeft — ze te vervangen door houten gebouwen, waardoor de plaats er weinig op verfraaid is. Daarbij komt, dat de straten, ongeplaveid, een groot deel van het jaar half en half onder water staan, dat afval en allerlei vuil daarop rondrijven, zoodat honden, kippen en eenden er ruimschoots hun maal vinden. De hoofdkerk, die den luisterrijken naam van kathedraal draagt, is van boven geheel en al bedekt met mos, en boven op den klokkentoren bouwen ooievaars hun nesten.

Slechts drie steenen gebouwen van nieuwe constructie onderscheiden zich van al de anderen. Zij maken met de kerk de vier hoeken van een ruim plein uit, te weten: het gebouw, waar de raad der «zemstvos», het plaatselijk bestuur eener provincie, zijne vergaderingen houdt, het seminarie, een soort van normaalschool, en een huis van twee verdiepingen, dat boven in den gevel het wapen van den keizerlijken adelaar draagt. Dit laatste is de woning van den gouverneur Nadoïmkine. Het woonhuis van zijn ondergeschikte, den heer Ploutof, ondergouverneur, is veel lager en onaanzienlijker en is van het andere slechts door een ligt palissaadwerk gescheiden.

Onder de weinige notabiliteiten, die Starigorod bevatte, behoorde ook de graaf Mirvoline, die onlangs uit Petersburg hier was komen wonen en, naar men vermoedde, door het gouvernement hierheen gezonden was. Hij behoorde tot die personen, die tegenwoordig door de regeering met een bijzondere zending belast worden om

in 't geheim de nihilistische bewegingen na te gaan en tevens als dwarskijkers bij de plaatselijke en provinciale besturen dienst te doen. Daar hunne bevoegdheid verder reikt dan algemeen bekend is en zij een waakzaam oog over allen en alles houden, worden zij door de bewoners der plaats gewoonlijk als vreemdelingen beschouwd en zijn doorgaans meer gevreesd dan bcmind, hoewel hun karakter daartoe, zooals van zelf spreekt, niet altijd aanleiding geeft. En dit was in 't minst niet 't geval met graaf Mirvoline, die, hoewel rijk en daardoor onafhankelijk, de minzaamheid in persoon was.

Tot de bewoners van Starigorod behooren verder nog de leden eener kleine dissenter-gemeente van de orthodox russische kerk: de Molokanen of »melkdrinkers,» dus genaamd, omdat zij gedurende de vasten zich met melk (moloko) voeden. Zij is eene door den staat niet erkende gemeente, zoodat hare leden slechts in 't geheim, 's nachts of 's morgens vroeg, durven samenkomen. In afwijking van andere sekten in Rusland zijn zij niet fanatiek, gemakkelijk in den omgang, en voorts zich onderscheidende door een matig en zedig gedrag. Niettemin zijn ze, als scheurmakers, het voorwerp van haat en vervolging bij het gros des volks. Veracht door het volk, en niet zelden door de regeering lastig gevallen, trachten zij overal kolonie's te stichten. Men treft ze hier en daar in de steden aan, vooral in de zuidelijke streken van Rusland. Die te Starigorod waren niet veel meer dan twaalf in getal, zeer rustige en ijverige lieden. Zij hadden vroeger nooit eenig vermoeden gewekt; maar van tijd tot tijd bespeurden hun naburen, dat zij geen beelden in hun huizen hadden, nooit een voet in de kerk zetten, den zegen niet afsmeekten over den oogst, en hun kinderen niet lieten doopen. Het hoofd der sekte, Ilia, bewoonde met zijne vrouw Martha een molen. Daar het hun bijzonder voorspoedig ging in hun zaken, beschuldigde men hen, dat zij met den

boozen geest in verbinding stonden. Vreemde geruchten waren over de sekte in omloop, zoodat de politie er zich mee bemoeien moest, en zij van nabij bewaakt werden.

Sints eenigen tijd gebeurden er wonderlijke dingen te Starigorod. Men vond revolutionaire vlugschriften bij de werklieden in de fabrieken. Brandbiljetten stonden aangeplakt op de muren der publieke gebouwen. Een blad, getiteld de »Alarmklok», vol van uitvalen tegen de regeering, was gezonden (niemand wist door wien) aan de voornaamste ambtenaren der stad. Dit blad droeg geen naam, noch van drukker, noch van redakteur; men zag er alleen het stempel op van de post van Starigorod. Maar hoe waakzamer de politie was, des te brutaler schenen de schrijvers van deze opruiende taal te worden. Als in zekeren nacht de politie de toegangen van het gebouw der zemstvos bewaakte, werden de aanplakbiljetten den volgenden morgen daartegenover op het huis van den gouverneur gevonden. Bewaakten de agenten het gouvernementsgebouw, dan las men de zelfde proklamatie's op de kerkmuren of op de deuren van de normaalschool. Het baatte niet, dat men de werklieden, bij wien men die geschriften gevonden had, ondervroeg: zij verzekerden niet te weten, hoe zij daar gekomen waren. Eens, zeiden zij, hadden zij ze van een kolporteurenden monnik gekocht, want het schenen wel gebedenboekjes te zijn, aan titel en omslag te zien. Een ander keer was het een kind, dat ze op de straat uitgedeeld had. Nu werd de kolportage verboden, de eenigste boekverkooperswinkel en de beide drukkerijen der stad van onder tot boven onderzocht, maar zonder tot eenige ontdekking te leiden.

Zóo ging de tijd in vruchteloze onderzoekingen voorbij. De prokureur en de president van den raad der zemstvos betoonden zich het ijverigst. Zij praatten veel en maakten

de meeste beweging. De vrederechter daarentegen verzekerde, dat er zooveel kwaad niet bij was als men wilde doen gelooven, en dat alles slechts een grap was van een òf ander kwaadwilligen student; 't beste was, zei hij met zijn goedaardigen glimlach, er geen acht op te slaan. De oogen van den kolonel der gendarmerie rolden onrustiger dan ooit; maar in plaats van de hand te leggen op de ware schuldigen, plaagde hij met zeker welgevallen de rustige gemeente der Molokanen. 't Was immers duidelijk, 't kwaad kon slechts van hen komen. Wat den gouverneur en den onder-gouverneur betreft, zij veinsden de grootste kalmte, maar eigenlijk was niemand onrustiger dan zij.

Aldus stonden de zaken, toen op zekeren avond de heer Ploutof, van buiten komende, zijn rijtuig liet stilhouden aan den ingang der stad. Hij liet zijn koetsier doorrijden en nam zelf te voet den weg naar huis. Maar in plaats van recht door te gaan, sloeg hij een anderen weg in door een kromme straat, die uitliep op de rivier. Het verwijderd geluid van een molenrad trok hem naar den rivieroever. Dáar gekomen bleef hij een oogenblik staan. Zware wolken verduistorden den hemel. De voorwerpen hadden bij het schemerlicht van den avond geen vaste omtrekken. Aan de overzij van het water zag hij licht branden voor het venster van den molen van Iliá. Doch deze molen was niet de eenige, die een nuttig gebruik maakte van de rivier; want een weinig verder stroomafwaarts aan den tegenovergestelden oever sloeg een ander rad in het water. Was 't een molen? eene fabriek? Vreemd, maar nog nooit was iemand op het denkbeeld gekomen daarnaar onderzoek te doen. — Eenige maanden geleden was een vreemdeling gekomen en had aan de zemstvos vergunning gevraagd, een oud vervallen huis, aan den oever der rivier gebouwd, te mogen gebruiken om daar een werkplaats op te richten, waarvoor een stroomend water noodig was. Zijn verzoek was hem toegestaan, en sedert had niemand meer aan

hem gedacht. — Vlak vóór dit gebouw gekomen onderzocht de heer Ploutof het nauwkeurig. Voorzichtig voortlopende kwam hij in een tuin achter het huis. Daar bespeurt hij onder in het huis licht, dat men echter door struik-gewas voor het oog van den indringer had zoeken te verbergen. Gelukkig ontdekte hij eene spleet; dáar door ziende, wat aanschouwt zijn oog? De geheime drukkerij, die men zoolang gezocht had. Ja zeker, in dit hol en onder begunstiging van den nacht werden de proklamatie's en de brochures gemaakt en gedrukt, die tot nu toe aan alle nasporingen ontsnapt waren. Eene lamp, die aan den zolder hing, verlichtte dit onderaardsch terrein. De drukpers was op dit oogenblik in werking, terwijl Soumasbrod, het hoofd eener nihilistische klub, de nog vochtige bladen, die de drukker hem toereikte, vouwde. De heer Ploutof zette zijn onderzoek niet voort, hij had reeds genoeg gezien. Maar hij zelf was ook opgemerkt. Een bij het venster geplaatste schildwacht had Soumasbrod gewaarschuwd, en nog voordat de onder-gouverneur den tuin uit was, werd hij door den ander op den voet gevolgd. De heer Ploutof had de voorzorg genomen zijn hoofd te dekken met eene muts en zich in een langen mantel te wikkelen. Soumasbrod volgde hem een tijdlang zonder te weten, wie de man was. Met één enkel pistoolschot of vuistslag had hij hem kunnen doen neervellen; maar hoe ligt had een geluid of een geschreeuw van zijn slachtoffer de menschen op de been kunnen brengen. Soumasbrod vergenoegde zich dus hem op eenige schreden afstands te volgen. De heer Ploutof bemerkte dit zeer goed. Het koude zweet stond hem op het voorhoofd. Hij verbeeldde zich op zijn nek den loop van een revolver te voelen, dien hij bij het licht van een lantaarn had zien blinken. Hij zelf was ook gewapend, hij had zich kunnen omkeeren en Soumasbrod in het aangezicht zien; waarom deed hij het niet? wat was het dat hem daarvan terughield? Hard wegloopen zou laf zijn geweest, en toch vloog

hij meer dan hij liep. Hij verhaastte zijne schreden, naar mate hij zijne woning naderde. Nog tien schreden, en hij had de deur bereikt; maar de richting, die hij genomen had, verraadde hem.

»Peter Ivanitch” — zeide een doffe stem achter hem — »als ge mij aanklaagt, dan zijt ge een man des doods.”

't Was nu het uur, waarop de patrouille hare ronde doet. De onder-gouverneur had slechts een schreeuw te geven en hij zou gered zijn. Toch deed hij het niet, Hij vergenoegde zich terstond in huis te gaan en de deur achter zich op het nachtslot te doen. In zijne kamer gekomen, zich doodeijk vermoeid in een leuningstoel werpende hoorde hij de schel in den gang overgaan. En... nog vóór hij den tijd had het te belletten, werd de deur door zijn bediende geopend.

»Een heer verzoekt uwe Excellentie te spreken,” kwam deze zeggen.

»Ik ontvang niemand van avond,” antwoordde de onder-gouverneur, waarna hij zich haastig in zijn kabinet opsloot.

Doch de bezoeker stoorde zich niet aan dat verbod. Na een woordentwist met den bediende, waarin de onder-gouverneur de stem van Soumasbrod erkende, drong hij tot in de voorkamer door en aan de deur kloppende van het kabinet, riep hij in 't fransch: »Als gij mij niet open doet, zijt gij verloren!”

De gouverneur draalde; eene vrees verschrikkelijker dan die voor den revolver had hem eensklaps aangegrepen. Hij stak den sleutel in het slot en liet Soumasbrod binnen komen. »Wat wilt gij van mij?” vroeg hij met eene stem, waarin hij kracht poogde te leggen.

»Wat ik van u wil?” — antwoordde de ander met een grijns — »me dunkt, dat is niet moeielijk te raden. Gelooft ge, dat ik met mij laat spelen? Ik veronderstel, dat ge niet van plan zijt vóór u te houden wat ge gezien

hebt, en ik kom u een woordje zeggen, dat u den mond zal snoeren. Maar vooraf, veroorloof mij de deur te sluiten om zeker te zijn, dat niemand ons zal hinderen." — Hij draaide daarop den sleutel nog eenmaal om, nam hem uit het slot en stak hem in zijn zak.

Ploutof dacht er niet over zich te verzetten. Bleek en ontdaan leunde hij tegen zijn schrijftafel.

»Daar is volstrekt geen reden om bang te zijn," her-nam de jonge man met denzelfden grijns, »wij zijn gelijke partijen; ik ben in uwe macht en gij in de mijne; zet u neer en laat ons bedaard praten."

De onder-gouverneur nam een stoel. Soumasbrod streek zijne hand door zijn haar en zag den ambtenaar vlak in het gezicht, een zegevierende uitdrukking sprak uit zijne vosse-oogen.

»Gij hebt mij in uw net willen vangen, en nu zijt ge er zelf in verward."

»Wat wilt gij daarmee zeggen?" begon de onder-gouverneur.

»Dat weet gij even goed als ik. Laat ons recht op de zaak afgaan. Ik heb een geheime drukkerij en ik verspreid revolutionaire blaadjes; maar gij steelt, gij besteeft de boeren en besteelt het gouvernement...." Hier hield Soumasbrod op om de uitwerking zijner woorden waartenemen. — Ploutof veranderde van kleur.

»Gij durft zulk een beschuldiging uitspreken" — zei hij met ingehouden stem — »en dat tegen een vertegenwoordiger van het gezag?"

»Als het gezag zich wil doen eerbiedigen" — sprak Soumasbrod met verachting — »dan moet het betere vertegenwoordigers kiezen."

»Ik cisch van u een antwoord, gij zult mij zeggen waarop uwe beschuldiging rust." Ditmaal trilde de stem van den onder-gouverneur van drift.

»Die rust op 't geen iederéén denkt zonder het te durven

zeggen: uw klein fortuin en uw inkomen kunnen al uwe uitgaven niet dekken. Daar ge het verlangt, zal ik u eenige van mijne aantekeningen laten zien. Om alleen maar van het laatste jaar te spreken, in het voorjaar brak de veepest uit in het distrikt van Vitsk, en gij hebt toen in uwe registers geschreven: Teroorzake van de sterfte onder het vee zijn de boeren van het distrikt Vitsk niet in staat geweest hunne belasting te betalen. Maar gij hebt toch de betaling ingevorderd, en eene maand later stonden er een nieuw paard en een nieuw rijtuig in uwe stallen. Later is de bliksem gevallen in de denneboomen van het bosch van Liessok. Op dien datum staat er in uw register: Het bosch van Liessok, door den bliksem in brand gestoken, heeft niets opgebracht. Toch heeft men daar later hout gekapt ter waarde van eenige duizende roebels. Nauwelijks hadt gij die gezakt, of uw bankier te Petersburg liet op naam van uwe dochter voor een gelijk bedrag aan obligatie's inschrijven in de russische krediet-bank."

Bij het aanhooren van deze beschuldigende feiten bleef de heer Ploutof als vastgenageld aan den grond staan. Verscheidene keeren had hij Soumasbrod in de rede willen vallen, maar deze legde hem het zwijgen op. »Ik be-roep mij op den gouverneur," zei hij met de wanhoop van iemand, die zich aan den laatsten stroohalm vasthoudt.

»De gouverneur!" — hernam Soumasbrod met een minachtenden lach — »ik weet zeer goed wat men van hem denken moet: hij zou al te gelukkig zijn in u een zondebok te vinden, maar over hem hebben wij het nu niet."

»'t Is alles laster," — zuchtte de onder-gouverneur — »verzinsels uitgedacht door afgunstigen. Bovendien, hoe weet ge wat mijne registers inhouden?" voegde hij er met meer kracht bij.

»Wij weten alles wat er gebeurt" — zeide zijn tegen-stander op kalmen toon — »tot de woorden, die onder

vier oogen in uw kabinet òf in dat van den gouverneur gesproken worden.”

»Wie verstaat gij onder die wij?”

»Hen, die gij Nihilisten, revolutionairen enz. noemt.”

»Ellendigen!” mompelde Ploutof.

»Ellendigen òf dieven”, hernam de Nihilist, »wij beiden zijn onderworpen aan de zwaarste straffen. Als gij mij aanklaagt, klaag ik u aan; maar als ge wilt, kunnen wij nog met elkander in schikking treden. Toen ik u achterna zat, had ik u met een enkelen schot van mijn revolver kunnen dooden. Men zou mij, weliswaar, achter de tralie's hebben gezet, maar ik zou dan mijzelf terstond doodgeschoten hebben. Ik heb vrienden, en de misdadigers van onze soort zijn de helden van den dag. Zoo ik niet op u geschoten heb, is 't uit berekening. Gij kunt mij aanklagen, maar dan klaag ik u aan en zijt gij een verloren man, begrijpt ge?” — De gouverneur bedekte zich 't gelaat met beide handen. — »Ge hebt me begrepen, zoo is 't goed. Laat ons nu de gevolgen overzien. Indien ge u houdt alsof ge niets gezien hebt, zal ik 't zelfde doen. Ik ga voort met mijne aanplakbiljetten te drukken, gij zult uw fortuin en uwe eer behouden; dat beteekent iets, hè?” — De arme Ploutof antwoordde slechts met eene zucht. — »Wees nu eens niet onnoozel, uwe Excellentie,” — hernam Soumasbrod met nadruk op dit laatste woord — »indien wel, dan is 't voor de laatste maal, dat men u dezen titel geeft. Neemt gij den koop aan?”

Een vreeselijke worsteling streed de rampzalige ambtenaar in zijn binnenste. Hij legde in de eene schaal zijn fortuin, zijne eer, zooals Soumasbrod gezegd had, in de andere zijne gevoelens waarin hij zijn roem stelde, zijn gehechtheid aan de bestaande orde, zijn afkeer van revolutie. Hij weifelde een oogenblik zichzelf afvragende of er geen middel was om te ontkomen en den Nihilist in 't verderf te storten, zonder zichzelf te benadeelen; maar, helaas! hij vond er geen, de werkelijkheid kwam hem nog verschrikkelijker voor.

»Welnu?» sprak Soumasbrod, die zijne overleggingen te lang vond.

»k Heb niets te zeggen,» stotterde Ploutof.

»Ge neemt dus den koop aan?»

De onder-gouverneur gaf een teeken van toestemming.

»Goed», zei de Nihilist, »maar dit is niet alles. Gij zult doen alsof gij niets hebt gezien, maar anderen bespieden ons. Ge moet ook hunne nasporingen tegen gaan. Gij zult niet veilig zijn, dan voor zoover wij het zullen zijn. Eenmaal ontdekt kan ons niets meer weerhouden, alles te openbaren.»

Dat was schier te veel voor den onder-gouverneur. Ploutof liet het hoofd op zijne borst zinken. »Ga weg!» riep hij. »Ik zal doen... wat ik... kan... maar laat mij, bid ik u, alleen.»

De Nihilist scheen voldaan. — »De koop is dus gesloten,» zei hij opstaande, gij zwijgt en ik zwijg.» Daarop nam hij zijn hoed, ontsloot de deur en vertrok. De onder-gouverneur hoorde de buitendeur toeslaan; toen overtoog eene wolk zijne oogen. Hij viel bewusteloos neder op het tapijt.

't Was laat. De oude bediende was eindelijk te ruste gegaan, nadat hij de deur achter Soumasbrod toegedaan had. Daar hij geen enkel geluid gehoord had en den bezoeker bedaard het kabinet zijns meesters had zien verlaten, was hij niet op het denkbeeld gekomen naar binnen te zien. Niemand wist dus, hoe lang de heer Ploutof buiten kennis gelegen had. Eerst tegen den morgen was hij naar zijne kamer gegaan om zich te bed te leggen. Na zijn ontwaken verraadde een diepe rimpel tusschen zijne wenkbrauwen de angstige oogenblikken, die hij doorgebracht had.

Denzelfden dag, waarop dit in de woning van den onder-gouverneur voorviel, zat graaf Mirvoline bij den

generaal Nadoïmkine. Hun gesprek liep over de te nemen maatregelen tegen de Nihilisten.

»Gij zijt dus van meening hen te straffen?» vroeg de gouverneur aan den graaf.

»Spreken we daar vooreerst niet over» — antwoordde de graaf. »Voordat wij denken aan straf, mogen wij wel eerst de schuldigen op 't spoor zijn, en het komt mij voor dat men hierin zeer nalatig is.»

»Wat wilt ge dan dat men doen zal?» — hernam de gouverneur.

»Die Nihilisten zijn slimme guiten, ze ontsnappen u altijd op 't oogenblik dat men ze in handen meent te hebben. In weerwil van al onze pogingen, zijn wij er nog niet in geslaagd den vervaardiger der proklamatie's op 't spoor te komen.»

»Dat komt» — zei de graaf ongeduldig — »omdat men ze niet zoekt, waar ze zijn. Om maar één voorbeeld te noemen, daar hebt ge Krott, uw kolonel der gendarmerie, hij heeft er een vermaak in de gemeente der Molokanen te kwellen, de meest rustige lieden van het land.»

»'t Is waar,» zei de gouverneur, »dat onze kolonel niet bijzonder scherp ziet.»

»Men behoeft niet bijzonder scherpziende te zijn» — antwoordde de graaf — om te weten van waar de wind waait. Ik was hier nog maar eene week of ik wist al wie hier de gevaarlijkste persoon is en die reeds lang achter de tralie's moest zitten.»

»Wie dan?»

»Soumasbrod.»

»'k Heb al lang mijn oog op dien man gehouden,» — »maar als ge wat langer in onze provinciesteden zult gewoond hebben, zult ge zien dat het, om iemand achter slot te zetten, niet voldoende is hem te verdenken. Soumasbrod is een vriend van den prokureur, een gunsteling van den president van den raad der zemstvos. Hij denkt er niet eens over zich te verbergen.»

»Dat is niets dan eene list. Ik houd hem toch voor den vervaardiger der biljetten, en ik ben van meening, dat hij moet aangehouden worden.»

»Dat gaat zoo gemakkelijk niet als gij wel denkt. Voordat wij hem met een vinger zullen hebben aangeraakt, hebben wij al de jongelui der stad tegen ons.»

Een sarkastische lach plooid de lippen van den graaf. — »'t Komt mij voor», sprak hij, dat ge erg bang zijt.»

»Volstrekt niet, mijnheer de graaf» — antwoordde de gouverneur eenigzins geraakt, »en om dit te bewijzen zullen wij morgen huiszoeking bij den man doen; maar ik verzeker u dat het tot niets zal leiden.»

»En daarna komt de beurt aan den prokureur en aan den president van den raad der zemstvos.»

»Zooals ge wilt,» zei Nadoïmkine met een gedwongen lach, heimelijk bevreesd, waarop dit alles moest neerkomen.

»Ik moet mijne zending volbrengen», sprak de graaf. »Tot nu toe heb ik slechts toegezien; het oogenblik is gekomen om handen aan 't werk te slaan. 'k Heb ook nog een kleine rekening te vereffenen met den directeur van het seminarie.» Dit zeggende liet hij een boekje zien, dat hij uit zijn zak genomen had. — »Ik weet zeer goed dat het een verboden boek is; hoe komt het dan in handen van de kweekelingen der normaalschool? Ik heb het gekonfiskeerd midden onder de les.»

De gouverneur nam het boek aan uit handen van den graaf en onderzocht het, 't was een exemplaar van de werken van Netchaïef. — »Het seminarie», zei hij na een oogenblik stilzwijgens, »staat onder toezicht van de zemstvos.... de president moet er van onderricht worden.»

De graaf trok zijne schouders op. — »De president», zei hij, »weet dit alles veel beter dan gij of ik, en ik heb alle reden om te gelooven, dat hij dit werk niet slechts toelaat, maar dat hij het eens is met den direkteur en dat hij de verspreiding er van bevordert.»

De gouverneur loosde een zucht. — »Wat wiit ge dan doen?» sprak hij op een toon van moedeloosheid.

»Handelen!» antwoordde de graaf heftig. — »Wanneer zullen wij ons bezoek bij Soumasbrod afleggen?» vroeg hij opstaande.

»Daar moet ik eerst met onzen kolonel en den ondergouverneur over spreken.»

't Zal goed zijn, als ge daarmee nog vóór van avond gereed kunt wezen.» Dit zeggende nam de graaf afscheid en vertrok.

Terwijl in het salon van den heer Nadoïmkine overlegd werd hoe het best de Nihilisten op het spoor te komen, zaten dezen in een vertrouwelijk, gesprek bijeen in het huis van Soumasbrod. Alleen de president der zemstvos was, uit vrees van verdacht te worden, weggebleven. De woning van Soumasbrod was in een geheel andere wijk gelegen als de drukkerij. Zij bestond slechts uit twee belendende kamers. Een kabinetje, dat met een deur op de trap uitkwam, diende tot slaapkamer. Een matras op een houten bed met een versleten overtrek, daarboven een wapenrek in plaats van een heiligenbeeld, vervolgens eene kast met boeken, waarvan de helft door elkander verspreid lag, maakte het ameublement van de eene kamer uit. De andere, veel grooter, die voor salon diende, was niet beter gemeubeld. Men stelle zich voor: eene kanapé met lederen zitting aan alle hoeken gescheurd, een lessenaar, waarop een hoop tijdschriften en andere met inkt bekladde papieren opgestapeld lagen, eenige houten stoelen, en in 't midden van het vertrek een tafel beladen met glazen en eenige tot op de helft geledigde flesschen bier. Denkt men zich daarbij eene vloer, die nimmer door een vegeer aangeraakt is, en men heeft de juiste voorstelling van de woning van den Nihilist.

Het gezelschap, dat er dien avond bijeen was, bestond uit twee vrouwen, de beide dames Volnodoumof, en uit

eenige mannen: den jood Reinecke, den advokaat, een liberalen priester, door den bisschop der diocese meermalen bedreigd met ontslag ten gevolge van zijn levensgedrag; eindelijk nog een diaken die uit zijn ambt ontzet was, omdat hij midden onder de mis een profaan liedje gezongen had op de wijze van een kerklied.

Soumasbrod, uitgestrekt in den eenigsten dáar aanwezigen leuningstoel, met de voeten op de tafel en eene pijp in den mond, luisterde naar het rapport, dat hem de prokureur, boven op den rand van den lessenaar gezeten, voorlas. De oudste der dames Volnodoumof leunde in gemeenzame houding op den arm van den leuningstoel van Soumasbrod, terwijl de andere, naast den advokaat gezeten, lachte om de teedere woordjes, die hij haar in 't oor fluisterde. De twee geestelijken zaten afgezonderd in een hoek met elkaar zachtjes te praten. — Terwijl de beide jonge dames hier met de Nihilisten samenspannen, zat haar oude vader eenzaam en verlaten aan zijn huiselijken haard, in droef gepeins verzonken over de ondankbaarheid zijner kinderen. Geen avond ging voorbij, waarin zij hem niet alleen lieten. »Wat kon 't ook schelen? De oude man was toch niets meer dan een verdorde tak van den boom der maatschappij, nergens toe dienende, dan om zoo spoedig mogelijk onder den grond gestopt te worden, later tot mest voor de komende geslachten.»

»Zoo zijn wij hier dan bijeen, mijne vrienden,» sprak Soumasbrod, een wolk rook uitblazende. »Wat wij hier te doen hebben, het is elkander te verstaan over den weg door ons te volgen.»

»Met uw verlof, Sidorovitch» — viel hem de prokureur in de rede — »mij dunkt het beter, dat vooraf ieder zijne meening uite over den werkelijken toestand.»

»Die is in de laatste dagen aanmerkelijk gewijzigd», merkte Soumasbrod aan.

»Is men onze drukkerij op het spoor?» vroeg de advokaat, niet lettende op de blikken, die Reinecke op hem wierp.

»Ho! ho!» — riep Soumasbrod met een vloek tot den laatsten gericht — »ge hebt weer gebabbeld.... pas op.»

Reinecke sloeg de oogen neer.

»Gij hadt den spion voor goed het spreken moeten belletten», zei eene der dames Volnodoum of met een veel beteekenend gebaar.

»Welk eene tijgerin zijt ge toch!» zei Soumasbrod. »Als ik doodstraffen heb uittevoeren, zal ik mij tot u wenden, mijne zachtzinnige Verotchka.»

De jonge dame liet een rei scherpe tanden zien.

»Toen ik te Genève was», sprak zij, »heb ik les genomen in het schieten met het pistool; ik kan ze treffen op alle afstanden.»

Deze grootspraak verwekte een algemeen gelach.

»De raad van Vera Simonovan was goed», zei de prokureur, »ik begrijp niet dat gij den vogel hebt laten vliegen.»

»Ik weet wat ik doe», — antwoordde Soumasbrod — ik heb hem voor goed het zwijgen opgelegd, maar op een andere wijze.»

»Hoe dan?» riepen verscheidene stemmen tegelijk.

»Dat is mijn geheim, de tijd zal het leeren.»

»O zoo! hebt gij geheimen voor uwe vrienden?»

»Vertrouwelijke mededeelingen zijn gevaarlijk, men is alleen zeker van zichzelf», zei Soumasbrod, terwijl hij een blik wierp naar den kant, waar Reinecke met de beide popen zat te praten. Dezen kwamen nu naderbij, en een van hen vroeg aan Soumasbrod:

»Wat denkt gij van dien graaf Mirvoline?»

»Als hij er niet was», zei Soumasbrod, »dan konden wij onbevreesd wezen. Behalve hem hebben wij....»

»Het hoofd der politie? Die is een domoor», zei nu de prokureur, »en de kolonel is zwak. Denk eens aan, dat ik hem tot het geloof gebracht heb, dat Ilia, de moleenaar, de biljetten heeft aangeplakt, omdat men zich be-

diend heeft van stijf sel uit meel gemaakt.... ha! ha! ha! Dan blijven nog over de gouverneur en zijn vice-koning."

»Die zijn zoo goed als dood, ik kan ze zie zoo!".... en Soumasbrod kneep daarbij duim en vinger stijf tegen elkaar.

»Bravo!" — sprak de prokureur. »Daar is niets tegen te zeggen: wij hebben een knappen chef."

Op dit oogenblik werd er aan de deur geklopt. Soumasbrod schrikte. »Zou hij het hebben durven wagen?" sprak hij zacht. Niemand durfde zich verroeren. Ieder hield den adem in. De jood echter, die zijn oog voor het sleutelgat bracht, begon te lachen.

»Wees gerust!» zeide hij; »het is maar een meisje."

Reinecke opende daarop de deur, en zich daarvoor plaatsende als om het nieuwsgierig oog het binnen dringen te beletten, vroeg hij de kleine wat zij wilde.

»Een heer heeft mij gezegd" — antwoordde het kind — »dit te geven aan den heer die op deze kamer woont," terwijl zij een briefje aan Reinecke overhandigde, en zonder antwoord aftewachten liep zij snel de trappen af. Nauwelijks had Soumasbrod het briefje geopend, of hij fronste de wenkbrauwen.

»Wat is er?" vroegen allen.

»Ziet!" zei Soumasbrod, en hij wierp den brief op tafel. De inhoud van den brief was als volgt: »Heden avond tusschen elf en twaalf uur zal men huiszocking bij u komen doen." Deze regels waren niet ondertee kend, maar 't schrift was aan Soumasbrod bekend. »Eene huiszocking," herhaalde hij met geveinsde minachting. »En weet gij wie mij dit aankondigt? De onder-gouverneur!" — Een elektrische schok doorliep de vergadering; maar de stem van Soumasbrod maakte op eens aan deze ontsteltenis een einde.

»Waarover denkt ge?" sprak hij. »Wij moeten ons op het bezoek voorbereiden. Vlucht allen! 't Is tien uur, 'k heb nog den tijd om mijn toilet te maken."

»Hebt ge mijne diensten noodig? vroeg Vera, terwijl zij haar kleinen revolver liet zien.

»Nog niet, mijn hart! Ge moet naar uw papa terugkeeren.»

»Wat gaat ge doen?» vroeg de prokureur.

»Ik heb mijn plan gemaakt,» — antwoordde Soumasbrod — »in een kwartier zal alles wat hier verdacht kan zijn verdwenen wezen. Hij moet knap zijn, die mij op eene fout wil betrappen. Maar ik moet het veld ruim hebben,» voegde hij er bij naar de deur wijzende. — De vrienden begrepen hem.

»Nog één woord!» zeide Soumasbrod, »zweert, dat gij getrouw zult blijven aan onze zaak.»

»Wij zweeren!» riepen allen.

»En herinnert u, dat wij geen kwartier geven aan verraders!» Dit zeggende zag hij allen scherp in 't gelaat. Een somber vuur schitterde in zijne oogen. Eenige minuten later was hij alleen met zijn gezelschap, den jood Reinecke.

»Nu aan het werk!» riep hij, terwijl hij een bundel papieren op den grond wierp. Eenige nummers van de »Novoé Vremia» en van de »Gazette de Moscou» bleven op tafel liggen. De lessenaar werd onderzocht. Soumasbrod liet er slechts wat geld in liggen en eenige onbeteekenende papieren.

De laatste aflevering der »Nouvelles européennes» en van de »Chroniques de la patrie» en eenige wetenschappelijke werken behielden alleen hun plaats op den boekeshanger. Al het andere werd in eene kist gedaan, de beide Nihilisten laadden haar op hun schouders en stegen behoedzaam af naar de binnenplaats. Deze binnenplaats paalde aan een tuin, op het eind waarvan zich een ijskelder bevond. Soumasbrod had er den sleutel van. Daarheen droegen zij den kist. Terwijl zij daar reden, wierpen zij een bezorgden blik naar de naburige woningen; want het schemerdonker van een zomernacht was niet zeer geschikt om hen voor de oogen van anderen te verbergen.

»Zou men niet zeggen dat wij op eene begrafenis waren” — merkte Reinecke aan.

»Onze pope en onze diaken met aangestoken kaars ontbreken er nog maar aan,” antwoordde Soumasbrod.

De beide mannen waren juist weer in huis gegaan, toen zij stappen op de trap hoorden. Soumasbrod zette de deur open en keerde naar zijn leuningstoel terug met zijne pijp in den mond. Zijn makker nam een boek. Er werd aan de deur geklopt.

»Binnen!” riep Soumasbrod zonder te ontstellen.

De kolonel der gendarmes gevolgd door den gouverneur verscheen aan de deur; achter hem aan ging Mirvoline. Soumasbrod boog zich met voorgewende beleefdheid.

»Waarom heb ik de eer van dit bezoek te danken?” vroeg hij met eene uitdrukking van verrassing op zijn gelaat.

»Mijnheer Soumasbrod,” — begon de generaal — »wij”

»Wij komen” voegde de kolonel er aan toe; maar noch de een noch de ander konden meer zeggen, zóo verlegen werden zij door de vaste houding van den Nihilist. De graaf belastte zich nu met het antwoord.

»Gij wordt verdacht,” sprak hij, »de schrijver te zijn van de biljetten en van de revolutionaire blaadjes, die er in de stad verspreid zijn. Wij zijn hier om huiszoeking te doen.”

Soumasbrod lachte en maakte met zijne hand eene beweging als om zijne verwondering te kennen te geven.

»Eilieve, mijne heeren!” — sprak hij. — »En gij verdenkt mij van zulke schandelijke dingen. Dat ben ik zeker verschuldigd aan mijne betrekking van dagbladschrijver. Wij arme pennelikkers, wij beloopten altijd de kans van allerlei leelijke dingen beschuldigd te worden. Laten de heeren zich vrij de moeite geven, mijne woning, mijn lessenaar, tot zelfs mijne kleeren te onderzoeken; ik stel alles ter hunne beschikking. Zij zullen mij verplichten zich te

overtuigen, dat ik onschuldig ben, zoo onschuldig als een pas geboren kind."

Deze aardigheid scheen op den gouverneur en den kolonel indruk te maken, zij huiverden hun plicht te doen. De graaf alleen huiverde niet.

»Daar gij ons volmacht geeft, zullen wij voortgaan," zeide hij op zijn gewonen kalmen toon.

Soumasbrod opende zelf voor hem zijn lessenaar, en op een wenk van den graaf ging de kolonel den inhoud er van onderzoeken. De gouverneur zette zich neder, met een gevoel alsof het tegen zijn zin was, dat hij zijn hulp verleende.

»Eilieve," hernam Soumasbrod, »hoe is 't mogelijk dat ge mij voor een revolutionair houdt, ik die schrijf in de »Novoé Vremia" en in de »Gazette de Moscou!" Ge-looft gij, dat de weledele heer Katkow mij de kolommen van zijn dagblad zou afstaan om over het Nihilisme te schrijven? Ziehier een eigenhandig door hem ondertee-kenden brief, waarin hij mij verzoekt hem zoo spoedig mogelijk de correspondentie van Starigorod te zenden. Dit artikel, ziet het maar in; ik was juist bezig er de laatste hand aan te leggen, toen de heeren binnenkwamen; ge kunt uzelf overtuigen, hoe ik deze lomperds van revolutionairen op hun plaats zet."

De gouverneur wierp een oog in het papier, dat Soumasbrod hem voorhield. Hij vond er niets berispelijks in. Het artikel was inderdaad in elk opzicht anti-revolutionair. Zonder graaf Mirvoline zouden de twee andere bezoekers gegaan zijn zooals zij gekomen waren: de kolonel overtuigd dat Soumasbrod een getrouw onderdaan van zijne Majesteit was, de gouverneur verblijd dat hij niet streng behoefde te wezen jegens iemand, wien hij niet gaarne tot vijand had. Maar de graaf doorsnuffelde elk hoekje van het vertrek, elk kleedingstuk van den Nihilist. Deze bewaarde voor het oog al zijne koelbloedigheid, ofschoon hij inwendig van woede blaakte. Maar

vast besloten zich niet bloot te stellen, hield hij zich bedaard tegenover den gouverneur.

»'t Is recht treurig" — zeide hij op bitteren toon — »zoo bloot te staan aan kwade vermoedens. En waarom? Enkel en alleen omdat men smaak in litteratuur heeft, en omdat men niet behoort tot de mannen voor het behoud òf tot den adel. 't Is toch in onze dagen geoorloofd om in gevoelen te verschillen van onze voorouders, die Peter den Grooten voor een ketter hielden."

»Mijnheer Soumasbrod", viel nu de graaf in, »wilt gij de goedheid hebben mij te zeggen, wie dit jonge mensch is?" — wijzende op den jood, die in een hoek gezeten geen mond opgedaan had sedert de komst der bezoekers.

»Dat is mijnheer Reinecke, een mijner vrienden, student aan de universiteit te Moskou" — antwoordde Soumasbrod op lossen toon. — »Het bedroeft mij, dat hij bij dit tooneel tegenwoordig is, zoo kwetsend voor mij; hij is er geheel van ontsteld."

»Mijnheer Reinecke," sprak de graaf zich tot het jonge mensch wendende, »gij zult ons wel den dienst willen bewijzen ons voor te lichten." Dit zeggende opende hij de deur achter hem en ging naar beneden, toen Soumasbrod zijne houding vergetende, zich tot hem richtte.

»'t Komt mij voor, mijnheer de graaf" — zeide hij met eene stem door woede ter nauwernood onderdrukt — »dat gij een weinig te ver gaat. Zoo het nog onze gouverneur was, maar gij..."

»Ik sta onder hoogere bevelen" — antwoordde de graaf koeltjes. Op deze woorden verbleekte Soumasbrod, 't geen Mirvoline niet ontging. Hij zag hem met een onderzoekend oog aan.

»Ik wacht u, mijnheer Reinecke." Deze nam werktuigelijk eene kaars en daalde het eerst af. De kolonel volgde hem met den graaf. Zij waren nog maar twee schreden gegaan, toen de laatste zich bukte. Een vodge papier had zijne aandacht getrokken, hij stak het schielijk bij zich.

De knapste menschen dwalen. Dit papier was het briefje van den gouverneur, dat Soumasbrod, in zijn haast had laten vallen. De regels, waaraan hij meende zijn behoud te danken te hebben, strekten hem ten verderve. Een geheimzinnig gevoel zeide den graaf, dat hem daardoor alles zou worden ontdekt. Hij hield het bij het licht en wierp er een oog in. 't Was het werk van een oogenblik. Reinecke, die met den rug naar hem toe stond, had niet eens den tijd het op te merken.

»'t Is genoeg», — zei hij tot hem — »wij zullen niet verder gaan,» en de weinige trappen weer opklimmende, kwam hij in de kamer terug, waar Soumasbrod en de gouverneur hem met angst stonden te wachten. De eerste zag hem aan met een zegevierenden blik.

»In naam des keizers! gij zijt mijn arrestant», zei de graaf, de hand op zijn schouder leggende.

Een kanonschot had niet meer uitwerking kunnen doen. De Nihilist werd bleek, zijne beenen beefden; maar dit duurde slechts een oogenblik. In een oogwenk maakte hij zich los, haalde een pistool uit zijn borstzak en legde op den graaf aan. Het schot ging af, de kamer werd met rook vervuld, de kolonel en de gouverneur kwamen met een angstkreet graaf Mirvoline te hulp. Reinecke wilde van de verwarring gebruik maken om zijn vriend te bevrijden en met hem door de deur te ontvluchten; maar de graaf had de voorzichtigheid gehad den sleutel er uittenemen. Op het geluid der ontploffing waren gendarmes, die op den uitzet stonden, de kamer binnen gestormd, en voordat de Nihilisten den tijd hadden zichzelf te onderkennen, waren zij aan handen en voeten gebonden.

»Ik heb gemist, die vervloekte aristokraat!» schreeuwde Soumasbrod, terwijl hij van woede schuimbekte. De graaf had met een snelle beweging van den arm den Nihilist afgeweerd. Het schot was wel afgegaan, maar de kogel was in het plafond terecht gekomen.

»Die vervloekle jood heeft mij verraden,» schreeuwde Soumasbrod, terwijl hij woedende blikken wierp op Reinecke.

»Gij vergist u,» — zeide de graaf, terwijl hij hem het briefje toonde — »'t is dit vodje papier.»

De woede van Soumasbrod kende geene palen meer. »Ik zal mij wreken,» schreeuwde hij. »Hoor, mijnheer de graaf, dit briefje.... ik heb het van den onder-gouverneur, hij is een gauwdief.... en de gouverneur deugt evenmin...» De graaf scheen geen aandacht te leenen aan de woorden van dezen dolleman. Maar de generaal Nadoimkine veranderde op eens van kleur en moest tegen den muur leunen om niet te vallen.

»Dieven, roovers, die de galg verdiend hadden!» schreeuwde de Nihilist; »ja, ja, ik zal mij wreken!....»

»Brenge hem weg!» — beval Mirvoline aan de gendarmes — »en gij, kolonel, geleid hen naar de gevangenis!» — »Gij ziet het,» sprak hij tot den gouverneur, nadat de anderen vertrokken waren.

»Dit briefje kan onmogelijk van Ploutof zijn,» sprak de gouverneur.

»Gij moet zijn schrift kennen,» antwoordde de graaf, hem het papier overreikende. Maar nauwelijks had deze het ingezien, of zijne gelaatstrekken veranderden.

't Is onmogelijk!» stotterde hij, »ik had het nooit kunnen denken.»

»Het is dus wèl zijn schrift?»

»Ja, maar iemand kan het nagemaakt hebben.»

»Dat zullen wij nu juist onderzoeken,» sprak de graaf; »hij kan zich in zijn eigen schrift niet vergissen.»

Na de deur van Soumasbrod's kamer goed gesloten te hebben, gingen de beide heeren naar beneden de straat op. Een uur later zaten de beide Nihilisten in de preventieve gevangenis. Gedurende den nacht werden zij ieder afzonderlijk verhoord. Uit Soumasbrod kon men niets krijgen. Reinecke bekende alles: de geheime drukkerij,

de aanplakbiljetten, de courant, terwijl hij zijn eigen onschuld bepleitte en zeide, dat hij maar een werktuig was in handen van den Nihilist, die hem door bedreigingen schrik aangejaagd had. Ondervraagd naar de verhouding tusschen Soumasbrod en den onder-gouverneur, verhaalde hij, hoe deze laatste de drukkerij ontdekt, en hoe de Nihilist hem vervolgd had met het pistool in de hand.

Door een en ander lag ook Ploutof onder zware verdenking. Den volgenden dag zag men een rijtuig voor zijne woning staan. Twee mannen stapten er uit en gingen de woning binnen. Eenige oogenblikken later werden zij door den heer Ploutof vergezeld. Het waren de gouverneur en de graaf. Alle drie gingen daarop weer in het rijtuig zitten en reden naar het gerechtshof. De heer Ploutof vernam daar de beschuldigingen tegen hem ingebracht. Toen hem het verdachte briefje onder de oogen gelegd en gevraagd werd of hij het schrift kende, sloeg hem de schrik zoozeer om het hart, dat hij door een plotselinge beroerte overvallen, voorzichtig naar zijn woning teruggevoerd werd.

Eenige dagen later zou het vonnis uitgesproken worden. Den avond te voren bezocht de graaf Soumasbrod in de gevangenis.

»Mijnheer Soumasbrod» — sprak hij, zich vlak tegenover den Nihilist neerzettende — »ik heb u eene vraag te doen. Uw antwoord zal volstrekt van geen invloed zijn op uw lot. Ik heb u gearresteerd, mijne macht reikt niet verder, thans zijt gij in handen der jurie. Ik weet wie gij zijt. Eéne zaak is mij echter nog niet duidelijk, te weten: wat gij bedoelt, wat gij wilt.» De graaf sprak dit op zijn gewone koelbloedige manier. Voorover gebogen keek hij den Nihilist strak aan. Deze antwoordde niet dadelijk. Hij streek met zijne handen door zijne

haren, zette een dwaas gezicht en begon hardop te lachen.

»Ha! ha! ha! gij wilt weten, wat wij bedoelen?»

»Ja.»

»He! ik heb volstrekt geen reden om het voor u te verbergen. Zooals gij zegt, ik ben in handen der jurie, die... mij vrijspreken zal.»

De graaf maakte een beweging van ongeduld. »Ge hebt mij nog niet geantwoord,» sprak hij.

»'t Ware beter ons te vragen wat wij niet willen; er is veel wat wij niet willen.»

»Wat dan?»

De Nihilist daarop de vier voorste vingers van zijn rechterhand verbergende, sprak: »Wij willen geene regeering, geen godsdienst, geen eigendom, geene familie....»

»Dat begrijp ik,» — viel de graaf hem in de reden, — »maar ik kom tot mijn eerste vraag terug: »wat wilt gij dan wel?»

»Wij willen vernietigen.»

»Bij voorbeeld.»

»Alles.... alles wat tot nu bestaan heeft, de geheele maatschappij.»

»Nu, en dan?»

»Daarna? O, dat kan niet schelen! Onze zending is: vernietigen.»

»Het is dus de chaos, dien gij wilt.»

»Juist zooals gij zegt: uit den chaos ontspringt het licht. Als wij alles zullen verwoest hebben, dan zal een nieuwe wereld verrijzen uit de puinhoopen der oude; een ander geslacht zal opstaan om op die puinhoopen te bouwen.»

»Hm! ik dank u,» zeide de graaf, »voor uwe openhartige bekentenis. Gij hebt dus geen ander doel dan om te vernietigen?»

»Geen ander.»

»En hoe denkt gij dit doel te bereiken?»

»Wij gaan schielijk op ons doel af,» zei de Nihilist met een grijns... »en wij gaan er heen langs verschillende

wegen, alle middelen zijn goed.... spot, list, geweld, omkoopning, verleiding, moord, brand....”

De graaf deinsde verschrikt achteruit, toen hij dit hoorde. Evenwel sprak hij: »Gij vergoet, dat er voor de misdadigers gevangenis en vestingen bestaan.”

»Laten de gevangenis en vestingen opgevuld worden van veroordeelden,” sprak Soumasbrod, »maar wij zijn talrijker dan gij denkt. Ons werk zal niettemin voortgezet worden, en ten laatste zullen wij overwinnen. Wij hebben overal onze bondgenooten, en zelfs onze vijanden helpen ons.... ha! ha! ha!”

Rood van verontwaardiging verliet de graaf het vertrek; maar nog lang daarna weerklonk de cynische lach van den Nihilist hem in de ooren.

Den volgenden morgen verschenen Soumasbrod en Reinecke voor het gerechtshof: Ploutof was door zijne ziekte verhinderd. De zaal kon al de nieuwsgierigen niet bevatten. Twee advocaten waren uit Moskou gekomen. De een gekozen door het gouvernement en belast met de zaak van Ploutof, verdedigde hem tegen medeplichtigheid met den revolutionair op zeer zwakke wijze. Wat zijne oneerlijke handelingen betreft, de bewijzen waren maar al te duidelijk. Hij werd bij verstek veroordeeld tot ontzetting uit zijn ambt, tot voortdurende ballingschap en tot betaling van de geleden schade. De advocaat van Reinecke toonde aan, dat de jood, wien door den Nihilist schrik aangejaagd was, niets meer was dan een lijdelijk werktuig in zijne hand, en dat de volledige bekentenis, welke men van hem verkregen had, op zich zelf reeds voldoende was om hem vrij te spreken. Hij werd dan ook vrijgesproken met algemeene stemmen. De verdediger van Soumasbrod, een vriend van hem, sprak zeer vloeiend en met veel overredingskracht. Hij verdeelde zijne rede in drie deelen: vooreerst betoogde hij, dat het schot tegen den graaf gelost uit het instinkt van zelf-

verdediging was geschied. Ten tweede kon men zijne drukkerij geen geheime noemen, want zij was bekend aan den onder-gouverneur. En eindelijk, wat wel het voornaamste mocht worden geacht, de advokaat trachtte te bewijzen, zooals tegenwoordig in Rusland en overal elders de mode is, dat het revolutionaire streven van den beschuldigde het gewrocht was van een hersenziekte. Met een beroep op de geschiedenis vooral van de eerste fransche omwenteling eindigde hij zijne rede aldus: Een groot man heeft eens gezegd: »Krankzinnigheid is de misgeboorte van een groote gedachte, maar onmachtig omdat zij door de rede niet begrepen en bestuurd is geweest.» De gedachte van Soumasbrod was: het welzijn van zijn vaderland. Ware hij een redelijk man, hij zou een beroemd patriot zijn geweest, een verdienstelijk mensch voor Rusland en voor de geheele menschheid. Een gebrek aan de inrichting der hersenen heeft van hem een volksleider gemaakt. Mijne heeren! zullen wij hem veroordeelen? Neen, wij zullen hem beklagen. Met een uitbundige toejuiching werden deze woorden begroet. De uitspraak der gezworenen was: niet schuldig.

Uit dit verhaal blijkt, dat de Nihilisten machtige vrienden hebben zelfs voor de balie. Overal heeft het Nihilisme zijne vertakkingen tot onder de hoogste standen. Het volgend verhaal, dat wij onzen lezers hier aanbieden, zal hen dit leeren.

Luitenant Paul Walitzin van het derde regiment ligte kavallerie of de Littauwsche lanciers, behoorde als zoovele andere officiers tot een komplot Nihilisten. Hij had zich bij de samenzweerders aangesloten, deels om de verveling te verdrijven van het garnizoensleven in het onaanzienlijke Ekaterinoslav, deels omdat hij van eene al te goedaardige natuur was om »neen" te zeggen tot oudere kameraden, die hem wisten te bepraten. Dáar was de kapitein van zijn regiment, de reeds grijze Peter Snarischeff, die hem van den beginne voorhield, dat een

man moest zijn òf Nihilist òf een beest, — want wie anders dan een beest buigt zijn nek onder het juk eener aristokratische kaste en is de onderdanige dienaar van een despoot? Deze Snarisneff voedde zijn geest met traktaatjes van duitsche socialisten, welke hij kocht van een kruidenier van de broederschap; deze ontving ze uit Leipzig in bussen, die australisch vleesch heetten te bevatten. Onder den invloed van deze lektuur maakte hij allerlei plannen om de maatschappij te hervormen, die echter nimmer uitgevoerd werden. De waarheid was, dat hij ontstemd was, omdat hij dertien jaren in 't leger gediend had, zonder het verder te hebben gebracht dan tot den rang van kapitein; indien hij van adelijk bloed was geweest, zoo meende hij, zou hij reeds lang generaal geweest zijn.

Paul Walitzin daarentegen was jong en vol illusie's, hij had geene grieven tegen de bestaande orde der dingen dan uit de tweede hand, d. w. z. omdat zijn vriend ze had. Hij was schoon, zijn uniform stond hem goed, hij was bemind bij een tal van jonge en bejaarde dames, en, dank zij de mildheid zijns vaders, die koopman in leder was en in ruime omstandigheden verkeerde, had hij altijd eene goed voorziene beurs. Een dricëntwintigjarige man, als hij, verlangt niets meer te weten, dan dat het leven is om te genieten, en Paul stelde dus maar half en half belang in het denkbeeld, dat hij eens burger zou zijn van eene vrije moskovitische republiek, waarin ieder mensch even zoo goed is als een ander, en waarin men in niemand anders zal gelooven dan in zichzelf. Evenwel, daar samenzwering geen kinderspel in Rusland is, moest Paul in de vergaderingen zijner klub eene menigte eeden afleggen. De »broeders" vorderden, nu voor dit dan voor dat, een eed, en wie dit niet deed was verplicht boete te betalen aan de leden van het comité. Nu was Paul wel mild in het uitgeven van geld; maar daar hij nooit uitgenoodigd werd iets te doen

dan te luisteren naar vervelende redevoeringen, waarbij hij het geeuwen haast niet kon onderdrukken, leefde hij in de meening dat het werk der sociale wedergeboorte zeer goed zonder zijne hulp door anderen kon worden gedaan, en dit was volkomen naar zijne smaak.

Het was omstreeks één jaar dat hij met de Nihilisten in verbintenis stond, toen hij op zekeren avond, bij gelegenheid van een bal ten huize van den gouverneur van Ekaterinoslav, voorgesteld werd aan eene voorname dame, vorstin Valdine, echtgenoot van een der hoogst geplaatste hofbeambten. Zij had eenige bloedverwanten bezocht en zou den volgenden dag naar Petersburg terugkeeren. Paul was zeer getroffen door hare schoonheid, en zij scheen veel belang in hem te stellen; want zij zeide tot hem:

»Heb ik u vroeger niet gezien? Zijt gij ooit te Petersburg geweest?»

»Ja, nu twee jaar geleden, toen ik daar heenging om kolonel Ivanoff te begeleiden tijdens zijne ziekte.»

»Ha zoo! en herinnert ge u nog, dat ge toen de hollende paarden eener slede tegengchouden hebt op St. Izaäksplein? Eene dame zat in de slede; maar gij waart reeds weggegaan, vóór zij den tijd had u te bedanken misschien wel voor 't behoud van haar leven.»

»Ik hoop dat gij die dame waart,» zei Paul blozende.

»Ja, ik was het,» — zei de prinses met een vriendelijk lachje, — »en ik hoop u op de eene of andere wijze mijne dankbaarheid te betoonen; wat kan ik voor u doen?»

»Dat is een gewichtig aanbod,» antwoordde Paul half ernstig, half schertsend.

»Ik zou gaarne kapitein willen zijn en overgeplaatst worden in een der regimenten van de garde.»

»Ik zal mijn best doen,» verzekerde zij hem.

Maar Paul hechte geen gewicht aan de belofte der prinses, en hield zich overtuigd, dat zij alles wel vergeten zou hebben, nog voordat zij naar Petersburg terug-

gekeerd zou zijn. Hierin vergiste hij zich echter; want zes weken later ontving hij een schriftelijke aanstelling als kapitein in het regiment garde-kurassiers van den grootvorst Alexis en tevens het kruis 4de klasse van de Orde van St. George, als »belooning voor betoonden moed bij het redden van iemands leven.”

Tengevolge van deze benoeming vertrok hij naar Petersburg. Zijn vader, ingenomen met zijne bevordering, verdubbelde zijne toelage, zoodat de jonge kapitein in staat was op ruimen voet te leven, en weldra verscheidene vrienden zich verwierf. Hij werd met onderscheiding behandeld; want het gerucht liep, dat hij een gunsteling was van het hof en spoedig tot hoogere eerampten zou opklimmen. Iedereen wist, dat de prinses Valdine hem begunstigde. Wat zijne nihilistische denkbeelden betreft, hij hield die voor zich zelf; want het Nihilisme was kontrabande bij de garde der kurassiers.

Op zekeren avond, toen hij eene receptie bijwoonde ten huize van de prinses Valdine, zeide zijne beschermster tot hem: »Ge schijnt onder al de zotkappen van uw regiment de eenige verstandige man te wezen. Uw kolonel heeft in dien geest over u gesproken tot den Grootvorst Alexis. Ik verheug mij daarover, want gij doet daardoor mijne aanbeveling eer aan. Luister nu eens naar 't geen ik u ga zeggen. Van de week zult gij een dag de wacht hebben in het Marmeren Paleis en dineeren bij den Grootvorst. Gij zult daar den Tsaar ontmoeten, als hij van Lividia terugkomt. Als Zijne Majesteit tot u spreekt en u vraagt, hoe u uw regiment aanstaat, dan moet gij antwoorden, dat gij bij den staf wenscht geplaatst te worden.”

»Maar ik blijf liever die ik ben,” antwoordde Paul.

»Als een jongmensch,” — hernam de prinses, — »zich een naam wil verwerven, dan begeert hij zijn tijd niet door te brengen onder champagne-drinkers. Gij moet doen zooals ik u verzoek, Paul Walitzin, gij moet

carrière maken. Ik zal niet tevreden zijn, voordat gij een post aan het hof hebt; daarna zal ik voor u eene rijke vrouw zoeken."

»Ik ben uw dienaar, Prinses," antwoordde de kapitein eerbiedig, schoon zijn hoofd duizelde van al die grootsche plannen en hij voor het tegenwoordige meer aan het vermaak dacht dan om nog meer vorderingen te maken. Maar hij gevoelde zich te zeer aan de prinses verplicht, dan dat hij door te weigeren haar zou willen beleedigen.

Vijf dagen daarna kreeg hij het bericht, dat hij den volgenden dag de wacht moest houden in het Marmeren Paleis, en zijn kolonel liet er bijvoegen, dat hij op hoog bevel zou dineeren bij den Grootvorst. Paul's kameraden wenschten hem geluk met deze onderscheiding en plaagden hem een weinig met de prinses Valdine. Maar Paul's gemoed was verdeeld tusschen een gevoel van erkentelijkheid jegens de vorstin en de vrees, die hem overviel bij de gedachte, dat hij vis-à-vis den Tsaar zou zitten. Hij was niet te vergeefs een Rus: de gedachte aan zijne keizerlijke Majesteit hield hem in ontzag, en hij vergat in zijne opgewondenheid geheel, dat hij eens gezworen had, Alexander II van den troon te stooten. — Na den eten ging hij naar zijne kamers met het voornemen om nog heden avond een brief naar huis te schrijven, ten einde zijne ouders deelgenooten te maken van het groote geluk, dat hem was ten deel gevallen. Maar nog voor hij zijn mantel uitgetrokken had, ontving hij een briefje, waarin hij slechts deze woorden geschreven vond: »Van avond te 10 uur, no. 6 Feodorstraat." Paul schrok; de cijfers 555, die boven deze woorden geschreven stonden, duiden het geheime nommer aan van de loge der Nihilisten, waartoe hij behoorde, en het briefje, dat hij in de hand hield, bevatte ongetwijfeld een oproeping tot bijwoning van eene zuster-loge in de hoofdstad. Hij stak een lucifer aan en verbrandde het papier; daarop overlegde hij een oogenblik met zichzelf, of hij doen zou

alsof hij de dagvaardiging niet ontvangen had, dan of hij naar de loge zou gaan en zijn ontslag indienen. Hij begon nu inte zien, dat het nihilisme eene dwaasheid was. Wat verlangden toch die menschen? Paul Walitzin had niets op de regeering aantemerken, hij had een goed leven, eene ridderorde sierde zijne borst, hij begeerde niets meer. Met deze overleggingen spoedde hij zich, van een revolver voorzien, naar de plaats waar hij verwacht werd, met het vaste voornemen in eens alle verbintenis met het Nihilisme aftebreken. Hij bezat een moedige natuur en deinsde niet terug voor het denkbeeld, dat hij de verwijten eener gansche vergadering van toornige revolutionairen zou moeten aanhooren. Hij verkeerde daarbij in den waan, dat hij het genootschap, waarbij hij ingeschreven was, even gemakkelijk zou kunnen verlaten als een gewone klub.

Feodorstraat was niet ver af van de wijk, waarin Paul woonde. Het was een fraaie, nieuw aangelegde straat, en no. 6 was een groot, aanzienlijk huis. Dáar gekomen schelde hij aan, de deur werd geopend door een knecht in liverei, die haar achter den bezoeker sloot zonder een woord te spreken; een tweede bediende verscheen en geleidde hem over eene met een zwaar tapijt bekleede trap naar een vertrek, dat er als eene dames-boudoir uitzag. Gedurende tien volle minuten werd hier Paul alleen gelaten, toen werd er zacht eene deur geopend, en de officier stond als vastgenageld aan den grond van verwondering en schrik, toen hij zich zag staan tegenover een generaal in vollen uniform, wien hij met eene bevende hand op de gewone militaire wijze begroette. De generaal was hem bij naam niet bekend; maar hij herkende zijne gelaatstrekken, daar hij hem eens bij eene revue gezien had. Hij was een lang door de zon bruin geworden man met een barsch uitzicht en zware wenkbrauwen. Zijn dunne, fijn gesneden neus teekende het Cirkassische of Tzjerkossische type, en zijne oogen geleken op die van een wolf bij donkeren nacht. Hij hield een pluimhoed onder den arm, en zijne borst

blonk van eene menigte sterren. Paul's groet beantwoordende bleef hij op een armslengte van hem staan en maakte drie teekens, waarmee hij aanduidde, dat hij lid was van eene loge van Nihilisten. Hij legde drie vingers op zijne rechterhand, toen op zijne lippen en eindelijk op zijne borst. Daarna bedekte hij zijne oogen met beide handen, eindelijk legde hij zijne handen op den rug, sloot ze en boog zijn nek, aldus het voorkomen aannemend van eenen gevangene die gebonden wordt. Nadat hij al deze bewegingen in een oogenblik volbracht had, noodigde hij Paul uit naast hem plaats te nemen op eene ottomane en sprak op kalmen toon tot hem: »Zet u neder, Walitzin, wij zullen eens samen praten.»

Paul gehoorzaamde, maar een gevoel van huivering overviel hem. Ofschoon verlost van de vrees, die hem overmeesterde op het eerste gezicht van den generaal in de meening, dat hij hier voor den krijgsraad was verschenen van wege hoog verraad, sloeg toch de gedachte hem neer, dat een hoog geplaatst man, als deze generaal, een medeplichtige kon zijn van de Nihilisten. Zou het dan waar wezen, wat de oude kapitein Snarischeff gewoon was te zeggen, dat de Russische maatschappij is als een bijenkorf, en de Nihilisten hun bondgenooten hebben tot aan de trappen van den keizerlijken troon? Toen hij van zijne eerste ontsteltenis eenigzins bekomen was, begon de generaal aldus:

»Walitzin, wij werken voor eene en dezelfde zaak. Ik heb mij aan u vertoond in mijn volle wapenrusting om u het bewijs te geven, dat ik u mijn volkomen vertrouwen schenk en ook opdat ge een duidelijke voorstelling zult hebben van het gewicht der revolutionaire beweging, als ge ziet, dat mannen van mijne positie daaraan deelnemen. Het is een feit dat onze plannen thans rijp zijn voor uitvoering, het oogenblik is gekomen om te handelen. De loge van Ekaterinoslav heeft ons doen weten, dat gij een man zijt, op wiens moed, geestkracht en overtuiging wij rekenen mogen,

daarom zijt gij uitgekozen tot een onzer instrumenten. Morgen zult gij de wacht hebben in het Marmeren Paleis, en gij zult daar den Tsaar zien..." Hier liet de generaal zijne stem dalen en sprak verder fluisterend, toen op eens Paul met een uitroep van schrik hem belette voorttegaan.

»Generaal!" — sprak hij met verheffing van stem, opstaande — »gij stelt mij voor te doen wat zooveel als een misdaad is. Ik wil geen deel hebben aan een lafhartige daad van verraad en moord."

»Gij vergeet uwe eeden van gehoorzaamheid," zei de generaal op koelen toon.

»Ik heb nooit gezworen een moordenaar te zijn."

»Gij hebt den eed afgelegd, de bevelen van uwe loge te zullen gehoorzamen, welke zij ook mogen zijn, en elke daad voor rechtvaardig te houden, die zou kunnen strekken om ons land te bevrijden."

»Welnu, zoo ik dit deed, dwaalde ik, en ik neem mijn eed terug," sprak Paul met verachting. »Ik beantwoord uwe dagvaardiging van heden avond met deze verklaring, dat ik mijn ontslag neem; de beginselen uwer vereeniging komen mij slecht en onhoudbaar voor. Ik verlang mijne verbintenis met de broederschap aftebreken."

»Dat beteekent, dat, terwijl gij een gevulde maag hebt, anderen het recht niet bezitten honger te lijden," zei de generaal op spottenden toon; »maar ik moet u herinneren, Walitzin, dat gij uwe eeden aan ons verbond gedaan moet houden, en dat ge ons niet verlaten moogt. Als ge uwe eeden niet houdt, zijt gij een verrader, en we zullen u als zoodanig straffen."

»Ik veronderstel dat gij mij vermoorden wilt, he?"

»O neen," antwoordde de generaal op kalmen toon. — »Als gij de bevelen niet gehoorzaamt die ik u geef, dan laat ik u arresteeren als een Nihilist en wordt gij getransporteerd naar Siberië."

De hardvochtigheid, waarmee deze bedreiging uitge-

sproken werd, deed Paul verstommen. Hij zag den generaal een oogenblik aan en 't was hem of deze reeds zijn degen getrokken had, om hem als een schadelijk dier dood te steken. Deze had intusschen een cigaar opgestoken en, na eenige minuten te vergeefs op het antwoord van Paul gewacht te hebben, blies hij hem verachtelijk een wolk rook in 't gezicht en viel toen uit met de woorden:

»Zie, Walitzin, 't is in 't belang van onze zaak, dat een onbruikbare Nihilist nu en dan gearresteerd wordt, opdat de politie zich beroeme op een gewichtigen vangst, en op een dwaalspoor geleid worde door de ontdekking van waardelooze papieren. De slachtoffers die wij daarvoor uitkiezen zijn verraders of zwakken, zooals gij. Weest gewaarschuwd; want ik verzeker u, dat het net waarin gij gevangen zijt zóo sterk is, dat het u niet zal baten er uit wegtesluipen of het stuk te breken; beslis dan nu, wat gij wilt doen.»

»Dat wat mij van u scheidt,» antwoordde Paul uitdagend. Ik ben geen verrader, uwe geheimen zijn bij mij veilig; maar ik ben ook geen moordenaar, en zoo ik in gevaar mocht verkeeren, omdat ik mijne eer ongeschonden bewaren wil, welnu, dan zal ik de bescherming inroepen van personen, die misschien toonen zullen even machtig te zijn als gij.»

»Gij denkt aan prinses Valdine, vermoed ik» — hernam de generaal met een duivelschen lach. — »Wel, beproef het, mijn vriend, en nu... goeden avond!»

Paul liet zich dit geen tweemaal zeggen, maar, na zijn superieur gesaluëerd te hebben, vertrok hij. Buiten gekomen bleef hij een oogenblik besluiteloos stilstaan, hij vroeg zich af, of het niet een droom was geweest. »Was die man, die hem tot een moord van den keizer had willen overhalen, werkelijk een generaal in dienst van Zijne Majesteit? Verkeer ik in gevaar verbannen te worden?» Terwijl hij hierover nadenkt en zijn blik over de straat laat gaan, komt er juist een leeg rijtuig aanrijden. Haastig

beveelt hij den koetsier hem op te nemen en zoo snel als hij kan te brengen naar het Valdine-paleis. Onderweg verneemt hij van dezen op zijne navraag, dat het hôtél zoo even door hem verlaten bewoond wordt door den kommandant van de tweede divisie infanterie, met name Brekoff. In minder dan tien minuten had Paul het huis van zijne beschermster bereikt. Het was laat, maar hij zag nog licht branden in eene der voorkamers. Nauwelijks had hij zich aangediend, of hij werd, hoewel het reeds laat was, op zijn aandrang toegelaten tot de prinses, die hem zoo vriendelijk ontving, dat zij hem zijn geheele vertrouwen ontlokte. Weenende vertelde hij haar alles in weinige woorden.

»Nu?» zeide zij koeltjes, toen hij ophield, »wat hebt gij besloten te doen?»

»Kunt gij dit nog vragen, mevrouw?» sprak Paul — »Och! (zoo ging hij voort), ik bid u, zeg mij wat ik moet doen. Ik kom om u raad te vragen.»

»Zoo, indien dit uwe bedoeling is,» — zei de prinses langzaam elk woord uitsprekende — »als gij mijn raad verlangt, dan zou ik u... aanraden uw eed te houden.»

»Wat! mijne eeden aan de Nihilisten?»

»Ja, ik houd meer van soldaten die hun eeden houden» — zei de prinses zich omkeerende en hem over hare schouders met een lach tot afscheid aanzierende — een lach welke scheen te zeggen: wees een man, geen bloodaard.

»Groote God! gij ook al eene Nihilist!» riep Paul hevig ontsteld uit. Dit zeggende wachelde hij de kamer uit naar buiten met een gevoel, alsof de grond onder zijne voeten wegzonk en alsof er een roode sluier voor zijne oogen hing, die alles als met bloed kleurde.

De ontdekking dat prinses Valdine eene Nihilist was bracht Paul tot het vermoeden, dat de reis naar Ekaterinoslav ondernomen was in 't belang der revolutionairen, waarschijnlijk om met de hoofden der provinciale loge's

samenkomsten te houden, en dat zij zijne vriendschap zoekende, van 't begin het plan gevormd had, hem te maken tot een werktuig van hare partij. De ongelukkige officier kon over dit alles slechts oppervlakkig zijne gedachten laten gaan, schier verward door de plotselinge opeenvolgende ontdekkingen. Het eerste, wat hij tot bezinning gekomen gevoelde, was de diepe vernedering, de dupe van deze menschen geworden te zijn. Natuurlijk verdween nu ook elk gevoel van dankbaarheid jegens de prinses en maakte plaats voor verontwaardiging, dat zij en haar medeplichtige Brekoff hem in 't gevaar gebracht hadden cener bloedige onderneming, waarvan de voordeelen voor hen zouden zijn. Hij trachtte zich echter te bedwingen en tot kalmte te komen. Zelfbehoud scheen nu zijn eerste plicht te wezen, maar op dit oogenblik dacht hij nog meer aan den Tsaar dan aan zichzelf. Met medelijden werd hij vervuld, als hij dezen alleenheerscher van millioenen zag verkeerren onder geheime vijanden, bestookt door hen, wien hij het meest vertrouwde, verradelijk aangevallen door wien hij het meest liefhad.

Walitzin was soldaat. Hij zou zich in een komplot hebben kunnen steken en de vaan des oproers ontrollen, waarbij op de openbare straat gevochten werd, hij zou zich hebben kunnen scharen onder de revolutionaire vlag en des noods den dood van een muiteling ondergaan zonder zich onteerd te gevoelen; maar dit wreede spel in het duister van lafhartige sluipmoordenaars, waartoe men hem wilde aanzetten, deed zijn bloed koken van verontwaardiging.

Wat moest hij doen? Door de ledige straten wandelende hield hij meer dan eens op om zich deze vraag te stellen. De allereerste gedachte die bij hem oprees was, den Tsaar te waarschuwen; maar hoe? Na al wat er dezen nacht voorgevallen was kon Paul van al de dienaars van den Tsaar geenen enkele meer vertrouwen, al ware't het

hoofd van de Derde Afdeeling. 1) Indien menschen, als generaal Brekoff en de prinses Valdine, Nihilisten zijn, dan kunnen nog wel hooger geplaatste personen tot dien troep van verraders behooren. Ongetwijfeld, geen enkele Rus kan meer vertrouwd worden dan de leden van de keizerlijke familie zelve: de Grootvorst en de Grootvorsten, die evenals zijne Majesteit het mikpunt zijn van den moordenaar, den vergiftiger, den brandstichter.

»Ik zal aanstonds den Grootvorst Alexis waarschuwen,» sprak Paul tot zichzelf. »Hij is eere-kolonel van mijn regiment, en ik heb het recht audientie bij hem te vragen. Ik zal volledige bekentenis doen en mij aan zijne genade overgeven. Ik zal dan geruster zijn dan nu.»

Dit zeggende verdubbelde hij zijne schreden, zich haastende het Marmeren Paleis te bereiken. Zoo voortwandelende bemerkte hij niet, dat twee mannen in mantels gewikkeld hem volgden. Zij hadden hem niet uit het oog verloren van 't oogenblik af, dat hij het Valdine-paleis verlaten had. Zij volgden hem tot aan het Marmeren Paleis, en toen hij daar binnen gegaan was, nam een van hen een fluitje uit zijn zak en floot driemaal. Onmiddelijk daarop trokken vijftien man, die bij het Marmeren Paleis de wacht hielden, met hun twee officieren uit. De beide mannen, die Walitzin gevolgd waren, wenkten de officiers ter zijde en fluisterden hun iets in 't oor. — Geheel onbekend met wat buiten plaats vond, had Paul in de vestibule van 't paleis gevraagd aan de bedienden, of hij den Grootvorst Alexis te spreken kon krijgen. Vernemende dat Zijne keizerlijke Hoogheid ter ruste was gegaan, verzocht hij, dat men hem eene kamer aanwees, waar hij een brief kon schrijven, die den prins dadelijk overhandigd moest worden. Paul's uniform en het kruis op zijne borst maakten, dat hij terstond gehoorzaamd werd. Hij werd in eene wachtkamer gelaten, waar hem

1). Een soort van geheime politie, zie bladz. 252.

de verlangde schrijfbehoeften gebracht werden. Maar nog had hij geene drie regels geschreven, toen de deur geopend en de kamer met soldaten gevuld werd, aangevoerd door twee officiers met ontblooten degen.

»Wat wilt gij?» riep Paul, zijne hand leggende aan 't gevest van zijn eigen degen.

»Grijpt hem!» beval een man in een mantel gewikkeld, een stap voorwaarts doende. (Hij droeg den zwart gegaloneerden hoed van een officier van politie.) — »Paul ik arresteer u van wege hoogverraad. Gij zijt Walitzin, hier gekomen om een aanslag te doen op het leven van Grootvorst Alexis.»

»Wie geeft u het recht zulk een beleedigende taal tot mij te voeren?» — sprak Paul hijgende van verontwaardiging en smart. Maar voor hij meer kon zeggen, werd hij aangegrepen en op den grond geworpen. De handboeien werden hem aangelegd en de enkels met koorden aan elkander gebonden. Daarop onderzochten de officiers van politie (want er waren twee) zijne zakken.

»Ziedaar een revolver.» riep een hunner uit, »een dolk en een stuk van een brief.»

»De dolk en de brief zijn er door u in gedaan,» schreeuwde Paul bijna stikkende van woede.

»Tut, tut, wij zullen zien,» antwoordde de ambtenaar. — »Nu, voort met dezen man naar het huis van bewaring, en zorgt er voor, mannen, dat hij goed bewaakt wordt!» Nu werd Paul door vier soldaten bij zijne armen en beenen opgenomen en weggedragen. Toen hij om hulp begon te schreeuwen, duwde men hem een wollen bal in zijn mond, zoodat hij geheel hulpeloos was.

Den volgenden morgen liep er een gerucht door de stad, dat er een aanval had plaats gehad op het leven van den Grootvorst Alexis door een officier van de garde der kurassiers. De bijzonderheden er van kwamen in de bladen niet voor, want er werd geene officiële openbaarheid aan gegeven, en in zulke gevallen begrepen de

uitgevers, dat de autoriteiten een en ander wilden stilhouden; maar ieder kende den vermoedelijken naam van den schuldige. Ook vertelde men dat er dokumenten in zijne kamers gevonden waren van zeer compromitteerden aard. Twee of drie dagen later verspreidde zich het gerucht, dat Paul Walitzin wegens eene halszaak verhoord zou worden, en dat de president van den geheimen krijgsraad generaal Brekoff zou zijn.

Dit alles was waar. Stapels dokumenten werden in Paul's appartementen gevonden; maar 't is niet noodig te zeggen, dat hij-zelf daarvan geen kennis droeg; nooit ook heeft hij vernomen, dat zulk eene ontdekking gedaan was. Hij werd in zeer strenge bewaring gehouden in eene der cellen van het huis van bewaring, een onverwarmde, donkere plaats, waar niemand hem mocht bezoeken, niemand tot hem spreken, en zelfs de cipier, van wien hij trachtte te vernemen of hij veroordeeld zou worden, hem zonder antwoord liet.

Zóo verliepen er tien dagen. Eindelijk op een namiddag werd Paul uit zijne cel geroepen en naar een van de bovenvertrekken der gevangenis geleid. Hier vond hij drie officiers in uniform aan eene tafel gezeten, aan het hoofd van hen Brekoff. Deze hield zich bezig met het onderzoek van eenige papieren, welke de rechterlijke aanklacht tegen Paul inhielden. Een wacht omsingelde den gevangene van achter, en een paar politieagenten met ontbloot zwaard stonden tusschen hem en de tafel. Maar toen Paul het gelaat van Brekoff herkende, verbleekte hij en alle hoop ontzong hem. Hij herinnerde zich de woorden van dien man: »Ge zijt in zulk een sterk net verward, dat er geen ontkomen of verscheuren aan is.»

»Moeten deze mannen mijne rechters zijn?» vroeg Paul aan een der soldaten; doch deze antwoordde niet.

«Ja, ik ben hier uw rechter,» zeide Brekoff kalm. »Wilt gij u verdedigen tegen de beschuldiging, die tegen u ingebracht is?»

»Niet voor u,» — riep Paul verachterlijk uit, — »gij zijt zelf een nihilist en een doortrapte schurk ook!»

»Nu, dan zullen wij de getuigen hooren,» hernam de generaal dood bedaard; »zij zijn niet vele, maar hunne bewijzen zullen u dwingen tot zwijgen.»

De vertooning van een proces had dan nu plaats. De politieagenten, die Paul gearresteerd hadden, werden opgeroepen en verklaarden, dat zij een dolk en brieven in zijne zakken gevonden hadden, ook eenige verradelijke dokumenten in zijne kamers. De gevangene stond daar met over elkander geslagen armen en de uitdrukking op het gelaat van verachting en wanhoop. Hij maakte uit alles op, dat Brekoff's mederechters, evenals hij, Nihilisten waren en dat het nutteloos zou zijn recht te vragen. Hij trachtte niet eens de aangevoerde bewijzen te weerspreken, en toen Brekoff hem vroeg of hij ter zijner verdediging ook iets te zeggen had, verklaarde hij, dat hij in eigen persoon zou appeleeren bij den Grootvorst Alexis. »Hij is mijn kolonel,» zeide hij, »en hij kan niet weigeren mij te hooren.»

Daarop staken de drie rechters hunne hoofden bij elkaar, en generaal Brekoff sprak: »Paul Walitzin, voor de snoode misdaad, waarvan gij hier schuldig verklaard zijt, wordt gij veroordeeld, gedegradeerd en doodgeschoten te worden. De volvoering van deze straf zal morgen plaats hebben.»

»Morgen? En waar?»

»In deze gevangenis. Daar de stad onder de krijgswet ligt, zijn wij gemachtigd parate executie te bevelen.» Paul had tot nog toe zóo stil gestaan, dat zijne bewakers niet op hun hoede waren; maar nu hij uit Brekoff's uitspraak vernam, dat hij niet slechts ter dood veroordeeld was, maar dat hem ook alle kansen benomen waren om zich van schuld vrij te pleiten, sprong hij op eens vooruit, wrong den sabel uit de hand van een der beide politieagenten en vloog naar de tafel. Maar de andere agent

dit ziende sloeg hem met zijn sabel midden op zijn ge-
laat, terwijl een der achter hem staande soldaten hem
een degenstoot door zijn schouder gaf. Dit alles ge-
schiedde in een oogwenk; maar dit redde Brekoff niet.
Hoewel druipende van het bloed zwaaide Paul zijn
zwaard hoog in de lucht naar het hoofd van Brekoff.
De generaal sprong achteruit en bukte om den slag
te ontwijken; maar zijn stoel wankelde en hij verloor
zijn evenwicht, zoodat het zwaard met volle kracht vlak
op zijn gezicht neerkwam en hem het hoofd kloofde,
nog voor hij eene hand kon opheffen om zich te verdedi-
gen. Doch tegelijkertijd greep een der andere rechters
een revolver van de tafel, en twee schoten klonken door
het vertrek. Paul, doodelijk gewond, waggelde en viel
achterover op den grond.

Toch was hij niet geheel dood. Hij wist zich nog te
ondersteunen met den eenen elleboog en, terwijl het leven
hem ontvlood, de woorden uittebrengen: »Lang leve de
Tsaar! Zeg Zijne Majesteit, dat ik dit gezegd heb. Deze
mannen zijn zijne vijanden. Dood en verderf aan hen!»
Zijne laatste woorden, die hij stervende uitbracht, waren:
»Lang leve... ons Vadertje!..... lang... leve.... de.....
Tsaar!»

Generaal Brekoff is langen tijd als martelaar van de
goede zaak betreurd, hij werd met alle mogelijke ecrbe-
wijzen op de plechtigste wijze ter aarde besteld, zijne
begrafenis bijgewoond door verscheidene leden der keizer-
lijke familie. Zijne weduwe ontving een ruim pensioen.
De prinses Valdine, die, zegt men, smaak voor
letterkunde heeft, vervaardigde op hem een gevoelvol
grafschrift. Wat Paul Walitzin betreft, zijn naam
werd genoemd en door het gansche land verspreid als een
der gevaarlijkste samenzweerders, en na zijn dood werden
nog onderscheidene personen als zijne medeplichtigen aan-
gehouden. De politie meent zelfs eenige belangrijke sleu-
tels gevonden te hebben tot ontdekking van vele andere

nihilistische samenscholingen. Hoogst waarschijnlijk is het echter, dat prinses Valdine beter weet dan de politic, wat deze sleutels waard zijn. Maar zij is eene al te voorname dame, dan dat iemand er over denken zou, haar naar zulke dingen te vragen. Zij staat nog steeds in achtting bij de groote wereld.

2. Geschiedenis van het Nihilisme.

In het jaar 1853 bestond er te Londen een russisch revolutionair genootschap van kleinen omvang, maar van grooten invloed. Aan het hoofd daarvan stond zekere Alexander Herzen, onwettige zoon van een gewezen russischen garde-officier en eene joodsche moeder. Zijn vader had hem reeds vroeg bestemd tot den ambtenaarsstand. Dit plan strookte echter niet met de neigingen van den jeugdigen Alexander. Aan de universiteit te Moskou, waar hij zich hoofdzakelijk toelegde op de beoefening der wijsbegeerte en der natuurkundige wetenschappen, kwam hij weldra in aanraking met eenige zijner medestudenten, die aan de politiek zich wijdden en daarin de radikale richting toegedaan waren. Onder den invloed der geschriften van Babeuf en andere kommunistische schrijvers uit den tijd der eerste fransche omwenteling sloot zich Herzen bij deze jongelieden steeds nauwer aan en kwam, evenals zij, tot de overtuiging, dat alleen van eene omverwerping van het bestaande heil te verwachten was. De vrucht van dezen omgang was het verspreiden van revolutionaire denkbeelden, die volstrekt niet strookten met de inzichten der regeering. Deze daarvan onderricht, liet eenigen gevangen nemen. Ook Herzen werd

des nachts uit zijne woning opgeligt, naar Perm verbannen en in dienst van den staat gesteld. Door tusschenkomst van den Grootvorst-troonopvolger, die belang in hem had leeren stellen, werd zijne straf aanmerkelijk verligt. Zijne gevoelens veranderden daardoor echter in 't minst niet. Na verschillende lotswisselingen wist hij ontslag uit den staatsdienst te verkrijgen, en, daar hij in zijn eigen vaderland de vrijheid niet vond om zijne denkbeelden te verspreiden, besloot hij dit elders te doen, en begaf zich in 1847, na den dood zijns vaders, die hem een aanzienlijk vermogen naliet, in vrijwillige ballingschap; nooit heeft hij meer een voet op Rusland's grond gezet. Uit den kring van Herzen en zijne medestudenten zijn de latere Nihilisten voortgekomen. Zij zelven dachten er niet aan eene partij te vormen, zij waren aanhangers van het socialisme en niets meer. Maar de denkbeelden, welke zij zochten te verspreiden, in verband met de algemeen heerschende ontevredenheid, die in de hogere kringen in Rusland gevonden en door hunne geschriften niet weinig versterkt werd, legden den grondslag voor de nieuwe beweging, die zich later in het Nihilisme tot eene zeer te vreezen macht zou ontwikkelen. Londen, in de revolutiejaren het toevluchtsoord der politiek-vervolgden, nam ook Herzen en zijne geestverwanten Bakunin, Ogarew, Galitzin, Blümmer en Dolgorukow beschermend in haar schoot op. Door de drukpers trachtten deze mannen binnen en buiten Rusland aanhangers voor hunne gevoelens te winnen, maar aanvankelijk zonder gevolg. De tallooze blaadjes, welke Herzen de wereld inzond met het doel om den Augiasstal der russische administratie te reinigen, vonden geene koopers, en zelfs geen enkel exemplaar kwam over de grenzen van Rusland. Het westelijk Europa nog bloedende van de wonden welke het door de omwentelingen van 1848 geslagen waren, òf ook daardoor teleurgesteld in zijne verwachtingen, verleende geen aandacht aan de protesten tegen de russische dwingelandij. Rusland zelf

scheen te slapen, doof voor de stem der verontwaardigde bannelingen, die het zonder ophouden, doch vruchteloos, smeekten zijne onverschilligheid te laten varen.

Maar de dood van keizer Nikolaas bracht daarin eene groote verandering. Verlost van de vrees, door jarenlange onderdrukking gewekt, vol van hoop omdat de nacht der tirannie voorbij was, nu de dag der vrijheid aanbrak, gaf het beschaafd Rusland eindelijk gehoor aan de krachtige roepstemmen voor de vrijheid. Een tijd lang was nu de invloed van Herzen, aan wiens geestkracht de revolutionaire partij zoo menig gelukkig gevolg te danken had, verbazend groot, en zijne leeringen werden met een eerbied ontvangen, die de vergetelheid dubbel bitter moest maken, waarin hij later geraakte.

Het was voornamelijk door zijn tijdschrift de »Kolokol» (»klok»), dat Herzen en zijne bovengenoemde vrienden een ontzachelijken invloed uitoefenden, die zich tot in de hoogste kringen deed gevoelen. Tijdens zijn hoogsten bloei, in 't jaar 1863, werden 8000 exemplaren daarvan verspreid, waarvan verreweg het grootste gedeelte in Rusland kwam, hoewel de invoer er van verboden was. Het was een publiek geheim, dat de hoogst geplaatste ambtenaren, de ministers, de grootvorsten, ja zelfs de keizer het blad ijverig lazen. Eenige regels uit de pen van den redakteur waren voldoende om de meest populaire en invloedrijke mannen van Rusland te vernietigen, anderen er boven op te helpen en een beroemden naam te verleenen, ja zelfs de gevangenen te openen en straffen te doen uitdeelen, waartoe niemand den moed zou gehad hebben. Overal had hij zijne geheime correspondenten, van alles was hij op de hoogte. Eén voorbeeld uit velen. In een nummer van den »kolokol» waren eens mededeelingen gedaan, die den goeden naam van eenige leden der keizerlijke familie in verdenking brachten en slechts uit de onmiddellijke omgeving van den keizer afkomstig konden zijn. Om met behulp der geheime politie van Londen den schuldige op

't spoor te komen, zond de regeering in 't diepst geheim een ambtenaar uit Petersburg daarheen; maar reeds op den dag zijner aankomst te Londen las deze in de »Daily News» een schrijven van Herzen tot hem gericht, met nauwkeurige opgave van zijn naam, het uur zijner aankomst, het huis waarin hij zijn intrek moest nemen, en daarbij den vriendelijken raad, dat hij de moeite wel sparen kon, verdere onderzoekingen in te stellen.

Herzen's invloed op de akademische jongelingschap vooral was van groote beteekenis. Toen hij om zijne vriendschap met Polen — men was toen juist in oorlog met Polen (1863) — moest wijken voor Aksakow, den schrijver van »den Dag» (»Djen»), en voor Katkow, den uitgever der Moskou-sche courant, die als voorvechters van het panslavisme de gemoedren beheerschten en Herzen op den achtergrond drongen, was het door hem uitgestrooide zaad reeds lang in vruchtbaren bodem gevallen, het wies op ook zonder hem, en er ontsproot uit: het Nihilisme, dat eerst na Herzens dood tot volkomene ontwikkeling kwam.

Nog een andere, machtiger oorzaak bestond er voor het dalen van Herzens gezag. Zijne macht werd geneutraliseerd door de hervormingen, welke keizer Alexander II zelf invoerde. Deze vorst, die in het jaar 1856 zijn vader Nikolaas in de regeering opgevolgd was, deed van wege zijn vrijzinnige opvoeding, welke hij van zijn leermeester Joukofsky ontvangen had, veel goeds verwachten voor de partij van den vooruitgang. Zijne voorliefde voor een civiel boven een militair leven was bekend, en, schoon hij den Krimoorlog voortzette, welchen zijn vader begonnen was, nauwelijks was de vrede gesloten, of hij voerde een tal van belangrijke hervormingen in.

Het leger werd tot de kleinst mogelijke afmeting terug gebracht, voldoende voor de waardigheid en veiligheid van het rijk, en grootsche pogingen werden in het werk gesteld om de financiën van den staat volgens een vasten grondslag te regelen en zoodoende ook den handel te bevorderen.

Maar de grootste hervorming van allen was het keizerlijk besluit van 3 Maart (19 febr. volgens de russische tijdrekening) van het jaar 1861, waarbij niet minder dan 23 millioen menschen vrijgemaakt werden van de slavernij of liever lijfeigenschap — de zoogenaamde emancipatie — en begiftigd met zekere rechten op het land, dat zij bebouwden. Onder den grootsten tegenstand van de zijde der adellijken en grondbezitters zette de keizer zijn wil door.

Als schadevergoeding voor de eigenaars werd bepaald, dat de staat zich bereid verklaarde het bedrag onmiddelijk aan den eigenaar uittekeeren, terwijl den boeren een tijd van dertig jaren werd gegeven om dit geld bij jaarlijksche termijnen aan den staat terug te betalen.

Een andere groote verandering in hervormingsgezinden geest was de beteugeling der censuur van de drukpers. Het gevolg hiervan was, dat het land als 't ware overstroomd werd door allerlei geschriften, dat een betrekkelijk rijke litteratuur ontstond, dat kunsten en wetenschappen begonnen te bloeien, en dat eenige belangrijke verbeteringen ingevoerd werden bij de universiteiten en bij de andere inrichtingen van onderwijs; seminarie's voor jonge meisjes van alle standen werden toegevoegd aan die voor de dochters van den adel, indertijd door Katharina II opgericht.

Op het besluit der vrijmaking volgde 17 April 1861 de ukase, waarbij de lijfstraffen werden afgeschaft, 1 Jan. 1863 de afschaffing der brandewijn-verpachting. Den 20sten November 1864 verscheen de verordening, waarbij rechtbanken naar westerschen trant werden ingericht, en in 1866 traden de nieuwe gerechtshoven in werking.

Nog gaf de keizer aan zijne onderdanen eene mate van zelfbestuur. De boeren hadden vroeger reeds de gemeente, waar alle zaken van plaatselijk belang zonder eenige inmenging van het staatsgezag werden geregeld. Nu schiep het gouvernement ook de zemstvos, dat zijn: provinciale en arrondissementsraden. Eindelijk in 1874

werd nog het leger hervormd en algemeene dienstplicht ingevoerd. Maar het onbeperkt gezag van den keizer bleef, eene konstitutie werd niet ingevoerd. Niettemin kan het werk van Alexander beschouwd worden als het meest grootsche, dat ooit door een souverein volvoerd is. Daarbij mag men niet vergeten, dat geen enkele dier hervormingen hem is afgedwongen, dat hij integendeel heeft moeten strijden om ze uittevoeren.

Maar de goede bedoelingen van den keizer werden tegengewerkt door de lieden zijner omgeving. Om den keizer bang te maken deden zij op sluwe wijze hun voordeel met elke uitspatting der pers. Onbeteekenende wanordelijkheden aan de universiteit te Moskou werden tot een opstand opgeschroefd, hetgeen ten gevolge had, dat verscheidene studenten weggejaagd werden. De opstand van Polen was verder voor de reaktionairen een geschikte aanleiding om het gemoed van den keizer te verbitteren.

Daarbij kwam, dat aan de hervorming een wezenlijk deel ontbrak. De administratie was nagenoeg dezelfde gebleven als onder keizer Nikolaas. De derde afdeling werd opgericht, de zoogenaamde »geheime politie» — eene instelling, die aan de Spaansche inquisitie doet denken, die een afzonderlijken staat in den staat vormt en een waarlijk onbeperkte macht uitoefent. Het hoofd dier instelling, die den titel van chef der gendarmerie draagt, heeft elk oogenblik toegang tot den keizer, terwijl b. v. de ministers alleen bij hem worden toegelaten, wanneer zij daartoe uitgenoodigd zijn. In spijt van de wezenlijke weldaden, die de besluiten des keizers, met de edelste bedoelingen genomen, over het land verspreidden, waren het toch weer de halve maatregelen, die het geluk des volks in den weg stonden. Nergens kwam dit duidelijker uit dan bij de vrijverklaring der lijfeigenen.

Veel van het heilzame van dit keizerlijk besluit werd weggenomen door de bijkomende bepaling, dat de regeling der landverdeeling aan de leden der keizerlijke commissie

werd overgelaten. Door dezen werden in elk gouvernement die bezittingen tot grondslag der verdeeling aangenomen, welke in verhouding tot het aantal boeren de minste perceelen bevatten. Daardoor verkregen de boeren te weinig land om er een bestaan op te vinden. Ook ontbreekt hun het noodige hout, dat zij vroeger uit de bosschen hunner heeren konden halen, maar nu zelven zich verschaffen moeten. Dientengevolge zijn zij verplicht, zelf in hun onderhoud te voorzien, een gedeelte van het jaar hunne erven te verlaten, en in de steden werk te zoeken in fabrieken of bij de middelen van vervoer, terwijl hunne vrouwen zich met de bebouwing van hunne kleine stukjes grond belasten. Vooral in den winter is het aantal groot van hen, die met dit doel jaarlijks naar Ruslands hoofdstad trekken. En wee dan hunner, als de winter hun daar geen brood brengt en zij het doel hunner reis missen. Dit was den winter van 1881-1882 't geval, die zich door eene bijzondere zachtheid kenmerkte. Niet minder dan 5102 boeren lieten zich te Petersburg als voerlieden inschrijven. Maar daar er volstrekt geen sneeuw viel, verkochten de meesten hunne paarden en sleden en keerden, zonder iets verdiend te hebben, naar hunne woonplaatsen terug. Anderen bleven en leden groot gebrek in afwachting van de vurig verlangde sneeuw, doch zonder dat hun hoop vervuld werd. — Door dit alles werkt zich de vrijverklaarde boer steeds meer achteruit. Om zijne schulden te voldoen is hij soms verplicht tot de laatste koe of werkpaard te verkoopen. Gevolg hiervan is weder, dat, hoewel er overvloed van werkkraft is, er in het uitgebreide Rusland gebrek aan bouwgrond bestaat, in die mate, dat zelfs de vooraadschuur van Rusland, de gouvernementen van de Wolga en het Zuiden, begint af te nemen. Toch wijdt hij dit niet aan den Tsaar, wien hij blijft liefhebben als zijn vader, daar hij het kwaad toeschrijft aan de ambtenaars, die de bevelen van den Tsaar niet uitvoeren.

»Ach, als de Tsaar het maar wist!» — zegt hij — »Maar God is hoog en de Tsaar is ver af.»

Ook de landadel, die zich nooit met ernst op de bebouwing van zijn land toegelegd heeft, maar alles aan den boer overliet, wordt door de vrijmaking getroffen. Nu gedwongen zelf te zorgen, maar van alle kanten ontbloot, zijn zij niet in staat aan de eischen van een goeden landbouw te voldoen, zoodat door verwaarloozing van het land armoede hun voor de deur staat. Op dit oogenblik zelfs is een groot gedeelte van den landadel aan zijne laatste hulpmiddelen bezig, terwijl het andere gedeelte posten en betrekkingen heeft weten machtig te worden, en de reeds te talrijke schare van hen die uit de staatsruif eten nog grooter maakt.

Het is ligt te begrijpen, dat bij zulk een toestand de vurige verwachting eener gouden eeuw bitter teleurgesteld werd, en dat de stemming, die toen en ook nu nog in onderscheidene kringen van Rusland heerscht, die is van onvoldaanheid met het tegenwoordige. Juist toen alles goed scheen te gaan en men elkander geluk wenschte met de komst van het duizendjarig rijk, waren de oorzaken reeds aanwezig en werkten in 't verborgen voort, die eens de grootste ontevredenheid zouden voortbrengen. Deze ontevredenheid openbaarde zich van tijd tot tijd door oproer, brandstichting en door een en ander meer, waarop niet zoo bijzonder de aandacht gevestigd werd; die aangemerkt werden als tijdelijke, als voorbijgaande verschijnselen; men oordeelde, dat een voorzichtige toepassing eener heilzame tuchtiging toereikende zou zijn om deze enkele ziekteverschijnselen van het staatslichaam te genezen. Maar al ras bleek het dat de kwaal, waarvan zij de symptonen waren, zulk een machtige uitgebreidheid onder zekere klassen der russische samenleving verkregen had, dat het ernstig de vraag werd, door welke middelen deze ramp te keeren.

Een geheim gedenkschrift over de nihilistische woelin-

gen, in 't jaar 1875 op last van den Minister graaf v. d. Pahlen opgesteld en uitgegeven, bracht een tal van feiten aan het licht, waaruit ontegenzeggelijk blijkt, vooreerst dat de nihilistische samenzwering alles behalve het werk is, van eenige kwaadwilligen, maar over geheel Rusland verspreid en in alle, tot de hoogste, standen hare vertakkingen heeft; en voorts dat zij nergens op ernstigen tegenstand stoot, integendeel door een aanzienlijk deel der beschaafde bevolking met onverholen sympathie begroot wordt. Van de meest kenmerkende feiten, in dit gedenkschrift vermeld, deelen wij hier de volgende mee.

In 't jaar 1860 richtten eenige studenten aan de universiteiten te Moskou en Petersburg gezelschappen op om elkander in hunne studiën en ook door stoffelijke middelen bij te staan. Spoedig echter bleek het, dat het doel van deze gezelschappen zoo gansch onschuldig niet was. Onder den invloed der toongevende geschriften van die dagen, waarin luide klachten werden aangeheven over de onbillijkheid der bestaande maatschappelijke toestanden, werden in deze kringen van jongelieden, die gaarne wilden gelooven aan de verwezenlijking hunner idealen van gelijkheid, vrijheid en broederschap, allerlei plannen beraamd om de ellende der arbeidende klassen weg te nemen door zedelijke verbetering. Maar deze zedelijke verbetering verwachtten zij niet, zooals men vroeger in Rusland deed, van de studie der wijsbegeerte en de aankweeking van den aesthetischen aanleg, maar van praktische middelen, van omverwerping der bestaande toestanden, door de maatschappelijke inrichting indiervoege te vervormen, dat de instinkten en de natuurlijke begeerten vrije speelruimte en onbepaalde bevrediging konden vinden. Deze geest werd steeds meer en meer gevoed door buitenslands gedrukte vlugschriftjes, die onder hen verspreid werden en een bepaald revolutionair karakter droegen. Een in 1874 opgericht blad, de »Voorwaarts" («Wperod») predikte, »dat de tijd dáar

is om onder het volk te gaan en de actie te beginnen." Ofschoon de leiders ten opzichte van beginsel en doel: de omverwerping van het bestaande, het allen eens waren, verschilden zij in de keuze der middelen. De »gematigden» vergenoegden zich het volk op te leiden, opdat het voorbereid werde voor de invoering van den beteren toestand door: eenvoudige gesprekken, verspreiding van vlugschriften, verwekking van ontevredenheid, vorming van georganiseerde groepen, stichting van kapitalen en bibliotheken. Dit alles te samen maakt in de taal der revolutionaire wetenschap de »propaganda» (Semljä en Wolgä) uit. De »radikalen» echter (de zoogenaamde Tscherny Peredel) — en dezen zijn ontegenzeggelijk de gevaarlijksten — verklaarden, dat, om sneller tot het gestelde doel te geraken, men zich tot het lagere volk, de boeren en anderen, niet moest bepalen, daar van hun opvoeding in de eerste tientallen jaren niet veel te verwachten was, maar dat de revolutionairen terstond in hun eigen kring de beweging moesten overbrengen en haar uitbreiden niet slechts tot de werklieden, de soldaten, de fabriekarbeiders, maar ook tot de andere kringen, die der leeraars, vroedvrouwen, artsen en in 't algemeen tot allen, die in dienst van den staat waren. Dien overeenkomstig werd dan ook gehandeld. Met buitengewone energie en rijk van stoffelijke middelen voorzien, gingen zij aan het werk, door niets zich latende afschrikken. Zij knoopten onder elkander gedurig nieuwe betrekkingen aan en wisten deze door afgesproken teekens en geheimschrift verborgen te houden; ook verwierven zij zich den toegang tot allerlei inrichtingen van onderwijs: seminariën en volksscholen. Niet slechts door het verspreiden van boekjes en door het houden van voordrachten verbonden zij de jongelieden aan zich, maar vooral ook door persoonlijke verbindtenissen met hen aan te knopen, terwijl zij tevens over een niet gering aantal jonge vrouwen en meisjes te beschikken hadden. Tegen het einde van 't jaar 1874 was

het hun zodoende gelukt over half Rusland een net uitte spreiden van revolutionaire kringen en op zichzelf staande agenten. Tot zelfs in Sibcrië in het hooge noorden, en in Tiflis en het land der Donsche kozakken in het zuiden worden zij gevonden. Voorts is gebleken, dat niet slechts jongelieden daaraan deel hadden, maar ook menschen van gevorderden leeftijd, eerbare vaders en moeders, welgezetene lieden en personen uit de hoogere standen, die de volksleiders niet alleen niet tegenwerkten, maar ook hulp en bescherming verleenden, hen bij vervolging in hun woning verborgen hielden om hen aan de armen der politie te doen ontsnappcu.

Belangrijk is het verhaal van de handelingen der russische samenzweerdcrs, door de procedures der laatste jaren aan 't licht gebracht. Wij zien bijvoorbeeld een groepje dweepers in een fabriekstad als werkvolk gekleed, wonende op armoedig ingerichte kamers, den ganschen dag hard werkende in de fabrieken, terwijl zij 's avonds hun gezellen bezoeken en hun vertrouwen trachten te winnen. De mannen zijn meestal zonen van priesters of van gouvernementsklerken of van kleine grondbezitters. Sommigen hunner zijn studenten, die hun loopbaan aan de hoogeschoolen niet voltooid hebben. Het vrouwelijk personeel schijnt hare mannelijke geestverwanten in beschaving en opvoeding te overtreffen; niet weinige van haar zijn dochters van niet onbemiddelde landeigenaars en van goede familie. Gekleed in een grof gewaad of als gewone fabriekarbeidsters, vaak barrevoets, zonder klagen 't hardste lot verdurend, wijden zij zichzelf zonder te murmureren aan de hopelooze taak, een volk tot opstand aantehitsen, dat voor elke bezieling ten eenenmale onaan doenlijk is. Wanneer zulke menschen bijeen komen en onder 't gebruik van een kop thee voor elkander het hart uitstorten, dan loopt het gesprek 't allereerst over de ellende van den arme en den overdaad van den rijke, en verder over de hoop, die hen vervult, op den gulden

tijd die komen zal, waarin het volk zal bevrijd zijn van de zware lasten, waaronder het nu nog door de overweldigende macht van het kapitaal gebukt gaat. Of kleine boekskens in een papiere omslag, gewoonlijk met een prentje op den titel, worden voor den dag gehaald en uitgereikt aan hen die lezen kunnen, òf hardop voorgelezen voor hen die niet kunnen lezen, — boeken, die op het eerste gezicht heel onschuldig schijnen, met het opschrift: »De sluw bedachte machinerie,” òf »Een verhaal van vier broeders,” òf »De geschiedenis van een kopeken,” ook wel »Schetsen uit de steppen van Lewitow”, en »Schetsen uit het fabrieksleven van Golduriuzki”, òf »Geweld breekt stroo” enz. enz.; soms ook een preek, naar men voorgeeft, uitgesproken door een prelaat.

Om onze lezers een denkbeeld van deze soort van nihilistische litteratuur te geven, volge hier ecne proeve uit »De sluw bedachte machinerie” (»Chitraja Mechanika”). Twee boeren, Stepán en Andréi, ontmoeten elkander in een kroeg en knopen onder een glas brandewijn een gesprek aan. Als Andréi den ander voorstelt een tweede glas wódka te drinken, antwoordt deze, dat de Tsaar met de edelen en kooplieden den weg naar zijn keel verstoppen. Daar zijn vriend deze beeldspraak niet verstaat, zegt hij dat hij, als er geen Tsaren, edelen òf kooplieden waren, vijf glazen wódka kon hebben voor het geld, dat hij nu voor één glas moet betalen. Dit gezegde heeft natuurlijk een nadere bespreking ten gevolge, en Stepán houdt een soort van redevoering. »Het volk, zegt hij, betaalt verreweg het grootste gedeelte der belastingen en doet tevens al het werk; het beploegt de akkers, bouwt de huizen en kerken; werkt in de molens en fabrieken, en tot loon van dit alles wordt het stelselmatig beroofd en geslagen. En wat doet men met al dat geld, dat aan het volk ontnomen wordt? In de eerste plaats krijgt de Tsaar negen millioen roebels — genoeg om een halve provincie den kost te geven — en van dit geld vermaakt

hij zich, geeft hij jachtpartijen en feestmalen, en woont in paleizen. Hij heeft, ja, de boeren de vrijheid gegeven; maar wij weten wat die vrijheid in werkelijkheid te beduiden heeft. Het beste land behield men, en de belastingen werden hooger, opdat de boeren niet vet en traag worden. De Tsaar is zelf de rijkste grondbezitter en fabriekant in het land. Niet slechts heeft hij ons, zooveel hem behaagde, beroofd, maar hij heeft ook onze kinderen en kleinkinderen, door het aangaan eener nationale schuld, als slaven verkocht. Hij neemt onze zonen als soldaten, sluit hen in kazernes op, opdat zij hunne broeders, de boeren, niet zien, zoodat zij wilde dieren worden, bereid hunne eigene ouders te verscheuren. De edelen en kooplieden bestelen evenzeer de arme boeren. Kortom, alle hogere klassen hebben eene machinerie bedacht, die de boeren er toe brengt, al hun vermaken en weeldeartikelen te betalen. Maar het volk zal te eeniger tijd opstaan en de machinerie in stukken breken. De boeren zijn het sterkst, als zij hunne krachten maar weten te gebruiken."

Zóo gaat deze opruiende taal steeds voort in de meest krasse bewoordingen. De ijver, waarmee dergelijke geschriften in boven genoemde bijeenkomsten gelezen worden, bewijst hoezeer zij strekken om tot ontevredenheid met de bestaande toestanden te stemmen, om de werklieden optezetten tegen allen, die zonder eigen inspanning de voordeelen trekken van den arbeid, door anderen geleverd; om te prediken de komst van een gelukkigen tijd, waarin een broederschap van boeren zal zijn opgericht, »Groote geestdrift en overspannen godsdienstijver openbaren zich in deze vlugschriftjes om het volk op te zetten en den gelukkigen tijd aan te brengen, waarin Moeder Russya al hare kracht zal toonen, »en dan zal op aarde voltooid zijn het godsrijk, het rijk van geloof en liefde, waarin noch kommer noch zorg zullen zijn, nog tegenspoeden of tranen." Maar de weg, die tot die zalige toekomst leidt, is de revolutie. »In opstand ligt de eenige

kans om het volk te verlossen van armoede, honger en koude, die het nu lijdt, en van den onvermijdelijken ondergang, welke het in de toekomst te wachten staat — opstand tegen landbezitters, tegen werkgevers, tegen den Tsaar en tegen elk gezag, dat de verdervers van het volk tracht te verdedigen.”

In de laatste regeeringsjaren van keizer Alexander II hebben de Nihilisten den weg ingeslagen, door hunne radikale leidlieden aangewezen. Aanleiding daartoe vonden zij in het gedrag van den keizer, bij wien een omkeering van gevoelens plaats had. Bitter teleurgesteld door het mislukken zijner hervormingsplannen, toegevend aan eene melancholische stemming, die nog verhoogd werd, toen allerlei geruchten van samenzweeringen tot hem doordrongen, gaf hij eindelijk gehoor aan het verlangen zijner raadlieden, dwangmiddelen aan te wenden. Het denkbeeld vatte bij hem post, dat politieke hervormingen leidden moesten tot revolutie. Bij gevolg besloot hij aan de eischen der gematigd liberale partij niet meer toe te geven, maar de strengste maatregelen te nemen, ten einde het vuur der revolutie, dat zoo geducht begon te branden, uit te dooven. 't Gevolg van dezen maatregel was, dat het gouvernement de sympathie en den steun der gematigden verloor en den ijver versterkte van de politieke dweepers. Dezen schreden nu met versnelden pas voort. Elke maatregel door het gouvernement genomen, zooals gevangenisstraf of verbanning, om den opstand te onderdrukken, werd door hen beantwoord met een nieuwen aanval tegen het hoofd van den staat. Tot zevenmaal toe werden aanslagen uitgevoerd tegen het leven van den keizer: de eerste maal in 1866 te Petersburg door den student Karakásow; de tweede keer in 1867 werd in het Bois de Bologne te Parijs op hem geschoten, terwijl hij in het rijtuig gezeten was naast keizer Napoleon III. Na een lange tusschenpoos herhaalden zich tot tweemaal toe de aanvallen in één en 't zelfde jaar 1879, in April te Petersburg en in December op den trein naar Moskou;

eveneens in 't volgende jaar 1880 tweemaal: den 17 Februari in het Winterpaleis, en in den zomer nabij Odessa. Eerst op den 13 den Maart van 't jaar 1881 bereikten de moordenaars hun doel.

't Was op den middag van dien noodlottigen dag, dat de keizer uitgereden was naar de gewone zondagsparade bij de St. Michaël-rijschool. Toen dit afgelopen was, kwartier na twee, reed hij langs het Kanaal naar het paleis met het doel om een bezoek te brengen aan de Grootvorstin Katharina Michaelovna. Hij zat in een dicht rijtuig met zijn broeder Grootvorst Michaël en werd gevolgd door een officier van politie, kolonel Dvorjetsky in een slede, en door een eskorte van zes kozakken. Toen het rijtuig bij de Kojushni-brug kwam, die over het Katharina-kanaal ligt, werd eene bom daarop geworpen door iemand, die zich verschild had achter het traliehek van de tuinen van het Michaëlpaleis. De bom viel niet onder het rijtuig, maar vlak er achter en sloeg het achterdeel van het rijtuig stuk, maar trof den keizer en den grootvorst niet. De keizer stapte terstond uit het rijtuig. De garde-officier rende op hem toe, en den gewonen vorm van begroeting vergetende, riep hij: »Zijt gij gewond, Sire?" — »Neen, goddank", hernam de keizer, »maar ik zoek den schuldige." Onderscheidene slachtoffers lagen op den grond: eenige kozakken die tot de eskorte behoorden, en ook eenige voorbijgangers. De keizer stapte naar een kozak, die zwaar gewond was, en beval dat men hem weg zou voeren. De man, die de bom geworpen had, werd door kolonel Dvorjetsky gearresteerd. In de eene hand had hij een revolver, in de andere een dolk. Hij was een jong man in burgerkleeding, met een bleek uiterlijk, fraai haar en dunnen knevel. De keizer zag hem een oogenblik aan en beval toen hem weg te voeren. Hij wilde te voet zijn weg vervolgen, ofschoon de koetsier hem zeide, dat hij zonder gevaar in het rijtuig kon gaan. Intusschen was eene groote menigte menschen

komen aanloopen. Maar nauwelijks had de keizer eenige schreden vooruit gedaan, toen een tweede man naderde en eene bom hoog in de lucht wierp, zoodat deze met kracht neerviel tegen de voeten van den keizer, die op ditzelfde oogenblik het teeken des kruises maakte. Een vreeselijke ontploffing volgde, waardoor allen, die in de nabijheid waren, van de been geraakten. Twee of drie minuten verliepen er tusschen de eerste en de tweede ontploffing. Toen de rook opgetrokken was, zag men den keizer op den grond liggen badende in zijn bloed. Verscheidene andere gewonde personen lagen naast hem. De moordenaar zelf viel ook op den grond, eveneens doodelijk gewond. Hij was dadelijk omringd door eene woedende menigte, tegen welke de politie moeite had hem te beschermen. De keizer, die geheel bewusteloos was, werd in de slede van den officier van politie gedragen, waarmee hij werd overgebracht naar het paleis. Dáar werd hij gebracht in zijn privaat vertrek, dat hem zoowel tot studeer- als tot slaapkamer diende. Met behulp van twee geneesheeren van het hof werd hij uitgekleet. Bij onderzoek bleek, dat de keizer op de allerverschrikkelijkste wijze gewond was. Het eene been was geheel verbrijzeld tot aan de dij, en het ander was bij de knie afgesneden. De onderbuik was opengescheurd, ook het gelaat was gewond. Een der geneesheeren haalde aanstonds de noodige instrumenten om de beenen afzetten, die nog slechts bij het vleesch neerhingen, daar het gebeente gebroken was. Overvloedig stroomde het bloed van de verscheurde ledematen, gom-elastieke banden werden aangelegd, eerst aan het rechterbeen onder de knie, daarna aan het linker. Bij onderzoek bleek ook nog de rechterhand zeer erg beleedigd te zijn; de trouwring was gebroken, en de stukken waren in het vleesch gedrongen. De eerste zorg der geneesheeren was, de aders op te binden in de hoop dat het bloed naar het hart zou terug keeren. Hierdoor en door het aanwenden van andere

middelen begon de lijder weer adem te halen, zoodat hij zelfs de oogen opende. Maar het was slechts voor eenige oogenblikken; na verloop van één of twee minuten hield het hart op te kloppen.

Den daarop volgenden zaterdag, den 19den Maart, werd het lijk overgebracht uit het Winter-paleis naar de St. Peter- en Paul-kerk in de citadel aan den tegenovergestelden oever van de Neva. In buitengewoon plechtigen optocht had dit plaats. Keizer Alexander III en al zijn mannelijk gevolg gingen achter de lijkbaar te voet; de keizerin met haar gevolg in rijtuigen. Zeven dagen werd daar het lijk op een praalbed ter bezichtiging gesteld; ieder, de geringste zelfs van het volk, mocht een laatsten groet aan den keizer komen brengen, hem niet slechts zien, maar ook aanraken en kussen. Ontelbaar was het getal van belangstellenden, die daarvan gebruik maakten.

Aandoenlijk is het verhaal daarvan door een russischen boer, die lid was van eene deputatie van boeren, die naar de hoofdstad reisden om een bloemkrans neer te leggen aan de voeten van den gestorven keizer.

»Meer en meer,» — zoo verhaalt de moeziek — »toen wij de kerk naderden, ontzong mij de moed. Ten laatste traden wij binnen. Daar waren verscheidene generaals tegenwoordig. Zij maakten ruimte om ons te laten doorgaan. Van dat oogenblik raakte mijn brein verward. Wij vielen op onze knieën en weenden bitterlijk. Wij raakten den grond met onze voorhoofden aan, en onze tranen vloeiden ongedwongen. Ik was beschaamd in tegenwoordigheid van zoovele generaals; maar dat alles baatte niet, en wij hielden aan met weenen. Driemaal bogen wij de knieën. Ik kan geen woorden vinden om uittedrukken, wat ik toen gevoelde. De kist was als 't ware verdwenen onder een berg van kransen; maar generaal Rijlief schoof er eenigen op zij, opdat wij onze kransen op de borst van onzen vader zouden kunnen plaatsen. Ja, de krans der arme boeren rust op het hart

van onzen bevrijder, onzen martelaar. Toen begonnen op eens onze tranen nog meer te vloeien. De generaal vreesde ons de hand van den souverein te kussen. Het gelaat van den gestorven keizer beschouwende, was ik als verstedend van smart. Ik vermag niet al de trekken mij voor den geest te brengen, welke wij allen kennen. Het haar en de baard waren geheel wit; de sporen der misdaad waren zichtbaar aan het linkeroog en aan den wang. Men zegt: dit is de uitwerking van het verschrikkelijke dynamiet. Maar hij lag daar in zijn kist, onze ter dood gemartelde Tsaar, met de uitdrukking van een onuitsprekelijk kalme rust, alsof hij lag te slapen. Een heiligenbeeld lag tusschen zijne handen, bloemruikers omringden zijn hoofd, en het geheele gelaat droeg de uitdrukking van zulk eene zachtheid, dat het meest verharde en bedorven gemoed met teederheid moest worden aangedaan op het gezicht van zulk een wreede martelaarschap."

Zondag den 20sten Maart werd het lijk in den keizerlijken grafkelder bijgezet.

Keeren wij nu tot de Nihilisten terug. Door de ondervinding geleerd hadden zij maatregelen genomen, waardoor hun prooi hun nimmer kon ontgaan. Het is ons reeds genoeg gebleken, dat personen uit de naaste omgeving van den keizer leden zijn van den grooten Nihilisten-bond. Daardoor waren de samenzweerders op het nauwkeurigst met de gangen van den keizer bekend. Zij wisten dat de keizer naar de rijschool zou gaan op een bepaald uur, en vandaar naar het Anitchkow-paleis, zijne toenmalige residentie, zou terugkeeren. Langs tweeërlei wegen kon hij gaan. Op beiden hadden de Nihilisten gerekend. Voor 't geval dat hij de Sadovaya of kleine Tuinstraat, die van Nevski-prospect afvoert tegenover het Anichkow-paleis, doorreed, hadden zij van uit het hoekhuis, naar het scheen een kaaskooperswinkel, eene mijn onder de straat gelegd, die met zooveel zorg was ingericht, dat zij, volgens de

Lith. Emrik & Wuygen.

De vijf veroordeelde nihilisten naar het schavot gevoerd.

verklaring van eenen deskundige, indien zij gesprongen was, de straat met al wat er over heenreed en de belendende huizen in de lucht zou hebben laten springen. Indien echter het keizerlijk rijtuig langs dien weg niet afkwam, dan moesten de samenzweervers in de Michaëlstraat bijeenkomen, waar Sofie Peroffskaya, eene der vrouwelijke leden van het komplot, hun een teeken zou geven, als zij naar het Katharina-kanaal moesten gaan en daar hun slachtoffer afwachten. Dit was juist wat geschiedde; en Reesakow, het teeken van de dame ontvangende, ging naar het kanaal en wierp zijne bom onder de paarden. Op hetzelfde oogenblik stond Elnikow bij de leuning iets verder op. Hij wierp de tweede bom, die beiden doodde, den keizer en hemzelf. De bommen, bestaande uit dik glas gevuld met nitro-glycerine en kamfer, welk laatste de hevigheid der ontploffing verhoogde, waren vervaardigd door een vierde uit het komplot, den »technicus" Kibaltchik mijn-ingenieur, zoon van een priester, die eenige jaren in een seminarie doorgebracht had, maar later de school van ingenieurs bezocht en dáar den grondslag legde van de wetenschappelijke kennis, die zulk een gevaarlijk wapen werd in handen der nihilistische partij. De reeds genoemde Sofie Peroffskaya was van aanzienlijke familie, dochter van een vroegeren gouverneur van Petersburg, eene nicht van een officier van het hof. De drie andere samenzweervers, die gevat werden, zijn: Sheliabow, Michaëlow en eene jonge joodsche vrouw, Hussy Helfmann. Bijna allen hadden in een der vorige aanvallen op het leven van den keizer deel genomen. De beide laatstgenoemden waren gevat in een huis tegenover den kaaswinkel gelegen, waaruit Reesakow en zijne kameraden de bommen kregen, en waar men des morgens te acht uur van den dag van den moord bijeengekomen was om de eindbeslissing te nemen. Een ander, die daar ook was, had, om niet in handen der politie te vallen, zichzelf met een revolver gedood; hij bleek te zijn

een zekere Nikolaas Sablin, broeder van den luitenant-Kolonel Sablin van het zesde regiment grenadiers. Sheliabow echter leverde zichzelf vrijwillig over; den dag na den moord schreef hij een brief aan den prokureur, inhoudende de verklaring, dat hij medeplichtig was aan den moordaanslag van Reesakow, met verzoek in hetzelfde vonnis te mogen worden begrepen; want dat hij reeds verscheidene keeren een aanslag op het leven van den keizer gewaagd had, en zoo hij al in dezen moord geen stoffelijk aandeel genomen had, dan was dit alleen aan het toeval te wijten. Zulk eene daad, waaraan zekere grootmoedigheid niet te ontzeggen is, was geheel in den geest van de Nihilisten, die zich leden achten van een heilig verbond en zich door een tirannenmoord verdienstelijk meenen te maken jegens hun vaderland en de menschheid. Als echte dweepers worden zij door geene gewetensbezwaren teruggehouden van 't geen zij hun plicht achten. Niet allen evenwel leggen zich dit martelaarschap op, het zijn in de eerste plaats de leden van het »uitvoerend bewind" (de Narodnaya Volga), die den dood harer bestuurders als een der middelen aanmerkt tot bereiking harer doeleinden. Sheliabow was bovendien agent van »den derden rang" en bezat als zoodanig het volle vertrouwen van het uitvoerend bewind. In deze hoedanigheid ontving hij de zending, een nieuwen aanval te organiseeren op het leven van den Tsaar, en stond daardoor aan het hoofd van het moordkomplot. Belast met deze zwaarwichtige taak riep hij vrijwilligers op, die eerst de school van de »werkman's revolutionaire organisatie" doorloopen hadden, in de geheimen langzamerhand ingeleid waren en zich aan de groote zaak verbonden gevoelden. Van de zeven en veertig die zich aanboden koos hij Reesakow uit en droeg hem op den wil van het »bewind" te volbrengen naar de aanwijzingen, die hem later gegeven werden. De grootste koelbloedigheid legden deze eedgenooten aan den dag,

zoo voor het gericht, waar zij tot den strop veroordeeld werden, als bij de uitvoering van de straf die op den 20sten April plaats had ¹⁾, vooral Sheliabow en Sophie Peroffskaya. Eerstgenoemde verdedigde voor de rechters in een lange rede de zaak der Nihilisten en wijdde uitvoerig uit over hunne beweegredenen en hunne wenschen; op het schavot sprak hij de anderen ernstig toe, op den toon der overtuiging. Sophie sprak eveneens op rustigen, vasten toon om hare gevoelens te verdedigen, en door haar voorbeeld aangespoord omhelsden allen elkander in het aangezicht des doods. Toen de vijf dienstdoende priesters aan elk hunner het crucifix voorhielden, kusten allen zonder uitzondering dit symbool der kristenheid. Voor Hessy Helfmann werd om hare zwangerschap de uitvoering der straf uitgesteld. Zij werd in het gesticht voor kraamvrouwen overgebracht, waar zij in het volgende jaar is overleden.

3. De tegenwoordige toestand.

De dood van den keizer vrijdelde de uitvaardiging van het manifest, dat de gestorvene monarch op raad van zijn minister Loris-Melikow zijn volk toegezegd had, en waardoor, in den geest der liberale partij, eene volksvertegenwoordiging tot stand zou zijn gekomen. Maar de moord aan zijn vader gepleegd stemde den nieuwen keizer Alexander III, van wien men langen tijd de beste ver-

¹⁾ In nevensgaande plaat ziet men, hoe de vijf hoofdschuldigen van het moordkomplot naar het schavot gevoerd worden.

wachtingen gekoesterd had, alles behalve tot toegevendheid. Vroeger een vriend en voorstander van hervorming, waarom hij zelfs eens het misnoegen zijns vaders moest ondervinden, was hij nu daarentegen niet gezind om vrijheden te verleenen, die, naar het scheen, tot de gruwelijkste wandaden leidden. Dit kon niemand verwonderen, de schrik was den nieuwen keizer om het hart geslagen, die niet verminderde, toen de politie nieuwe met dynamiet gevulde mijnen ontdekte, ook tallooze samenzweeringen op 't spoor kwam, en toen terstond na den moord eene proklamatie van het uitvoerend komité der Nihilisten in 't licht verscheen van den navolgenden inhoud: «Den nieuwen Tsaar Alexander III roepen wij toe, dat Rusland niet langer bestaan mag zooals het tot heden bestaan heeft, dat ieder onderdrukker van den wil des volks een vijand van het volk en een tiran is; de dood van Alexander II heeft bewezen welk een straf hij over zich brengt die dus handelt. Wij richten ons ten slotte aan de maatschappij en bidden haar ons met middelen te ondersteunen, ingeval wij gedwongen zullen worden ook tegen Alexander III den strijd te ondernemen.» De nieuwe Tsaar zag zich alzoo door dezelfde lieden, die zijn vader vermoord hadden en tegen wien de dwangmiddelen niets hadden uitgewerkt, bedreigd, het gezag ondermijnd en het keizerlijk huis zelf door tweespalt verdeeld. Hij nam aanstonds de noodige maatregelen voor 't geval dat hem een snelle dood mocht treffen, benoemde ten behoeve van zijn minderjarigen zoon zijn broeder Wladimir tot voogd en regent, en droeg den gewezen marine-kapitein Baranow, wien hij vijftwintig edelen uit de burgerij van Petersburg toevoegde, de taak op om door gepaste maatregelen aan de revolutionaire woelingen een einde te maken, doch zonder cenig gevolg. De samenzweeringen breidden zich in tegendeel steeds meer uit, nieuwe vereenigingen werden ontdekt, en zelfs een lid der keizerlijke familie, grootvorst Nikolaas, zoon van den eveneens verdachten grootvorst Konstantijn, werd van

medeplichtigheid met de Nihilisten beschuldigd, en vestingstraf hem opgelegd.

De vreeselijke gebeurtenis van den 13den Maart had geen zedelijken indruk uitgewerkt. Integendeel, de tchinóvniks, de »russische ambtenaren», bleven even omkoopbaar, als zij altijd geweest waren; de gruwelen der samenzweerdere brachten geene ontsteltenis te weeg in de maatschappij, deze bleef integendeel onverschillig, alsof het haar niet aanging; zelfs bewonderde men bij de zelfverdediging der zes veroordeelden voor het gericht hunne gevatheid en geestkracht, in plaats van afschuw te gevoelen van hunne misdaden. De Nihilisten waren zoo weinig bevreesd voor de maatregelen van onderdrukking welke de regeering tegen hen genomen had, dat zij een nieuwe proklamatie tot den keizer richtten, waarin zij verklaarden de wapenen te zullen neerleggen, het uitvoerend comité te ontbinden en zich aan de regeering te onderwerpen, als deze van hare zijde aan de twee voorwaarden voldeed: 1. algemeene amnestie te verleen en aan alle staatkundige misdadigers, 2. eene volksvertegenwoordiging in te voeren op den grondslag van algemeen stemrecht, vrijheid van drukpers, van spreken, van geweten en van verkiezing.

Met gespannen verwachting werd het antwoord van den Tsaar op deze uitdaging door het publiek te gemoet gezien. Van de raadsliden des keizers waren het de vrijzinnige Loris Melikow, Abasa en Miljutin, die voor hervorming der binnenlandsche politiek stemden. Melikow raadde zelfs den monarch aan om het vrijzinnig manifest ten uitvoer te leggen, waartoe, gelijk wij zoo even zagen, de gestorven keizer het plan gevormd had. Dit zou het rijk langzamerhand op den voet van beschaving der west-europeesche staten gebracht hebben.

Maar Alexander III wilde daarvan niet weten, 't zij om den schijn te vermijden, als zou hij zich door de bedreigingen der Nihilisten laten dwingen, 't zij dat de on-

dervinding der laatste weken hem van het verkeerde zijner vroegere vrijzinnige gevoelens overtuigd had. Onder den invloed van den opperprokureur der sijnode Pobedonoszews, zijn voormaligen leermeester, een bekrompen orthodox man, omhelsde hij het gevoelen van den panslavistischen en den westerlingen («Sapadniki») vijandigen Aksakow en zijn geestverwanten uitgever der Moskovitische courant, den heer Katkow, die den keizer dringend verzochten niets toetestaan, wat maar ecnigzins naar eene konstitutie zweemde. Dientengevolge verscheen 11 Mei 1881 het voor alle gematigd liberalen in Rusland verpletterend keizerlijk »manifest," dat, in plaats van de vurig gewenschte hervorming, de bevestiging inhield van het strengste absolutisme («Samodershawije"): »Te midden van onze groote droefheid beveelt ons de stem van God, den teugel der regeering vast in handen te houden. — — — Wij roepen al onze getrouwe onderdanen op, Ons en den staat getrouw te dienen tot uitroeijing van het nietswaardig en oproerig streven, waardoor Rusland met schande overdekt wordt." Dit manifest werd door een ander niet minder schadelijk besluit achter volgd.

Bij de opheffing der lijfeigenschap in 1861 was de som, welke de boeren voor het land, dat zij in eigendom zouden krijgen, te betalen hadden, te hoog gesteld, zoodat 800,000 boeren zich van hun grondeigenaars niet konden loskopen. De keizer had daarom vroeger besloten die som te verlagen. Nu echter trok hij dit besluit in.

Het gevolg van dit alles was, dat Melikow, Abasa en Miljutin hun ontslag indienden, en dat de Nihilisten den hun toegeworpen handschoen opnamen en met een tegenmanifest antwoordden, waarbij zij verklaarden, »den strijd die hun werd opgedrongen met alle middelen te willen voortzetten". Zij hoopten daarbij het publiek gunstig voor zich te stemmen door het bericht, dat het uitvoerend bewind besloten had, in 't vorvolg geen dynamiet te zul-

len gebruiken, omdat daardoor de onschuldigen met de schuldigen getroffen werden.

In plaats van den verdienstelijken Melikow kwam nu als 's keizers raadsman de oude vriend der panslavistische partij, de generaal Ignatjew, aan 't hoofd van het bestuur. Deze zou nu de reddende engel van Rusland zijn.

De sluwe diplomaat aanvaardde zijne taak met een schrijven aan de provinciale gouverneurs, waardoor hij den ongunstigen indruk van het keizerlijk manifest trachtte te verzachten. Voorts deelde hij daarin de inzichten der regeering mee omtrent den toestand der binnenlandsche aangelegenheden. Als oorzaken, dat de uitgebreide hervormingsplannen van den gestorven keizer niet de gewenschte vruchten gedragen hadden, worden daarin genoemd: de ongodsdienstige opvoeding der jeugd, de werkeloosheid der overheden, het plichtsverzuim en de onverschilligheid voor het algemeen welzijn van vele ambtenaren, als ook hun winzucht in het beheer van de eigendommen van den staat en van de gemeenten. Dit kwaad, beweert de minister, kan alleen uitgeroeid worden door den wil van den alleenheerscher, gesteund door de trouw en de onbegrensde liefde des volks, met medewerking van de beste zonen des vaderlands. De eerste taak — zóo gaat hij voort — is de onderdrukking van den geest des oproers, de bevestiging van 't geloof, de vernietiging van leugen en onreinheid. »Mogen de adel,» — dus eindigt dit merkwaardige stuk — »de gewesten en de steden zich overtuigd houden, dat de hun verleende rechten onaangetast zullen blijven, en dat de regeering alles doen zal om de aangevangen hervormingen ten einde toe te volvoeren. Ook moeten de boeren geen geloof slaan aan de kwade geruchten, die van de slechte bedoelingen der regeering verspreid worden; zij kunnen zich volkomen verzekerd houden, dat niet slechts hunne vrijheid en hun rechten gehandhaafd, maar ook hun lasten verlicht en hun sociale toestand verbeterd zullen worden.»

Maar de verwachting, zoo hoog gespannen, werd, helaas, bitter teleurgesteld. Van al de schoone beloften van dezen nieuwen minister kwam zeer weinig tot stand. Alles wat Ignatjew gedurende zijn kortstondig bestuur gedaan heeft bepaalt zich tot het gewelddadig knevelen van de pers en het benoemen van eenige commissie's, de eene om de lasten der boeren te verminderen, eene andere om nieuwe maatregelen te organiseeren ter onderdrukking van de revolutionairen, eene derde om de dronkenschap onder de boeren tegen te gaan, die in den laatsten tijd zoozeer toegenomen was, dat de brandewijnaccijns, aan den staat het derde gedeelte van al zijne inkomsten, eene som van 225 millioen roebels, opbracht. Eene keizerlijke ukase bepaalde de openbaarheid der strafbepalingen, eene andere schreef bezuinigingen voor in de uitgaven ten behoeve van den staat en het hof door vermindering van het budget van oorlog, vereenvoudiging van het politie-wezen en vermindering van het getal ambtenaren. Bij eene andere ukase van 9 Jan. 1882 werd bepaald, dat gedurende dit jaar nog overeenkomsten tusschen de boeren en de grondeigenaars over den loskoop vergund worden, maar dat daarna al het land in het bezit der boeren moet komen, en de eigenaars met 50 procent schadevergoeding tevreden gesteld zullen worden.

Maar door dit alles werden de rust en de orde in den staat niet hersteld. Ignatjew heeft het niet verder gebracht dan zijn voorganger. Zijn heulen met de behoudende partij maakte bovendien zijne maatregelen machteloos. Een toestand van onzekerheid werd geboren. Geruchten van onveiligheid der straten, pleinen en bruggen maakten de bevolking van Petersburg ligtgeloovig en wantrouwend, en wierpen den angst in de harten der keizerlijke familie, zoodat de Tsaar veiligheidshalve gedwongen werd, eerst naar Peterhof en daarna naar Gatschina te verhuizen; slechts voor korten tijd en nooit anders dan onder militaire begeleiding vertoefte hij te Petersburg.

Weken en maanden gingen voorbij, gedurende welke men niets anders hoorde dan van nieuw ontdekte mijnen, van onder de stadsbruggen gevonden en uit de kanalen opgevischte dynamiet-patronen en - kisten; de kouranten waren gevuld met berichten van waarschijnlijk òf werkelijk ontdekte geheime drukkerijen, van in de gevangenis gezette ambtenaren en officieren, en van kuiperijen aan de hoogeschoolen. De onrustbarende berichten werden rondgespreid.

Nu eens wist men te verhalen, dat de bruggen over het Katharina-kanaal en de Fontanka ondermijnd waren, dan weder dat eenige kadetten van de marine - en kweekelingen van de militaire school achter de tralie's gezet waren, dat al de keizerlijke lusthoven in den omtrek van Petersburg onveilig waren, en dat de Nihilisten, die vooral in de voorsteden samenschuilden, tot in de naaste omgeving van den keizer hun handlangers hadden. Dat al deze geruchten niet uit de lucht gegrepen waren, bewees het feit, dat de regering nog scherpere maatregelen nam en aan de overheden buitengewone volmachten verleende om bij verdachte personen huiszoeking te doen en hen in verzekerde bewaring te nemen. De keizer moge zich nog zoo bevljtigen om door verandering in het inwendig bestuur den gewenschten toestand te doen aanbreken, de ontevredenheid van het volk, wordt er niet door bezworen. Daarom kunnen de Nihilisten het wagen steeds stouter voor den dag te treden. Alle policiemaatregelen worden verijdeld door het overleg der Nihilisten. Om hun geheim te bewaren, dragen zij aan slechts weinige, zeer bekwame en vertrouwde personen de leiding der zaken op. De »terroristen" (Buntari), die aanvallen moeten voorbereiden en uitvoeren, en door proklamatie's van het uitvoerend bewind schrik door het land verspreiden, zijn slechts twintig in getal. De Narodniki, de schijnbaar »gematigden," hebben tot taak, te werken onder de verschillende klassen des volks en de geldmiddelen te ver-

schaffen, zij tellen slechts eenige honderden. In den herfst van 1881 legden de Nihilisten een verbazende werkzaamheid aan den dag. Niet minder dan zeven oproepingen werden door hen gedaan, en twee dagbladen opgericht. De oproepingen waren gericht tot de officieren, de kozakken, de bevolking van de Oekraïne en tot de arbeiders. Den boeren en arbeiders spiegelden zij voor, dat de grondbezitters en de fabriekanten, hun land en hunne fabrieken aan hen moesten afstaan. De »Norodnaja Wolga» publiceerde in September een uitvoerig program, waarin het plan geopperd werd, de bestaande regeering omver te werpen, waardoor alle macht in handen van het volk zou komen; het volk moet dan eene konstitueerende vergadering benoemen en aan deze het vervaardigen van een nieuwe staatsregeling opdragen, waardoor de verkiezing tot alle ambten, zelfbestuur der gemeenten, volkomen vrijheid van geweten en van drukpers, alsmede het recht tot vergaderen, algemeen kiesrecht enz. de regeering van het volk door het volk waarborgen zullen.

De woelingen der Nihilisten hielden tot op den huidigen dag aan, de schuldigen worden tegenwoordig onder de hoogste kringen gevonden. Vooral bij het leger, de marine en de artillerie vindt de revolutionaire partij meer dan tot heden aanhangers. Den 29sten Juni 1882 werden verscheiden aanzienlijke staatsmisdadigers te Petersburg en Moskou in hechtenis genomen, die in verdenking stonden tot een geheim verbond te behooren. Latere onderzoekingen leidden tot de ontdekking, dat door een gezelschap Nihilisten omvangrijke voorbereidselen gemaakt waren tot nieuwe misdaden. In het huis, waar het hoofd der samenzweerders, naar hij voorgaf, Pribnilow geheeten, gearresteerd werd, vond de politie een geheele werkplaats, tot het vervaardigen van dynamiet en andere ontplofbare stoffen bestemd. Later, den 6den Juli, werden wederom — ditmaal te Odessa — verscheidene Nihilisten gevat, onder welke een lid van den stedelijken raad.

Te Petersburg veroordeelde de geheimraad 20 gendarmen en 8 soldaten, die tot de bezetting der St. Peter en Paul-vesting behoorden, tot vestingstraf en verbanning, omdat zij geheime verstandhouding tusschen de gevangenen en hun politieke geloofsgenooten daarbuiten bevorderden. Maar de grootste ontroering verwekte het bericht van 8 en 9 Juli van 't zelfde jaar, dat namelijk in het ministerie van marine zelf een geheime drukkerij ontdekt werd benevens 9000 exemplaren eener revolutionaire proklamatie, geteekend door niemand anders dan den reeds vroeger genoemden grootvorst Nikolaas. Moge hier al eene familieete in het spel zijn, hoedanige aan de hoven van Moskou en Petersburg zeer dikwijls gevormd werden, er blijkt toch tevens ten duidlijkste uit, dat de macht der revolutionaire partij zeer groot is. Ook de pogingen van eenige jonge officieren en hof-kavaliërs, die een anti-revolutionairen bond hebben opgericht — de zoogenaamde »heilige schare» (Sevätaja Drushina) — om het leven van de keizerin te beschermen, hebben evenmin mogen baten, en hebben bovendien intrigue's in 't leven geroepen onder de hoogst geplaatste regeeringspersonen, die de eenheid der regeering meermalen in groot gevaar brachten. Daaraan is toch toe te schrijven, dat tusschen den grootvorst Wladimir, 's keizers broeder en tevens het hoofd der Drushina, graaf Woronzow-Daschkow, en den aan het moordend staal van den Nihilist Melnikow ontsnapten en daardoor in het oog zijner vrienden belangrijk geworden staats-secretaris Tscherewin aan de eene zijde, en den, naar het scheen, oppermachtigen minister Ignatjev ter andere zijde eene spanning ontstond, die niet verminderde, toen deze, verbitterd omdat aan de door Melikow opgeheven »derde afdeeling» op nieuw een onafhankelijk bestaan verzekerd werd, den val van genoemden Tscherewin wist te bewerken, die als de voorbode mocht beschouwd worden van het lot, dat den minister zelf eens zou treffen, die niet alleen zijne plaats

heeft moeten ruimen voor een nieuw driemanschap, bestaande uit de heeren Loris Melikow, Abasa en Albedinsky, dat later weer vervangen is door het ministerie Tolstoj maar ook — naar het gerucht meldt — op keizerlijk bevel op zijn landgoed bij Kamenietz-Podolski in hechtenis zou zijn genomen en naar Petersburg gevoerd. Dit gedurig verwisselen van regeeringspersonen, het wantrouwen dat de regeering daardoor aan den dag legt jegens hare eigen organen, verraadt hare zwakheid en is koren op den molen der tegenpartij. De koortsachtige drift, waarmee 's keizers ministers werkzaam zijn en toch niet vorderen, de gewoonte der russische regeering om pas genomen besluiten weer in te trekken dienen slechts daartoe, dat de revolutionairen hunne gelederen door nieuwe overloopers versterken, en dat zij, door hun machtig zelfvertrouwen gesteund, de hoop blijven koesteren, meer en meer veld te zullen winnen.

4. De toekomst.

Waarop zal dit uitloopen? Wat is in de naaste toekomst voor Rusland te verwachten? Wat zal naar de meest gegronde gissingen eens de afloop zijn van de nihilistische woelingen? — Deze vragen brengen ons tot een onderzoek naar de oorzaken van het Nihilisme.

Als eerste oorzaak van de vorderingen van het Nihilisme moet worden aangemerkt: de onhandigheid, waarmee de regeering het monster der revolutie den kop tracht te vermorzelen; de onnoodige strengheid, waarmee zij de verdachte personen gewoon is te straffen. Reeds spraken wij van »de derde afdeling» en haar gevaar-

volle macht. Maar de regeering staat nog een ander middel ten dienste. Het zijn de zoogenaamde administratieve maatregelen. Als iemand wegens een wettelijke of voorgewende staatkundige misdaad wordt gevat, dan kan er op twee verschillende wijzen met hem worden gehandeld. Hij kan voor een regelmatig gerechtshof worden gebracht, of »op regeeringsmanier» (administrativnym poryadkom) onschadelijk worden gemaakt. In het eerste geval wordt hij, van schuld overtuigd, tot gevangenisstraf veroordeeld, of, indien het misdrijf van ernstiger aart is, voor een tijd of levenslang naar Siberië gedeporteerd. Volgens regeeringsmanier wordt hij eenvoudig zonder verhoor naar een afgelegene stad gebracht, en dáar onder policietoezicht gesteld, voor zoolang het zijne majesteit behaagt. Een provinciaal gouverneur heeft eenvoudig een of ander persoon bij den minister van binnenlandsche zaken als verdacht aan te geven, en die persoon wordt terstond verbannen en onder toezicht van de politie geplaatst. De gouverneur ontvangt op zijn beurt de aangiften van zijnen ondergeschikte, en deze weer van zijne minderen enz. Men kan zich voorstellen, welk een prachtige reeks van aanklachten op deze wijze gevormd wordt, en hoe men zich moet hoeden om den minsten agent aanstoot te geven, daar men niet weet wat er van komen kan. Want tusschen de ambtenaren (tchinóvniks) van alle rangen bestaat een nauwe gemeenschap: het systeem van roof. De minderen onder de broeders kunnen niet plukken zonder met de hooger te deelen; dezen deelen weer met de ambtenaren die boven hen staan, en zoo gaat het voort tot de naaste omgeving van den troon toe. Zoo kan het dus gebeuren, dat men door de knevelarijen van een zeer ondergeschikten ambtenaar te willen tegengaan de geheele bent tegen zich in beweging brengt. — Dat zulk eene handelwijze der regeering de grootste verbittering uitwerkt is ligt te begrijpen, als men bedenkt, in welk een

toestand de ongelukkige bannelingen verkeeren, die men aan hun gezin ontrukkt om ze naar ver verwijderde streken te zenden. Voorcerst zijn de plaatscn, waar zij opgesloten worden, van dien aart, dat de straf dubbel zwaar wordt; men zendt hen bij voorkeur naar een der gouvernementen van het hooge noorden, naar Olometz, Archangel of Vologda. Dáar liggen aan de oevers van de Witte zee of IJszee, of wel te midden van wouden, kleine vlekken buiten gemeenschap met de wereld, waar nooit een zonnestraaltje der beschaving doordringt. Behalve uit de ambtenaren, die natuurlijk het uitschot der administratie vormen, bestaat de bevolking uit enkele visschersgezinnen of boeren en landloopers, die daarheen verdwaald geraakten en half door arbeid, half door diefstal in hun onderhoud voorzien. De uitoefening van een vrij beroep, ook dat van schoolmeester, is hun verboden; er blijft hun dus niets over dan handenarbeid. Maar er is geen werk, en het weinige dat er is wordt hun door de daar wonende werklieden betwist. Wel krijgen zij een zekere toelage van den staat, acht roebels per maand (ongeveer 10 gulden); doch deze wordt hun niet voluit betaald, daar zij eerst door de handen van een aantal roofzuchtige ambtenaren moet gaan. — Doch wat betekent die ellende bij de zedelijke folteringcn, die zij hebben te verduren? Nooit ontvangen zij eenig bericht van hun gezin, dat ook van hen niets hoegenaamd verneemt; geen dagbladen, zelfs geen blad van een boek komt hun in handen, niet het minste voedsel voor hart en verstand. Voeg hierbij, dat hun hoedanigheid van verdachten hen tot paria's maakt, die ieder straffeloos kan beleedigen, dat zij onder streng toezicht van de politie en van de plaatselijke overheid zijn, wier zedelijk en verstandelijk peil zeer laag staat, en..... gij kunt begrijpen, wat er van die ongelukkigen terecht moet komen. Sommigen worden opzettelijk boosdoeners, waardoor zij op een goeden dag onder het bereik der wet komen en naar de ga-

leien gezonden worden; anderen zinken niet zoo diep en worden dronkaards; het meerendeel echter sterft van ellende en wanhoop. Slechts de sterksten naar lichaam en ziel zijn tegen een dergelijk leven bestand. En hoe is het in hun gemoed gesteld? Zij verkroppen hun leed, verduren alle vernederingen en smarten om hun wraak wakker te houden. Doch op wien moeten zij zich wreken? — vraagt de schrijver in de *Revue de Belgique*, waaraan wij bovengenoemde beschouwing naar de vertaling van »de Wetenschappelijke bladen» van Nov. 1881 ontleend hebben. Zij zijn de slachtoffers van een maatschappelijk stelsel; dus verklaren zij den oorlog aan de geheele maatschappij. Op zekeren dag gelukt het hun te ontvluchten òf, dank zij hun goed gedrag, ontslagen te worden; maar dan wordt een wild dier tegen de maatschappij losgelaten. De verkeerde maatregelen der regeering hebben aan het Nihilisme het aanzijn geschonken. — De groote fout der regeering is, dat zij nooit zich zelve gelijk blijft, dat het haar ten eenen male ontbreekt aan eenheid harer handelingen. In de rechtspleging treffen wij ter eene zijde het beginsel van openbaarheid aan, zoodat de bijwoning der procedures aan het publiek vergund is, ter andere zijde echter eene praktijk, waarbij lastige personen voor de rechterstoel niet toegelaten worden; aan de eene zijde afschaffing van lichamelijke straf, aan de andere zijde geheime geeseling; aan de eene zijde erkenning van het beginsel van zelfbestuur in de provincie's en in de steden, aan de andere zijde het niet uitvoeren van dit beginsel in de praktijk uit vrees van de gouverneurs, ministers, raadsleden òf hoofden der gendarmerie te mishagen. Dit gebrek aan wettelijkheid en eenheid mag als de voornaamste reden aangemerkt worden, waarom de liberalen in Rusland de regeering in den steek laten, en lieden, die voor 't overige met de revolutionaire partij niet sympathiseeren, toch een open oog hebben voor de bedenkingen, die dezerzijds tegen het regeeringsbelcid

worden ingebracht. »Ça ne tire pas à consequence" is een verderfelijke grondstelling, door alle regeeringsperso-
nen zonder onderscheid aangenomen. Daardoor bestaat er in den russischen staat eene onzekerheid, eene onveiligheid, waaraan de revolutionaire partij hare kracht ontleent. In de rechtspleging zelfs is het zoo gesteld, dat het leven der bizondere personen niet meer veilig is. — Uiterst leerzaam is dienaangaande het geruchtmakend feit, dat zich den 13den april 1878 voor de rechtbank der jurie te Petersburg voorgedaan heeft. De geschiedenis is deze. Een student Netchajew, die in Zwitserland met Bakunin in verbinding had gestaan, had in de jaren 1869 en 1870 te Petersburg en Moskou geheime genootschappen opgericht. Een tal van jongelieden, voornamelijk studenten en officieren, had hij voor zich weten te winnen door de verzekering, dat zij door hun toetreden leden werden van een uitgebreid eedverbond, dat over het gansche rijk verspreid was. Iwanow echter, een hunner, wantrouwde hem en wilde zich terugtrekken. Om door hem niet verraden te worden klaagt Netchajew hem bij de nihilistische propagande aan, lokt hem in een hinderlaag en laat hem door zijne eedgenooten vermoorden. Hij neemt daarop de vlucht naar Zwitserland; maar de russische policie weet te bewerken, dat hij uitgeleverd en naar Moskou gebracht wordt, waar hij door den rechter tot dwangarbeid in de bergwerken van Sibië veroordeeld werd. Dit geschiedde in het jaar 1871. Uit de processtukken bleek, dat in deze zaak ook betrokken was een 16 jarig meisje, zekere Wera Sassulitsch. Op grond dat zij kennis droeg van de revolutionaire bedoelingen van dien man, hoewel daaraan niet medeplichtig, werd zij gevat, in 't verhoor genomen en twee jaren lang in de gevangenis eener vesting opgesloten zonder op nieuw verhoord te worden. Daarna zond men haar naar Petersburg tot hare moeder terug, vervolgens werd zij op nieuw gegrepen en naar de gouvernementen Novgo-

rod en Twer gezonden, van waar zij na eene opsluiting van eenige jaren ontvluchtte naar Petersburg en later naar Pensa. Gedurende haar verblijf aldaar hadden de twee groote samenzweeringen plaats, waardoor den eenen keer niet minder dan 193, en de andere maal 50 medeplichtigen voor de rechtbank gedaagd werden, en twee aanzienlijke dames, de dochter van den senator P e r o w s k i, en Sophie Bardin, later uit hare gevangenis in Siberië naar Geneve ontvlucht, de heldinnen van den dag werden. Onder de saamgezworenen, die in de gevangenis hun straf boetten, bevond zich een lastig persoon, zekere Bogoljabow.

Op zekeren dag leest Sassulitsch in de koerant, dat deze haar overigens onbekende persoon van wege zijne weerspannigheid op last van generaal Trepow gegeeseld is, niettegenstaande dat de lijfstraffen waren afgeschaft. In toorn over deze onrechtmatige daad ontstoken, reist zij in 't geheim naar Petersburg. Na zich aldaar al de bijzonderheden van 't geval te hebben laten verhalen, begeeft zij zich naar de woning van den generaal. Tot hem toegelaten overhandigt zij hem een verzoekschrift. Terwijl de generaal het papier ontvouwt en leest, haalt zij een revolver voor den dag, waarmee zij hem zwaar, schoon niet doodelijk, wondt. Daarop werpt zij het wapen weg onder het uitspreken der woorden: »dit is tot straf voor de tuchtiging, die gij aan Bogoljabow toegediend hebt." Onmiddellijk daarop werd zij gegrepen en naar de gevangenis gebracht. Den 13 den april 1878 had het verhoor plaats in tegenwoordigheid van een aanzienlijk gehoor, waaronder de rijkskanselier vorst Gortschakow. Hoewel hare daad voldoende bewezen en zelfs door haren welsprekenden verdediger voor de balie niet ontkend was, werd zij onder uitbundige toejuicing van het volk, dat het rechtsgebouw omsingelde, vrijgesproken en vervolgens door de jubelende schare in triump rondgedragen en naar het rijtuig, dat haar aan den hoek van de straat wachtte, geleid. De

regeering mocht zich daarover ergeren, niemand dergenen, die hier als rechters zaten, nam het woord na de sofistishe verdedigingsrede van den advokaat; de voorzitter en de prokureur beiden zwegen en toonden hierdoor òf in verstandhouding te staan met de beschuldigde en hare aanhangers, òf uit vijandschap tegen de regeering alzoo te handelen. Tot in het buitenland heeft deze rechtspraak opzien gewekt. De organen zelfs van vrijzinnige richting, zooals b. v. de »Liberté" in Frankrijk, gaven hun verbazing te kennen en spraken het openlijk uit, dat de geheele russische maatschappij medeplichtige scheen te zijn van de Nihilisten. Voor de redelijk denkenden in Rusland was het nu, helaas, klaar als de dag, dat eene regeering, die zulk een schromelijke overtreding van het recht zelfs bij rechters laat bestaan òf niet bij machte is te keer te gaan, moet worden aangemerkt als de hoofdschuldige der zedelijke verwildering, en dat een stelsel, waarin de vreemdsoortigste verbinding van wettelijkheid en willekeur gevonden wordt, zoo spoedig mogelijk voor eene betere moet plaats maken. — De groote fout, die in Rusland aan vele verkeerdheden schuld is, is gelegen in den autokratischen regeeringsvorm, waardoor de macht in handen van één persoon gelegd is. In een land van zoo groote uitgestrektheid en uit zoo verschillende bestanddeelen samengesteld, als Rusland en het Russische volk, is het schier onmogelijk het geheel te overzien; dit is slechts aan zeer weinigen gegeven. Het genie van een Peter den Groote moge in staat zijn geweest, alles door zijn persoonlijken invloed te regelen; maar van een gewoon menschenkind, van een monarch, hoe ijverig ook en welgezind, is dit niet te verwachten. Nogtans vereenigt ook de tegenwoordige keizer de hoogste wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in zijn persoon. Wel raadpleegt hij over alle aangelegenheden van wetgeving, van het beheer der geldmiddelen en van diplomatie den Rijksraad, be-

staande uit de meerderjarige grootvorsten (prinsen van den bloede), de ministers en een aantal hooge staatsambtenaren, en, wat de kerkelijke aangelegenheden betreft, de heilige Synode, ook staat hem nog de Senaat ten dienste, die o. a. als hooggerechtshof fungeert; maar de beslissing, de eigenlijke macht over alles verblijft toch ter laatst instantie aan hem alleen. Dat hij daarbij de hulp van velen noodig heeft, spreekt van zelf. Ongelukkig kan hij geen andere hulp inroepen dan die wij zooeven genoemd hebben, van mannen uit zijn naaste omgeving of die van dezen afhankelijk zijn, maar die geen van allen in staat zijn den keizer bericht te geven van de behoeften en nooden, welke, uren en dagen ver van zijn troon, door zijn volk gevoeld en geleden worden. Hij kan zich slechts troosten met het feit, dat een zekere vrijheid en onafhankelijkheid aan een groot deel des volks overgelaten zijn, en dat de platte landsgemeenten, die omtrent vijftzesde deel der gansche bevolking van het rijk uitmaken, eeniger mate zelfstandig zijn en een eigen bestuur bezitten. Te weten: aan het hoofd van elke dorpsgemeente of »Mir» staat een Oudste, »Siarosta,» door de leden der gemeente uit hun midden gekozen; deze vertegenwoordigt slechts de uitvoerende macht, het werkelijk gezag berust bij de vergadering (»Skhod»), waarvan alle hoofden van huisgezinnen lid zijn. Deze dorpsvergadering (Selski Skhod) beslist geheel vrij over de voornaamste aangelegenden der gemeente, zorgt voor de landverdeeling, voor het innen der belastingen, die aan den staat moeten opgebracht worden, en voor de vervulling der gemeentelijke verplichtingen, zonder hooger toezicht. De hooge regeering, zoolang zij maar verzekerd is, dat de verschuldigde gelden opgebracht worden, laat de »Mir» in hare huishoudelijke regeling geheel vrij. De grondverdeling is een eigenaardigheid, die in de russische dorpsgemeenten gevonden wordt. Aan de gemeente behoort de grond in de nabijheid van het dorp. Op geregelde

tijden wordt deze grond onder de leden verdeeld, in dier voege, dat ieder volwassen boer een aandeel bekomt, voldoende óf omtrent voldoende om in zijn onderhoud te voorzien. Deze gewoonte heeft hare lusten en hare lasten. Wat het eerste betreft, is het duidelijk dat iemand zeker is van zijn land en geen vrees behoeft te koesteren van, uit gebrek aan een bestaan, tot den bedelstaf te zullen vervallen, óf ook zijne kinderen in armoede achter te laten. Maar daarentegen is hij ook niet vrij in het gebruik, want de »Mir» blijft altijd de vrije beschikking houden over hare bezitting en bepaalt ook de werkzaamheden. De hoofden der huisgezinnen, aan ieder van wien een deel van den grond is aangewezen, kunnen niet gaan maaien of het braakland beploegen, voordat de dorpsvergadering hierover een besluit uitgevaardigd heeft. Een boer kan niet voor goed zijn dorp verlaten zonder verlof van de gemeente, en dit verlof wordt niet gegeven, tenzij de verzoeker voldoende zekerheid geeft voor het nakomen van al zijn tegenwoordige en toekomstige verplichtingen. Wenscht een boer zich voor een korten tijd te verwijderen om elders te werken, zoo moet hij een geschreven verlof hebben, dat hem tot paspoort strekt gedurende zijn afwezigheid; bij gemeentebesluit kan hij ieder oogenblik worden teruggeroepen. Zoolang hij echter geregeld het volle bedrag zijner belasting, met in begrip van hetgeen hij voor zijn tijdelijk paspoort moet betalen, naar huis zendt, wordt hij in den regel niet terug geroepen. — Behalve de dorpsbesturen heeft men in Rusland de meermalen genoemde Zemstvos (van »zemlia» = land), distrikts- en provinciale besturen welke leden worden afgevaardigd door de grondbezitters, de plattelandsgemeenten en de stedelijke korporatiën, en gekozen voor den tijd van drie jaren. Zij komen minstens eenmaal in 't jaar bijeen, doch kiezen uit haar eigen midden een vast bureau van uitvoering. De voorname taak der zemstvo is, de wegen en bruggen te onderhouden, voor middelen van vervoer

voor de plattelandspolicie en andere beambten te zorgen, vrederechters te benoemen, op het lager onderwijs en de gezondheidsmaatregelen toe te zien, zich op de hoogte te houden van den staat van den oogst, en maatregelen te nemen tegen een mogelijken hongersnood: kortom, binnen zekere grenzen alles te bezorgen, wat tot bevordering van het stoffelijk en zedelijk welzijn der bevolking kan strekken. — Van deze, naar het schijnt, echt democratische instellingen zou men verwachten, dat zij een heilzaam tegenwicht vormen tegen de misbruiken, die uit de alleenheerschappij gewoonlijk voortvloeien. Doch daarvoor ontbreekt aan het staatsstelsel in Rusland een wezenlijk element, dat in al de konstitutioneële staten van het Westen gevonden wordt, namelijk: de vertegenwoordiging van het volk. In geen der takken van hooger bestuur is het volk vertegenwoordigd. Alle landsbelangen worden alleen behartigd van boven af, door den keizer, die zich door zijne gouverneurs en ondergouverneurs laat vertegenwoordigen in de verschillende plaatsen des lands. Een eidelooze reeks van ambtenaren of »tchinóvniks» (van »tchin» = officieele rang) staat tusschen den Tsaar en het volk en verhindert elke toenadering. Wat wij vroeger gezegd hebben van de omkoopbaarheid dezer ambtenaren, wettigt de onderstelling, dat zij minder het algemeen welzijn dan het belang hunner eigene beurs behartigen, zoodat het een onder het volk algemeen verspreid gevoelen is, dat men in Rusland alles voor geld kan gedaan krijgen. De autokratische vorst benoemt wel van tijd tot tijd commissiën, waarvoor zelfs uit allerlei standen de leden gekozen worden; maar zij hebben slechts een raadgevende stem, en het is meermalen gebleken, dat op hun adviezen geen acht geslagen wordt; de keizer doet wat hij wil, en dikwijls handelt hij naar de inblazingen der hofpartij. Toen Alexander II, verschrikt door de stoutmoedige ontwerpen der Nihilisten, eene kommissie benoemde uit alle klassen des volks om met haar te raadplegen over de beste

middelen den opstand te onderdrukken, had de zemstvo van Kharkof den moed te zeggen, dat zij, zoolang de wet den zemstvos verbiedt zich te mengen in de algemeene zaken van het land, de regeering niet kon helpen in het bestrijden van het Nihilisme. Uit de provinciale staten wilden zij de leden voor de algemeene staten verkozen hebben. In plaats dat de keizer, zooals heden nog geschiedt, van tijd tot tijd een raad bijeen roept, waarvan hijzelf de leden uit de zemstvos kiest, verlangen zij een ware vertegenwoordiging des volks, door het volk-zelf gekozen (zemskii sobor).

Een tweede oorzaak der Nihilistische woelingen is gelegen in het dweepziek karakter van het Russische volk. Daar godsdienst en staatkunde in Rusland, gelijk in alle oostersche landen, nauw met elkander verbonden zijn, heeft dweeperij op het eene gebied dáár ook altijd overdrijving op het andere ten gevolge gehad. En godsdienstige dweeperij behoort sedert onheuchelijke tijden te huis in de grieksch-russische kerk. De meest bekende echter dateert van het jaar 1666, toen de leden der oude kerk, die zich met de hervorming van den patriarch Nikon niet konden vereenigen, bij besluit van het concilie uit de staatskerk verbannen werden, en sedert de sekte der Oudgelooovigen vormen. Door de nieuwicheden, welke Tsaar Peter de groote invoerde, werd de klove der voorstanders van het oude en het nieuwe nog grooter gemaakt en de lijn der afscheiding tot het maatschappelijk en staatkundig leven doorgetrokken. Sedert was al wat de bovendrijvende partij — die van het hof, de geestelijkheid, den adel en het beschaafde deel der natie — najoeg, een gruwel in de oogen dezer Oudgelooovigen, de keizer de vorst der duisternis, staat en kerk het rijk van den antichrist. In verschillende kleine min of meer dweepzieke sekten verdeeld, waren zij het allen echter hierin eens, dat zij deze booze wereld zoo spoedig mogelijk meenden te moe-

ten ontvluchten, door zich òf door een vrijwilligen dood daarvan te verlossen òf zich in een streng kloosterleven buiten den omgang der menschen te houden. De hoofdzetel van laatstgenoemden is in het klooster Solowetzkaan de Witte zee; maar de geheele sekte telt hare aanhangers bij millioenen, over het gansche land, vooral in het Noorden, in Groot-Rusland en in Zuid-Rusland onder de Kozakken verspreid. Waren staat en kerk voor hen het rijk van den antichrist, een gevolg daarvan was dat zij aan den staat en aan al de vertegenwoordigers der staatsmacht de gehoorzaamheid opzeiden en alle bestaande banden van kerk en maatschappij verbraken. Hoe vijandig gezind zij jegens den Russischen staat waren, bleek in het kritieke jaar 1812, toen zij den franschen keizer Napoleon begroetten als »den leeuw uit het dal Josafat», door de profeten aangekondigd en gekomen om den valschen Tsaar van den troon te stooten en een nieuw rijk te stichten. Om het geloof wilden zij den vijand van hun land een feestelijke ontvangst bereiden, den vijand, die niets minder dan hun geloofsgenoot was. Alle Oudgeloovigen staan nog heden vijandig tegenover de kerk en, daar deze in den staat haren bondgenoot heeft, evenzeer tegenover alle staatsmachten. Daarbij slaan zij tot uitersten over, de treurigste afdwalingen van den menschelijken geest doen zich bij hen voor. Zelfverminking en zelfverbranding is nog niet het ergste; veel gevaarlijker is — wat sommigen hunner leeren — de verwerping van het huwelijk, het vrije samenleven van leden van beiderlei kunne en de volslagen negatie van elke kerkelijke, staatkundige en zedelijke orde. Deze negatie, van haar religieus kleed ontdaan, vinden wij in het Nihilisme terug. De uitgangspunten der Oudgeloovigen en der Nihilisten zijn verschillend; maar de resultaten, waartoe zij gekomen zijn, zijn dezelve, wat hun verhouding betreft tegenover de regeling van staat en maatschappij. Predikt het Nihilisme het beginsel »der vrije liefde,» zoo is dit niets anders dan wat het russische volk reeds voor

tweehonderd jaren van de Oudgeloovigen gehoord heeft. Verwerpt het Nihilisme elken dienst aan den staat bewezen, ook de radikalen onder de Oudgeloovigen leeren sedert twee eeuwen: belasting betalen is zonde en elke onderwerping aan de machten van staat en kerk is een gruwel voor het aangezicht des Heeren. De sekte der Oudgeloovigen hebben alzoo het ontstaan van het Nihilisme voorbereid. Zij hebben het volk reeds lang vertrouwd gemaakt met het denkbeeld van »vernietiging van al het bestaande,» zoodat de theoriën van het Nihilisme volstrekt niet nieuw kunnen heeten. Het Nihilisme is als 't ware eene aanvulling en voortzetting van het vroeger geleerde, ook en vooral in dit opzicht, dat, gelijk de Oudgeloovigen met al hun overdrijvingen het waarachtig heil hunner ziel beoogden, zoo ook de Nihilisten een beteren toestand op aarde meenen te zullen verkrijgen. Deze verwantschap tusschen Oudgeloovigen en Nihilisten maakt het begrijpelijk, dat het Nihilisme bij het Russische volk zulke snelle vorderingen gemaakt heeft. Politieke dweeperij heeft het Nihilisme voortgebracht. Wij voor ons kunnen ons moeielijk een denkbeeld vormen van de gevoelens, die het hart van duizende jonge Russen van beiderlei sekse beheerschen. Het komt ons zoo vreemd voor dat in een leeftijd, waarin de wereld zoo veel aantrekkelijks heeft en 't leven zoo veel bekoorlijks, jonge mannen en vrouwen gezind zijn alles op te offeren voor een louter denkbeeldige zaak, daarvoor vrijwillig allerlei moeiten door te staan, zich zelve bloot te stellen aan gevangenschap of verbanning, enkel met het doel om een visionair plan te verwezenlijken voor 't geluk van het menschelijk geslacht. Toch is dit zeer begrijpelijk, als wij den aart van het Russische volk kennen. Eene overhelling tot dweeperij in alle dingen is den Rus eigen, niet slechts het lagere volk, maar allen tot de hoogste standen toe; de keizers hebben dikwijls daarvan het voorbeeld gegeven. De Russen zijn over 't algemeen tot het goede

gezind; maar evenals hun geestdrift op eens in vlam wordt gezet, verlangen zij het aangevangene in ongelooflijk korten tijd voltooid te zien; zij zouden de wereld verzetten, als dit met een ruk kon geschieden, maar zij missen de bedaarde volharding het Teutonische ras eigen. Natuurlijk, dat zij zich in den beginne heel veel voorstellen van wat zij tot stand zullen brengen en ook bij anderen de verwachting op de toekomst in hevige mate spannen. Maar als hun niet dadelijk alles gelukt, gevoelen zij zich teleurgesteld en verflauwt hun ijver, zoodat van al het ondernomen werk weinig terecht komt. Dit is in kort de geschiedenis van Ruslands hervormingen, en deze hebben daarom veel ontevredenheid onder het volk gewekt. Keizer Alexander II begon, evenals zijn grootvader Alexander I, met een geweldigen hervormingsijver, hij stelde zich aan de spits der beweging. Een tijd lang ging alles goed. Groote hervormingen werden ingevoerd en voor een deel doorgeziet, en vele opgewonden lieden meenden, dat nu het nationaal duizendjarig rijk gekomen was. Maar langzamerhand bekoelde de ijver onder den invloed der verkillende ervaring. Het bekoelingsproces ging bij de mannen, die aan het roer zaten, natuurlijk sneller in zijn werk. De nieuwe instellingen werkten in de wezenlijkheid lang zoo goed niet als op papier, en nieuwe krachten doken op, die zich niet gewillig aan het toezicht onderwierpen. De regeering oordeelde het raadzaam de teugels aan te trekken, aanvankelijk met rukken en als in toorn, en vervolgens naar een bepaalde stelselmatige methode. Dit werd natuurlijk door de opgewonden enthusiasten op een onaangename wijze ondervonden, en de kreet deed zich hooren, dat de reactie begonnen was. Men kon, zeiden zij, tot verwezenlijking van het verwachte duizendjarig rijk, op de regeering niet meer rekenen. Om het te verwezenlijken moesten des noods niet wettige middelen worden aangewend. Kortom, het tooneel was wederom in gereedheid gebracht voor het optreden van ni-

hilitische genootschappen. — Voor het willen invoeren van verbeteringen, voor het maken van allerlei plannen is Rusland het rechte land; want men is dáar aan geen overlevering, aan geen overoude rechten gebonden. Het volk heeft geen vooroordeelen, al mist het, helaas, een diep gewortelde overtuiging. In Rusland bestaat geen adel in den zin, als de Westersche volken dien bezitten. De Russische adel is geheel anders ontstaan als die van het Westen, daardoor is zijn karakter een geheel ander. Door invloed van Peter den Grooten is hij in zeer afhankelijke betrekking gebracht tot den keizer en zelfs tot den staat. De rechten en voorrechten, die hij bezit, zijn niet het erfstuk van een leerstelsel, maar een geschenk van den monarch; hij voelt bij gevolg geen naijver jegens dezen. Voorts heeft hij nooit te strijden gehad met de andere klassen, waarom hij deze geen vijandschap toedraagt. De russische adel heeft weinig òf niets van dien hoogmoedigen, heerschzuchtigen, uitsluitenden geest, — zegt Wallace — dien wij in onze gedachte met het woord »aristokratie” in verband brengen. Er zijn Russen te over, die trotsch zijn op hun rijkdom, op hun ambt; maar niet ligt zullen wij een Rus ontmoeten, die trotsch is op zijne geboorte òf zich inbeeldt dat een oude stamboom aanspraak geeft op staatkundige voorrechten òf maatschappelijke onderscheiding. Zulke denkbeelden noemt de Russische edele ongerijmd en belachelijk. Een eigenlijke aristokratie bestaat er in Rusland niet, tenzij men dien naam wil toepassen op een groep familiën, die zich rondom het hof geschaard hebben en den hoogsten rang van den adel vormen. Deze »maatschappelijke” aristokratie kan op menig oud geslacht bogen, maar haar wezenlijke grondslag is meer officieële rang en algemeene beschaving, dan wel stamboom òf bloed. Schoon zij geene bijzonder wettelijke voorrechten geniet, maakt hare positie in de administratie en aan het hof het hare leden gemakkelijk, in den staatsdienst op te klimmen. Door

officieële onderscheidingen dringen nieuwe menschen hare gelederen binnen, terwijl menig oud geslacht door armoede gedrongen wordt ze te verlaten. De zoon van een klein grondbezitter òf van een parochiepriester kan tot de hoogste staatsambten opklimmen en bij gevolg ook tot den adelstand, die reeds met de klasse van ambtenaren aanvangt. Ook voor hen, die na volbrachte studie aan eene universiteit eene ambtenaarsbetrekking bekomen, ligt de weg tot den adelstand open. Kennis en ontwikkeling bepalen dus, benevens rijkdom en het bekleeden van een ambt, veeleer de plaats in de maatschappij dan afkomst en geboorte. Daar nu de ambtenaarstand, anders dan bij ons te lande, zich ook tot den handel en de industrie uitstrekt en tevens, zooals wij aangetoond hebben, nauw met den adel samenhangt, zoo is het ligt te begrijpen, dat verstand en ontwikkeling voornamelijk het eigendom zijn van den adel en de ambtenaren. Dit is ook de reden, dat het Nihilisme in Rusland niet van het plebs òf van de boeren en evenmin van den zoogenaamden middenstand (welke in Rusland niet gevonden wordt), maar van de ambtenaren en den adel uitgegaan is. De adel, door geen verleden gebonden, ziet meer vooruit dan achteruit en is steeds gereed, nieuwe denkbeelden aantemen, die het merk van vooruitgang dragen. Alexander Herzen en meest allen, die als woordvoerders der revolutie in Rusland zijn opgetreden, behoorden tot den adelstand òf waren als ambtenaren werkzaam. En uit deze standen zijn ook de meeste studeerende jongelieden voortgesproten, die aan de nihilistische bewegingen zulk een groot aandeel gehad hebben. Zijn alzoo de Nihilisten hoofdzakelijk uit de hoogere standen afkomstig, dan kan het niemand verwonderen, dat hun zoo groote krachten en geldmiddelen in overvloed ten dienste staan, en is het te vreezen, dat zij de grondvesten van den Russischen staat nog dikwijls zullen doen schudden, tenzij spoedige hulp dage.

Dit laatste brengt ons tot de vraag: hoe kan het kwaad verholpen worden, dat aan het Nihilisme zijn aanzijn geschonken heeft?

Denken wij aan de laatstgenoemde oorzaak van het Nihilisme, den dweepzieken aard en het gemis aan volharding, dan is het, dunkt ons, in de eerste plaats wenschelijk, dat de goede neigingen van Ruslands jeugd, tot heden te zeer onderdrukt, in de goede baan geleid worden, opdat het karakter worde gevormd en de jongelieden vatbaar gemaakt worden voor eene ernstige levensopvatting. Opvoeding en onderwijs zijn daarvoor de middelen. Degelijke opvoeding ontbreekt zelfs bij de hogere standen, bijgevolg beginselvastheid, en vandaar dat zoovele dochters en zonen van goeden huize een ideaal najagende, dit zoeken op verkeerde wegen. Van de russisch-grieksche kerk is echter, helaas, voor een betere opvoeding in de eerste jaren niets goeds te verwachten, zij is nog te zeer verzonken in een geesteloozen vormendienst, zelve zou zij eerst een grondige hervorming moeten ondergaan, vooral aan de opleiding harer toekomstige geestelijken zou een gansch andere richting moeten gegeven worden. Er blijft dus niets anders over, — behalve het huisgezin onder den invloed der europeesche beschaving — als de school, de voorname plaats waar het opkomend geslacht moet gevormd worden. Maar met het onderwijs in Rusland, met name het lager onderwijs, is het treurig gesteld. Men berekent, dat zelfs in de streken, waar de meeste Duitschers wonen, b. v. de Oostzee-provincie's, één op de 49 inwoners ter school gaat. In andere gewesten, b. v. Polen, de Kaukasus enz. is het veel erger gesteld, dáár bezoekt van 168 tot 192 der bevolking slechts één de school. In vele dorpen is de Starosta de eenige persoon, die lezen en schrijven kan. Alleen in de steden en aanzienlijke dorpen worden scholen gevonden, de laatste zelfs zijn zeer slecht. De regeering laat het oprichten der scholen over aan de stedelijke

besturen, aan de zemstvos en aan de geestelijkheid, die een groot aantal zoogenaamde parochiescholen heeft gesticht. Het oprichten der scholen door partikulieren wordt op allerlei wijze door de plaatselijke besturen bemoeielijkt. Zelfs de pogingen der zemstvos, tot het oprichten van normaal- en lagere scholen aangewend, worden tegenwerkt door de inspektors van het onderwijs. Onder het ministerie Tolstoï werden zelfs vereenigingen, die zich ten doel stelden het onderwijs te verbeteren, zonder de minste voorafgaande waarschuwing opgeheven. Men kan uit zulke verschijnselen opmaken, hoeveel er nog in Rusland voor het onderwijs, dat machtig middel tot verheffing van het verstandelijk en zedelijk peil eens volks, te doen is.

Maar behalve deze zedelijke en godsdienstige vorming, die bij alle volken voor alle maatschappelijke kwalen een onmisbaar geneesmiddel is, kunnen voor Rusland nog andere maatregelen dienen, die dit voordeel hebben, dat zij terstond kunnen genomen worden, als de regeering dit wil, te weten: eene wijziging in het regeeringsstelsel. Eene verandering, zooals de Nihilisten in hun schrijven van den 22sten Maart 1881 aan den keizer voorgesteld hebben, waarbij op eens alle vrijheden van een westersch konstitutioneelen staat verleend worden, zou praktisch niet uitvoerbaar zijn. Het russische volk schijnt nog niet rijp te wezen voor eene konstitutie in geheel haren omvang. Zij zou met zoovele lokale toestanden rekening moeten houden, dat het algemeen heerschend beginsel buiten werking gesteld werd, en dus de regel als zoodanig verviel. Maar wel kan — en het is zeer de tijd dat het geschiede — die gewenschte toestand eener volledige volksvertegenwoordiging voorbereid worden, door aan de Zemstvo, die reeds een soort van parlementaire instelling is, het recht van kontrôle te geven over de regeeringshandelingen. Voorts behoort in de stedelijke en in de plattelands gemeentebesturen het beginsel van zelfbestuur aange-

nomen te worden door het invoeren van onbezoldigde eerampten, die bij voldoende bekwaamheid voor alle klassen toegankelijk gesteld worden. Met het volste recht verlangt men in alle beschaafde liberale kringen van Rusland, waar men evenwel het Nihilisme niet toegedaan is: gelijkheid voor de wet en in 't algemeen het opheffen van alle privilegie's, beperking van den ambtenaarstand, waardoor aan de bureaucratie in Rusland haar gevaarlijke invloed zal ontnomen worden. — Over het kommunaal recht wordt echter door de deskundigen verschillend gedacht. Aan de eene zijde is het waar, dat de verdeeling van land het pauperisme tegengaat en oorzaak is, dat in Rusland geen proletariaat bestaat. Maar van de andere zijde wordt aangevoerd, dat de gebondenheid van den boer aan den grond de ontwikkeling van den landbouw tegenwerkt. Vóór hier de rechte verhouding gevonden is, zullen nog wel eenige moeielijkheden weggenomen moeten worden en is zelfs in het ergste geval nog menige herhaling te vreezen der «agrarische» onlusten, waarvan in Mei 1882 de berichten tot ons gekomen zijn, die ons verhalen, dat in het Zuidwesten, bij Smela en bij Kieff de boeren verscheidene landgoederen geplunderd en vernield hebben. Hoe het zij, 't valt niet te ontkennen, dat in het tegenwoordige gemeentewezen het beginsel van zelfbestuur, dat wij ook voor de distrikten en gouvernemen ten als een krachtig bolwerk tegen de toenemende anarchie aangeprezen hebben, reeds aanwezig is. De nadeelen vooral hierin bestaande, dat de Starosta door zijn meerder verstand misbruik maakt van zijne macht, voor overtredingen ongeëvenredigde straffen, zooals verbanning naar Siberië, oplegt, deze nadeelen zouden misschien weggenomen kunnen worden door kontrôle van de meest ontwikkelde leden der gemeente, die daartoe door middel van verbeterd en verplicht onderwijs bekwaam gemaakt worden. Zoo zou niet door opheffing, maar door wijziging van het thans bestaande gemeentewezen een betere toc-

stand voor het Russische volk geboren kunnen worden. 't Is echter niet te ontkennen, dat het aantal dringende hervormingen in dit land zoo groot is, dat zelfs de krachtigste wil, de grootste menschelijke kracht daarin te kort zal schieten.

Des te noodzakelijker is het dat men daarmee zoo spoedig mogelijk een aanvang make. En op de vraag: wat is in de eerste toekomst voor Rusland te wachten? antwoorden wij vrijmoedig: alles goeds, het Nihilisme zal zijne aanvallen staken, als de regeering zoo spoedig mogelijk ernstig en krachtig de hand legt aan de dringendste hervormingen, en het volk, door zedelijk godsdienstige opvoeding gevormd, op nieuw, en dan met meerdere vrucht leert jagen naar de vervulling zijner edelste wenschen.

DE VERVOLGING DER JODEN IN RUSLAND.

De zedelijke verwildering, waarvan in het vorige hoofdstuk gesproken is, kwam tot een uitbarsting in de dusgenaamde »Jodenvervolging,» waardoor wij op eens als in de middeleeuwen verplaatst worden. Of en in hoever de Nihilisten daarin mede de hand gehad hebben is moeilijk te zeggen. Maar zeker is 't, dat zij niet dan een zeer ondergeschikte rol daarin vervulden, dat veeleer de geheele russische maatschappij en de zwakheid der regeering de hoofdschuldigen zijn.

Uit de vele berichten, die ons van die vervolgingen ter oore gekomen zijn, kiezen wij die van een ooggetuige. En hoewel ook een ooggetuige dwalen kan, zijn zijne mededeelingen door latere getuigen zoozeer bevestigd, dat

wij ze in hoofdzaak als waar mogen aanmerken. De lezer mag zich op de verschikkelijkste tooneelen voorbereid houden.

Het drama ving aan — o, bittere ironie der historie! — op paaschzondag den 17den april van het jaar 1881 te Elisabethgrad (russ. Jelisa wetgrad), eene stad in Zuid-Rusland gelegen met eene bevolking van 30,000 zielen, waarvan een derde Joden zijn. De plundering was vooraf aangekondigd; aan den gouverneur was door den voorzitter der joodsche gemeente het verzoek gedaan om beschermende maatregelen te nemen, maar op dit verzoek werd geen acht geslagen. Tegen den avond van genoemden dag liep een boer het wijnhuis van den jood Sokolski binnen, bestelde een glas brandewijn en, na dit geledigd te hebben, wilde hij heengaan zonder te betalen; dit gaf natuurlijk aanleiding tot twist; maar de boer wist het te ontloopen, ontvluchtte op de straat, waar hem de jood vervolgde en bij zijn kraag greep. De aangevallene zette het nu op een schreeuwen — dit was het afgesproken teeken — en riep zijne kameraden, die in groote menigte bijeen waren, toe: »Zie toch, de Joden berooven ons en willen ons nog slaan.» In een oogwenk snellen nu allen op den Jood toe, arbeiders en landlieden, werpen hem op den grond, slaan, trappen hem uit al hunne macht, en stormen daarna het wijnhuis binnen, waar zij een verschrikkelijke verwoesting aanrichtten, zich van de drankflesschen meester maakten, de wijnvaten open braken en hun drinklust bevredigden. Door den drank beneveld zochten zij hun vrienden weer op, die buiten stonden te wachten, en nu is het oogenblik aangebroken, waarop de vernieling zal aanvangen. In geregelde groepen van 40, 50 en 60 man, elke groep door een aanvoerder vooraf gegaan, verspreidden zij zich door de straten der Jodenwijk; iedere Jood, dien zij tegenkwamen, werd op den grond geworpen, de vrouwen werden, nadat men haar de kleeren uitgetrokken

JODENVERVOLGING IN RUSLAND.

Guth. Emrik & Binger.

had, in de modderige goten gesleept. Eerst bezochten zij de kroegen der Joden, braken ze open en gingen er in om zich te bedrinken. Na deze hartsterking gingen zij over tot de plundering der groote winkelhuizen, zoodat de ongelukkige eigenaars met hunne vrouwen en kinderen in de vlucht hun heil moesten zoeken. De plundersaars hadden groote zakken meegebracht, waarin zij het geroofde wegdroegen naar vrachtwagens, die aan het einde der straat stonden te wachten. Alles was het werk van eenige oogenblikken. Politiebeamten en soldaten stonden daarbij toe te zien. Tot belooning reikten de boeren hun een stuk zijde of andere stoffen toe, of vulden hun handen met gouden kettingen en zilveren sieraden met de woorden: »dat is voor u, broertje.»

Tegen tien uur had het gepeupel de »bazaar» (het marktplein) bereikt. Maar hier was hun tegenwoordigheid overbodig; want andere troepen hadden er reeds de winkels leeg geplunderd en de geroofde waren, waren tot een ontzachelijken hoop opgestapeld. »Nu moeten wij ook de huizen plunderen,» riepen de aanvoerders, en zoo bewoog zich dan de zee van menschen naar elders voort, trouw begeleid door politie en militairen.

Intusschen hadden andere benden niet stil gestaan, zij wierpen zich in de zijstraten, braken de synagogen open; doch, dewijl zij daar niets te rooven vonden, bezoedelden zij deze bedehuizen op alle mogelijke wijzen, waarna zij bij tien- en twintigtallen naar de partikuliere woningen ijlden en dáar hun plunderingswerk aanvingen. Den mannen en vrouwen werden de kleeren van het lijf gerukt, de laden van haar inhoud geledigd, het beddegoed weggenomen, kussen en peluws in zakken gestopt, ketels, potten en pannen saamgebonden en meegesleurd, wat men niet kon meenemen onbruikbaar gemaakt, tafels, stoelen en bedsteden in stukken geslagen; sommigen sleepten zelfs de bedden op straat en sneden ze louter uit baldadigheid in stukken, ten gevolge waarvan veeren en

dons zoo hoog opgestapeld lagen, dat men er tot aan de knieën in waden kon. Van arme weduwen, wier eenige rijkdom in een paar kippen of ganzen bestond, werden deze dieren in stukken gescheurd. Eene arme vrouw, die haar onderhoud vond in de melk harer koe, was gevluht; de koe werd met mestvorken afgemaakt. Van meer dan vijftig Joodsche bezitters van karren en paarden werden deze dieren door het doorsnijden van de kniepees onbruikbaar gemaakt.

Hierop volgden nog schrikkelijker tooneelen. Half naakte mannen, die in hun achterhuizen gevluht waren werden in de goten geworpen, geslagen en getrapt, zoodat zij voor dood bleven liggen. Gehuwde vrouwen, die zich op den zolder verborgen hadden, werden weggesleurd van de zijde hunner weenende kinderen en onder hun eigen dak voor de oogen hunner bloedverwanten op de grofste wijze onteerd. Jonge meisjes, waaronder nog kinderen, vluchtten uit de huizen om aan hare beulen te ontkomen, doch vielen buiten in handen van dronken lieden, die haar op de openbare straat onder de oogen der soldaten schandvleekten. In eene buitenwijk, die ik bezocht, — zoo zegt onze ooggetuige — kwam het gepeupel in de woning eener zwangere vrouw. Zij wierpen haar op den grond en bedreigden haar, met het mes in de hand, den buik te zullen open snijden om den ongeboren Jodenbastaard, zooals zij zich uitdrukten, te worgen. En schoon zij hun opzet niet ten uitvoer brachten, werd toch de arme vrouw op zoo afzichtelijke wijze door hen mishandeld, dat de ergste gevolgen daaruit voortkwamen. Maar het laagste en gemeenste overkwam eene jong gehuwde vrouw, die twee dagen te voren haar kind ter wereld gebracht had. De wilde troep wist den weg tot hare kamer te vinden, waar zij, verzwakt van het vele lijden, met haren zuigeling te bed lag. Eén uit de hoop wierp zich op het bed en ontrukte de ontstelde moeder het kind, hield het bij de voetjes en liet het zoo met

het hoofdje naar beneden hangen; een ander greep het hoofdje en dreigde de moeder het kind lid voor lid van een te zullen scheuren; en zij zouden het ook gedaan hebben, ware niet een meer bedaard man tusschen beide gekomen, die hun het kind afnam en het van het andere einde der kamer der moeder in de armen wierp, die echter te slap waren om den wedergevonden lieveling vast te houden.

Een ander geval kenmerkt niet minder de politie en het krijgsvolk. Mijn laatste bezoek — zoo verhaalt onze ongeluksbode — gold een ellendige woning in een achterstraatje. Dáar huist een arme man, Pelikoff geheeten, met zijne dochter, ongeveer 20 jaren oud. De geschiedenis van dit ongelukkige paar, welke mij door een geloofwaardig persoon meegedeeld was, gaf mij aanleiding hun een bezoek te brengen. Ik vond den grijsaard bij den tafel gezeten, stompzinnig en hopeloos. Op bed in den hoek der kamer lag de dochter. Geen van beiden merkte ons op, toen ik met een vriend binnen trad. Ik wilde hen naar de oorzaak van hun lijden niet vragen om zeer begrijpelijke reden. Maar de geschiedenis, die ik reeds wist, is deze.

Gedurende het oproer hadden vader en dochter zich boven in het huis verstoken. Het gemeen echter, door eene afdeeling soldaten begeleid, wist hun schuilplaats op te sporen. Naar binnen gedrongen snelden eenigen de trap op en vonden spoedig de beide vluchtelingen. Den vader, die zijne dochter trachtte te beschermen, wierpen zij boven van het dak af naar beneden op de straat, de dochter werd naar buiten gesleurd, aan de soldaten overgegeven, die, twintig man sterk, haar na elkander misbruikten! De oude man bleef in 't leven; maar van den val bleef hij doof, en zijn geestkracht was gebroken. Het ongelukkige meisje, naar lichaam en ziel vernederd, sleept een ellendig leven voort, geketend, hoewel buiten haar schuld, aan de herinnering eener schandelijke onttering, honderdmaal erger dan de dood.

Niet slechts armen en kooplieden, maar ook geleerden, artsen en advokaten, personen uit den hoogsten stand, werden door het gepeupel, dat zich van de stad meester gemaakt had, vervolgd en met den dood bedreigd. Dr. Cetkin, ofschoon hij in één huis met het hoofd der policie woonde, vluchtte met zijn huisgezin naar zijn bloedverwant, den bankier Kohon, wiens huis het grootste is in de straat. Hier was een talrijk gezelschap van de beschaafdste leden der Joodsche gemeente bijeen gekomen om elkander te troosten en bij te staan. En hier kwam nu ook 's avonds tegen 11 uur een oploop van 305 menschen. De heer Kohon verbergde zich met zijne vrienden op den zolder. Hij meende te kunnen vertrouwen op de sterkte zijner deuren. Maar de horde wist al wat gesloten was open te breken met uitzondering van de zware ijzeren brandkast, deze weerstond alle aanvallen. Eenigen door den drank beneveld knielden voor haar neder en bezwoeren haar, dat zij toch zou open gaan; anderen omarmden, streelden en kustten haar, als wilden zij haar bewegen open te springen. Toen dit niet gelukte, stormden zij naar boven om hun woede aan de familie van den bankier te koelen. De mannelijke leden der familie hadden echter besloten, als het moest zijn, hun leven duur te verkoopen. De ellendelingen werden behoorlijk ontvangen. De heer Kohon boven op de trap staande, schoot tot driemaal toe zijn revolver af over de hoofden van de verst vooruit gedrongen mannen. Doch nú zetten de lafaards het op een loopen, en hals over kop snelden zij naar beneden op de straat. Intusschen had Dr. Cetkin van uit de bovenverdieping met een der beneden wachthoudende kozakken gesproken, en tegen betaling van 25 roebels, die hem vooruit betaald werden, verbond deze zich een brief over te brengen aan den stadskommandant, waarin Dr. Cetkin den generaal den hachelijken toestand, waarin hij zich bevond, schetste en zijne hulp inriep voor zich en de zijnen. Maar de generaal sloot den brief, na hem nauw-

keurig gelezen te hebben, zorgvuldig weg en deed verder niets.

Men kan zich voorstellen, in welk een onzekerheid en angst deze familie den nacht doorbracht, gedurende welken geen hulp kwam opdagen. Eerst tegen het aanbreken van den volgenden dag ging de bende uiteen en was het gevaar geweken.

Verder op in dezelfde straat werd destijds een zeer bekende en beklante banketwinkel gevonden, die den Jood Slobotsky toebehoorde. Hier stormde het gepeupel binnen om zich meester te maken van alles wat waarde had. Eenige kozakken te paard, die het grauw vergezelden, hielden halt vlak voor dezen winkel. Het volk droeg de lekkernijen, die het daar vond, naar buiten en deelde ze aan de kozakken uit. Voorbijgangers zagen, hoe dezen vroolijk lachende de hun aangeboden gelei en ingemaakte vruchten van sierlijke kristallen schoteltjes aten en na het gebruik de zilveren lepeltjes, waarvan zij zich bediend hadden, in hun wijde rijlaarzen verbergden. Als om dit heldenstuk de kroon op te zetten, marcheerde een officier aan het hoofd zijner troepen naar den kelder en beval aan zijne manschappen, al de oxhoofden brandewijn met hun bajonetten te doorboren, voorgevende dat in sommige vaten schietkatoen verborgen was.

Als een voorbeeld van verregaande dronkenschap vermeldt onze ooggetuige verder het volgende. In een der kelders van den grootsten brandewijn- en wijnhandelaar van Elisabethgrad liet men niet minder dan zes duizend vaatjes brandewijn leegloopen. Zóó hoog stond het «vloeiend vuur» in den kelder en zooveel drank werd er gebruikt, dat drie mannen bewusteloos ten gevolge hunner onmatigheid, er den dood vonden, zoodat zij den volgenden morgen als verdronken ratten er in rond dreven en opgevischt werden. — Gedurende de twee dagen van het oproer waren te Elisabethgrad niet minder dan 500 huizen en 100 winkels vernield. De vernielde en gestolen eigen-

dommen en goederen vertegenwoordigden eene waarde van twee millioen roebels.

De haat tegen de Joden, die door deze roof- en moordtooneelen zoo duidelijk aan het licht kwam, moedigde den vijand tot steeds grootere en stelselmatiger uitgevoerde euvel daden aan. Te Kijòv (Kiew) — waar 20,000, een zevende gedeelte der gansche bevolking, en daaronder zeer vermogende en verdienstelijke Joden wonen, aan wien de stad hare opkomst te danken heeft, — stelden afgezanten uit Groot-Rusland zich aan het hoofd der beweging. Zij hadden te voren plakkatens verspreid, waarin zij verklaarden, dat de Tsaar al de bezittingen der Joden prijs gaf aan zijne orthodoxe onderdanen. Ook hier werd de dag, waarop het oproer een aanvang zou nemen, te voren aangekondigd en daarvoor weer een zondag gekozen, waarop de lagere volksklasse geen werk te verrichten en dus niets te verzuimen had. Ook hier had de joodsche gemeente de hulp van den gouverneur ingeroepen, doch evenzeer te vergeefs. De gouverneur wees het verzoek eenvoudig van de hand, verklarende dat hij geen lust had zijne soldaten lastig te vallen ter wille van het Jodengeboefte.

Zóo was dus het werk dezer moderne Vandalen gemakkelijk genoeg gemaakt. Het inslaan en plunderen begon den 23sten April (1881) in een meeldepôt. De zware ijzeren deuren werden ingedrukt, de zakken naar buiten gesleept, de inhoud deels weggedragen, deels bedorven. Policieagenten en soldaten kwamen er bij en zagen het aan. Nog meer agenten en militairen kwamen en hielpen toezien. Toen de plundersaars zagen, dat niemand hunner hen weerhield (een half dozijn kozakken zou genoeg geweest zijn), begonnen zij hun vernielingswerk eerst recht. Zij vernielden al de winkels, éen voor éen op de rei af, eerst op de «bazaar», vervolgens in de Alexandrowskayastraat, eindelijk in de Podol, verbrekend en verwoestend alles wat hun in den weg kwam; iederen Jood dien zij ont-

moetten sloegen zij neer, de vrouwen vervolgden zij op de straten, de mannen beroofden zij; vele vrouwen werden naakt uitgekleeft en geslagen onder de oogen van de politie en het garnizoen. Aan den eenen kant der straat stond de politie, aan den anderen de soldaten met hun officieren, tusschen hen door, als door hen beschermd, ging het volk plunderend en roovend. Van tijd tot tijd, wanneer een straat geheel uitgeplunderd en vernield was, riep de politie: Verder! verder! als om het volk tot voortgaan aan te sporen. En zoo ging dan ook het volk steeds verder, aan de eene zijde door de politie, aan de andere door de militairen begeleid. Dit duurde tot laat in den avond. Kruidenierswinkels, zeepmagazijnen, brandewijnkelders werden leeg gehaald. Daarop begon de periode der dronkenschap. Gedurende de eerst volgende uren werden vier Joden gedood, en 25 vrouwen en meisjes zoo mishandeld, dat vijf van haar den volgenden morgen stierven. En dit alles geschiedde te Kijòv, waar een garnizoen van 40,000 man ligt, als onder de oogen van den gouverneur. De angsten dezen nacht doorgestaan, wijl men niet wist wat de volgende dag geven zou, kan men zich voorstellen.

Onder den indruk van de mare, dat de plundering geoorloofd was, kwam den volgenden dag het volk in nog grooter aantal binnen de stad. Men zag er boeren met hun wagens om de gestolen waren weg te voeren, net gekleede mannen, die van de plundersaars stoffen, suikerbrooden en kruidenierswaren in ontvangst namen en in rijtuigen met zich voerden; kozakken te paard, die onder den zadel, en politieagenten, die onder hun rok pakken katoen en zijde, horloge's en juweelen verborgen, dat hun door het dankbare volk gegeven was.

Van de oude stad komt men na een rit van drie kwartier door de ongepleisterde, stofferige en zandige straten naar de voorstad Predmaistyc. Hier begon het oproer Zondagavond. Het volk in Podol had zich 's namiddags

in drie hoopen gesplitst, waarvan er een hier kwam te half acht en onmiddlijk het vernielingswerk aanving. Die op straat zich vertoonden werden aangegrepen, de huizen onder 't voorbijgaan in brand gestoken, nadat men eerst de vensters en deuren vernield had. Ook de vier synagogen werden niet gespaard; in eene daarvan werden de hebreuwsche rollen en boeken vernield, zoodat een geheele kamer opgevuld was van de verscheurde bladen; een andere was tot op den grond toe afgebrand. Eén der huizen wilde niet ontbranden, ofschoon men het zevenmaal aangestoken had. Indien niet eenige Russen, voor hun eigen houten gebouwen bevreesd, tusschenbeide gekomen waren, geen enkel gebouw zou zijn overgebleven. Deze voorbeelden zijn nog slechts weinige uit velen. Ook hier werden de vrouwen uit hare huizen op straat gesleept, uitgekled, geslagen en nog erger behandeld. Eéne dier ongelukkigen — zegt onze gids — verhaalde mij de volgende droeve gebeurtenis. Toen het volk eenige brandewijnvaten leeggedronken had, maakte men er een groot vuur van en bracht de hulpelooze vrouw naar buiten om haar in de vlammen te werpen. Gelukkig echter kwam de ispravnik er bij en zeide: »Zoover behoeft het niet te gaan, mannen!» Een andere vrouw deelde mij mee, dat het volk hare familie dwong in het aangestoken en reeds brandende huis te blijven. Zij smeekte den overste van een naastbij staande bende ruitery om hulp: »help ons, heer Overste, help ons!» — »Wat kan ik doen?» was het hardvochtig antwoord van den officier, terwijl hij zijn knevel krulde. — »Ons helpen! Men heeft ons huis in brand gestoken en die dáar binnen moeten verbranden!» — »Nu, verbrandt dan!» was zijn vriendelijk antwoord; »'t komt er weinig op aan, of gij nú dan later verbrandt!»

Van Predmaistye reed ik — zoo gaat onze zegsman voort — naar Solomenta buiten de stad. In deze voorstad werden drie brutale moorden gepleegd. Daar hier-

over nog geene bijzonderheden openbaar gemaakt waren, stelde ik er veel prijs op zelf het huis Dondukoff, waar het gruwelstuk gepleegd was, te bezoeken. De straat, waarin het gelegen is, heeft twintig huizen aan de eene zijde; aan de overzij ligt de kazerne met een regiment infanterie. Deze kazerne heeft twee verdiepingen en is van vele vensters voorzien, waarvan die der onderste verdieping tot aan den grond reiken, bovendien ligt het middengedeelte van het gebouw vlak tegenover het huis Dondukoff, zoodat men alles wat dáar voorvalt duidelijk zien kan. In dit huis wonen verscheidene Joden. Eén hunner, Mordechai Wienarski, houdt eene tapperij. Zondagavond kwam hier de tweede troep volks van Podol aan dol van den drank. Aanstonds vernielde men de tapperij; een arme Jood, Pessakoff genaamd, werd naar buiten gesleept en doodgeslagen. De man liet eene weduwe na met zeven kinderen. Bovengekomen vonden de woestaards een ouden man te bed; deze werd zóo zeer door hen mishandeld, dat hij den volgenden dag aan de gevolgen overleed. Daarop volgde eene daad nog gruwzamer en hardverscheurender dan al wat er dien dag bedreven was. Toen namelijk het volk woedend naar binnen drong, vluchtte de vrouw van den huisheer met hare kinderen naar eene badkamer. In hare haast was echter een kind van drie jaren vergeten. Toen de mannen naar binnen stormden, vonden zij, helaas, het arme kind sidderend in een hoek zitten. En wat deden nu die onmenschen? Zij grepen het kind bij de beentjes en wierpen het naar buiten op straat, zoodat het terstond dood was. Dit alles had plaats onder de oogen der militairen.

Dergelijke tooneelen geschieden op de daaraanvolgende dagen schier in elk groot dorp van 't gouvernement Kijòv, waar Joden wonen. Te Konotop werden 250, te Schmerinka 600, te Uschow 240, te Abruschow 300 en te Smjelow 1600 geheele familie's geruïneerd. In de

laatst genoemde plaats ondervonden de Joden, hoe regeeringsbeambten de lang verwachte »gelijkheid voor de wet» verstaan. De gouverneur liet 36 Joden gevangen nemen en te gelijk met hun aanvallers geeselen, volgens de echt russische redeneering: «Als er geen Joden te Swjelow waren, dan had er ook geen Jodenvervolging kunnen zijn; ergo dragen de Joden de schuld van de gansche geschiedenis.» Eveneens handelde de regeering te Kijòv. Eerst nadat het gepeupel zijn werk volbracht had, 2000 Joden van hun huizen beroofd waren, eene waarde van 1,280,000 gulden vernield was, ontvingen de soldaten bevel tot de arrestatie over te gaan; dientengevolge werden 1800 personen naar de gevangenis gebracht, onder welke 150 Joden, wier eenige misdaad was, dat zij hun leven en eigendom hadden verdedigd. Intusschen was de toestand der achtergeblevenen, meestal grijsaards, vrouwen en kinderen, die voor hunne beulen weggekropen waren, allerbeklagenswaardigst.

Een tweede ooggetuige laat zich hierover in dezer voege uit: Als mieren in een mierennest opeengehoopt, waren dáar meer dan 1800 Joden met hunne vrouwen en kinderen, waarvan de meesten nog zeer klein. Zij waren gekleed in lompen en barrevoets. Verscheiden droegen de sporen eener slechte behandeling, en eenigen van hen hadden het hoofd met doeken omwonden. Allen waren bleek van schrik. Toen ik hen naderde, zag ik een knaap van tien jaren sterven onder een verschrikkelijken doodstrijd. Zijne moeder zat naast hem met droge oogen, te bedroefd om te kunnen weenen. Iets verder kwam ik midden door een groep treurenden. Wat ik daar zag, geleek wel eene hel vol van rampzalige zielen. 't Was een tooneel om de ongevoeligsten te vermurwen. Daar was honger en koude, weening en knersing der tanden. Een hart van steen zou daar week worden, en ik beken dat ik mijne tranen niet kon inhouden. Men verhaalde mij, dat er onder deze ongelukkige wezens de treurigste

tooneelen plaats hadden. Moeders hadden hare kinderen verloren, anderen vochten om de weinige ruimte te behouden, die zij bij hare doode of stervende kinderen innamen. Dit alles had plaats des nachts bij slecht weer. Ieder van hen gaf mij het verhaal van zijn verlies. De een zeide mij: Ik had twintig duizend roebels en een kleine hofstede; nu heb ik niets meer dan deze lompen aan mijn lijf. Een ander richtte zich tot mij met de woorden: Mijn beide broeders zijn in den afgeloopen nacht in het bosch vermoord en ik weet nog niet, welk lot mijn zoon overkomen is. Een derde zeide: Zij wilden mijne moeder ophangen, maar zij is ontsnapt met den strop om haar hals. Een vierde verhaalde zijn toestand aldus: Zij hebben ons van alles beroofd zelfs van onze kleeren, en ons naakt achtergelaten, zooals gij ziet. Den eersten dag konden deze ongelukkige menschen ter nauwernood eten bekomen; maar de vrouw van generaal Drentelen gaf het eerste voorbeeld van liefdadigheid.

De houding der regeering tegenover den opstand vergerde nog den toestand der verdrukten. Op den dag, toen het oproer te Kijóv begon, betoogde de half-officieële »Kiewlanin," dat men de Joden moest verdrijven uit de plaatsen, waar zij volgens de wet niet mochten wonen. Het is namelijk den Joden in Rusland slechts geoorloofd in 25 gouvernementen, en dáar nog maar in bepaalde steden, te wonen; in de laatste twintig jaren echter was deze wet in onbruik gekomen. Het gevolg van dit betoog was, dat werkelijk vele arme Joden verjaagd werden uit plaatsen, waar zij tot nog toe een sober bestaan gehad hadden. Welke uitwerking dit bij den moezjiek moest hebben, die er zich toch al veel op liet voorstaan, dat de politie en de militaire macht hem bij het vernielingswerk de behulpzame hand boden, kan men begrijpen. «De Tsaar," zegt hij, »heeft bevolen den Jood te verdrijven." Gouverneur Drentelen, wiens gade echter, zooals wij zoeven zeiden, barmhartigheid aan de verdrukten bewees, gaf

aan het komité, dat hem kwam bedanken voor de bewezen ondersteuning en hem tevens verzocht het bevel van verbanning der ongelukkigen intetrekken, een weigerend antwoord. Toen één der leden van het komité hem vroeg: »waarheen moeten dan de ongelukkigen gaan?» was zijn antwoord: »waarheen? wel, naar Jeruzalem of naar den Dnjèpr.»

Bij zulk een toestand van zaken was het niet te verwonderen, dat de verdrukte natie zich om hulp wendde tot den Tsaar zelf. Een gezantschap van Joden uit hun midden verzocht gehoor bij den keizer te Gatchina. Ilare Majesteit ontving hen op de vriendelijkste wijze en verzekerde hun, dat hij hun verzoek in overweging zou nemen. Beiden, de keizer en de grootvorst Wladimir, drukten als hun meening uit, dat niet het gehate ras de oorzaak was der nieuwste troebelen, maar alleen het voorwendsel, dat de Joden dit waren. De keizer belastte daarop graaf Kutaisoff, een bijzonder onderzoek in te stellen. Dit scheen nu wel veel te beloven; maar onze gids, die een paar dagen na den graaf te Kijòv aankwam, vernam van bevoegde zijde, dat deze zending weinig zou uitwerken, vooreerst omdat de graaf den Joden zeer weinig genegen was, en voorts omdat hij »eerst in zijne hand ziet», voordat hij zijne rapporten naar Petersburg opzendt. Het is namelijk den ambtenaren eigen, hun voordeel uit de omstandigheden te trekken, en het is meermalen in deze Jodenvervolging gebleken, dat de »tschinovniks» daarom alleen de vervolging in de hand werkten, omdat zij daarbij rekenden op de gelden, waarmee de Joden hun bescherming zouden koopen. Zóo verzekert onze zegsman, dat de chef der policie te Kijòv zich op deze wijze jaarlijks met dertigduizend roebels bevoordeelt. Te Odessa verbood de regeering het oprichten van een hulpkomité ten behoeve der beroofde Joden, zelfs weigerde zij aan eene dames-vereeniging de vergunning om Joodse kraamvrouwen te mogen verplegen.

In deze stad had de vervolging in zoover een ander verloop, dat de aanzienlijke jongelieden der joodsche gemeente zich met wapenen verdedigden. Drie weken na het gebeurde te Elisabethgrad werden hier telegrammen en brieven ontvangen, waarin de aanvallen der boeren aangekondigd werden, en de schriktooneelen te Kijòv konden den gouverneur overtuigen, dat deze bedreigingen niet ijdel waren.

Acht dagen vóór den ooploop was de toestand zoo dreigend geworden, dat de joodsche gemeente diep ter neer geslagen was. Van uit Moskou werd het plan tot oproer vastgesteld en eenige mannen uit het volk, zoo dorpelingen als stadbewoners, werden met de leiding er van belast. Aanzienlijke Joden hadden zelfs uit Moskou het bericht gebracht, dat geheele benden op weg naar Odessa waren, ja dat zelfs eenige van dezen in de stad waren gezien. Dit alles was aan de overheid bekend, die ook van de gebeurtenissen te Elisabethgrad volkomen ingelicht was, daar Odessa de zetel is van het gouvernement van Cherson. Daarop zonden de Joden tot den gouverneur Dondukoff Korsakoff, om hem de noodzakelijkheid van het nemen van maatregelen kenbaar te maken. De gouverneur zeide, dat men geene vrees behoefde te koesteren; doch daarbij liet hij het berusten. — Zoo goed waren vele bewoners van Odessa onderriocht van de voorbereidselen, die te Moskou gemaakt werden, dat verscheiden goed gezinde kristenen hun joodsche naburen bij tijds konden waarschuwen en hun aanraden, zich uit de voeten te maken. Een zekere heer Handelsmann, een zeer geacht persoon te Odessa, woont in één huis met een Rus, zekere O., die zijn bedienden te Moskou heeft. De twee burenen zijn sedert jaren goede vrienden. Twaalf dagen vóór het uitbreken van het oproer raadde O. den heer Handelsmann aan, zijne effekten bijeen te pakken en zich voor het vertrek uit Odessa reisvaardig te maken; hij zou hem later den bepaalden dag opgeven, die hem uit Moskou zou bericht worden. Maandag

vroeg de heer Handelsmann, die door zekere geruchten ongerust werd, of het nog geen tijd was om te gaan. »Neen,» was het antwoord, »zoodra de dag bepaald is, zal ik het weten en 't u onmiddelijk berichten.» Den daaraan volgenden Donderdag liet O. den heer Handelsmann bij zich komen. »Nu moet gij vertrekken,» zeide hij »'t zal er nu op los gaan, ik heb tijding uit Moskou.» Handelsmann zond daarop vóór zijn vertrek bericht aan de voorgangers der joodsche gemeente, ook de overheid der stad werd er van in kennis gesteld, maar met geen ander gevolg, dan wat men gewoonlijk in Rusland ziet gebeuren, als men de heeren de handen niet vult: de ambtenaren zetten een zeer wijs gezicht en... deden niets. Bovendien verzetten zij er zich tegen, dat de Joden naar de wapenen grepen om zich te verdedigen. Toen de gouverneur vernam, dat vele Joden zich van een revolver voorzien hadden, liet hij den opperrabbijn bij zich komen en beval hem al zijn invloed aan te wenden, dat niemand van zijne wapens gebruik zou maken onder bedreiging van de zwaarste straf.

Het oproer begon precies op den aangekondigden dag: Zondag 6 Mei (1881) in den namiddag. De plaats der samenkomst was het groote marktplein Novi Toltschok. Tegen vijf uur kwamen dáar verscheiden groepen bijeen. De politie zag deze verzameling van arbeiders, boeren, vagebonden en landloopers met genoegen aan. Plotseling ontstond er een gegons aan verschillende hoeken van het plein, en onmiddelijk daarop volgde de aanval. Schreeuwende en vloekende braken zij de winkels open, en binnen den tijd van twintig minuten waren zij allen leeg geplunderd, de kleinere gebouwen vernield, de grootere beschadigd. Daarna gingen zij naar de magazijnen; doch de massief ijzeren deuren en de zware bouten waren niet gemakkelijk te bemachtigen. Toen zij daarvan moesten afzien, gingen zij de woonhuizen bestormen. Intusschen had zich de menigte door een grooten toeloop van de

minste soort menschen, het uitvaagsel van de haven en van de galeien, niet weinig versterkt, zoodat eene menschenmassa van nagenoeg 2000 hoofden, al huilend en vloekend, op de Terespolskaja Ulica, eene lange hoofdzakelijk door Joden bewoonde straat, losbrak, waar nu een onbeschrijfelijke verwarring ontstond. De bandieten bestormden de deuren, namen de steenen uit de straat en wierpen ze tegen de glasruiten. De ijver voor het »goede werk» was zoo groot, dat zij elkander verdrongen, op den grond wierpen en verhinderden in de huizen te komen. Joden, die vluchten wilden, werden gesteenigd of vertreden, vrouwen werden aangegrepen, beroofd en mishandeld. Zoo ging het van straat tot straat, waar Joden woonden, van de Terespolskaja naar de Kanatnaja, van hier naar de »Eureiski Ulica,» of »Jodenstraat», waar de groote synagoge staat, schreeuwend, steenigend en vernielend tot 's avonds elf uur. In iedere tapperij werd halt gehouden. Onderweg sloegen zij een jong mensch dood; eene vrouw werd onteerd en daarna vermoord, tien andere meisjes op de schandelijkste wijze misbruikt.

Velen der aangevallenen hadden zich trots den raad van den opperrabbijn en de bedreiging van den gouverneur verledigd. Te 7 uur waren vier der rustverstoorders gewond, één gedood. Eerst nú kwam de overheid tusschen beide. De gouverneur ontwaakte, troepen rukten aan, alle uitspanningsplaatsen werden op bevel der policie gesloten, de straten vulden zich met soldaten, patrouille's posteerden zich aan de hoeken. Van welken aard de bescherming was, die de militairen verleenden, is uit het navolgende op te maken. De heer Brodsky, een der oudste gemeenteleden, die met recht bevreesd was voor zijn grooten voorraad waren, had dertig mannen op wacht gezet om zijne magazijnen te bewaken. Zoolang dezen op hun post waren, werden de oproerlingen op eerbiedigen afstand gehouden. In den laten avond echter rukten de troepen aan, de wachters werden ontslagen, en

een detachement kozakken bezette de magazijnen. Zoo- dra de opstandelingen dit bemerkten, begonnen zij den aanval in tegenwoordigheid der soldaten en onder de oogcn der bevelvoerende officieren. Niet de geringste poging werd door deze «beschermers van de eigendommen der Joden» gedaan om hun vrienden onder het gepeupel in bedwang te houden, zoodat het stukslaan en 't vernielen onder de toejuiching der soldaten lustig zijn gang ging. Eerst tegen middernacht staakten de oproerlingen den arbeid om den volgenden dag opnieuw te beginnen.

Terwijl de groote menigte in de genoemde straten op deze wijze huis hield, waren andere troepen van 300 tot 400 personen op hun wijze bezig. Zij zochten de woningen der aanzienlijke Joden op en begonnen op alle punten te gelijk den aanval. Maar de ontvangst hun bereid was warm, doch niet gewenscht, en het metaal dat hun aangeboden werd was evenmin het verlangde. De Joden in dit gedeelte der stad waren meestal gewapend en maakten van hun wapens een ijverig gebruik. Doch iedere Jood die zich verdedigde of zich trachtte te verdedigen, werd op last der overheid gegrepen en naar de galeien overgebracht. Meer dan tweehonderd Joden werden op deze wijze ruim veertien dagen lang in het bagno opgesloten in gezelschap van roovers, moordenaars en soortgelijk volk, omdat zij het gewaagd hadden, zich tegen het gepeupel te verzetten. Hun goederen werden in beslag genomen, en toen zij later een gedeelte daarvan terug bekwamen en hun bedrijf weer ter hand wilden nemen, was tijdens hun afwezigheid hun handel verlopen.

Het lijk van het jonge mensch, die bij den oloop doodgeslagen was, werd naar het Joodsche hospitaal gebracht en bleef daar tot op den dag der begrafenis. Natuurlijk kwam een menigte Joden opzetten om den doode de laatste eer te bewijzen, zij gedroegen zich zeer rustig, want zij waren te zeer ter neer geslagen. Toen

het uur der begrafenis naderde, verschenen achter den begrafenisstoet eenige kozakken te paard. De optocht, bestaande uit leden der Joodsche gemeente, de broederschap, kinderen uit het weeshuis en kweekelingen van de Thoraschool, werd geregeld en zette zich in beweging. Doch nauwelijks waren de lijkbaar en de dragers buiten de poort van het hospitaal gekomen, toen de officier der kozakken, die hier eigenlijk heengezonden was om de Joden te beschermen, zijne manschappen opzettelijk onder de menigte liet inrijden en haar met zweep- en knoetslagen uit elkander drijven. Terwijl hij daarop met zijn eigen paard midden onder de school- en weeskinderen inrende, die van schrik schreeuwende uit elkander stoven, sloeg hij met zijn zweep om zich heen en beval, dat het lijk naar het hospitaal teruggebracht worden zou. Als grond voor deze handelwijze voerde hij aan, dat de Joden met deze processie een politieke demonstratie ten doel hadden. De begrafenis kon nu eerst den volgenden dag tegen 's avonds 10 uur plaats hebben, om de gevoeligheid van het volk niet te prikkelen.

Daar men voor eene herhaling van het oproer beducht was en de gouverneur vreesde, dat de Joden zich met geweld zouden verdedigen, vaardigde hij 's namiddags het bevel tot gevangenneming uit. De aan alle hoeken der straten geplaatste kozakken lieten de plundersaars de straten vrij innemen, versperden echter de beide uitgangen, waardoor zij als van zelf in den val liepen. Vierhonderd gevangenen werden naar de galeien overgebracht. Men kan hieruit zien, hoe gemakkelijk het oproer onderdrukt had kunnen zijn, indien de overheid maar gewild had. Door dit krachtig optreden der militaire macht was de rust gedurende de twee volgende dagen volkomen gehandhaafd. Maar het volk wilde niet gelooven, dat het den gouverneur hiermede ernst was. Woensdagnamiddag te 2 uur verhief het oproer op nieuw het hoofd. Een bonte menigte had zich op de »bazaar" verzameld. Dit-

maal had de moeziek vrouw en kinderen meegebracht. Zij kwamen bij hoopen van twee- tot driehonderd; kinderen van 9 tot 14 jaren, gingen vooraan, achter dezen moeders, zusters, tante's enz. De soldaten lieten hen eerst de magazijnen leegplunderen; maar toen zij weer naar buiten kwamen, werden zij éen voor éen opgepakt en naar hunne vrienden op de galeien gezonden. Desniettemin durfden de eigenaars de gestolen goederen niet terughalen, zij moesten het aanzien, dat de vrouwen, zonder daarin door de officieren verhinderd te worden, onder het goedkeurend gelach der kozakken alles wegsleepten. In den tijd van drie tot vier uren was dit geheele bedrijf afgeloopen. Nú was de moeziek volkomen overtuigd, dat er voor hem niets meer te doen was, het oproer was hiermee afgeloopen. Hoe talrijk de bandieten waren, blijkt hieruit, dat er meer dan achttien honderd op de galeien kwamen. Daarvan werd het grootste gedeelte na verloop van éene week losgelaten, sommigen na een behoorlijke geeseling. Hoogstens twintig tot dertig personen hebben eene aan de misdaad geëvenredigde straf ondergaan; de aanleggers en volksmenners wisten zich uit de voeten te maken. Hoeveel schade er berokkend werd kan men moeielijk bepalen, omdat het oprichten van komité's door de regeering verboden werd. Velen schatten haar op 200,000, anderen op slechts 60,000 roebels. Spoedig echter kwam er hulp opdagen van eenige rijke Joden.

Omstreeks dezen zelfden tijd flikkerden de vlammen van het oproer in de overige steden en in de voornaamste dorpen van Zuid-Rusland. Door de gouvernementen Cherson, Taurië, Ekaterinosláv, Poltawa, Kijòv, Czernigòv en Podolië had zich als een loopend vuur het gerucht verspreid, dat de Joden en hun eigendommen aan het russische volk op genade en ongenade overgegeven waren, een gerucht, dat met het oog op de werkeloosheid der gouverneuren van Elisabethgrad en Kijòv wel gerechtvaardigd scheen. Te

Wasilyin las de burgemeester zelf het onechte bevelschrift aan de burgers voor, en een opstand zou het natuurlijk gevolg er van geweest zijn, indien niet de pope in dit geval zijn plicht gedaan en verklaard had, dat volgens zijne meening zulk eene ukase niet bestond. Te Alexandrovsk aan den Dnjèpr voerden den 13den Mei de werklieden uit wat zij voor den wil van den Tsaar hielden, daar zij van de 400 huisgezinnen driehonderd van hun huizen beroofden en aan de eigendommen eene waarde van 400,000 roebels vernielden. Ook hier was, als naar gewoonte, het oproer te voren aangekondigd, ook hier was het verzoek aan den gouverneur om hulp van het aanwezige garnizoen vruchteloos geweest. Ja zelfs was een aan den gouverneur naar de hoofdstad van het gouvernement, Ekaterinosláv, verzonden telegram met opzet vier uren opgehouden.

Drie dagen na het oproer te Alexandrovsk besloten de boeren de Joden te Kitzkis aantevallen en te verjagen. Aangehitst door een zekeren Mitoffkin kwam het volk in den laten avond bijeen en stak de huizen der Joden in brand, door er geteerde takkebossen in te werpen. Het gelukte echter de meeste Joden, uit hun slaap opgewekt, te ontvluchten. Maar drie ongelukkigen werden levend geroosterd. Eene vrouw, die reeds hare deur uitgelopen was, maar terug wilde keeren om haar man en hare drie kinderen te wekken, werd door den onmensch Mitoffkin tegengehouden, zoodat het haar met al hare macht niet gelukte zich van hem los te rukken. Op eens verschijnen de kinderen aan de deur, schreeuwende om hare moeder. In hare wanhoop worstelde de vrouw om vrij te komen, doch te vergeefs, hij was sterker dan zij. Eenige oogenblikken later stond alles in lichtelaaie vlam, de man stikte van den rook, de kinderen verbrandden voor de oogen der moeder. In korten tijd waren 25 huizen tot op den grond afgebrand.

Soms ook wisten de ongelukkigen, wien 't aan sterkte

ontbrak, door slimheid zich te redden. Te Ekaterinosláv wendden zij het onheil af door van het plaatselijk bestuur een publieke verklaring te ontlokken van dezen inhoud: «De Joden zijn trouwe onderdanen van den Tsaar en hebben dus aanspraak op bescherming.»

Te Kamischewatscha gingen de Joden tot hun kristelijke medeburgers en zeiden: «Gij hebt gehoord dat de Tsaar eene ukase zou uitgevaardigd hebben om ons drie dagen lang te plunderen. Wij gelooven dit niet, wij weten dat dit niet waar is. Intusschen zal hier morgen eene bende uit Alexandrovsk komen om onze bezittingen te nemen. Waarom zouden deze vreemdelingen dit voordeel genieten? Neemt gij het liever. Wanneer 't later blijkt dat dit bevel niet gegeven is, dan hebt gij u niet te verantwoorden; in het tegenovergesteld geval zijn onze goederen voor u, hier zijn onze sleutels.» — De kristenen namen de sleutels, en toen de roverbende den volgenden morgen kwam, werd zij door de dorpsbewoners terug gejaagd. Er werd niets aangeroerd, en twee dagen later gaven de boeren, toen zij vernamen dat de ukase niet bestond, den Joden hun sleutels en eigendommen terug.

Te Vazansk gaf de gouverneur aan de boeren een lesje. Toen hun het gerucht van een voorgenomene jacht op de Joden ter oore kwam, gaf hij bevel, dat de weekmarkt voortaan op zaterdag in plaats van op donderdag zou! gehouden worden. Te gelijktijd liet hij den Joden aanzeggen, dat zij op dien dag hun winkels moesten sluiten en rustig te huis blijven. De zaterdag brak aan, de moezieks en hun vrienden kwamen op de markt om hun produkten en hun vee te verkoopen en van de opbrengst hun gewone inkoop te doen. Maar er waren geen Joden, geen koopers, geen makelaars. De boeren wilden zich versnaperen, maar de herbergen waren gesloten. Er bleef voor hen niet anders over dan wat rond te sleuteren. Des namiddags kwam de gouverneur op de »ba-

zaar" en vroeg aan een groepje boeren, die dáar bijeen stonden: »Nu, hoe is het op de markt gegaan? zijt gij met de verandering te vreden?" — »Wat is dat voor een markt!" riepen de boeren. »Waar geen Joden zijn, koopt niemand en verkoopt men niet, dit is geen markt!" — »Het verheugt mij dit van u te hooren," antwoordde de gouverneur, »want nú ziet gij de noodzakelijkheid in de Joden hier te hebben, en daar mij geruchten ter oore zijn gekomen van een voorgenomene jacht op hen, houd ik mij verzekerd, dat gij 't nú wel zult opgeven, zulke nuttige leden der maatschappij te kwellen." De gouverneur sprak daarop nog meer van het dwaze en onzinnige eener Jodenvervolging, met zulk een goed gevolg, dat in zijn gansche distrikt geen Jood lastig gevallen werd. — Op dezelfde wijze werden de Joden in het dorp Pokrowsk door de bemoeiingen van den ambtenaar Smetschkòv gered. Alles was gereed, het volk bijeen, men wachtte slechts op het teeken om te beginnen. Maar Smetschkòv beval den raddraaiers terstond heen te gaan, want dat er geene ukase tot het plunderen der Joden bestond. Doch éen der aanstokers kwam aanloopen en sprak: »Wij gelooven u niet, tenzij gij zweert dat zulk eene ukase niet bestaat; want gij zoudt haar voor ons kunnen verbergen, en dan zouden wij er verantwoordelijk voor gesteld kunnen worden, dat wij aan het bevel van den Tsaar ongehoorzaam waren geweest." — De ambtenaar bewees hun nu, dat zulk een bevel niet kon bestaan. Zoo werd de vrede bewaard. — Eveneens verhinderde de gouverneur van Jekaterinosláv de uitbarsting door tijdige aankondiging van zijn wil, dat men de orde bewaren en de Joden, des noods met vuurwapenen, beschermen moest. Doch dit waren de eenige uitzonderingen, in alle andere gevallen waren de ambtenaren het maar al te zeer met het volk eens.

Het zou ons te lang ophouden, indien wij al de moorden en schandtooneelen verhaalden, die ons door onzen oog-

getuige meegedeeld zijn. Voordat wij echter van dit onderwerp afstappen, moeten wij nog een blik werpen op de landbouwkoloniën der Joden in Zuid-Rusland, en zien hoe het dáar gesteld was.

Hetgeen wij onze lezers vroeger over den toestand dezer landbouwkoloniën meegedeeld hebben, doet ons verwachten, dat, als ook hier »de roode haan kraaide,» eene uitdrukking, waarvan zich de Rus bedient om »brandstichting» te kennen te geven — de ellende buitengewoon groot zou zijn, daar de Joodsche boer op geen rijkdom zich beroemen kan en zijn leven toch reeds in vredestijd arm en ellendig is. De onlusten in dit gedeelte van Zuid-Rusland bestonden niet in goed georganiseerde, te voren aangekondigde aanvallen, zooals dit, gelijk wij gezien hebben, in de groote steden het geval was. Dit was niet wel mogelijk op een terrein, dat, zooals het distrikt van den Dnjèpr, 500 engelsche mijlen lang en 300 mijlen breed is. De aanvallen hadden hier gewoonlijk plotseling plaats en waren te verschrikkelijker voor de arme bevolking, omdat het ongelijke terrein en vooral de uitgestrektheid niet toelieten op alle plaatsen een genoegzaam getal troepen op de been te brengen. Vooral ook het feit, dat de menschen hier zoo afgezonderd leven, bracht hen in gestadige vrees. Het gebeurde in het distrikt Ananiew moge den lezer een begrip geven van de vreeselijke mishandelingen, welke de Joden in de dorpen te lijden hadden.

Berezowka is een stil plaatsje, ongeveer als Alexandrovsk, het middenpunt eener landbouwstreek. Hoe klein ook dat dorp is, geen plaats is er, waar zulke ontzettende gruwelen gepleegd werden als hier. Zaterdag den 21sten Mei waren de Joden des morgens rustig in hunne synagoge vergaderd, hunne vrouwen en kinderen waren te huis gebleven. In stilte komt een troep boeren, arbeiders en landloopers op het marktplein bijeen en begint op een gegeven teken de winkels en huizen der Joden te plun-

deren. Toen de pope zag wat er gebeurde, liet hij oogenblikkelijk de kerkklokken luiden. Het volk verzamelt zich daarop om den geestelijke, die hun het schandelijke van hun gedrag voorhoudt, hen smeekt daarmee op te houden. Te vergeefs: hun woede wordt er slechts te feller door. Zij snellen de kerk uit en vertellen aan iederen arbeider en boer dien zij tegen komen, dat de pope hun de keizerlijke ukase voorgelezen heeft, waarbij hun de uitroeiing der Joden bevolen is. En nu beginnen de schriktooneelen. Daar de mannen in de synagoge zich bevinden, zijn de vrouwen alleen en onbeschermd. De benden dringen de huizen binnen, vrouwen worden half dood geslagen, getrapt en geschandvlekt. Zij, die bleek van schrik op straat gevlucht zijn, worden op den grond geworpen en op klaar lichten dag door geheele troepen misbruikt. Die het ontkomen worden in de rivier gejaagd. Tot den hals toe staan sommige van deze met haar kind op de rug in 't water, van zins zich te verdrinken, liever dan zich aan de haar toegedachte mishandelingen te onderwerpen. Meer dan veertig van deze ongelukkige moeders waren genoodzaakt vier uren achtereen in het water te blijven, totdat de militairen en de policie kwamen en het volk wegjoegen. Toen keerden zij terug om hare huizen vernield, hare echtgenooten en kinderen verstrooid te vinden, met een verwoeste gezondheid, zoodat negen van haar aan de gevolgen stierven.

Terwijl dit voorviel, had er elders een tooneel plaats, dat onze pen bijna weigert neer te schrijven. Een mengsel van stroop, peper, zout, thee en kleingesneden stukjes leder wordt genomen. Deze walgelijke kost nu wordt aan eenige kinderen met geweld opgedrongen als voedsel. Natuurlijk dat kleintjes van twee tot drie jaren groot gevaar liepen daarin te stikken. Doch als zij weerstand boden, werd hun de mond open gebroken, waarbij de lipjes gescheurd en heur tandjes stuk geslagen werden; hun pijnlijk geschreeuw werd door het helsch gelach der

mannen overstemd. Eén werd het oog uitgeslagen, een ander het armpje verrekt. De overheid stond er machteloos tegenover. Toen het hoofd der plaats met eenige kozakken en policieagenten verscheen, werd hij met ge-sis en gebrom ontvangen, en, als hij de beambten beval het volk uiteen te jagen, namen zij hem op en wierpen hem hoog in de lucht, zoodat hij meer dood dan levend op den grond neerkwam. Eveneens handelde men met zijn gevolg, en daarop maakte men toebereidselen voor den volgenden dag. Zondagmorgen waren alle vagebonden van den omtrek weer in de plaats gekomen, en nú hernieuwden zich ook de tooneelen van den vorigen dag. De Joden werden naar buiten gesleept, gesteenigd, onder den voet getreden, gegeeseld en zelfs met messen gestoken. Twee werden op staanden voet vermoord, vijftien bleven voor dood op de straat liggen, drie jonge meisjes werden uitgekleeft en gegeeseld, een knaapje van zeven jaren voor de oogen zijner moeder zóo met steenworpen togetakeld, dat hij den volgenden dag stierf. Tot besluit werden al de huizen in brand gestoken, in de omliggende dorpen het koren afgemaaid, het vee weggedreven, paarden en wagens onder de roovers verdeeld, de huizen geplunderd en vernield. Met recht verklaart onze zegsman, dat hier gruwelen gepleegd werden, waarover de Apache-Indianen zich geschaamd zouden hebben.

De steden aan den Dnjèpr zijn levendige handelsplaatsen, de korenschuren van het omliggende land; de Joden zijn er de ziel van den handel en wijden zich aan allerlei beroepsbezigheden. Te Kischeneff, de koopstad van Besarabië, wonen 20000 Joden, die er een groote synagoge en een bloeiende handwerkschool hebben, waar timmerlieden, smeden, machinisten en schrijnwerkers gevormd worden. Zij zijn een bruin gekleurd, krachtig menschengeslacht, geheel afwijkend van hun blonde rasgenooten in Zuid-Rusland. De Joodsche slagers hier zijn bekend. De bandieten stuitten bij hen op een heftigen

tegenstand. Toen het alarm begon, wapenden zich tweehonderd van deze donkerbruine, zwarte Joden met bijlen en hakmessen, trokken naar de markt, waar het gepeupel reeds begonnen was de magazijnen der Joden aantevallen, en binnen den tijd van twintig minuten hadden zij dertig man neergehouwen en het plein schoongeveegd.

Maar aan den overkant van den Dnjèstr vonden de oproerlingen zulk een tegenstand niet. Ook hier hadden de gewone schanddaden plaats; stechniging en geeseling van de mannen, onteering der vrouwen, brandstichting of vernieling der huizen. Te Balta drongen de bandieten in een huis, waar de vader op sterven lag en twee zoons aan zenuwkoorts leden, terwijl de vrouw hen verpleegde. Nadat men eerst alles gestolen en stuk geslagen had, werden de bedden onder den vader en de beide kranke zonen weggetrokken, zoodat eerstgenoemde kort daarna den laatsten adem uitblies. — In het distrikt Ananiew had een niet minder schandelijke daad plaats. De schoonheid der Zuid-Russische Jodinnen is spreekwoordelijk. Welnu, in de nabijheid van Berezouka woont een Jood, wiens 18jarige dochter door het geheele gouvernement om hare schoonheid en aanvalligheid beroemd was. Nauwelijks was het volk in haars vaders huis gedrongen, toen het ongelukkige meisje naar buiten gesleept en daar in tegenwoordigheid van een menigte toeschouwers door een officier geschandvlekt werd.

Dit is één voorbeeld uit honderden. De woede van het volk in dit gewest ging alle beschrijving te boven. De vrouwen waren evenzeer dronken als de moezieks. Zij dwongen de Joodsche kinderen hun eigen ouders mee voort te trekken, onthaalden ze op drank, zoodat zij bewusteloos in de goten neervielen. De tusschenkomst der popen baatte hier niet. Toen een van dezen tot het volk zeide, dat er geen ukase tegen de Joden bestond, riep men: »Hij is een verrader! De Joden hebben hem voor dertig roebels omgekocht!» Een officier van de kozakken,

die de steeniging van een Jood wilde beletten, werd door een hoop landloopers aangevallen, van zijn paard geworpen, zoodat hij zwaar gewond werd. In zulke omstandigheden durfden anderen, die den Joden genegen waren, niet tot ontzet opdagen, uit vrees voor hun eigen leven.

Om niet in herhalingen te vallen zullen wij nu nog slechts enkele gebeurtenissen aanstippen. De lezer houde echter in het oog, dat wat hier door ons vermeld wordt op vele andere plaatsen met niet mindere wreedheid gepleegd werd. Te Cherson, een eentonige stad met nauwe straten en smerige huizen, waar de echte »oud-Rus" zijn zetel heeft opgeslagen, was de vernieling niet groot, maar des te grooter de angst en de vrees, waarin de Joodsche bevolking vier weken lang verkeerde, zoodat geen huisvader des nachts ongekleed te bed durfde gaan. Elken dag toch kwamen nieuwe berichten in van gruwelen uit het gouvernement van Cherson: moorden te Beresowka, onteeringen te Ananiew, brandstichtingen te Balta en verwoesting overal. Het gevolg hiervan was: volkomen stilstand van alle bedrijven en een enorm verlies aan waren en vermogen.

Een tapper te Berislàv werd dood geroosterd. Zijn huis werd hem boven zijn hoofd in brand gestoken, de inhoud der brandewijnvaten voedden de vlammen, zoodat huis, bezitter en al wat er in was verloren gingen.

Te Gregoriewk dwong men zekeren Reifmann alles wat hij aan drank in huis had over te geven. Toen de woestelingen zich aan bier en wodka te goed gedaan hadden, wierpen zij den armen man in het ledige brandewijnvat en rolden hem in de rivier. Eerst na drie weken werd het lijk op twintig mijlen afstand gevonden.

Te Nikopol duurden de troebelen drie dagen achtereen; maar een maand lang verkeerden de Joden als in een staat van belegering. Niemand hunner durfde zijn winkel openen noch zich op straat vertoonen, want hier

hoorde men roepen: »Nu wij de Joden beroofd hebben, is het tijd hen om te brengen!»

Te Jekaterinosláv was men gelukkiger; maar dáar is eene bevolking van 1500 Joden, die grootendeels tot de aanzienlijke klasse behooren, zoodat zij den stadsraad op hun hand hadden. In de omliggende plaatsen echter was het geheel anders gesteld.

Zeer ergelijke tooneelen hadden plaats te Perejasláv, eene stad van 5—6000 inwoners, waaronder 3—4000 Joden. Hier waren het geen vreemdelingen, de burgers zelve stonden aan het roer der beweging en gingen stelselmatig daarbij te werk. De voornaamste kooplieden zetten de arbeiders op, hun zonen en vrienden waren de uitvoerders. Zij kochten de boeren om, die niet begrepen, dat zij zich zelve daardoor het meest benadeelden; want na 't uit den weg ruimen hunner joodsche mededingers hebben de kooplieden den prijs der waren aanmerkelijk verhoogd. — Het was op een der vele heilige dagen van den griekschen kalender, op de markt was godsdienst-oefening gehouden, de stad was vol menschen, ongeveer driehonderd jongelui, koopmanszonen, waren bijeen, ook de onderchef der politie was aanwezig. Plotseling beleedigde een der jongelieden den officier, die daarop zonder een woord te spreken op hem inreed en hem een slag met zijn zweep gaf. Deze, hoewel woedend, waagde het niet zijne boosheid tegen hem te laten blijken, maar hij nam een groot stuk hout, liep daarmee naar een der joodsche magazijnen en wierp het door het venster. Dit was het signaal. Als één man wierp zich nu het volk, door de heeren aangevoerd, op de Joden en op hun huizen. Vijftien uren lang hield men aan met vernielen, plunderen, moorden onteeren van vrouwen en branden. Maar de Joden boden gewapenden tegenstand. Dertig onruststokers werden door hen gewond, geen enkele echter doodelijk. Van de Joden daarentegen werden in 't geheel tweehonderd gewond en daarvan zes zwaar en drie

doodelijk. Het oproer begon 's avonds te zes uur en duurde tot twaalf uur van den volgenden dag, toen een salvo, waarbij drie bandieten omkwamen, er een einde aan maakte. Maar spoedig daarna verhief zich het oproer opnieuw. Tusschen 12 en 14 Juli had elk dorp op 30 wersten in den omtrek zijne jodenjacht. De overheid was in het begin machteloos. De buitensporigheden daarbij gepleegd waren nog meer dan de eerste maal. Eerst den 14den Juli, toen de gouverneur uit Kremantschug aankwam, werd het oproer onderdrukt, maar niet nadat verscheidene Joden hun overmoed van zich te verdedigen met hun leven betaald hadden, en meer dan dertig boeren door de Russische kogels gevallen waren. De gouverneur oordeelde, dat de Joden zelven de schuld van hun ongeluk waren, omdat zij aan de eischen der tegenpartij: afstand doen van het lidmaatschap van den raad, het wegzenden van vreemde Joden enz., niet hadden willen voldoen. Om hen te straffen, liet hij dertig Joden met veertig plunderaars gevangen zetten.

Maar het afgrijselijkste van al wat onze ooggetuige ons mededeelt is, wat plaats had in het dorpje Borispol, op eenige wersten afstand van Perejasláv gelegen. De weinige Joodsche huisgezinnen die daar woonden waren zóo arm, dat men zou denken: zij zullen althans de plundering en de mishandeling ontgaan; doch het tegendeel was het geval. Terstond na de troebelen te Perejasláv verbreidde zich het gerucht, dat de Joden te Borispol zouden worden omgebracht. Eene week ging er voorbij zonder dat er iets gebeurde. De Joden begonnen te herademen.

Doch geheel onverwacht, in den nacht van den 21sten Juli, sloegen op eens de vlammen uit de woning van een Jood. In èen uur tijds verbrandden tien huizen, en nog eenige uren later was de geheele Jodenwijk afgebrand. De Joden, hierdoor ten gronde gericht, hoopten nu althans van verdere ellende verschoond te zullen blijven. Den 23sten kwam er een afdeeling kozakken om de Joden te

beschermen, daardoor bleven de eigendommen van hen die buiten de wijk woonden onaangeroerd. Ook de ispravnik van Kremantschug was meegekomen. Den volgende dag vergaderde de raad, de »Duma," welke de ispravnik bijwoonde. Hij hield de leden van den raad voor, hoe schandelijk zulke aanvallen op de Joden waren en dat den schuldigen zware straffen te wachten stonden. Doch zóo weinig werkte zijne taal uit, dat verscheidene raadsleden, kooplieden en boeren, kort daarop in massa op de Joden aanvielen en de nog overgebleven huizen en winkels vernielden. Nauwelijks was dit werk volbracht, daar hoorde men op eens roepen: »laat ons de Joden vermoorden!" En nu volgden schandalen, waarvan de weerga in deze gansche vervolgingsgeschiedenis niet gevonden wordt. Hier en daar snelde een troep joodsche mannen, vrouwen en kinderen hulpeloos voort, bescherming zoekende tegen het geweld. Zij werden achtervolgd door een van den drank verhitte bende, met bijlen en messen gewapend. Te vergeefs trachtten politiebeambten en kozakken met den ispravnik aan het hoofd hen tegen te houden. De woestaards waren zoo buiten hun zinnen, dat zij voor niets meer vreesden, zij wierpen de politiebeambten met steenen, liepen hen omver en traden hen onder den voet; de kozakken werden van hun paarden getrokken en ontwapend, hun officier in den rug gewond, op den grond geworpen en door een troep kerels vastgehouden onder het geschreeuw, dat men den Jodenvriend zonder veel omhaal dooden moest. Toen de soldaten dreigden te zullen vuren, werden zij uitgelachen. Nu vuurden zij over de hoofden der rebellen; maar dezen beschimpten hen nog te meer, omdat zij zonder nader order niet verder durfden gaan. Intusschen liepen gehuwde en ongehuwde vrouwen, even dronken als de mannen, met kleine kinderen bij zich, rond en zetten de mannen tot de grofste onzedelijkheid aan. Joodsche vrouwen, sidderende van angst, werden door Russische moeders en

meisjes vastgehouden, opdat de mannen haar voor hare oogen zouden onteeren! Menig ongelukkige, die anders ontsnapt zou zijn, werd door deze edele vrouwenschaar op de vreeselijkste wijze geslagen of vastgehouden tot de mannen kwamen. De ispravnik zag spoedig in, dat alleen door de krachtigste maatregelen aan deze bestialiteit een einde kon gemaakt worden. Strengere bevelen werden dus uitgevaardigd, de soldaten patrouilleerden de straten af en vuurden nu onmeedoogend op de dronken moordenaars; een salvo brandde tot vijfmaal toe los, en twee mannen bleven op de plaats dood. In 't geheel bedroeg het aantal gesneuvelden twintig man, terwijl nog meer ernstig gewond waren. Maar de Joden waren geheel ten gronde gericht, zoo zelfs, dat velen hunner broodeloos waren. Zij wisten niet, wat zij doen, waarheen zij zich wenden zouden. Borispol maakte den indruk, alsof de vijand te vuur en te zwaard door 't land getrokken was, niets dan honger en nood achterlatende, benevens de herinnering van misdaad en geweld.

De pest dezer Jodenvervolgingen breidde zich in de zomermaanden van 't jaar 1881 uit tot Saratòv en verder tot Astrakan, ja tot in de nabijheid van Tomsk in Siberië. Bleef het in September betrekkelijk rustig, dit was alleen toe te schrijven aan de werkzaamheden, welke de oogst eischte. In de maanden October en November werden de Jodenjachten hervat. Zoo zelfs waren toen nog de gemoederen geprikkeld, dat het volk zich te Kijòv (18 Nov.) en te Odessa (27 Nov.) wilde verzetten tegen het optreden van Sara Bernhard. Het bloote gerucht, dat de tooneelspeelster eene Jodin was, was genoeg om de woede bij het volk optewekken, eene woede, die zich uitte door een aanval op de Jodenwijk.

Doch wij behoeven de geschiedenis der Jodenvervolgingen, waarvan wij nu het voornaamste meegedeeld hebben, hier niet verder voort te zetten. Wij besluiten met de mededeeling van het gebeurde te Warschau.

Lang was het in Polen rustig gebleven. Terwijl in Zuid-Rusland het vuur der verdeeldheid reeds sedert geruimen tijd hoog opflikkerde, bewaarde de oude vriendschap tusschen de Polen en de Joden nog steeds de goede verstandhouding. Doch dit veranderde, nadat generaal Ignatjèv den gouverneur van Polen, graaf Albedinski, opdroeg, het bevelschrift uittevaardigen van den navolgenden inhoud.

«Gedurende de laatste twintig jaren hebben de Joden zich niet alleen van alle takken van handel en industrie meester gemaakt, maar zich ook door koop of pacht in 't bezit weten te stellen van een groote uitgestrektheid gronds. Op enkele uitzonderingen na hebben zij hun werkzaamheid niet tot heil van 't algemeen doen strekken, maar, waar zij konden, de bevolking, inzonderheid de armen, bedrogen. Hun gedrag heeft van de zijde des volks een geest van verzet gekweekt, die zich in den laatsten tijd door daden van ruw geweld geopenbaard heeft. Ofschoon de regeering dit tracht tegen te gaan, is zij er niet minder op uit, maatregelen te nemen tegen de onderdrukking, welke de Kristenen van de zijde der Joden te verduren hebben. Zij stelt daarom in alle door Joden bewoonde steden kommissie's aan, die de regeering zullen inlichten omtrent den woekerhandel der Joden, de uitgestrektheid van hun landbezit, en de bedrijven waardoor zij de Kristenen het meest benadeelen. Vooral ook worden deze kommissie's verzocht te onderzoeken, of de oude, in onbruik geraakte wet, die de woonplaatsen en de bedrijven der Joden beperkte, eenigzins gewijzigd, wecr ingevoerd en strenger gehandhaafd worden kan.»

Graaf Albedinski, die terecht van meening was, dat deze circulaire niet dan schadelijk kon zijn voor het behoud van den vrede, weigerde haar bekend te maken; daar volgens zijne meening Joden en Polen steeds in goede verstandhouding geleefd hadden, en zulk eene kommissie dus niet noodig was. Maar hij moest voor de over-

macht zwichten en gehoorzamen. Het bevelschrift der regeering werd uitgevaardigd, en sedert was het met de rust te Warschau gedaan. Nu de gemoederen zoo voorbereid waren, was slechts een geringe aanleiding noodig om het geheele land in vuur en vlam te zetten; en deze bleef niet lang uit.

't Was op den eersten kersdag van het jaar 1881, dat in een propvolle kerk op eens het geroep van brand! brand! vernomen werd. Bij het gedrang om te ontvluchten verloren vele menschen het leven. Later bleek het een loos alarm te zijn geweest, en pijlsnel verspreidde zich de mare door de stad: »De Joden hebben het onheil in de kerk doen ontstaan!» In een oogwenk werden door de Kristenen benden georganiseerd en de winkels en magazijnen der Joden geplunderd. De Joden, die de woedende menigte op de straat aantrof, werden gruwelijk mishandeld, en wie onder de slagen van het gepeupel viel, liet men zonder mededoogen aan zijn lot over. De Joodsche bevolking uit de omstreken, die, hetzij te voet of per as, naar de stad stroomde om de markt te bezoeken werd onverhoeds aangetast. Die zich niet wisten te bergen werden erg mishandeld, die de vlucht namen zette men na, alsof het wilde beesten waren. De paarden werden van de wagens gespannen. Al hetgeen de Joden aan koopwaren medevoerden, werd op straat geworpen, vertrapt en vertreden, en de slachtoffers lieten zich weerloos verguizen en mishandelen. Het meerendeel der Joden vluchtte met vrouw en kinderen naar de kelders, de bovenste vertrekken òf de zolders hunner woningen. Velen bedienden zich van eene krijgslist, zij volgden het voorbeeld van de katholieke bevolking en plaatsten heiligenbeelden voor de ruiten òf hingen ze voor de ramen en teekenden een zeer zichtbaar kruis op de deuren. Twee dagen en twee nachten duurden de ongeregeldheden, en noch door de militaire macht noch door de politie werd een enkele poging gedaan om de geschonden orde en rust te her-

stellen, ofschoon het garnizoen te Warschau 20,000 man telde. Riep iemand de policie te hulp, poogde men de agenten er toe te brengen om voor de vervolgdten in de bres te springen, dan haalden dezen de schouders op, glimlachten en antwoordden: »'t Zijn maar Joden!» — De groote meerderheid der kristenbevolking nam geen deel aan deze schanddaden, maar bleef rustig toeschouwer en lachte om 't geen gebeurde. Landloopers, 't gepeupel, dieven van hun ambacht, i. e. w. de heffe des volks waren hier de schuldigen. Eindelijk kwam Warschau tot rust; maar niet de regeering heeft de orde hersteld, de ongeregeldheden hebben opgehouden, omdat al de Joden de vlucht hadden genomen en zich verborgen hielden, en omdat al de winkels, aan Joden toebehoorende, leeg waren geplunderd of de inhoud daarvan vernield was. Eerst op den derden dag van het oproer werd iets gedaan en ruim drieduizend personen gearresteerd.

Werpen wij nu nog eens een blik op het veld der vervolging, dan zien wij dat zij van overheidswege begunstigd en van uit Moskou door de kooplieden van Groot-Rusland wellicht uit afgunst ondersteund werd; maar dat de russische boer, hoewel de uitvoerder van den wil van een die machtiger is dan hij, door geen haat of nijd gedreven, de rol vervulde van een misleid volk, dat oprecht maar ruw van zeden, door zijn overprikkelde verbeelding de gemakkelijke prooi was van listige bedrivers. De volgende feiten zijn recht in staat ons billijk te leeren oordeelen over de houding der boeren in deze treurige geschiedenis.

De heer Schtschedrowitz is eigenaar van een groote fabriek te Odessa. Den dag vóór het oproer kwam eene bende boeren tot hem. »Zie,» zoo sprak hun aanvoerder, »gij zijt een goed man, maar wij hebben het bevel ontvangen alle joodsche huizen drie dagen lang te plunderen. Wat zullen wij nu doen? Wij willen u niets doen en uwe eigendommen niet beschadigen; maar wij zijn in vreeze,

als wij de ukase niet gehoorzaam zijn. Als gij ons echter zwart op wit wilt geven, dat gij alle verantwoordelijkheid op u neemt, dan willen wij doen alsof wij van het keizerlijk bevel niets weten. Maar gij moet bereid zijn, ons voor schade te behoeden." Het is onnoodig te zeggen, dat de heer Sechtschedrowitz terstond bereid was, het verlangde schriftelijk bewijs met zijn naam onderteekend hun te geven, en werkelijk bleef zijne fabriek onaangetast.

Tot een ander, den heer Abras, kwamen eenige landlieden en zeiden: »Wij houden veel van u en willen u niets doen; maar morgen moeten wij uw huis plunderen, maak u dus gereed en vertrek. Wij zullen u onze eigen wagens en paarden sturen om uwe goederen weg te voeren, ze u helpen opladen en naar den trein brengen." En dit deden de boeren ook met dezelfde argeloosheid, waarmee zij den volgenden dag het hun heiligen plicht achtten de Joden te mishandelen.

De beweging tegen de Joden is niet van de boeren uitgegaan. Zij toch ontstond het eerst in de grootere steden, waar volstrekt geen boeren wonen: Kijòv, Elisabethgrad en Odessa. Voorts kwamen de aanvoorders niet uit de gewesten, waarin de opstanden uitbraken; het waren geen Klein-Russen, maar Groot-Russen, uit het noorden. Benden dezer «roodhemden» kwamen naar het zuiden met den spoortrein, en ontvingen daarvoor, behalve vergoeding van reiskosten, een goed loon. Zij kwamen van Koersk, Charkòv, Pultawa over Jekaterinosláv en Krementschug met het doel om te Kijòv en Elisabethgrad den opstand te leiden. Het gerechtelijk onderzoek heeft het feit aan 't licht gebracht, dat zij van stad tot stad trokken volgens een vast plan; daardoor wordt verklaart dat geen twee plaatsen gelijktijdig aangevallen werden. De regeering heeft zelf bekend, dat de Jodenvervolging niet van den vrijen wil der boeren uitgegaan is, toen zij de Nihilisten beschuldigde de boeren te hebben aangehitst, wat door

genen echter openlijk tegengesproken is. Ook is uit de officieële onderzoeken gebleken, dat de boeren bedrogen zijn geworden. Toen hun voor de rechtbank te Gulaipol gevraagd werd, wat hen er toe bewogen had, de Joden in de akkerbouwkoloniën ten gronde te richten, antwoordden zij, dat «zij nooit iets tegen de Joden gehad hadden en nog niet hadden, maar dat de eenige reden van hun gedrag was de keizerlijke ukase, die hen beval de Joden te plunderen, en dat zij dit keizerlijk bevel niet ongehoorzaam wilden zijn.»

Ook in den woekerhandel der Joden heeft men de oorzaak gezocht van de verbittering der kristenen tegen hen. Wat Polen betreft is dit waar. In Polen zijn al de Joden handelaars in 't groot en 't klein. Zij drijven handel in alles; geld op woeker uitzetten is hun dagelijksch werk, en onder de vijanden der Joden worden juist hun tallooze schuldenaars gevonden. Zij zijn daarbij werkzaam, ondernemend, volhardend, en deze goede hoedanigheden drijven zij tot het uiterste. Geld verdienen gaat boven alles, en wie hun iets schuldig is, moet het opbrengen tot den laatsten penning, want mededoogen in geldzaken kennen zij niet. Een Jood heeft altijd een Jood tot kompanjon, een Kristen wilt 't niet zijn. De Joden gaan in hun zaken vooruit, drijven ze met groot voordeel, en met de kristenen is 't precies het tegendeel. De bestrijders der Joden zijn verkwistend en worden arm, de Joden zijn spaarzaam, zij worden welvarend, ja rijk. — Maar deze regel is niet op Zuid-Rusland van toepassing, althans niet onvoorwaardelijk. Indien ook dáar de woekerhandel der Joden de aanleiding tot den binnenlandschen oorlog geweest was, dan zouden de vervolgingen zich bepaald hebben tot die gewesten, waar de Joden den verkoop van brandewijn en van andere artikelen in handen hebben. Doch het tegendeel is waar. In de landbouwdistrikten van Gulaipol, waar de Joden wegens verkoop van brandewijn met tweejarige gevangenschap gestraft worden, waar Joodsche woe-

keraars onbekend zijn, zijn zij nog schandelijker dan ergens elders mishandeld. In de westelijke provincie's daarentegen, waar zeer vele Joodsche tappers en bijgevolg ook Joodsche woekeraars wonen, hebben geene vervolgingen plaats gehad — Polen niet meegerekend, — deze bepaalden zich tot die enkele gedeelten van het Westen, waar de moeziek tot den aanval aangezet werd — Daartegenover staat het feit, dat ook in Zuid-Rusland de Joden de voorname geldschietters zijn van de verarmde boeren, die voortdurend in geldverlegenheid zitten ten gevolge van hunne zorgeloosheid en verslaafdheid aan den drank, en daardoor meer en meer van genen afhankelijk geworden zijn. Dat zij in zulk een toestand zich laten verleiden tot onrechtvaardigheden tegen een ras, dat ten gevolge van de exclusieve bepalingen der wet in hun oog veel lager staat dan zijzelf, is gemakkelijk te begrijpen; maar dit bewijst nog niet, dat zij den Joden haat toedragen.

De haat, die tegen de Joden in Rusland bestaat, wordt veeleer bij de kooplieden van Groot-Rusland gevonden, die niet meer, als in de dagen van Peter den Grooten, nagenoeg de eenigste groothandelaars van Rusland zijn, maar met wie de Joden in de laatste jaren vaak met goed gevolg gewedijverd hebben. Deze haat wordt voortdurend aangewakkerd door de partij der panslavisten, die in de officieële kringen en aan het hof een sterken aanhang hebben. Volgens dezen moeten de Joden, «een erfenis van Polen,» zooals zij ze noemen, — en wij weten dat de «panslavisten» erg op de Polen gebeten zijn — nimmer gelijk gesteld worden met de Russen. »Vrijheid voor de Joden», zeggen zij, »is slavernij voor de Russen.» Het spreekt van zelf, dat de Groot-Russische kooplieden zich met dit denkbeeld gaarne vereenigen: voor hen is de oorlog tegen de Joden een strijd voor de beschermende rechten en tegen den vrijen handel. Het is hun alleen te doen om het monopolie in Rusland te

behouden, en door de gelijkstelling der Joden zou het met het monopolie gedaan zijn.

Door dit een en ander is echter de haat, die in Rusland tegen de Joden bestaat, nog niet genoeg verklaard. Indien alleen handels- en politiek belang er de oorzaak van waren, dan zou slechts een deel des volks in dien haat deelen, terwijl de jongste geschiedenis nu juist geleerd heeft, dat schier geheel Rusland lijdelijk toeschouwer van de vervolgingen geweest is, dat geen enkele klasse zich het lot der Joden ernstig heeft aangetrokken, wèl een bewijs, dat de Jood over 't algemeen weinig meegevoel vindt bij het russische volk. Dit doet ons vermoeden, dat bij de Joden zelven voor een goed deel althans de reden moet worden gezocht van den afkeer, dien zij wekken, m. a. w. dat zijzelf de schuld zijn van den haat der volken. En dit vermoeden wordt zekerheid, als wij de Joden in de geschiedenis en in hun tegenwoordigen toestand in Rusland van meer nabij gadeslaan. In al de eeuwen van hun bestaan hebben de Joden zich gekenmerkt door hunne zucht tot afscheiding. Daardoor erfden zij hun geestelijke en lichamelijke eigenaardigheden, die, bij elk volgend geslacht versterkt, het onderscheid steeds meer deden uitkomen tusschen hen en de volken, waaronder zij woonden. Het verschil van godsdienst doet hier niets af — de Rus is uiterst verdraagzaam, om niet te zeggen onverschillig —, maar alleen hun staat van afzondering, waardoor zij zich ontoegankelijk maken voor de volken en ten strengste vermijden zich met dezen te vermaagschappen. Vooral hebben zij hun oude zeden en gewoonten trouw bewaard, waar zij het dichtst bevolkt zijn. In Rusland, waar zij meer dan het derde gedeelte van al de Joden die op de aarde wonen uitmaken, — men berekent dat er van de ruim 6 millioen Joden 2½ millioen in Europeesch Rusland wonen — zijn en blijven zij, waartoe, ras, geloof en uitwendige druk hen gemaakt heeft: eene natie met een scherp ge-

teekend karakter, eigenaardig geloof, taal, zeden en gebruiken, kleederdracht en levensbeschouwing. En die groote menigte Joden zijn aldaar nauw onder elkander verbonden en streng georganiseerd. Wij gaan hier den lezers meedeelen, wat ons daaromtrent van bevoegde hand overgeleverd is.

De Joden in Rusland vormen een staat in een staat, òf, zooals zij het noemen, eene gemeente (Kahal), die onder een eigen bestuur staat. Dit bestuur regelt niet slechts alle gemeentezaken, maar ook alle bizondere en huiselijke aangelegenheden, zelfs het verkeer tusschen Joden en niet-Joden, zoodanig dat de individueele vrijheid geheel aan banden gelegd is. Beroep op de landswet geldt niet, alle niet-Joodsche verordeningen hebben voor de Hebreërs geen verbindende kracht. De Kahal predikt zelfs vijandschap jegens de volken, van welken zij gastvrijheid geniet. Hare leer is deze: «Het eigendom van alle niet-Joden is eene soort van vrije zee, waarin iedere Jood zijne netten mag uitwerpen, die daartoe van de Kahal vergunning gekregen heeft. Het is het algemeen eigendom van de Kahal. De Kahal verkoopt aan dezen en genen Jood tegen betaling het recht, dit eigendom in bezit te nemen, alsmede het recht anderen te plunderen, hun geld te leenen en later hun eigendom tot zich te nemen; alleen hij die zulk een recht gekocht heeft mag een hem aangewezen persoon, onverschillig wien, afzetten en bestelen; anderen mogen hem in dit recht niet benadeelen, hij heeft het monopolie.»

De Russische regeering heeft voorzeker het zelfstandig beheer, het Kahal-ambt, afgeschafft; maar haar zedelijke invloed is dezelfde gebleven. De Kahal houdt de Joodsche gemeente bijeen, stelt bekwame personen in haren dienst aan en bezoldigt hen.

Als wij ons deze schets van de samenleving der Joden in Rusland goed in het geheugen prenten, ons levendig voorstellen al de gevolgtrekkingen die daaruit kunnen ge-

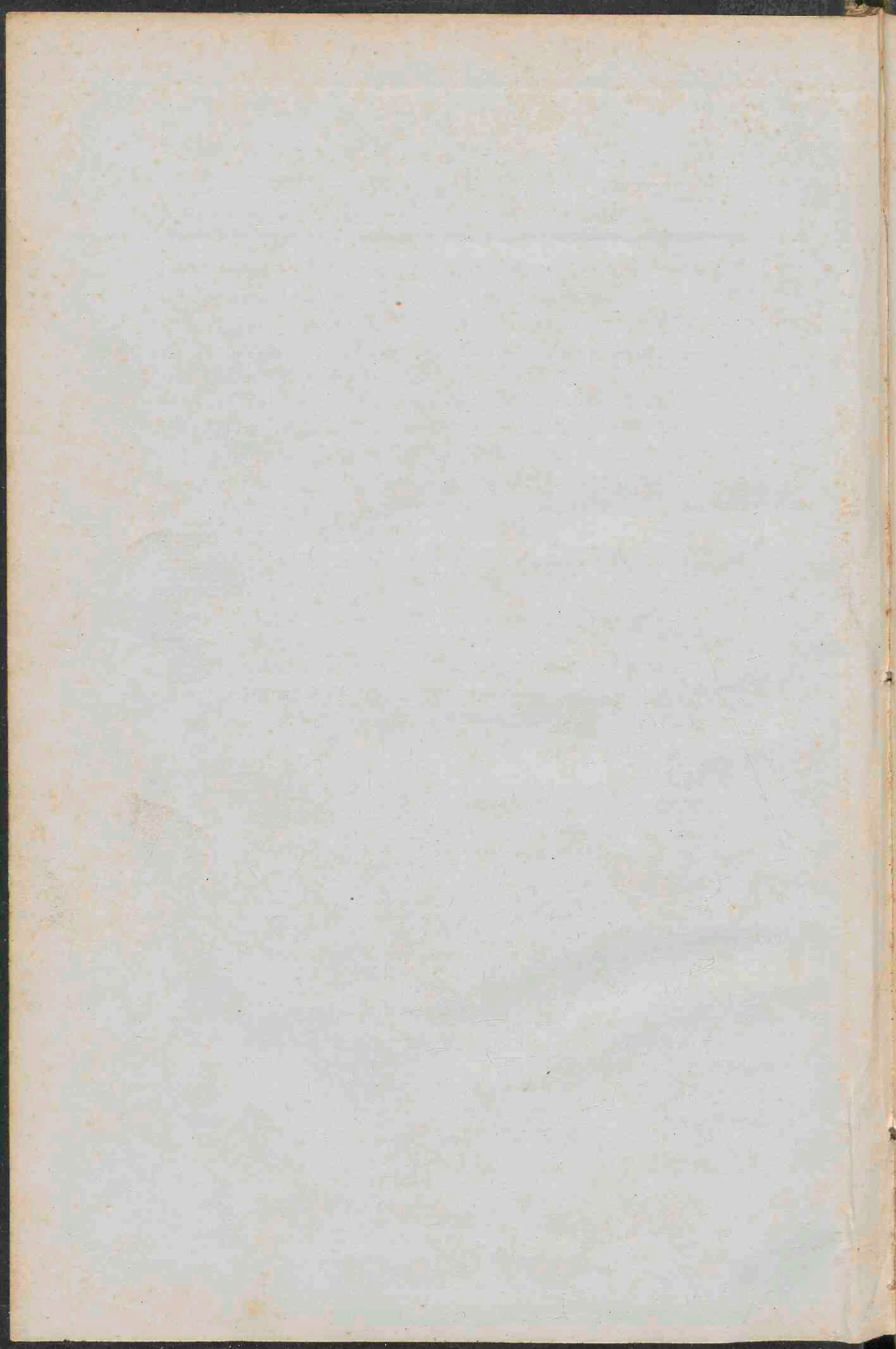
maakt worden, behoeven wij ons dan nog te verwonderen, dat sommigen ongunstig oordeelen over het zoozeer vervolgd ras der Joden? Onder al die vervolgingen hebben zij hun eigenaardigen trots als »het uitverkoren volk" in 't minst niet afgelegd. En ofschoon wij het harde oordeel niet deelen van hen, die de Joden het »onverdraagzaamste" volk der wereld noemen, dat op »de onderwerping en den ondergang der volken" uit is, en die de »emancipatie," de »gelijkstelling" der Joden een groot gevaar voor de rust der natiën achten, toch mogen wij niet voorbijzien, dat in hun karakter van afzondering en uitsluiting de oorzaak gelegen is van toenemende verwijdering en afkeer. Dit karakter af te leggen zou voor hen zeer zeker zijn een breken met hun gansche verleden, waartoe zij, het traditioneele volk bij uitnemendheid, vooreerst nog wel niet zullen komen. Toch is dit alleen de weg tot toenadering en verzoening. Eenige Joden te Odessa schijnen dit te begrijpen. Dezen hebben zich in het voorjaar van 't jaar 1882 met elkander verbonden om afstand te doen van de gebruiken en plechtigheden, die de Israëlieten maatschappelijk van de Kristenen afscheiden. Hun program is: sabbatsviering op Zondag, afschaffing van de besnijdenis, verwerping van den Talmud, gebruik der russische taal, dienstplicht, gemengde huwelijken, verbod van woekerhandel en van het houden van bordeelen enz. Mocht deze sekte van het »Nieuw Israël" blijken levensvatbaarheid te hebben, dan zal zij nog eens de russische Jodenkwestie tot een vreedzame oplossing brengen.

Doch zal het zoover komen, dan moeten niet slechts alle bloedige vervolgingen ophouden, maar ook alle onderdrukkingsmaatregelen, zoo van de gemeentebesturen als van de hooge regeering, ingetrokken, en het beginsel van gelijkheid der Joden voor de wet vastgesteld worden. Het eerste is reeds geschied, maar van het andere kan dit niet gezegd worden. In den

zomer van 1882 heeft wel de nieuwe minister van binnenlandsche zaken, graaf Tolstoi, zulk een krachtige en scherpe aanschrijving aan de hooge en lagere ambtenaren gericht, dat deze het wel niet meer wagen zullen de plunderingen in 't geheim te begunstigen, daar zoowel de lokale overheden als de gouverneurs der provincie's voor eene herhaling der tooneelen van wanorde aansprakelijk gesteld worden. Maar daarmee zijn nog niet alle regeeringsmaatregelen buiten werking gesteld, waardoor de Joden op verschillende wijze onderdrukt worden. Wij bedoelen de oude bepalingen, waarbij het den Joden slechts op sommige plaatsen en in een beperkt getal vergund is te wonen, tengevolge waarvan vele Joden op onbarmhartige wijze uit hun woonplaatsen verjaagd zijn. Niet minder drukkend zijn de voorschriften omtrent de bedrijven, die door de Joden niet mogen uitgeoefend worden. Dit alles zal nog moeten veranderen, eer de Joden rustig en vrij onder de Russen als hun medeburgers en broeders kunnen leven, in plaats van elders een nieuw vaderland te zoeken, waaraan zoo groote bezwaren verbonden en waarvoor zij minder geschikt zijn.

Het is bekend, dat vele Joden uit Rusland gevlucht zijn. Hun eerste toevluchtsoord was het aan de grenzen op Oostenrijksch grondgebied gelegen stadje Brody. Vandaar zijn velen over Amsterdam, Hamburg en Londen naar Amerika gevlucht. De kristelijke liefdadigheid, door de treurige berichten der Jodenvervolging opgewekt, liet zich niet onbetuigd. Te Amsterdam, Londen en New-York vestigden zich komité's om de berooide vluchtelingen onder dak te brengen en in de eerste behoeften te voorzien. Doch daarbij bleef het niet. De edele menschenvrienden wilden hun ook werk verschaffen. Doch al ras bleek het, dat de Joden daarvoor niet geschikt waren. Niet weinigen ook haalden zich de beschuldiging van luiheid en onhandelbaarheid op den hals. In den laatsten tijd schijnt dit beter te zullen worden.

Eene in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika opgerichte Maatschappij tot hulp van Joodsche landverhuizers, die reeds van den dag van haar bestaan (6 Dec. 1881) aan verscheiden duizende vluchtelingen huisvesting en levensonderhoud verstrekt heeft, is er eindelijk in geslaagd, onder voorlichting van den heer Rosenthal van Kijòv, landbouwkoloniën opterichten in Vineland en laatst ook in Dakota, aanvankelijk met goed gevolg. De Joden schijnen dáar hun afkeer van werken te hebben overwonnen en goede kolonisten te zullen worden. Het is te hopen, misschien ook te verwachten, dat hun aangeboren geestkracht in het nieuwe vaderland hun niet zal begeven, en zij de achting zullen herwinnen, die zij zoolang hebben moeten derven. Indien zij in 't vervolg ook aan vele andere bedrijven, waarvan zij door een bekrompen geloof tot heden toe werden terug gehouden, zich gewijd en daarin een nieuwe bron van welvaren voor zich en hun kinderen gevonden zullen hebben, dan zal 't weldra blijken, dat de tegenwoordige verdrukking voor hen de weg geworden is tot hooger en zegen.

INHOUD VAN HET EERSTE DEEL.

	Bladz.
Voorrede	I
Op reis	1
St. Petersburg	3
Een winter te Petersburg	25
De Neva	30
Oudste steden van Rusland	37
Karakter der Russen	47
Volksvermaken in Rusland	59
De jaarmarkt te Niezjni—Norgorod	67
In de kerk	72
De steppen van Zuid-Rusland	84
Het leven der dieren in de steppen	94
Brand in de steppen	107
De sprinkhanen	111
De Donsche Kozakken	117
Odessa	123
De Krim	136
De Kaukasus en zijne bewoners	146
Een paaschfeest bij de Adighé in den Kaukasus	151
Het eeuwige vuur van Bakoe en de vuuraanbidders	156
Derbend	161
Te Orenburg	163
Astrakan	166

Een liefdestrijd	Bladz. 167
Een type uit het russische dorpsleven	173
NIHILISME.	
1. Nihilistische kringen	204
2. Geschiedenis van het Nihilisme	247
3. De tegenwoordige toestand	267
4. De toekomst	276
De vervolging der Joden in Rusland	295

